

SYNNEJYSK

Æ å e o synnejysk

Aufbau des Materials

Das Material besteht aus acht unterschiedlichen Dateien oder Heften (wenn die Dateien ausgedruckt werden). Der Kernteil ist die Datei 'Æ å o synnejysk', die nach den Monaten mit zentralen Traditionen und entsprechenden Festtagen eingeteilt wurde. (Manchmal fallen jedoch bewegliche Festtage wie Fasching und Ostern auf den folgenden Monat). Die Sommermonate sind zu einer einzigen Datei zusammengefasst: Schwerpunkte liegen auf Außen-Aktivitäten (siehe auch 'Udflugtsmål' und 'Udendørs lege'). Die Datei 'Æ å o synnejysk' enthält Links und Hinweise zu weiteren Dateien in der Materialsammlung, z.B. zu Rezepten, Liedern und Sagen.

Zielgruppe und Inhalt

Das Material kann in verschiedenen Unterrichtsfächern mit den Schwerpunkten schleswigscher / sønderjysk Sprache, Kultur und Geschichte eingesetzt werden. Es ist interdisziplinär angelegt, und kann auch außerhalb des Klassenzimmers an außerschulischen Lernorten verwendet werden. Der Stoff eignet sich für die Altersgruppe 6-12 Jahre; aber auch ältere Schüler werden Informationen und Lesestoff über die Sprache und Kulturgeschichte der Region finden können. Die Ausflugsziele / 'Udflugtsmål' am Ende der Datei 'Æ å o synnejysk' geben konkrete Tipps für kulturgeschichtliche Exkursionen.

Die einzelnen Dateien nach dem Arbeitsheft „Æ å o synnejysk“ haben unterschiedliche Ziele und Schwerpunkte

Die Datei mit **Wortkarten und Wortspielen** ('Ordkort' und 'Ordlege') kann dazu beitragen, einen elementaren Wortschatz auf Sønderjysk spielerisch zu entwickeln, und eignet sich auch für kleinere Kinder. Die **'Udendørs lege'** / Spiele für Draußen sind eher kulturhistorisch interessant, da es sich um Spiele handelt, die seit vielen Jahrzehnten in Schleswig im Gebrauch sind. Die Datei mit **'Rim og remser'** / Kinderreimen sowie die Lieder (**'Syng o synnejysk'**) richten sich ebenfalls an kleinere Kinder, während die **Rezepte** (mit mehr oder weniger Anleitung) von unterschiedlichen Altersgruppen benutzt werden können. **Sagen, Texte und Märchen** ('Æwentye o Synnejysk') können zum Vorlesen für kleinere Kinder und zum selbstständigen Lesen für größere Kinder verwendet werden.

Außerdem enthält das Material eine Einführung in das Sønderjysk: Geschichte und Verbreitung dieser Sprache, eine kurze Charakteristik der drei Hauptvarietäten (vestsønderjysk, østsønderjysk og alsisk) sowie eine kurze Einführung in die Grammatik des Sønderjysk. Letztere hat u.a. das Ziel, zu unterstreichen, dass Dialekte bzw. Regionalsprachen keineswegs 'minderwertige' Sprachen ohne feste Regeln sind. Außerdem enthält diese Datei eine Anleitung zum Schreiben auf Sønderjysk für Leser, die Lust haben, selbst Texte auf Sønderjysk zu verfassen. Diese Anleitung soll jedoch nur als Vorschlag und Hilfestellung dienen.

Sønderjysk ist vielfältig

Zum Schluss soll unterstrichen werden, dass wir bestrebt sind, verschiedene Varietäten des Sønderjysk in diesem Material vorzustellen (von Wallsbüll im Süden bis Fjelstrup im Norden, von Als im Osten bis Skærbæk im Westen). Die von uns verfassten Texte sind natürlich von dem Sønderjysk geprägt, das wir selbst sprechen. Eben aus diesem Grund wurde immer der Geburtsort der Autoren in Verbindung mit ihren Texten angeführt, sodass der Leser sehen kann, woher der Autor/ die Autorin stammt. Lesen und Schreiben auf Dialekt ist nicht so einfach, denn jeder Autor / jede Autorin hat seine / ihre Art und Weise, dies zu tun. Und das ist auch gut so!

Danke!

Zuletzt ein Dankeschön an alle, die uns geholfen haben:

Margit Rasmussen, Fjelstrup, für die Genehmigung, eigene Texte von Vagn Rasmussens und seine Übersetzungen von H.C. Andersen ins Sønderjysk hier verwenden zu dürfen.

Jørn Tranekær Andresen sowie Sydslesvigsk Forening für die Genehmigung, die Texte von Sigfred Andresen zu bringen, u.a. die hervorragende Übersetzung von 'Max und Moritz' ins Sønderjysk.

Ernst Linow und Alsingergildet für die Genehmigung, Gedichte von W. Deichgräber zu verwenden.

Zuletzt auch ein Dankeschön an Guderup und an den jetzt leider aufgelösten Verein für die Weltmeisterschaft in Sønderjysk. Wir danken für die Sponsoring der geplanten Treffen mit interessierten Großeltern.

Mehr Literatur...

Es gibt noch mehr Literatur auf Sønderjysk, die sich für Kinder eignet, z.B.:

- Jørn Buch (2017) Synnejysk Historie. Sønderjyllands historie fortalt for børn og voksne. Udgivet af 'Æ synnejysk Forening.
- Antoine de Saint-Exupéry: Den lille prins. Æwesått te synnejysk a Ann Posselt (2018). Neckarsteinach: Edition Tintenfass.

Elin Fredsted,
Astrid Westergaard
und Elizabeth Jessen,
Flensburg 2019

Opbygningen af materialet

Materialet er opbygget i otte forskellige filer eller hæfter (hvis du printer filerne ud). Den centrale del er filen/hæftet 'Æ å e o synnejysk', der er inddelt efter årets måneder med de centrale traditioner og festdage, der er knyttet til de enkelte måneder (eller hvad påske og fastelavn angår muligvis den efterfølgende måned). Sommeren er sammenfattet til en enkelt fil, der især lægger vægt på udendørs aktiviteter (se 'Udflugtsmål' og 'Udendørs lege'). Filen 'Æ å e o synnejysk' indeholder links og henvisninger til nogle af de øvrige filer i materialet, f.eks. til opskrifter, sange, sagn osv.

Målgruppe og indhold

Materialet kan anvendes til forskellige faglige områder i undervisning med hovedvægt på sønderjysk sprog, kultur og historie. Det er tværfagligt, så det også kan indgå i åben undervisning og i undervisning uden for klasseværelset. Det egner sig til aldersgruppen fra ca. 6 – 12 år, men også ældre elever vil kunne finde informationer og læsestof om regionens sprog- og kulturhistorie. Udflugtsmålene sidst i filen 'Æ å e o synnejysk' giver konkrete tips til kulturhistoriske ekskursioner og oplevelser uden for klasseværelset.

De enkelte afdelinger efter arbejdshæftet 'Æ å e o synnejysk' tjener forskellige formål:

Filen med ordkort og ordlege kan bidrage til at udvikle et basalt ordforråd på sønderjysk på en legende måde, der også egner sig for mindre børn. De udendørs lege er af mere kulturhistorisk interesse, da det drejer sig om lege, der er blevet brugt i Slesvig igennem mange årtier. Filen med rim og remser samt sangene henvender sig til mindre børn, hvorimod opskrifterne kan bruges (med mere eller mindre vejledning) af forskellige aldersgrupper.

Sagn, tekster og eventyr på sønderjysk kan bruges til højtælning for mindre børn og til selvlæsning for de større.

Desuden indeholder materialet en indføring i det sønderjyske sprog: dets historie og udbredelse, en kort karakteristik af de tre hovedvarieteter (vestsønderjysk, østsønderjysk og alsisk) samt en kort oversigt over den sønderjyske grammatik. Sidstnævnte har bl.a. det formål at understrege, at regionalsprog og dialekter på ingen måde er 'lovløse' eller 'mindreværdige' sprog uden faste regler. Desuden indeholder filen om det sønderjyske sprog en kort skrivevejledning for dem, der selv har lyst til at prøve sig frem med at skrive på sønderjysk. Vejledningen skal kun opfattes som et forslag og en hjælp til at komme i gang.

Sønderjysk er mange ting

Til slut skal det understreges, at vi har tilstræbt at præsentere flere varieteter af sønderjysk i materialet (fra Valsbøl i syd til Fjelstrup i nord, fra Als i øst til Skærbæk i vest). Det betyder, vi selv har skrevet, er naturligvis præget af det sønderjysk, vi selv snakker. I alle tilfælde er forfatterens fødested opført i forbindelse med teksterne, så man kan se, hvor vedkommende kommer fra. At læse og skrive på dialekt er ikke så nemt. Derfor har hver skribent sin egen måde at gøre det på; og det er i virkeligheden også bedst sådan.

Tak!

Til slut en stor tak til dem, der har hjulpet os:

Margit Rasmussen, Fjelstrup, for lov til at bringe Vagn Rasmussens egne tekster og oversættelser af H.C.Andersen til sønderjysk.
Jørn Tranekær Andresen samt Sydslesvigsk Forening for lov til at genudgive tekster af Sigfred Andresen, bl.a. den fremragende oversættelse af 'Max å Moritz' til sønderjysk.
Ernst Linow og Alsingergildet for lov til at genoptrykke digte af W. Deichgräber.
Til sidst også en tak til Guderup og den desværre nu nedlagte forening 'Verdensmesterskab i Synnejysk', som sponsorerer møder i regionen med interesserede bedsteforældre.

Mere litteratur...

Der findes en del litteratur på sønderjysk, der er velegnet til børn og voksne, bl.a.:

- Jørn Buch (2017) Synnejysk Historie. Sønderjyllands historie fortalt for børn og voksne. Udgivet af 'Æ synnejysk Forening.
- Antoine de Saint-Exupéry: Den lille prins. Æwesått te synnejysk a Ann Posselt (2018). Neckarsteinach: Edition Tintenfass.

Elin Fredsted,
Astrid Westergaard
und Elizabeth Jessen,
Flensburg 2019

Arbejdsdshæfte/Arbeitsheft: Æ å o synnejysk

Ordkort og ordlege, rim og remser, udendørs lege

Syng o synnejysk

Opskrifte o synnejysk

H.C. Andersens æwentye o synnejysk

Sagn fra Synnejylland

Tekste o synnejysk

Om å skriw o synnejysk, Va e æ sproch?

Forklaring af ikonerne, der er brugt i arbejdshæftet Erklärung der Ikone, die im Arbeitsheft verwendet sind

et digt
ein Gedicht

en leg
ein Spiel

en kreativ opgave
Basteln

en regneopgave
eine Rechenaufgabe

vejret
das Wetter

en opskrift
ein Rezept

KursKultur

Udgivere | Herausgeber

★ Region Sønderjylland-Schleswig

Regionskontor & Infocenter

📍 Lyren 1 / DK-6330 Padborg

📞 +45 74 67 05 01

📠 +45 74 67 05 21

🌐 www.region.dk | www.region.de

🌐 www.kulturfokus.dk | www.kulturfokus.de

🌐 www.pendlerinfo.org

🌐 www.kulturakademi.dk | www.kulturakademi.de

★ Prof. Dr. Elin Fredsted | fredsted@uni-flensburg.de

Dänisches Seminar

📍 Auf dem Campus 1 | D-24943 Flensburg
Europa-Universität Flensburg

Forfattere | Autoren

Prof. Dr. Elin Fredsted

Dr. Astrid Westergaard,

Studentermedhjælp: Elizabeth Jessen

Redaktion

Susanne Ries, KursKultur

Angela Jensen, KursKultur

Billeder | Bilder

Foto s. 28: Ingolf Andersen, Jels

Tegning s. 184, 189: Leif Thomsen

5

Grafik & Layout

★ Freshkonzept GmbH | Maike Liepolt

📍 Mühlendamm 21 | 24937 Flensburg

🌐 www.freshkonzept.de

Støttehenvisning

KursKultur er finansieret af Interreg Deutschland-Danmark med midler fra Den Europæiske Fond for Regionaludvikling. KursKultur finansieres desuden med støtte fra de regionale partnere, de regionale idrætsorganisationer, UC Syddanmark, Kulturregion Vadehavet, Kulturministeriet og Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur des Landes Schleswig-Holstein. www.interreg5a.eu | www.kulturakademi.dk

Gefördert durch

KursKultur wird gefördert durch Interreg Deutschland-Danmark mit Mitteln des Europäischen Fonds für regionale Entwicklung. KursKultur wird außerdem finanziell unterstützt durch die regionalen Partner, die regionalen Sportverbände, UC Syddanmark, die Kulturregion Wattenmeer, das dänische Kulturministerium sowie das Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur des Landes Schleswig-Holstein. www.interreg5a.eu | www.kulturakademi.de

Æ å e o Synnejysk

Tekste å idee

Indholdsfortegnelse

Januar å nyåe.....	s. 7	Juni, juli, august, somme å sommeferie	s. 20
Februar å fastelawn.....	s. 9	September, oktober.....	s. 23
Marts å gækkebrew.....	s. 13	November.....	s. 27
April å påsk.....	s. 14	December, jul	s. 28
Maj	s. 18	Udflugtsmål	s. 29

Januar å nyåe

Nyåe

Te nyåe e de skik å gå me æ rummelpott. Bøen klæ sæ ue å smike sæ, å så gæ di rundt ve æ dør i æ gae helle i e hiel by å synge helle seje et rummelpottdigt. Så gi de slik helle peng. Hæe finde do et par rummelpottdigt, å o næste sie e der en opskrewt o, vodan en rummelpott neem ka lawes.

Rummelpott

Der e lidt forskel o, vodan æ rummelpottdigt er blewen soj. Defor e der tre forskelle digt hæe. Måske kinde di bedstefæe helle bedstemoe et andet?

A. Fru luk æ dør op
æ rummelpott vel in!
Der komme et skif fra Holland
de er lajt me guld å søl.
Halli hallo
den efelkach er go
å venn den e få lille
så gi me to for jen.
Å venn den æ for stoe,
så gi me jen for to!
(Affenraa)

B. Jomfru, luk æ dør op,
æ rummepott vil ind!
Der kom et skif fra Holland
de har så goj en vind.
Æ skipper vil vi viis.
Æ kaptajn vil vi priis,
sæt æ sejl op i æ top
å gi mæ lidt i mi rummelpott.
(Jels)

C. Fru, luk æ dør op,
der stæe en arme synder.
Gi ham lidt å la ham gå,
han stæe å frys si bitte tå.
Der kom et skif fra Holland
va lajt med raw o veje.
Der kom en jomfru fra Køwenhavn,
hun spue va æ skippe heje.
Han hej såmin Per Pølsepin,
di dråu i æ kahytte in
sol å måen, de drev te Skåen
å bygget et hus a høvelspåen
højt op med linnet op i e top.
Gi me lidt i æ rummelpott!

Halli, hallo, en kaffepunch e go,
å ven den e få lille,
så ka æ nok ha to.
(Affenraa)

Te å law en rummelpott ska do bruuch:

- en pott a ler. De ka væe en pott, der har væt blomme i.
- et styk tynd læe helle en blæe a en slawtet gris.
De ska væe glat å rund å nowe større som æ pott
- et stabil styk siv helle strå fra et stråtach mell 30 å 50 cm.
- et styk strik

Do binde æ strå / siv godt fast i æ midt a æ læe / svinblæe. Så stramme do æ læe øwer æ pott å binde et godt fast oven o æ pott me et styk strik. Det er godt å vind æ strik om æ kant o æ pott en tre-fie gang. Så binde do et godt fast å slåe en knue. Men do ska sørre for, te æ læe e galt stram. Så e æ rummelpott fæe. Do ka law en brumton me æ rummelpott ve å spøt o æ finge å gnie dem op a æ strå. Do ka å bruuch et lille styk læe dypet i olle helle me fedt o.

Beretning om æ Rummelpott

skrewen a H.F. Feilberg, der var præst i Valsbøl frem te 1864:

I Mellemlesvig hørte rumlepotten til nytårsmorskaaben; det er en eller anden lille krukke, der er stramt overspændt med blæreskind; midt på er der befæstet et rør; når man med fugtige fingre gnider op og ned ad røret, frembringes en lyd, omtrent som når man gnider vinduesruder af med en fugtig klud. (...) Sønder oppe gik drengene flokkevis omkring med den. Jeg mindes en nytårsaften for mange år siden i Valsbøl, vi hørte en løjelig tudende lyd udenfor og mange skrigende drengerøster. Jeg kaldte hele flokken ind; forsangeren stemte op, rumlepotten tudede bas til den ensformige melodi, hvormed et plattysk rim blev sunget, og ungerne stemte op, så vinduesruder og træværk i stuen klirrede derved. Det var en koncert! (let redigeret tekst af H.F. Feilberg: Dansk Bondeliv 1889, s. 279).

Vinte (fra Als)

Vænn e snie den fychen
som en brænd der ryche,
og e drywe di leche,
og imme kon stiche
og i di lang nætte
ålle vej fychen ætte,
og en ska bøwl
og te å skøwl.

Vænn e frost den birre i e hænde,
og en klæffre med sin tænde,
vænn e jua er fråsen og dø,
og det sleet it er tanke om tø,
vænn e haviss spærre for åld sejlands,
og hvorneær te e treær i e skov di bas
så galt te en kå høre,
sjell med fråsen øre.

Vænn e daw er for kort
te å tæsk rywning,
og e hæest ska vær bråt
for å kjø stywning,
vænn te det er en klingrende frost,
og folk bevæche dem i en hast,
og vænn jenn der før bløw fornærmt,
vænn han skuld ind i e værmt,-
vænn han sæje tak, ja det gørræ pinde,-
si så ærre vinte.

Wilhelm Deichgräber: Mæ en fiæ i e aas, s. 207.

Udgivet af Alsingergildet 2009

Ordforklaring

imme - altid
høre - høre det
klæfre - klapre

bråt - hestekoene er forsynet
med søm for at stå bedre fast
gørre - gør jeg
ærre - er det

Februar å fastelawn

Kyndelmisse

Kyndelmisse (2. februar) e midt o æ vinte. I februar e vi ol godt træt a æ vinte. Før i æ ti blew de somti fejret jul te kyndelmisse. Såen blew æ jul trukken grov lant ue, næsten te fastelawn, ja nowen seje hiel te påsk!

Ve Kørmesse Knue
e æ jul ue
men ingen ka den laste
der holde jul te faste.
No e et jul igen
Å æ jul vare ve te påsk.

Ordforklaring

Sankt Knuds dag
(Kørmesse Knue)
er den 7. januar

Fastelawn

I gammel daw var fastelawn it de bare pjat: De var æ begynls o æ fastti vo de it måt spises kjø.

Æ fastti vare læng – hiel te påsklørde. De er næsten 40 daw!

Å fejre fastelawn e en måske tusind åe gammel skik. I di laand, vo folk snakke germansk sprog som i Tyskland å Danmark, heje æ skik nowe me 'fast-'. De e forde æ fastti – vo do it måt spis kjø – begyndt te fastelawn å end te påsk.

O tysk heje et 'Fastnacht'.

I di laand i Europa, vo æ folk snakke romansk sprog som i Italien å Spanien kolde di æ skik for karneval.

Æ oe komme måske fra italiensk 'carne levare', der betye så moj som å tej æ kjø væk.

Venn æ fast komme i februar, seje en te æ jul:

'Jul, jul, do e skien å ful'

Men æ jul svar:

'Faste

Do tør mæ it laste

Do komme me æ lang daw

Me æ smal maw

Me æ teller små

Me kuns lidt godt o'.

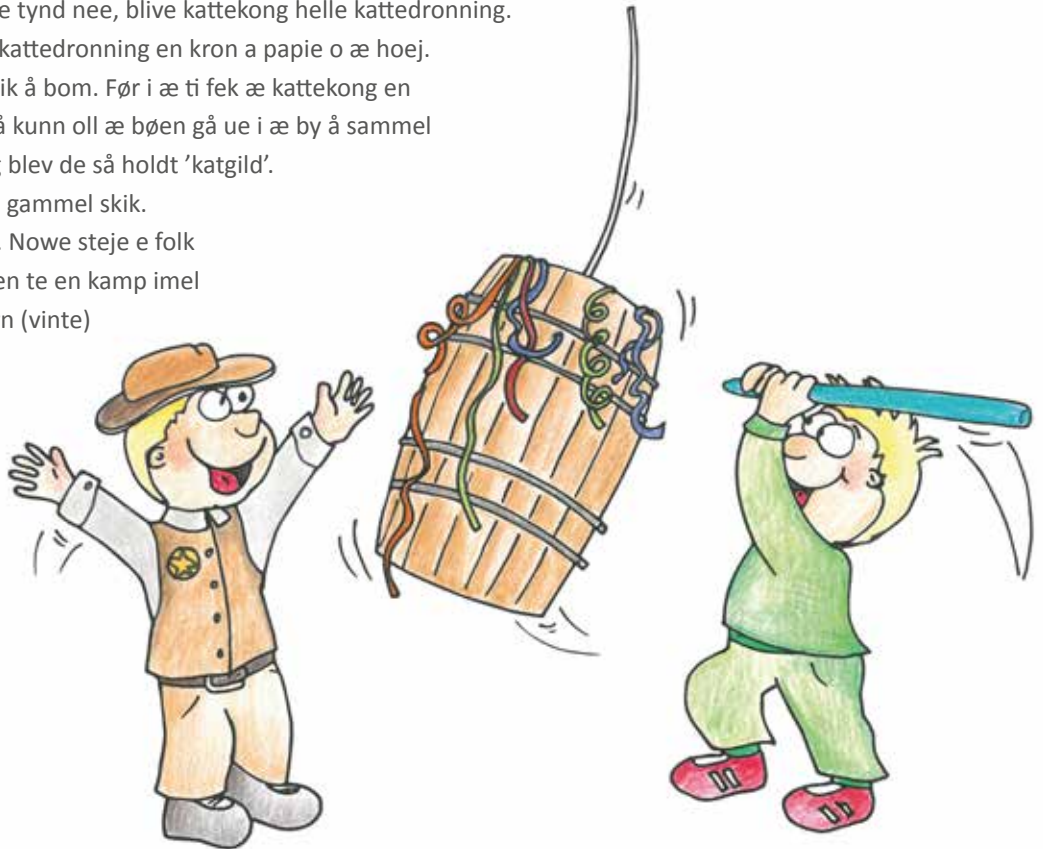

Ordforklaring

ful (grim)

I gammel daw holdt æ kaal å e piche ringrien å gek rundt o æ gæ å sammelt ind te et bal o æ løwde inden fastelawssynde. O fastelawnsmonde slåw æ bøen æ kat a æ tynd – å de gø di endno! Dengang a var en lille pich loj der en uestoppet kat i æ tynd. Før i æ ti har der nok væn en lewend kat i æ tynd. Men de ska vi it snak meje om! Æ dreng helle æ pich, der slæ æ tynd nee, blive kattekong helle kattedronning. No te daws få æ kattekong å æ kattedronning en kron a papie o æ hoej. I æ tynd e de æ vist nok mest slik å bom. Før i æ ti fek æ kattekong en sparebøs hængt om æ hals, å så kunn oll æ bøen gå ue i æ by å sammel peng ind ve æ døør. For æ peng blev de så holdt 'katgild'. Å klæ sæ ue te fastelawn e å en gammel skik. De gø folk i næsten hiel Europa. Nowe steje e folk klæ ue i kostyme, der ska viis hen te en kamp imel æ vinte å æ foråe: f.eks. en bjørn (vinte) der blive trukken væk a en nar i broget tøj (foråe). Te fastelawn hør der fastelawnsris å fastelawnsbolle.

Fastelawnsris

Nå te daws e æ fastelawnsris kun en skik for bøen:

Do tæje nowe tynd green fra et træ å binde dem sammel. Små green a hassel e goj. Så pynte do æ ris me kuløe bånd i forskelle faer, helle do ka law blomme a papie i forskelle kuløe. Te æ pynt hør å en figur a en kat. Den ka do law a svot/sort papie.

Men va ska do no bruuch æ fastelawnsris te? Æ fastelawnsris komme fra Tyskland. Den føest gang æ fastelawnsris e nævnt e i 1715 i en boch, der e trykt i Leipzig. Hæe stå der, te di ung soj 'go morn' te verande ve å riis å drys ask o verande.

Å dengang a var en lille pich riist vi verande op o fastelawnsmonde. Den, der føst kom op, list sæ ind i æ værels te æ søskend helle foræle å slåw me æ ris nee o æ dyen.

Æ ris e et symbol o æ foråe. Æ green see tør ue, men venn då sætte dem i varm vand, så begynde der å komm små grøøn blaj frem.

Fastelawnsbolle

I Synnejylland har vi to slaws fastelawnsbolle. Hæe fåe do æ opskrifte:

Fastelawnsbolle (Gemen)

- 50 g gær
- Lidt lunken vand te å rør æ gær ue i,
- 2 dl mælk
- 2 æg
- 200 g smør
- 4 spisske sukke
- 2 teske kardemomme
- Ca. 500 g mel
- Æ fyld e vanillecreme.

Æ gær rør do op me lidt vand. Så komme do mælk, æg, smør, sukke å kardemomme i. Sin rør do så æ mel i.

Så ska æ dej stå å hææf i ca. 15 minutte. Så lawe do rund bolle me et lille gaff i æ midt te æ crem.

Så pensle do æ bolle med lidt æg helle mælk å sætte dem ind i æ bachovn ve 200 grae i 20 minutte. Do ka pynt dem me lidt glasur me kakao i.

I hiel Slesvig blive der å bacht hedevikke te fastelawn. Æ navn komme fra plattysk: heete wecke, der betye varm bolle. Di ska nemle spises varm. Di kolles å Gevørtes, forde di e meje kryret som di almenle fastelawnsbolle, der å blive koldt Gemen.

Hedevikke (Gevørtes)

- 15 g gær
- 2,5 dl mælk
- 1 spisske sukke
- 150 g smør
- 2 spisske rosine
- 2 spisske sukat
- 1 teske kardemomme
- 500 g mel

Æ gær rør do op me lunken mælk. Æ sukke å de hal a æ smør rør do sammel å komme rosiner, sukat å kardemomme i.

Så rør do mælk (me æ gær i) å mel i æ dej – haws: lidt a æ gang. Så ælte do æ dej å sætte en te å hææf i et par time.

Så ælte do æ rest a æ smør i æ dej.

Venn æ dej æ godt æltet, lawe do rund bolle a æ dej. Dem trykke do flae å sætte dem å en plae me bachpapie.

Do ska bach dem ve 225 grae i 15 minutte.

Di smache richte godt varm.

En leech te fastelawn er 'å bie i æ bolle'. Æ leech gæ me to a æ gang. I teje en fastelawnsboll (uen crem) helle en hedevek å binde et lang styk strik igemmel, så æ boll sidde godt fast. Så gæ I hen te en dør å lukke en op. I stå å ver jer sie a æ dør, den jen me æ boll i æ strik, den anden å den anden sie a æ dør me æ hinde o æ ryg (å der ska di bliv!). Den, der har æ boll, smie nå æ boll øwer æ dør å trække i æ strik op å nee. Den anden ska forsøch å fang æ boll mæ æ mund å bie i en. Venn jen har fân fat i æ boll, må han helle hun å spiis en.

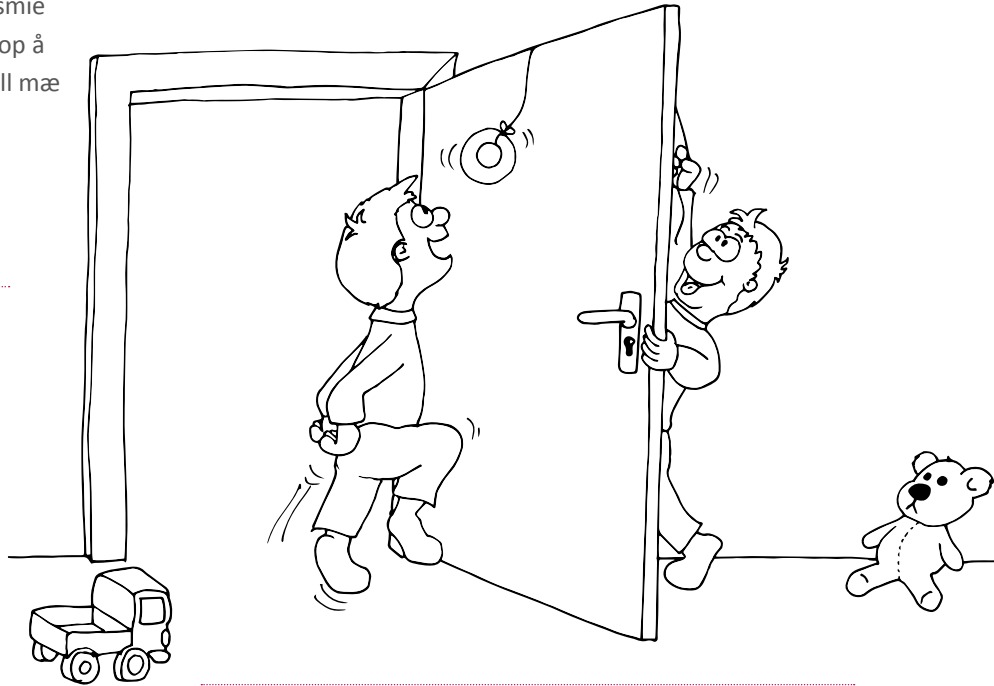

Fastelavn (fra Als)

I den uech der no er gawn,
da hæ det jo vætt fastelavn.
Ålle folk di gik og gomle
o hedevice og o pomle,
såndt som det er gammel skik.
Og en stua flok unge gik
langs med riss og rommelpott.
Guj ved hva ålt di hæ fått,
for di lawe en ballade
som te vikken maskerade.
Månne åw dem di hæ noej
å mael hverånde i e hoej,
dæt fastelavsriis var bronziaer
og ho bonde sløjfe åw papiær,
og så var di udstaffé
te en liechfrem ku blyw re.

I gammel daw hæ det vætt væ,
for da var åld di våwsen med,
og en forsteær jo it hvodåndt,
di ku find o og skoo dem såndt,
det må hå vætt åw bare glæj,
fordet e vår var ynnervej.

Wilhelm Deichgräber: Mæ en fiæ i e aas,
s. 123. Udgivet af Alsingergildet 2009

Pers Blus å Biikebrennen

O Røm å o e Tynneegn blive der tænd bål den 22. februar.
De heje Pers Blus helle Pers Pig. Pers Blus e opkold ette
Sankt Peter, der e skytshelgen for æ fisker. De er den skik æ
friser kolde for Biekebrennen.

Ordforklaring

pomle - boller (Nordals)
skoo - skabe sig

Marts å gækkebrew

Å send et gækkebrew e en gammel skik, der hør te i æ ti før påsk.
Et gækkebrew e et papieklip me en vintergæk send som brew uen
æ navn o æ awsende.

Æ gækkebrew hej før i æ ti 'bindebrew'. Do kan se såen et fin
'bindebrew' o æ Kommandørgåe o Røm. 'Bindebrew' blew brugt i
æ ti fra 1600 te op omkreng 1850. De er et brew me en gåj i, som
æ motae ska gæt. 'Bindebrew' var tit fin ueklippet helle dekoree,
som do ka se o æ billed. Di indholdt en gåj skrewen o ves helle en
knue a silketræe, æ motae skull løøs. De var gjen umule, å så var
æ modtæ „bunden“ te å hold et gild. En skull alså it gæt et nawn,
men løøs en gåj helle en knue! Æ skik kom fra Tyskland i
æ 1600-tal, føst var et æ adelsfolk, sind æ borger å æ bynne,
der brucht æ skik op te midt i æ 1800-tal. 'Bindebrew' e en
forløbe for æ gækkebrew.

Å gæk betye å narre helle snye, nemle 'å driw gæk me nowen'
– lissom æ vintegæk 'snye' æ vinte.

Bindebrew

Gækkebrew

Vodan lawe do et gækkebrew?

Do lawe et papieklip a et kvadratisk styk papie. Do folde et å klippe et mønste. Venn do lukke æ papie op igen, see et
som regel godt ue. Så skal do skriw et ves. De ka væe:

,Gæk, gæk, gæk, mi nawn e blewen væk'. I stej for di nawn skriwe do prikke: jen prik for ver bogstaw. Te sidst sætte
do en vintegæk i e brew. Æ narreti vare te påsk. Venn æ motae it har gæt, vem æ brew e kommen fra inden påsk, så e
han/hun en nar å ska gi dæ et påskæg. Men venn æ motae gætte e awsende, så ska æ awsende a me et æg.

O **youtube** ka do find manne opskrifte o, vodan do kan klip gækkebrew me manne forskelle motive å figue.
Do ska bare søch unde 'gækkebrew'.

Venn do gjen vil løjs meer om bindebrew, ka do lån H.F. Feilbergs boch 'Dansk Bondeliv' fra 1889 o æ bibliotek.
I mi boch e de sie 59-64.

Tø (fra Als)

Vænn e snie den smelte,
og e vej blywe ælte,
og e frost den er ved å la goo,
gær e vind senn te syndes
kån e forår begyndes,
det forstæer di gammel sig oo.

Vænn e haviss den synke,
og e rørrer di stynke,
og det storme og rænn,
te det piske nænn,
og det hiele det lichne en sø -
så er det tø.

Wilhelm Deichgräber: Mæ en fiæ i e aas, s. 208. Udgivet af Alsingergildet 2009

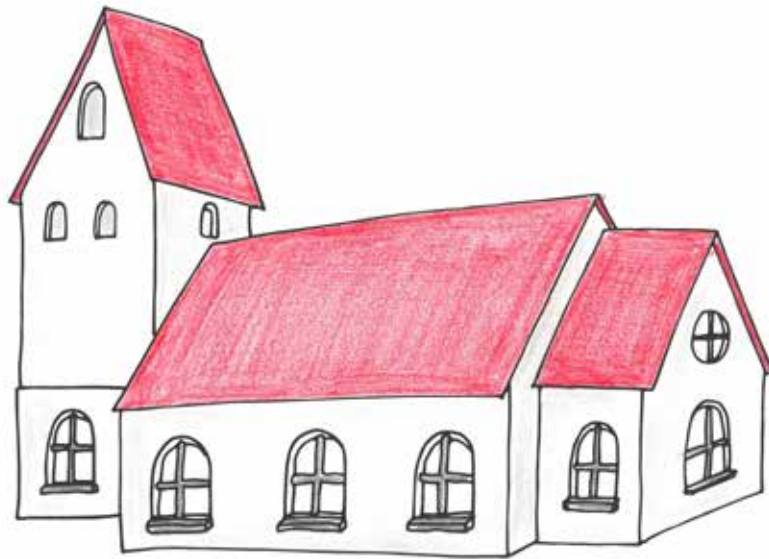

April å påsk

Aprilsnar

Æ skik å nar april e flee hunde åe gammel å blive brugt øwer hiel Europa. Aprilsnar ka jen bliv o flee mæ:
Do ka *løøf april*, venn do blive sendt i æ by for å køøf nowe, der it findes; helle do fåe en gaw, der e skrot (en *narregaw*); helle jen fortæl en histore, der e løwn fra end te anden.
Ka do sel find o en histore te aprilsnar?

Påsk

Palmsynde

Æ påskuch begynde me palmsynde. O palmsynde mindes vi, te Jesus draw ind i Jerusalem o et æsel me en palmgren i æ hand. Derfor pynte vi me grøøn green helle me gæslinge fra æ pil te palmsynde.

De blive soj, te æ somme blive lissom æ væe o palmsynde. Venn de rejne, fåe vi en voe somme, venn æ sol skin, fåe vi en goj somme.

Skætosde

O skætosde begynne æ påskdaw. 'Skær' betye ren, å de komme a, te æ synder i gammel daw skull gøe boj i æ kirk o skætosde, å så blev djær synde dem forladt.
No te daws e der manne, der dreje te Flensborg for å handel ind, for i Tyskland e skætosde it hellidaw.

Langfrede

Langfrede mindes vi, te Jesus døde o æ kors. De e en moj rolle daw. Før i æ ti må en it dans o langfrede. Do ka bruuch æ ti te å maal helle faer påskæg.
Manne skikke for æ bøen i æ påsk hænge sammel me æg å kyllinge: de e påskæg a sjokolade å richte æg, der bliwe faer helle maal.

Å maal påskæg

Do ska få en vovsen te å pust æ æg ue. De er lidt svæ. Så binder do en tråe om et lille støk a en tændstik, stoppe æ tændstik ind i æ gaff, der e i æ æg. Så ka do hold æ æg i æ tråe, mens do mal et. Æ maal æg ka do så hæng op o en buket a green.

Å faer påskæg

Do ka bruuch tørret urte helle blaj te å faer me:
 Venn do bruche pors helle blaj fra et birketræ, blive æ æg guul.
 Do ka å bruuch røbejesaft, venn do vil ha røe æg.
 Do ka å faer æg ve å koch dem i vand me skal a løch, så blive di bruun.
 Manne i Synnejylland spis å soelæg te påsk, men di ska lawes inden æ påskti
 Do ka find en opskrift o soelæg under æ opskrifte.

Opskrifte

Påskdaw

I kristen tradition ståe Jesus op a æ graw o påksynde. Æ oe 'påsk' komme fra græsk paskha, æ græke har øwertown æ oe fra æ jødisk pesach-fest. Både æ kristen påsk å æ jødisk pesach har manne traditione å rituale. Manne steje e der bål o æ løwde awten inden påksynde.
 O påskmoren ska æ bøen søøch etter påskæg i æ hav, venn æ væe e godt.
 Jen a æ traditioner kinde vi både i æ jødisk å æ kristen påsk, nemli å spiis lam.

15

Påsklam a gærdej

Do ka å sæl baach et lam a gærdej: Do ska bruuch vand helle mælk, mel å gær, lidt rosine helle mandle å så flormelis:

Do tæje:

- 3 deciliter vand helle mælk
- 500 g mel
- lidt salt å sukke
- en pak gær

Æ gær rør do op i lunken vand helle mælk me lidt sukker i.

Så rør do æ mel i.

Æ dej skal æltes godt å hææf en goj hal tiim.

Så ka do form et lam a æ dej, law øjn a mandle helle rosine. De e neemest å law et lam, der ligge nee, for ejisen få do probleme me æ been.

Så ska æ dej lich hææf lidt, inden do stelle en i æ ovn.

Venn æ lam e bacht, ska et køøl a, å så ka do drys flormelis øwer, så æ lam blive vie.

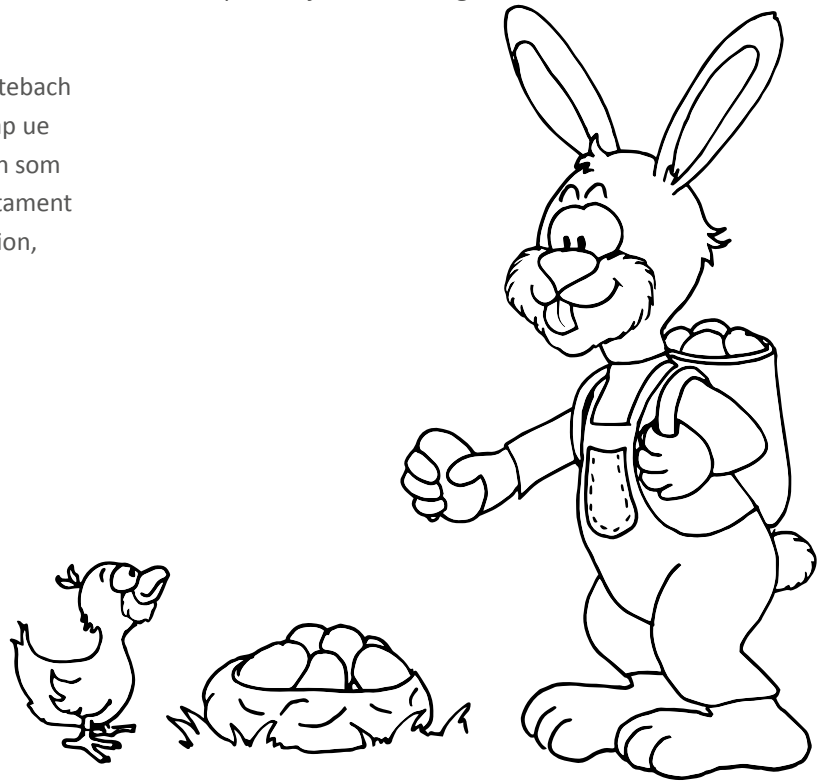
Påskæg, påskhare å påsklam

Æ påskæg, æ påskhare å æ påsklam har it så moj me verande å gøe:

Æ æg e et symbol o æ foråe å fortæl vos, te æ natue begynde å rør o sæ egæn. Før æ reformation i Slesvig i 1528 fastet folk op te påsk (se unde fastelawn i februar!), men di måt godt spis æg, så defor blew der spist manne æg i æ ti op te påsk.

Der e vel ingen der troe, te æ påskhare lægge æg? De e der i væ fald ingen bøen fra æ land der troe o! Æ hare e et symbol o frugtbarhee, forde den fåe så grov manne unge. Men æ histore om æ hare å æ æg begyndt me, te folk maalt jen helle tre hare o æ påskæg, å så va de nowe der fund o å law en påskreej me hare å æg i.

Æ påsklam har en hiel anden histore. Den gæ tebach te æ jødisk pesach-fest, vo æ jøe fejre, te di slap ue a Ægypten, vo di i manne åe var blewen holden som slave. De ka do løjs meje om i Det gammel Testament a æ biwel. Måske ka do å spørre din lærer i religion, om han/hun kan fortæle æ histore.

Gul

Ejsen e et jo æ faer gul, der mest pynte te påsk: Do ka pluk gren a forsythia å stel dem i varm vand, så æ guul blomme springe ue. Å do ka law en påskreej me grøn mos å små påskkyllinge, Æ kyllinge kan do law a gul vat å lidt rø pap te å law æ næb a.

Gammel sæje

De e meje skriechen som uld, soj fanden, han klippet æ so.

Foråessang

De er en fin foråessang o synnejysk: Det e så køhnt... . Den finde do unde æ sang.

Syng o synnejysk

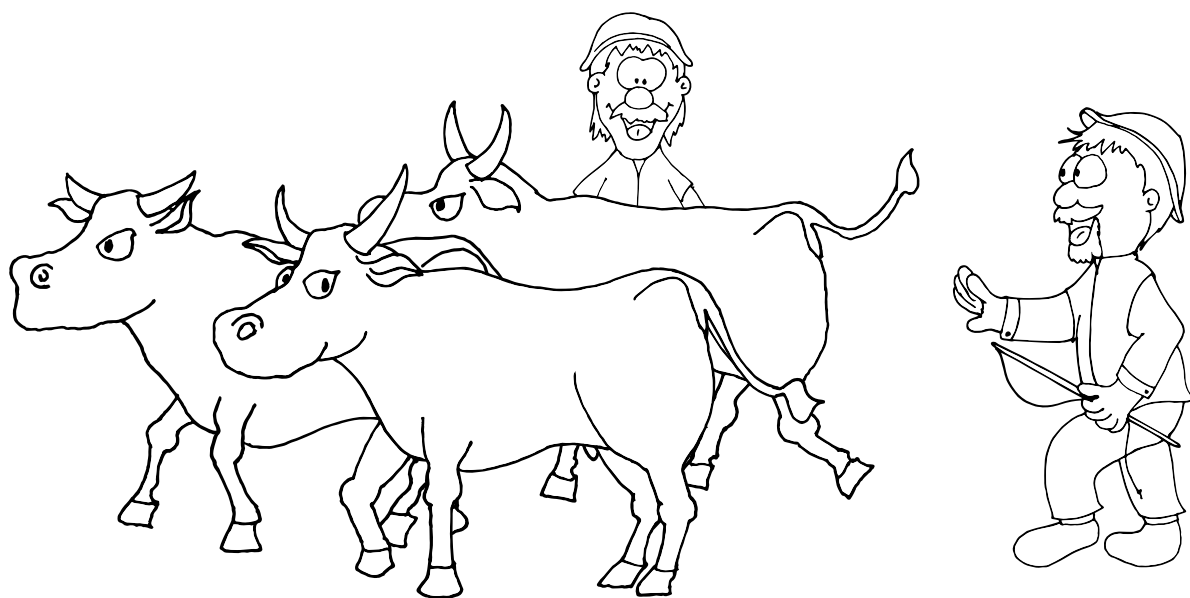

Trafik o æ Oksevej

Om handel me okse o æ mærken.

For øwer 500 åe sind begyndt æ bynne å bruuch æ Hærvej te å send okse te Tyskland å te Holland. Di blew dreven nee a æ Hærvej. Derfor heje æ vej, der gæ fra Viborg nee te Altona, å æ Oksevej. Hen i æ foråe begyndt æ handel me ungkre op i Vestjylland. 'Stude' blew di koldt. Di blew så samlet i stoe flokke, å midt i april blew der lejet 'driver', to te 50 kre, tre te øwer 50. De fek en daw-løn å peng me te æ kost undevejs. Æ driver var tit nowe rå bisse å oltins sulten, så derfor soj æ synnejye om folk, der it ku få æ liw fuld nok: 'Do ka æe som nowe Jyllands driver!' Der blew brucht forskelle vej som drivvej helle 'slesvigsk vej', som æ driver å koldt dem. Jet a æ sammelpunkte var Foldingbro Kro op ve æ Kongeå nør for Røring. Feilberg fortæll i si boch om 'Dansk Bondeliv' fra 1889, te de ku væe op te 30 drifte samlet o jen gang ve æ kro, både i Hovborg i Vestjylland å i Foldingbro ve æ øwergang te Slesvig. Hæfra gek di så vie te Tynne å Husum. Æ siest tosde i april å æ føest tosde i maj var æ stoe oksemærken i Husum. Æ okse blew så sold te

bynne i æ marsk. Æ kre skull så gæ æ somme øwer i æ marskeng, vo di kunn æe moj græjs, så de fek got me kjø å æ sieben. Sind blew di sold te slawten i Altona helle i Hamborg. Å dengang boj der manne minneske i Hamborg, å di vill jo ha kjø o æ boe. De blive fortool, te der i 1843 blew sold op te 10.000 stökke kre o jen daw o æ mærken i Husum. Venn æ priise i Husum it var goej, så gek æ driver vie te Itzehoe. Æ holstene var it så kræsen som æ rich bynne fra Eiderstedt ve Husum, så defor kunn æ handelsmend å komm a me æ mawe kre i Itzehoe. Et mawe stök kre blew koldt en 'Itzehoer'. Æ stoe mærken i Itzehoe var ejen føst æ 27. oktober, men da var æ væe tit så ring, te der it kom så manne driver me kre fra Jylland. Oll æ handel me okse foregek o plattysk. Æ male Emil Nolde fra Burkal skriwe i si erindringe, te di snakket synnejysk derjemm, tysk i æ skool, frisisk me æ faes familie i Nordfriesland å plattysk o æ oksemærken i Tynne. De blive å fortool, te æ synnejye gøe lidt grin me æ driver, forde di haj såen nowen mærkle træesk o, såen nowen flæe 'jolle' a træ uen sål å beslaw.

Opgav

Venn der var 50 okse i ver drift, vo manne okse var der så i 30 drifte?

Venn do vil løjs mee om æ Hærvej, så kig i Jørn Buch (2017): Synnejysk Historie, kapitel 15, s. 36-37.

Maj

Valborgsawten: Klooch kunne å hekse

Æ nat imel 31. april å 1. maj e Valborgsawten. Æ tradition å law bål o Valborgsawten e ettehand forsvunden i Synnejylland, men den finds endno nowe steje i Vestjylland. Æ nawn komme fra Walburga. Hun var en engelsk abedisse, der lewet fra cirka 710 te 779. Hun blew fejret som helgen før æ reformation i 1528. Den føøst maj e den daw, hun blew helgen, å i æ nat før æ Valborgdaw skull folk hold sæ vachen. Men no te daws blive æ nat mest brucht te 'Tanz in den Mai' synden for æ græns.

I æ tradition blive Valborgawten å bunden sammel me fordrivels a hekse. I æ nat te føøst maj samles æ hekse o 'Blocksberg'. De e de bjer i Harzen, der heje Brocken. Dæe skull di så flyv hen o djær kost å dans me æ djæwel. Der findes manne beskrivelse a æ 'Heksesabbat' o Blocksbjer fra æ åe omkreg 1500.

Venn I løjs æ kapitel me sagn fra Synnejylland, vil I se, te de manne gang e snak om 'æ klooch kuen'. Æ 'klooch kuen' e en kuen, der haj en særle evne te å helbree sychdom ve e minneske helle dye. Måske var hun særle goj te å find di richte plante i æ natue. I daw vill vi nok kold hind 'naturlæge'. Manne ment å, te æ 'klooch kuen' haj overnatuli kræfte helle støj i en særle forbindels te æ underjor-disk folk. Venn de gek godt, var folk glaj for hind, men venn de gek skidt, blew hun somtins koldt for en heks, der støj i forbindels me æ djæwel helle haj und øjn. Det kunn føe så vidt, te hun blew breen å et bål. Den siist i vos region, der blew breen beskyldt for å væe heks, var Maren Splids fra Riif. I kan se æ tavel o de hus i Riif, vo Maren boej.

Sagn

Majkat

Do ka å bliv majkat, venn do troe å en opdigtet histore, der blive fortool o den føøst majdaw.

Æ navn majkat komme a, te en kat, der e føj i maj, it dowe te å fang mus /møs, forde den har sælle øjn. E den histore å en 'majkat'?

Æ blå knæ

I maj begynde den ti, vo vi it længe vill ha lang strømpe å lang bows o, law a gek i skool. Vi sat så me blå knæ i æ klasse å tørt, te vi va grov sej. En anden konkurrence om æ væ sej gek ue o å væe den føøst, der sprang i æ sø, sæl om æ vand var galt koold.

Varsel om æ væe

En koold maj gie et varm logål! (De betye: en koold maj gie en goj høst).

Venn æ sol gæe nee i en sæk, stæe en op i en bæk.

(Det betye, venn æ sol gemme sæ bach en sky, venn den gæe nee, så gie et regnvæe æ daw ette).

Der e så manne blomme...

Mathilde Hansen (føj 1897) skrew manne digt å synnejysk. Hun koldt sæ sæl 'Æ Skoulmesterkuen'.

Hæe e jet a hinne digt, som nå e skrewen ette æ skriwmåe i æ vejlening.

Der er så manne blomme
no omkring pinsdavsti.
Di komme verren somme
langs me ver vej å sti.

Å nær æ sol den varme,
så e der knop ve knop,
der lukkes op å pynte
me blomme i ver top.

Den, der har manne blomme
omkring å i si jem,
ka glæe sæ sjæl å ande,
kun ve å se o dem.

Ja - der e anemone
i både skov å krat.
di sidde der å nikke
me ver si lille hat.

Venn do e glaj for blomme
der groe ve alfarvej,
så se o dem, å glæe dæ,
men la dem stå i frej.

Har do en blom, do godt ka li? Prøv å tegn en!

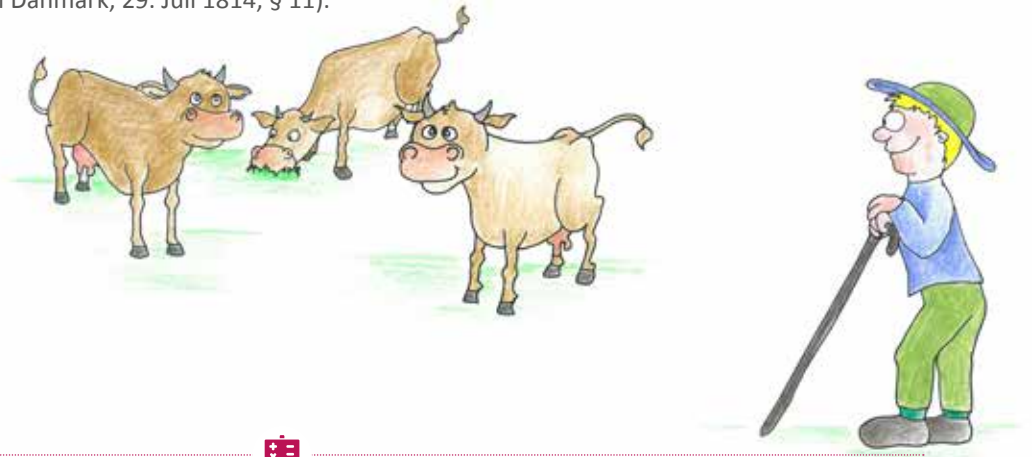

Juni, juli, august, somme å sommeferie

Vofor har vi sommeferie?

'Do komme it ue a et,' soj æ dreng, 'om vinte e de skool, om somme e de tornvæe.'

I æ skoollov fra 1814 blew der indføe pligt te å gå i skool for oll bøn. Men it oll æ bøn blew behandlet jens: der kom tre forskelle skoollov: jen for Køwenhavn, jen for æ bye å jen for æ land. I æ bye skull æ bøn gå i skool ver daw, men ue o æ land var de kun skool veranden daw, alså tre daw i æ uch. Oll æ bøn skull gå i skool fra de var sejs æ gammel te di blew konfirmee. Men o æ land kunn æ forælle helle æ husbond, som æ bøn tjeen ve, behold æ bøn øwer ti æ jemm fra skool op te tre uche i æ foræe te å jælp me å så, fie uche i æ høstti å fie uche i æ etteåe, venn di tørt, te de var nøvenne for æ arbej o æ mark. I æ sommeti skull æ bøn tit pas æ kre o græjs å jælp te i æ høst. Fra føøst juni frem te æ høstferie skull æ bøn øwer ti æe o æ land kun gå i skool to daw i æ uch. I æ etteåe skull æ bøn jælp me å sammel katøfle op. Di fie uche i æ høstti holdt æ skool lukket. Så skull æ bøn jælp te ve æ høstarbej, å æ lærer skull 'ha lejlehee te å uevie djær kundskafe' (it te å hold ferie!). Men de var æ begyndels te æ sommeferie! (Anordning om Almue-Skolevæsenet paa Landet i Danmark, 29. Juli 1814, § 11).

20

Vo manne uche gek æ bøn o æ land så i skool?

Å vo manne uche skull di o markarbej?

Kinne do æ fissemand?

Do har bestemt olleree see, te der tit ståe en dukke a træ i æ frugthave for å skræm æ fåwl væk fra æ jordbær helle æ hansbær. De e en fissemand helle et fåwlskræmsel. Men æ fissemand e en anden histore:

Den buen, der føst e færre me æ høstarbej, ka sæt en fissemand øwer o e nabobuens kvornmark. E fissemand e en dukke a træ helle halm, der blive ueklæ me nowe gammel tøj, så den see ue som en mand. Han ka hold en riif, en gref helle en le i æ hand. Somtins har æ fissemand å et brew me, te han gjen vil ha arbej, så æ nabo endle ka bliv færre me å høst. I æ ti ette høst ka do måske få fat i et richte haver-nech. Do ska så gemm æ nech, te de blive vinte. Så sætte do et op i et træ, så æ fåwl har nowe å spiis. De e å blewen en julsik. De ka do løjs meje om i æ julkapitel.

Kig unde 'udflugtsmål'

I æ sommerti e de en hiel del glant fornøjelse, do ka besøøch, venn do tøs te æ ti blive lang, nær do it ska i skool.

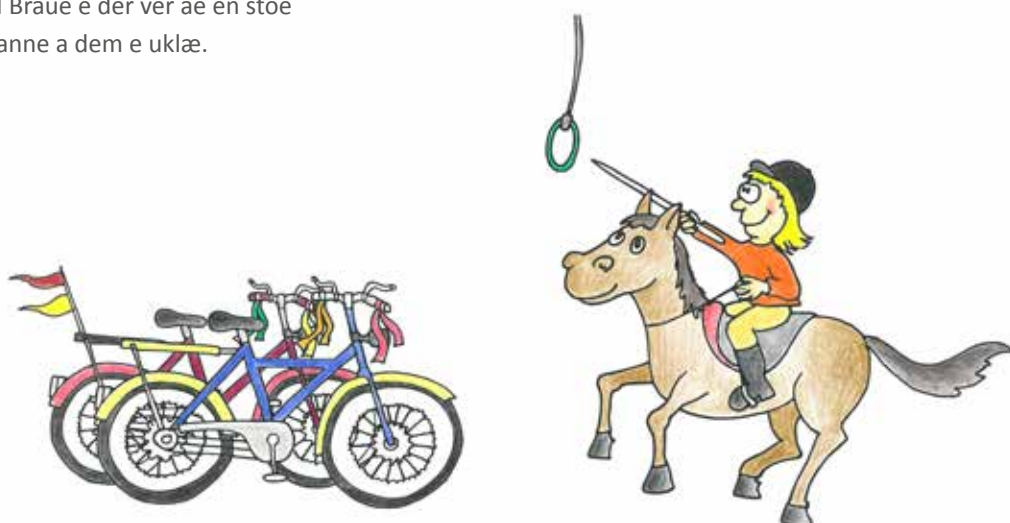

Ringrien

I manne bye e der ringrien.

Ringrien kinde folk nør for æ Kongeå it så moj te: de e en skik, der mest finds imel Hannover syndeo å e Kongeå nøro. Ringrien e en turnering, vo æ rytte me en lans ska fang en ring, der e hængt op i en galge. De kaldes 'å ri te rings'. I æ rieti var der manne dyste me heest å lanse helle sværd. De var keen i hiel Europa, men de var tit møj farle dyste me richte våben, å tit kom æ rytter gal a stej. Defor fund æ folk omkring 1500 o, te de å kunn la sæ gøe å law riturneringe, vo folk it kom te skae. Så fund de o å la æ rytter viis, vo goj di var te å hint en lillevette ring me æ lans. I æ 1800-tal var der en hertuch a Augustenborre, der var grov glaj for heest. Ette den ti e ringrien skik i Synnejylland. I manne bye e der en ringriforening. Den sørre for, te der blive holdt ringrien i æ by ver jennest somme imel maj å september. I æ somme 2018 var der ringrien i meje som 65 bye i Synnejylland.

Di stoe ringrien e i Affenraa å Synneborre. De e blewn te richte byfeste, der vare flee daw. For bøen e der cykelringrien. De e lissom ringrien o en hest, men do cykle e stej for å rie igemmel æ galge. De er å en goj ide å pynt di cykel å køe me i æ optoch igemmel æ by. I Braue e der ver æe en stoe cykelringrien å for vovsen. Manne a dem e uklæ.

1

Mærken

I æ sommeti e der å mærken i Synnejylland

Mest keen e æ Kliple-Mærken i juni, å æ Kloster-mærken e i august.

Mærkensang

(Melodi: Min hat den har tre buler)

Velkommen te vort mærken

Her i vor lille by.

Å te di manne godtfolk

Fra nord såvel som syd.

Te davle er vi skikle,

Enhver han passe sit,

Men nær vi holde mærken

Så blejs vi o æ skidt.

Leech uendørs

Haws å leech ue, venn æ væe e godt!

Her finde do et link te æ uendørs leech:

leech uendørs

Skrewen a 'Æ Skoulmesterkuen'

Opskrifte

De e godt å spies manne grønsache, så hæe e et link te en opskrift o snys.
De e å sjov å law snobrø.

Opskrifte

Snobrø

Do ska bruuch:

- 25 g smør
- ¼ liter mælk
- 25 g gær
- 2 tsk sukke
- ¾ tsk grov salt
- 400 g veemel (ca. 6¾ dl)

Do ska gøe såen hæe:

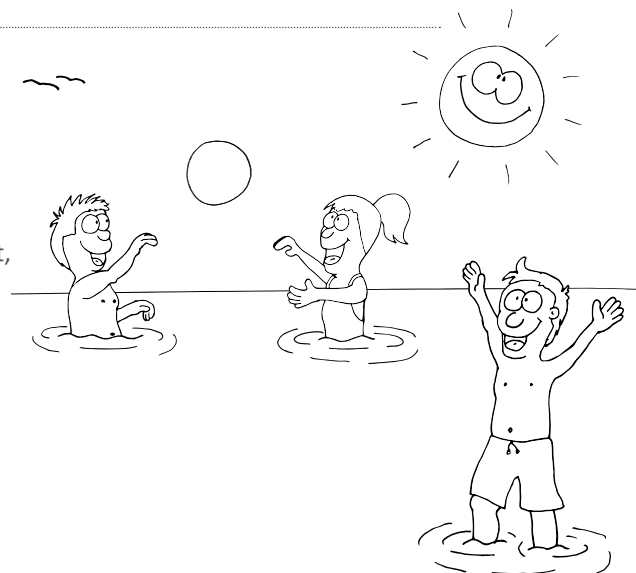
Smelt æ smør i en grye å tesæt æ mælk. Hæld æ blanding i en skål å røre æ gær ue i en. Hæld æ rest i (men hold lidt mel tebach). Slå æ dej godt sammel. Dæk æ skål te å stel æ dej te hæven et lun stej i ca. 1 tim. Tej æ dej ue o et boe me mel o å ælt en godt igemmel. Måske ska do no ælt æ rest a æ mel i. Del æ dej i 6 stykke å tril ver styk te en ca. 40 cm lang pøls. Så dreje do æ pøls o en kæp å holde en øwer æ gløe fra et bål. Do ska lich tænk o, te do ska vint te æ bål æ breen næsten nee å æ trækul gløe. Ejsen brænde do æ brø a!

Somme

Vænn e suel den brænne,
og e svee den rænne,
vænn ålting grua
op åw e jua,
vænn e kvann det skrie,
og en liechfrem kå sie-
hvondt e aws blywe stua,-
vænn e kye gæ o gress
og vænn det er vess
te e høest blywe bæ som e fjoa,
der er tomt i e lue,
og e tøj det ska brue,
og e træer hæ begyndt å sætt frucht,
vænn e øch di hæ føll,
og e karl drikke øll,

og æ vejrr det åltid er smucht,
vænn e møche di stikke,
vænn di tøjeste di drikke,
vænn e lærke slæ trille
og it kå væ ville,
vænn e børn di er glæj,
for det di kå bæj,
vænn e sålle di bøche
og fange møche,
vænn e børn plække blomme
og e bie di bromme,
så bess e kyær,
som di åld daw hæ gyær,
og det er en lomme –
ja, så er det somme!

Ordforklaring

kvann - korn
lue - lo, lade
brue - tøjet skal ud til luftning (soles)
øch - hest
ville - behageligt
godt/sålle - svaler
bess - bliver vilde
(f.eks. hvis de bliver stukket af en bremse).

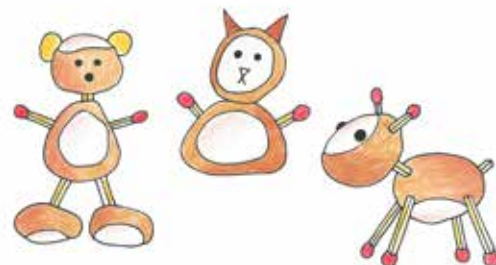

September, oktober

Kastanje

I september måned ka do sammel kastanje å law figure å dye a dem. I di siest åe e æ kastanjetræe desværre blewen sych, så æ blæj o æ træe ollerej vejsne å folde a galt tille. Men do ka stadigvæk sammel æ kastanje å bruuch dem te å law figure a. Do ska bruuch et lille boe å nowe tændstikke. Så ka do boe små holle i æ kastanje te å sæt tændstikke i. Me æ tændstikke ka do sæt æ kastanje sammel å law forskelle dye. Æ tændstikke ka do å bruuch som ben, hals å hal.

Efle

I september e der å efle i æ hav. A æ efle ka do bach manne lække kache. Do ka bruuch de hæe link te æ opskrifte o efelkach.

Opskrifte

23

Efelkaach

Do ka å put efle i en æggekach helle fyld æ efle me rosine å nør å bach dem i æ ovn. Måske har di moe helle fae en goj opskrift o en efelkach?

Katøfle

Før i æ ti blew der spist manne katøfle. Venn folk it haj så manne peng, så fik di måske katøfle flee gang o æ daw. Æ præst Feilberg, der komme fra æ vesteregn, fortæl fra gammel daw, te de blew spist galt manne katøfle: Om monne te dawe spist æ folk di kartøfle, di haj levnet fra æ awten før, som stuvet katøfle me mælk. Te unden ve me- jesti ga et somtins katøffelfmos helle katøffelgrøe. Å te narre om awten spist manne folk katøfle helle grøe. Kjø å grønsache ga et it så møj a. Æ svin i æ stold blew foet me æ katøffelskrald, så it nowe gek te spild.

De e grow vichte te æ katøfle blive tawen op i æ etteåe, før de begynne å frys om nat. Æ katøfle tål it frøjt. Di blive så sorter å loj i æ katøffelkasten. Den ska stå et mørk stej, vo æ katøfle it frys om æ vinte.

Før i æ ti fek æ bøen fri fra skool for å jælp me å tej æ katøfle op. De blew kold 'katøfelferie', å de e æ oprindels te æ etteåesferie i oktober måned.

Ordforklaring

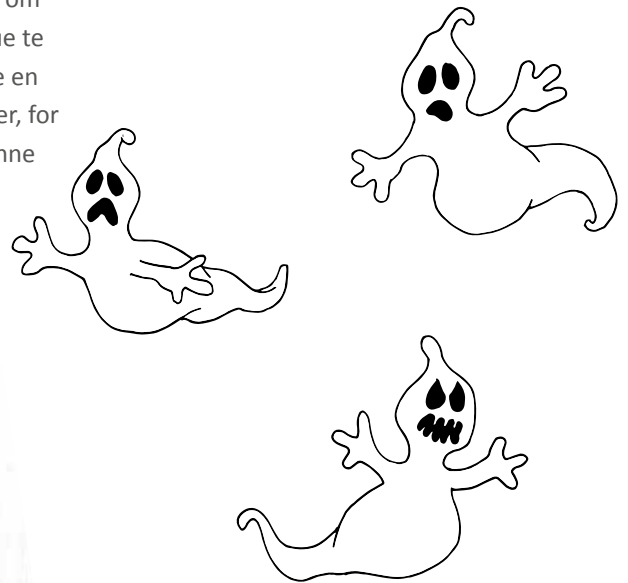
dawe - morgenmad
unden - middagsmad
narre - aftensmad

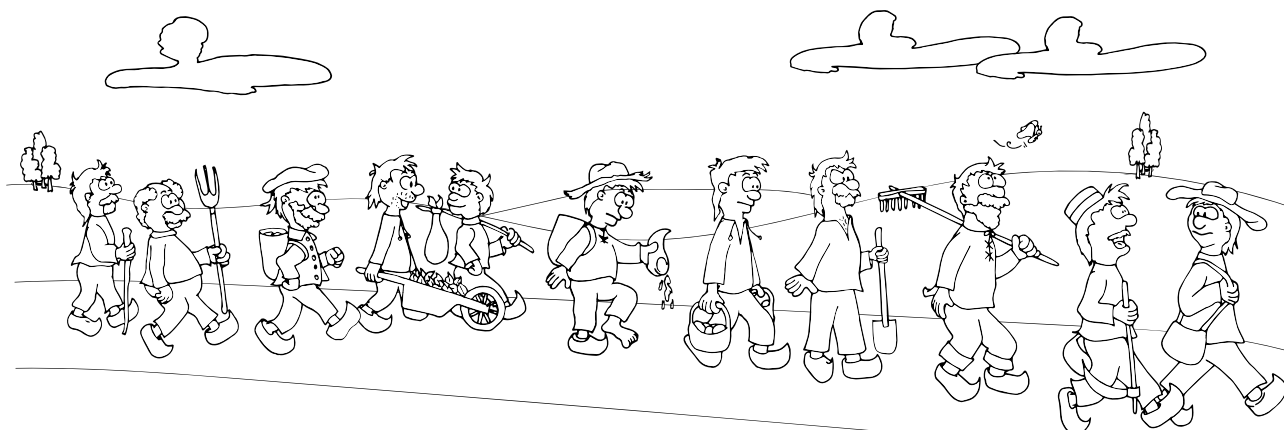
Allehelgensawten / halloween

Allehelgensdaw e 1. november i æ katolsk kirk å æ føøst synde i november i æ dansk folkekirk. Æ awten før æ katolsk allehelgen, alså 31. oktober om awten fejre vi no tedaws de, æ amerikane kolde halloween. Å klæ sæ ue te halloween e å en amerikansk skik, der har spre sæ te Europa. Men de e en gammel tradition – å i Synnejylland – te æ awten 31. oktober e en gyser, for o den awten komme oll æ genganger å spøgelse frem. Der e richte manne histore om spøgelse å genganger i Synnerjylland. Næsten ver by helle slot har en spøgelseshistore. Hæe komme to a dem:

Æ spøgels o Gram Slot

Anna Sofie Schack var tille blewen enke. Hun levet o æ slot i Gram i sus å dus, å te sidst forsvor hun sæ me liw å sjæl te æ djæwel. Æ djæwel skull så hint hind, venn æ vokslys o hinne boe var breen nee. Fra den ti gek et så hiel tumble vild te o æ slot i Gram. Æ awten kom, law hinne vokslys var ve å breen nee, men så blew æ grevind rej. Hun sendt bøj ette æ præst å betroej ham æ pagt me æ djæwel. Han ga hind det raj å sluk æ vokslys å muer æ stump ind i æ øster end a æ kirk: Æ djæwel vill jo føst få magt øwer hind, venn æ lys var breen nee. Men kort ti ette breen æ kirk. De var tille om monne, å æ grevind loj endno i æ seng, law æ ild brø ue. Hun reen nee te æ kirk å soj te æ bynne, der var i gang med å sluk æ ild, te di skull sørre for, te æ øster gavt it breen nee. De lykkes å, men ette den ti var Anne Sofie Schack hiel kjev, å kort ti ette døde hun. Ver minat ka en se æ kjoen grevind i en vie kjowl o æ slot. Hun gæe forsichte igemmel æ stue o æ slot, oltimens hun vrie æ hinde. Venn hun komme te æ øwest sal i æ mellbygning a æ slot, så trær hun hen te æ kamin å stirre o en bloejplet. Så forsvinde hun igen, oltimens hun klawe sæ. Æ histore om æ bloejplet skull ha nowe å gøe me, te Anne Sofie Schack jengang haj mishandlet en tjenestpich: hun haj slown hinne hoej imoe æ kant a æ kamin. Men æ bloejplet ka do it se mee, for æ kamin æ bygget om.

'Den svorne Vej' te Mithusum

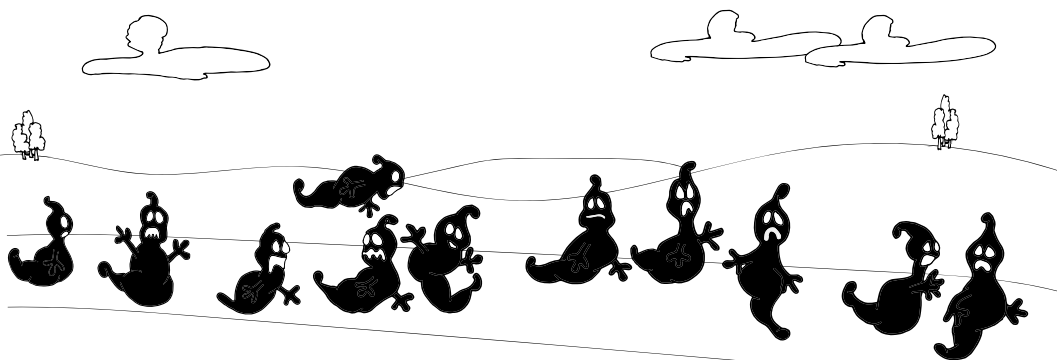
Vesten for Hjemstej gåe der en lille markvej a i retning a æ slus. For æ end a æ vej ståe der et lille hus, der heje 'Æ Markmands Hus'. Men æ hus loj it oltins så jenle. I æ eng omkring æ hus loj engang en by, der hej Mithusum. Venn do komme forbi, ka du stadi se nowe varfe, vo æ gåe har loj. Æ vej derhæn heje 'Den svorne Vej'. Do ka find æ vej o æ kort, nær do google o google maps å søche ette 'den svorne vej' helle 'Mithusum'...

Om 'Den svorne Vej' e der et gammel sagn: Venn æ folk fra Mithusum skull te Skærbæk, var æ vej lang, for di var nøj te å gå langs me æ å. De var en træls omvej. De var folk fra Mithusum it tefrejs me. Så begyndt di å gå tvær æ mark igemmel æ eng. De var folk i Skærbæk så it glaj ve, for de var jo djær joe, å æ græjs te æ kre blew trådt nee. Ettehand blew æ sti tvær mark te en richte vej. No tøtt æ bynne i Skærbæk, te de kunn væ nok: Oll den rennen å trafik o æ vej øj æ græjs å var it godt for æ kre. Di gek så te en domme for å få æ trafik o æ vej forbøjn. Men folk fra Mithusum soj, te de var en gammel vej, som djær bestefae å fae haj benyt; di haj ret te å gå æ vej tvær mark fra Mithusum te Skærbæk.

Æ domme prøvet å kom et forlich, men æ parte holdt o djært, å så skull æ sach prøves o e stej, så jen kun se, ven der haj ret. Æ bynne fra Mithusum skull svæe, te æ vej var blewen brucht a folk fra Mithusum fra gammel ti. Æ awten inden gek oll æ bynne hen te en buen, der hej Brode. Manne af dem var ræj for å svæe falsk. Men Brode haj en goj ide: 'Vi teje nowe joe fra æ byvej hæe i Mithusum å putte så en klump i æ træesk. Så kan vi nemle sej, te de joe, vi stæe o, e blewen brucht fra gammel ti a æ folk i Mithusum.'

A de toll Mithusum bynne tøtt di elle, te de var en goj ide, men en ung buen, der hej Truls, soj nej: 'Æ ka godt se æ ide, men ligodt svæe vi falsk om æ vej te Mithusum.' Så tow BrodeTruls te sie å soj: 'Æ vee, te do grov godt ka li mi dætte. Do ka få hind, venn do vil, men kun venn do svæe om æ vej.' Tille næst morn drow æ bynne fra Mithusum så a stej. Kun Truls var it me. Han var blewen sych. Æ bynne var temle stoe, for djær træesk var fylt me joe fra Mithusum byvej. Di svoe, te di støj o djær fædrene joe. Men de gek richte gal for dem oll.

Truels blew rask, men inden et åe var gån, var oll di ande bynne døde: Sejs døde a pest, tre drownet o æ haw i en storm, å jen tow sæ sæl a daw. Den siist blew køe nee a en vun lich o de stej, vo di haj svoen om æ vej te Mithusum. Lich sind den daw har et spøcht o æ vej. Æ klok toll komme elle svot gespenste faren, mens di råf: 'Toll vi vor | Elle vi svoe | å me verande te helvede foe.' Do ka sæl tej ue å se ette, venn do tør! Do ska gå ette Æ Markmands Hus, å så ska do find de stej, vo di svoe om æ vej. Haws te do skal væe der lidt i toll!

Ordforklaring

varf - værft (en forhøjning i marsklandsabet, der er bygget gårde eller huse på)

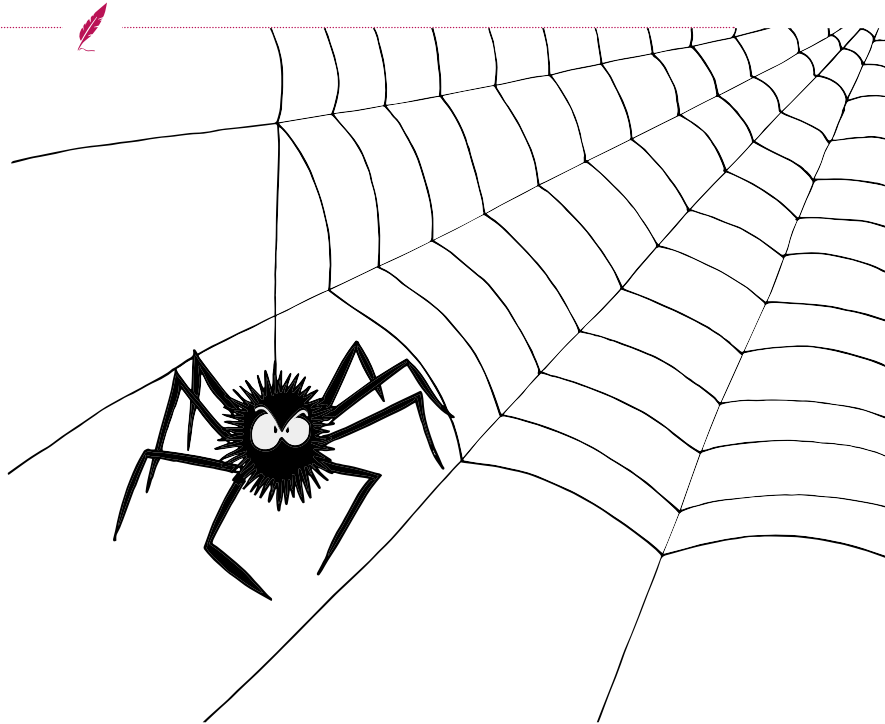
Ætterå

Vænn e luft er fuld åw spindvøw,
og e vech er fuld åw vinløw,
vænn e julgriss er godt o vej,
og e fåwl ska te å a stej,
vænn e starre di flokkes,
og e efle ska plåkkes
og e plomme læng er spisst
(vænn it di er henkocht jysst).

Vænn e marke di er tomm,
og e tæskværk skal bromm,
vænn e sække blywe fuld
og e blæj blywe gul,
vænn e hare ska skyres,
og e kyer ska tyres,
og vænn der ska fyres
for det, det er koldt,
og der er nok åw ålt.

Vænn e bynne hæ pæeng,-
som di it hæ hå læng,
vænn e småfolk di sanke,
vænn e brambærranke
er fuld åw bær,
vænn e drenge hæ drache
med stua flache
højt i e vejr.

Vænn e gress blywe stør,
og e kyllinge di gør,
vænn e stoff ska skrælles,
og e fjøll di skal seeles,
vænn e sloobær er sue,
og e vin den hæ drue,
vænn om moane e blæj di er hvie,
og e somme den snart er forbi,
vænn e vind blywe skask,
og e vejr blywe barsk,-
så er det harst.

Wilhelm Deichgräber: Mæ en fiæ i e aas, s. 46-47. Udgivet af Alsingergildet 2009

Ordforklaring

stoff - stub, rester af afskårne
strå på marken efter høst

skask - blæsende

harst - et gammel sønderjysk
ord for efterår, jf.tysk 'Herbst'.

November

En lille histore

Før æ mejetæske blew opfunden skull æ kvorn-nech tæskes i æ laj i æ vinteti. Såen blew æ kjenne skiil fra æ halm å æ avne. De skul moj arbeidskraft te, å der var manne synnejye, der før i æ ti tow tjenest for å tæsk øwer o æ øe i æ Vesterhaw – Røm, Sild, Føhr å Pellworm.

En husmand tow øwer te Føhr som han plejet. Men så en daw kom der beskee te hans kuen, te æ skif fra Dagebøl te Føhr var sunken å hinne mand var drownet. Hun sørret øwer si mand å prøvet så å klar sæ sæl ve å tej arbej, så hun å æ bøen kunn få nowe å spis.

Jen daw kom en anden mand ind te hind me en helsen fra hinne mand o Føhr: han haj et godt, han haj tjen manne peng å vill kom jem om nowe daw. Æ kuen blew så glaj, te hun foe ue o æ gaer å råft hiel højt: 'Gu ske low de æ løwn te!'

Storm å rav

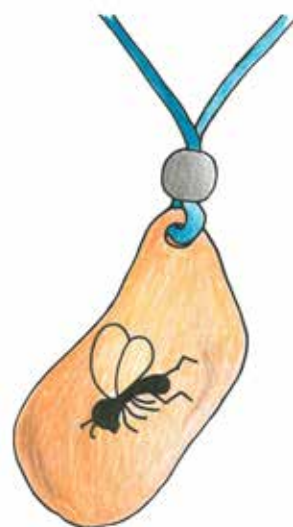
I november blæs et moj, å de ka å væ richte stormvæe.

Venn do boe o æ vesterkant, ka do gå en tur langs æ Vesterhaw å kig o æ bølge. De ka do å gøe ve æ Østersø, venn æ vind komme fra øst. Venn æ storm e forbi, ka do gå en tue igen å søch ette rav - ve æ Vesterhaw.

Ha do nowensind tænt o, va rav e for nowe?

Rav e fossil harpiks fra træe. Harpiks er de klister, der komme ue a æ træe, venn di har et såe i æ bark, helle i æ foråe, venn æ saft stiche op i æ træstem å komme ue gemmel revne i æ bark. Før æ harpiks blive te rav gåe der millione a åe, å der må it komm luft te imens. I æ harpiks e der olle, å de teje lang ti, inden æ olle e fordampet. Æ rav beståe så mest a kulstof.

Æ rav, vi finde ve æ vestkyst, e baltisk rav. Det stamme fra nåltræe, der væjst i stoe skov ve æ Østersø i æ tertærti (eocæn) for 56 te 34 millione åe sind. De mest findes no i Polen å i Litauen, men æ vand å måske å æ gletsje i æ isti har transportee æ rav vesterø, så vi no ka find et ve æ Vesterhaw. Venn do e særli heldi ka do find rav me inde-sluttet plante helle insekte, der er blewen fanget i æ harpiksklister. De er sjov o tænke o, vo gammel di insekte e!

Olleree i æ oldti samlet folk o rav. Rav e statisk elektrisk. De vil sej, te de blive elektrisk å gnistre, venn do gnie o æ rav. De ka væe en grund te, manne folk troej, te æ rav har magisk kræfte. Fra æ slutning a æ isti begyndt æ rensdyrjæger å bruuch æ rav te smykke. Fra æ stenolde har vi ravperle. I æ bronceolde blew æ rav å eksportee te æ laand omkring æ Mielhaw. F.eks. findes der rav i en graw o Mykenos fra 1600 f.Kr. O græsk heje rav 'élektron'. Da æ strøm blew opfundet, blew et defor koldt 'elektricitet'.

Venn do teje en tur te æ Vesterhaw, ka do syng 'Æ gæe te e Vesterhaw'. Den finde do i æ awdeling me sang.

Syng o synnejysk

Kål

I november e et it neem å find frisk grønsache fra æ region. Men der e fin kål å få – enten frisk helle hakket å frøjsen. De er manne mæe å law kål o. I æ opskrifte ka do find Synnejysk Vikål å Vikålspudding. De er sund å smache godt. De nemest e å køøf æ kål hakket å frøjsen, venn do it har kål i æ hav.

Opskrifte

December, jul

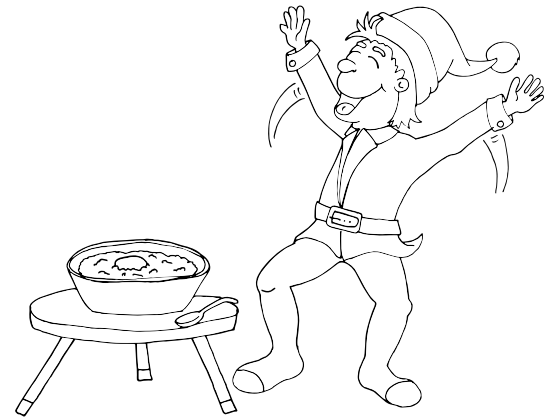

Foto: Ingolf Andersen

De e no do ska sæt æ haver-nech op te e fåwl, venn de æ frøjt å sne.

Har I howst å væk æ juulmand?

Ejsen gi et ingen gawe i åe....

Å æ lowt rumstee Nis...

Æ nisse å æ risgrøe

Før i æ ti var æ nisse it baar nowe glant små folk me røe møtse, der kun komme te jul.

Æ nisse (nowe steje i Synnejylland koldt folk ham Nis Puk) var oltins en jenle mand helle dreng, der boej o en gåe å var gåenisse: Han sørret for, te æ dye o æ gåe it blew sych, æ gåe it breen, å æ folk o æ gåe haj ma, tøj å peng nok, men venn han blew dreel helle æ folk var skidt ve ham, så blew han gal i æ hoej å hævnet sæ.

I Løjt var der en Nis Puk, der gjen sat i æ låch te æ stoldlowt å røch si pif. Jen daw kom æ kaal listen å skubbet ham ue, så han fold nee o æ joe. Law æ kaal blew vaachen næst morn, loj han o en rist øwer en åfen brønd. Sind den ti kunn æ Nis Puk rych si pif i frej.

En mand i Stubbæk haj en Nis Puk. Jen vinte manglet han foe te æ kre, å æ Nis Puk kom ver awten me et hiel læs hø. Æ hø haj æ Nis Puk stål fra en mand, han it kun li. Venn æ hø kom, så et ue, som om de kom trillen a sæ sæl.

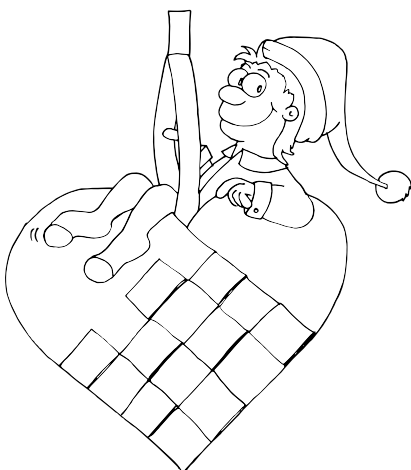
I Snogbæk var der en gåenisse, der var van å få si risgrøe o julawten. Men jen gang vantet han æ smør i æ risgrøe. Han tænt nå, te æ folk haj glemt æ smør, å så blew han gal i æ hoej. Han taw så den beest ko i æ stold å kyt en øwer te Als. Law han spist æ grøe, fund han æ smør, der var sunken nee i æ grøe. Så fortrø han, te han haj kyt æ ko te Als å hint en tebach.

I 1854 skrew Anne Ludvigsen fra Aafenraa: Venn æ Nis Puk it fåe en stoe smørklat i æ grøe o julawten, så fåe æ høns pip helle lægge vindæg uen skal, helle æ mælk blive suur, å æ smør blive ram.

Law en kravlnisse

Tegn en nisse å et styk pap å klip en ue. Men do ska haws, te der ska væe et styk pap foneen o æ nisse, så do ka sæt en fast.

Å taj varsle om æ væe

I æ meljul før nyåe blew der før i æ ti tawn manne varsle for æ ny åe: Manne a æ varsle handle om, vodan æ væe blive:

'Julmørk gie sommetørk'

'En vie jul gie en grøn påsk'

'En mørk jul gie en lys laej' (de betye en ring høst)

'Rim o æ træe i jul gie fuld (stoe) kjenne o e kvorn i æ høst'

No ka do jo sæl find ue a, om de å komme te å pas!

Udflugtsmål | Vestkysten

Steder

- Ballum (kirke og kirkegård)
- Højer (sluse, by, kirke)
- Misthusum og 'Den Svorne Vej'
- Vadehavet, Sort Sol
- Diger
- Stormflodsmålere

Emner

- Fiskeri, Fiskerliv
- Landbrug
- Stormfloder
- Natur

Tekster til forberedelse

Skønlitteratur

- Den svorne Vej til Misthusum
- Fra Sorgens Ager (Ballum)
- Karen Blixen: Sorg-Agre

Historie

- Hvad var Misthusum?
- Tekster om Stormfloder
- Fiskerne på vestkysten, Religiøsitet

Biologi/Geografi

- Marsken
- Vadehavet
- Dyre- og fugleliv

Forslag til opgaver

Stormfloder ved Vestkysten:

- Lav en tidslinje over registrerede stormfloder ved Vestkysten med årstal og forklarende tekster og billeder (se HalloRegion)
- Du har lige oplevet en stormflod. Skriv et brev til din tante i Aabenraa om dine oplevelser.

Relevante links

www.sortsafari.dk
www.museumsønderjylland.dk

Sønderborg, Dybbøl, Stenderup, Dybbøl Banke, Broager, Sundeved

Steder

- Dybbøl Mølle, Dybbøl Skanse
- Sønderborg Slot
- Broager Kirke og Mindehøj
- Smøl Vold
- Gendarmstien og Langdysserne og Gravhøjene i Skeldekobbøl Skov, Højvandstenen ved Rojhus
- Nydamstien, Nydammosen, Ballegård i Sundeved, Sandbjerg Gods

Emner

- 1864
- Korn, landbrug, afgrøder
- Høstskikke
- Sønderjylland under besættelsen
- Afstemning og genforening
- Christian 2. og Sønderborg
- Gamle håndværk

Relevante Links

<http://www.museum-sonderjylland.dk/sonderborg.html>
<http://www.fredninger.dk/fredning/smoel-vold/>
<https://www.dvl.dk/s%C3%B8nderjylland/vandreveje/gendarmstien>
<http://www.gendarmsti.dk/da/oplev-ruten/etape-3>
https://sonderborgkommune.dk/sites/all/files/Forvaltninger/Teknik%20og%20Milj%C3%B8/Billeder/natur/Nydamstien_DK_p1_2.pdf
<http://sonderborg.dk/da/places?category=6#places-listing>

Tekster til forberedelse

Skønlitteratur

- Herman Bang: Tine

Historie

Find de relevante kapitler i Jørn Buch:

Synnejsk Historie

- Voldanlæg, Krigsføring
- Grænsegendarmen, Grænsen efter 1920, Slesvigske krige, 1. Verdenskrig
- Hansetid og sørøveri (Kaperbreve)
- Nydambåden, Bådbyggeri

Biologi/Geografi

- Istid

Sagn og myter

- Klabautermanden, der passede på skibene
- Sørøveren Alf
- Røverne fra Broagerland

Forslag til opgaver

Hertugdømmet Slesvig; Historie: Lav et kort over Hertugdømmet Slesvig før 1800. Indtegn de fire "domkirker" og deres rækkevidde, samt kirkesprog. Markér de tre afstemningszoner. Markér grænsen fra 1920.

Hærvejen/Oksevejen

Steder

- Immervad Bro/Gejlå Bro
- Olgerdiget ved Tinglev
- Hærulfstenen
- Urnehoved (Tingsted)
- Rundemølle, Aabenraa
- Bov Museum "Oldemorstoft"

Emner

- Handel, stuedrift, toldsteder
- Vikingetid og runesten
- Jernalder, voldanlæg og værn

Relevante Links

<http://www.haervej.dk/haervej/haervejen>
<http://www.haervej.dk/haervejen/natur/haervejens-historie>
<http://oldtidsglimt.dk/location/vold-og-vaern-i-aeldre-jernalder/>

Tekster til forberedelse

Historie

Stuedrift og hærvejskroer, told og handel

- Middelalder
- Runesten og Vikingetid
- Historiske bygningsværker (broer)
- Gravhøje, ruiner
- Jyske Lov
- Jernalder

Biologi/Geografi

- Istid

Litteratur

- Hugo Matthiesen, Hærvejen. En tusindaarig Vej fra Viborg til Danevirke, Gyldendal, København 1989. ISBN 87-00-66612-2.
- Henrik Becker-Christensen, Hærvejen i Sønderjylland: et vejhistorisk studie : fra Kongeåen til Danevirke, Institut for Grænseregionsforskning, 1986. ISBN 87-87637-34-0.
- Desuden har historikeren Mads Lidgaard skrevet en serie bøger om hærvejen og dens historie i de forskellige danske amter.
- Robert Fiskers Eventyr på Hærvejen, 1980, ISBN 9788741611389 – beskriver den unge stude-driver Mortens rejse sydpå ad Hærvejen til markedet i Husum og hans endnu mere dramatiske hjemrejse. Fortællingen foregår cirka 1850.

Gottorp Slot, Danevirke, Ejderen

Steder

- Gottorp Slot i Slesvig (Nydambsåden)
- Danevirke
- Hedeby

Emner

- Vikingetiden
- Sydgrænse, Det danske rige
- Dannevirke og 1864
- Hertugdømmet Slesvig
- Stænderforsamling og sprogene i hertugdømmet Slesvig i 1800-tallet.
- Bøndernes vilkår i 1800-tallet

Frag

Historie, tysk, dansk

Opgaver

Forbered en stænderforsamling. Tildel hver elev en „rolle/stand“. De forskellige stande får et „anliggende“, de gerne vil diskutere. F.eks. udflytning af landjord el. Diskutér sprogfordelingen. Fremfør jeres stænderforsamling.

Bøger

Jørn Buch:

Synnejysk historie – 75 fortællinger om Sønderjyllandshistorie
Æ synnejysk Forening 2005. Genoptrykt 2017.

Relevante Links

<http://danevirkemuseum.de/>
<https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/magt-og-aristokrati/dannevirke/>

Christiansfeld, Skamlingsbanken, Rødding Højskole

Steder

- Brødremenighedens Kirke
- Comeniushaven
- Søstrehuset
- Historisk Bymidte
- Skamlingsbanken
- Rødding højskole

Emner

- Brødremenigheden, Herrnhuter
- Christian d. 7, Struensee
- Industrialisering og Håndværk
- Kvindeliv og kvinders rettigheder
- Sprogene i hertugdømmet Slesvig i 1800-tallet
- Bondeliv og skolegang i 1800-tallet, højskolebevægelsen, oprettelse af den første højskole i Rødding

Relevante Links

<https://christiansfeldcentret.kolding.dk/Christiansfelds-grundlaggelse/christiansfelds-grundlaeggelse.html>

Ribe

Steder

- Ribe Vikingecenter
- Museet Ribes Vikinger
- Ribe Domkirke
- Sankt Katharine Kirke og Kloster
- Det gamle Rådhus (museum)
- Vadehavscentret i Vester Vedsted

Emner

- Vikingetid
- Middelalder
- Livet ved Vesterhavet
- Ribe som havneby til Nordsøen
- Handel og håndværk
- Stormfloder
- Pesten i Ribe i 1659
- Hekse (Maren Splids hus og mindetavle)

Relevante Links

www.kulturarv.dk/1001fortaellinger/da_DK/search?q=ribe
www.visitribe.dk/syddjylland/attraktioner/ribes-historiske-tidslinie
www.historie-online.dk/boger/ribe-bys-historie-1-710-1520
www.vadehavscentret.dk
www.ribevikingecenter.dk

Ordkort, ordlege, rim og remser, udendørs lege

Indholdsfortegnelse

Ordkort	s. 33
Ordlege	s. 72
Rim og remser	s. 79
Udendørs lege	s. 81

Ordkort

Frucht

SYNNEJYSK

efel

SYNNEJYSK

appelsin

33

SYNNEJYSK

abrikos

Frucht

avocado

banan

pee

Frucht

SYNNEJYSK

brombær

SYNNEJYSK

jordbær

35

SYNNEJYSK

blåbær

Frucht

SYNNEJYSK

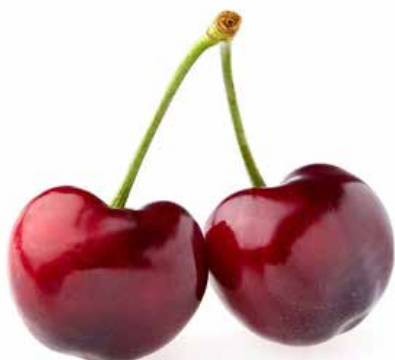
hindbær

SYNNEJYSK

hansbær

SYNNEJYSK

kirsbær

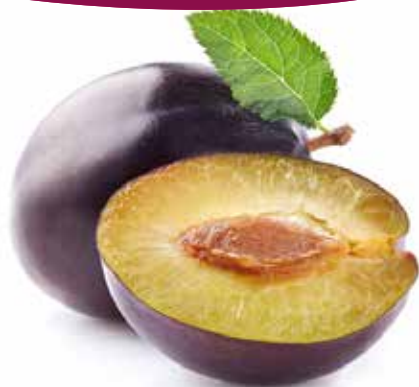
Frucht

SYNNEJYSK

kiwi

SYNNEJYSK

plom

37

SYNNEJYSK

citron

Frucht

vindrue

tomat

Grønsache

blomkål

Grønsache

SYNNEJYSK

bøøn

SYNNEJYSK

broccoli

39

SYNNEJYSK

champignon

Grønsache

SYNNEJYSK

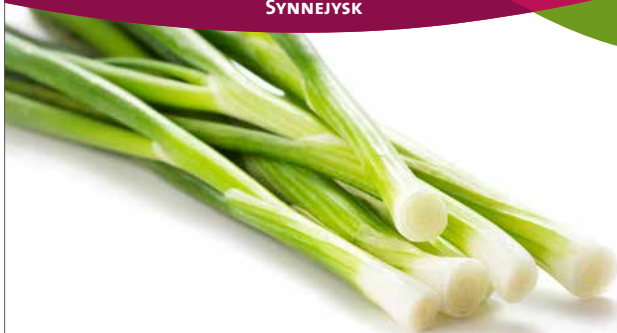
æerte

SYNNEJYSK

vikål

SYNNEJYSK

forårsløch

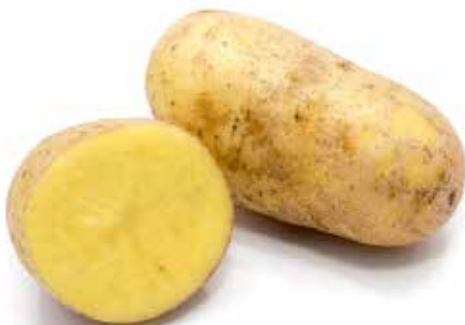
Grønsache

SYNNEJYSK

gork

SYNNEJYSK

kartøfle

41

SYNNEJYSK

porre

Grønsache

SYNNEJYSK

majs

SYNNEJYSK

(grøn) pefe

SYNNEJYSK

persille

Grønsache

SYNNEJYSK

radisse

SYNNEJYSK

løch

43

SYNNEJYSK

gulleroe

Råvare

SYNNEJYSK

æg / æch / ech

SYNNEJYSK

smør

SYNNEJYSK

sukke

Råvare

SYNNEJYSK

(vee) mel

SYNNEJYSK

rosine

45

SYNNEJYSK

(piske) fløø(j)

Råvare

SYNNEJYSK

rubrøj / rowbrøj

SYNNEJYSK

(vee) kach

SYNNEJYSK

pefe å solt

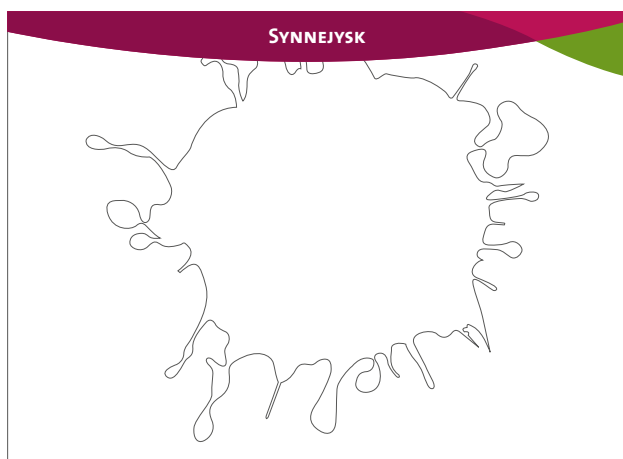

Råvare

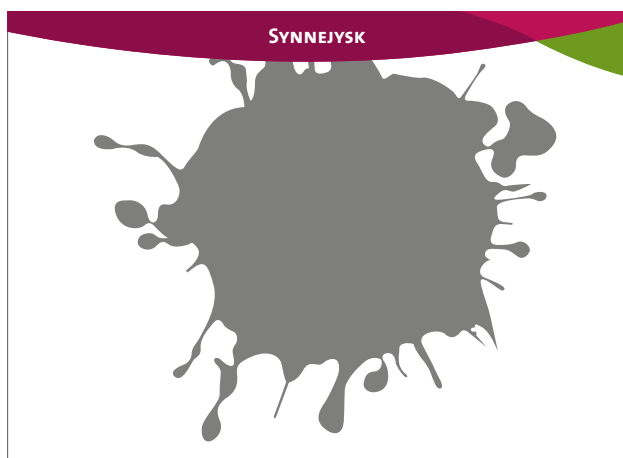

nør

Farve

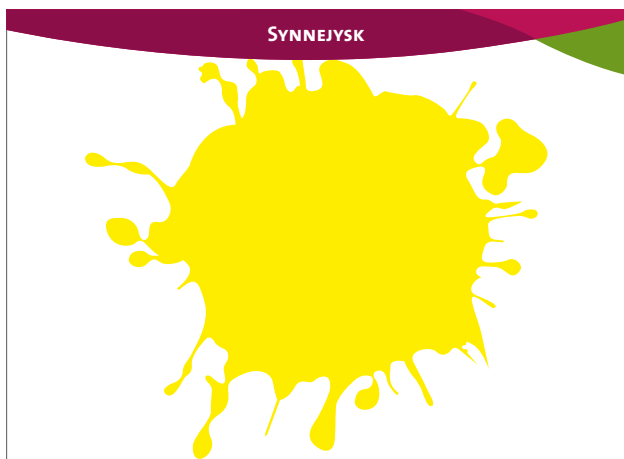
vie

grå

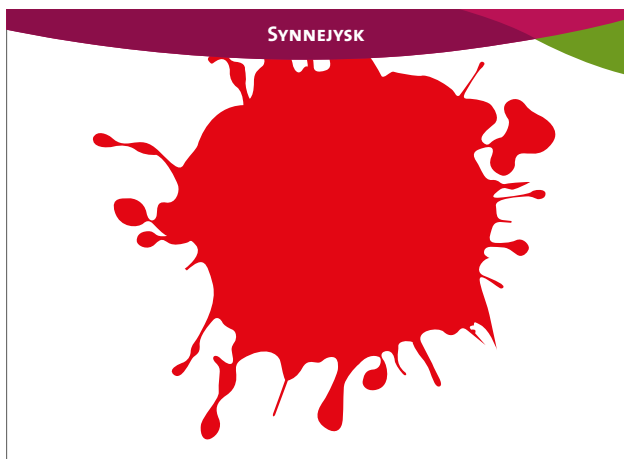
Farve

gul

lyserø(j)

rø(j)

Farve

grøn

blå

brun

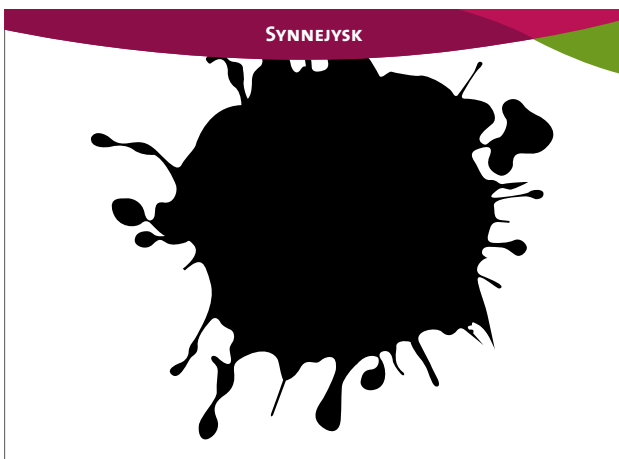
Farve

orange

lilla

sort / svot

Dye

kat

hund

mus / to møs

Dye

gris

hest

ko

Dye

fåe

høøn

gås

Tal

SYNNEJYSK

1

jen

SYNNEJYSK

2

to

SYNNEJYSK

3

tre

Tal

SYNNEJYSK

4

fie

SYNNEJYSK

5

fem

SYNNEJYSK

6

sejs

Tal

SYNNEJYSK

7

syv

SYNNEJYSK

8

ot

SYNNEJYSK

9

ni

Tal

SYNNEJYSK

10

ti

SYNNEJYSK

11

elle

57

SYNNEJYSK

12

toll

Tal

SYNNEJYSK

13

tretten

SYNNEJYSK

14

fjorten

SYNNEJYSK

15

femten

Tal

SYNNEJYSK

16

sejsten

SYNNEJYSK

17

syttten

59

SYNNEJYSK

18

atten

Tal

SYNNEJYSK

19

nitten

SYNNEJYSK

20

tyyv

SYNNEJYSK

21

jenåtyyv

Tal

SYNNEJYSK

30

træe

SYNNEJYSK

40

føer

61

SYNNEJYSK

50

haltres

Tal

SYNNEJYSK

60

tres

SYNNEJYSK

70

halfjers

SYNNEJYSK

80

firs

Tal

halfems

hunde

63

Kropsdele

hoej

Kropsdele

arm

ben

jen haand / to hinde

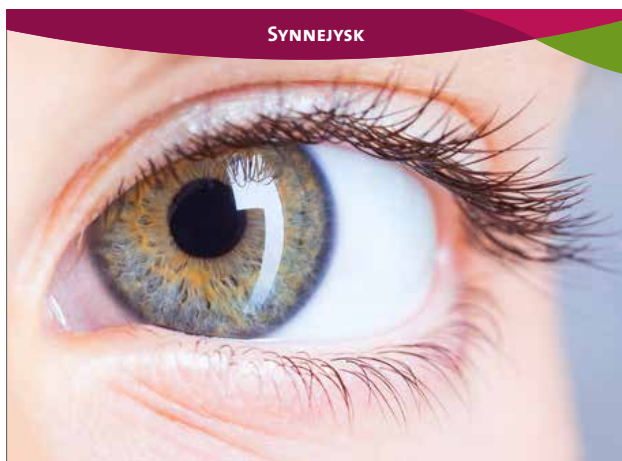
Kropsdele

jen foe(j) / to før

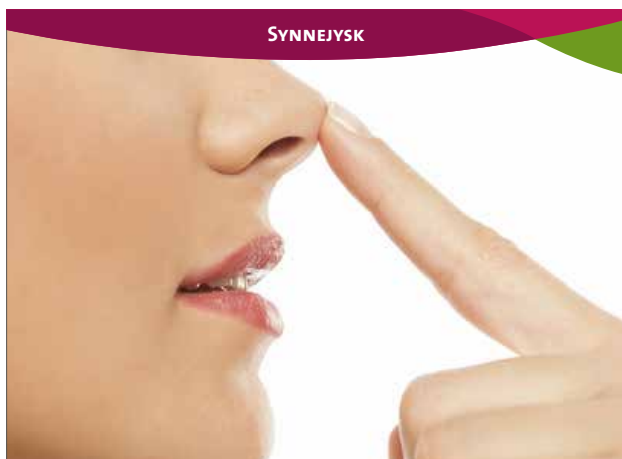
håe

øjn

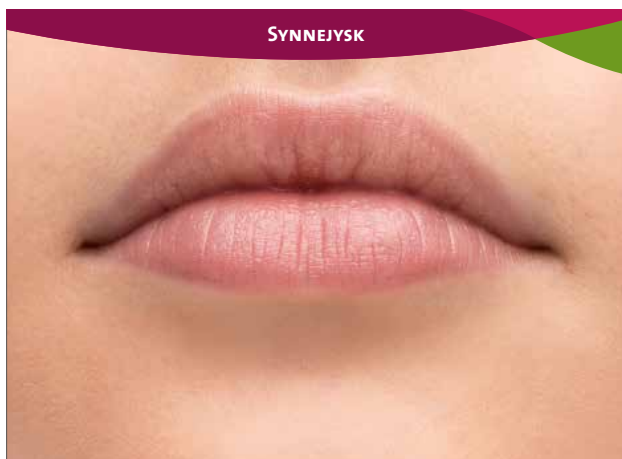
Kropsdele

najs

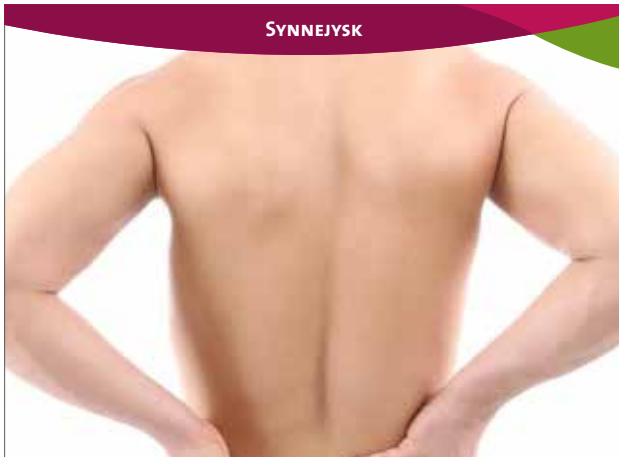
øe

mund

Kropsdele

ryg

mårs

finge

Kropsdele

to | tæe

Tøj

baws

undebaws

Tøj

SYNNEJYSK

bluus

SYNNEJYSK

kjowl

SYNNEJYSK

skjowt

Tøj

sko

støvle

sokke

Tøj

SYNNEJYSK

bajbaws

SYNNEJYSK

bajdracht

Ordforrådslege

1. „Obstsalat“ (kan leges med dyr, frugter, farver, osv)

A. Spilleregler:

Læreren fastlægger, hvilket område ordene skal komme fra (fx frugter). 2-3 elever bliver samme slags frugt (fx æbler, bananer, pærer, kirsebær osv).

Spillelets gang:

Alle sidder i rundkreds, en elev står i midten. På lærerens opfordring bytter alle æbler plads. Barnet i midten skal finde sig en plads i tumulten, og der står et nyt barn i midten.

B. Frugtskål – den lidt vanskeligere variant (kan f.eks. bruges efter 1A.)

Nogle stole stilles i en rundkreds, og eleverne får uddelt et billedkort (dette kan for eksempel være frugt, dyr, ting, se ordkortene!) Der skal mindst være to med det samme kort. I midten står en elev. Han/hun skal sige et ord der passer til et billedkort, og de elever, der har kortet (for eksempel et æble), skal rejse sig op og finde en ny plads. Denne leg kan også foregå på en anden måde, idet eleverne skal sige sætninger som for eksempel ”Alle dem der har/kan lide/vil have...”. Et eksempel kunne være: ”Alle dem, der har blå bukser på.”. De elever der har blå bukser på, skal nu finde en ny plads – dette gælder også eleven der står i midten! Den elev der ikke får en plads, er nu den nye person i midten.

Æ frugtskål

Nowe stool stelles i en rundkres å æ eleve fåe uedelt et billedkort (de kan f.eks. være frugt, dye, ting, se unde æ ord-kort!) Der ska mindst være to me æ saam kort. I æ midt ståe jen elev. Han/hun ska saj et oe, der passe te et billedkort, å di eleve, der har æ kort (f.eks. et efel,) ska rejs sæ op å find en ny plads. Den hæe lech ka å forgå o en anden måde, idet æ eleve ska saj sætninge som for eksempel ”Olle dem, der har/ka li/vil ha...”. Jet eksempel kunn være: ”Olle dem, der har blå baws o.”. Di eleve, der har blå baws o, ska nå find sæ en ny plads – det gælde å æ elev, der ståe i æ midt! Den elev, der it fåe en plads, æ nå den ny person i æ midt.

2. Den varme stol (i flere varianter)

Spilleregler:

Læreren forbereder kort med forskellige ord, som eleverne kender (det kan være frugter/farver/personer/dyr – kun fantasien sætter grænser). En elev sættes i den varme stol og får vist et kort (fx en hund). De andre elever skal nu efter tur stille ja/nej spørgsmål, indtil en gætter, hvem der sidder i den varme stol.

Fraser:

E do en ...

E do ...

3. Fluesmækker

Læreren hænger forskellige billedkort med lærte glosier på to halvdele af tavlen og udvælger 2 elever, der skal dyste. Hver får en fluesmækker. Når læreren siger fx efel (æble) skal eleverne klaske billedet med æblet. Den første, der klasker får et point.

4. Kortspil fisk

”Fisk” – samle kort-stik

Spørg: „Har do en kong?“, hvis man har en konge eller flere, skal man aflevere alle. Hvis man ikke har, siger man: ”Fisk!”

5. Kontrollér robotten

Fortæl robotten, hvordan han/hun skal bevæge sig: Gå te høje/gå te venstre; 3 skredt te høje, kig op, ...

Variant: „Sæt halen på æslet“

6. „Ich pakke meinen Koffer“

Spillet handler om at gentage ord fra ordkort (brug eventuelt vedlagte ordkort). Første spiller starter ved at tage et ordkort uden tekst og sige, jeg rejser til en øde ø og pakker xx (et ord fra ordkort) i min kuffert. Ordkortet holdes synligt for de andre spillere. Næste spiller tager et ordkort og gentager: Jeg rejser til en øde ø og pakker zz (fra eget ordkort) og xx (fra første spillers ordkort) i min rygsæk. Osv. Spillet handler om at øve gloser.

7. en lille røj bil... å tæll nowen ue, der skal svæ:

Forud for legen:

A. fastlæg ordforråd:

va kan en sæj om en bil?

ny, gammel, brucht, skien, grim, flot, nyvasket

fierjulet, trejulet, rusten

røj, blå, gul, vie, grøn....

B. fastlæg et geografisk område: (f.eks. byer i Synnejylland/ Slesvig, Danmark eller hovedstæder i Europa)

Eksempel: Børnene står eller sidder i en rundkreds. Der udpeges en første spørger, som går rundt. Hver trykstærk stavelse tæller én person (altså ca. 14-15, alt efter det valgte adjektiv).

Spørgsmål: En lille røj bil kør fra by te by. Vo komme den så hen?

Svar: Ravsted (altså en by, der begynder med samme bogstav som det valgte adjektiv 'røj')

Spørgsmål: En lille brucht bil kør fra by te by. Vo komme den så hen?

Svar: Bevtoft (altså en by, der begynder med samme bogstav som det valgte adjektiv 'brucht')

Hvis svaret er rigtigt, overtager vinderen den næste runde. Hvis svaret ikke er rigtigt, fortsætter spørgeren.

8. Tepot

Jen tænke å et oe (en ting oll ka se) å beskrive æ oe me **'Mi tepot e'**

Eksempel. Mi tepot e grøn. (Pause) Den e it så stoe. (Pause) Den stæe/stæe i æ vinne . etc.

Den føjst, der gætte richte, må så ha æ næst 'tepot'.

9. Fiske, vo højt stæe/ stæe æ vand?

Oll æ bøen stell sæ hen te en mue. Å den anden sie stæe æ fiske. Æ bøen spør æ fiske, vodan di skal kom øwe æ vand.

Venn æ bøen så komme hoppen helle springen, prøve æ fiske å fang dem. Den føjst, der blive fanget, æ så æ fiske.

'Fiske, vo højt stæe/ stæe æ vand?'

'jen meter højt'

'vodan komme vi øwe?'

'I ska hopp (spring, svøm, løøf, kravl....) øwe'

10. Abraham å de syv sønne

Fatter Abraham haj syv sønne

Syv sønne haj Abraham

Å di spist kun lidt,

Å di drak kun lidt,

Men di moret sæ da godt.

Æ spille sidde helle ståe i en rund kreds. Di stoppe med å syng ve 'godt'. I æ midt a æ kreds ståe der jen, der klappe o en haand, et ben, æ hoej helle nowe anden legemsdel, f.eks. højre ben. En anden gåe ind i æ midt.

Æ kreds begynde å syng egæn, men no ska æ sang vær længe:

'Fatter Abraham haj syv sønne

Syv sønne haj Abraham

Å di spist kun lidt,

Å di drak kun lidt,

Men di moret sæ da godt.

Højre ben...'

(her klappe oll o djær højre ben å stoppe me å syng)

Så stoppe di egæn, å en ny legemsdel komme me, f.eks. æ hoej. En ny spille gåe ind i æ midt a æ kreds.

Æ kreds begynde å syng egæn:

'Fatte Abraham haj syv sønne

Syv sønne haj Abraham

Å di spist kun lidt,

Å di drak kun lidt,

Men di moret sæ da got.

Højre ben... (her klappe oll o djær højre ben)

Æ hoej me (her klappe oll o djær hoej å stoppe).

De blive ve, te der e mindst syv ting, der ska hawses i richte rækkefølle. Richte glant blive æ leech, venn æ spille it længe ka haws æ richte rækkefølle. Venn de it gåe kach i et a sæ sæl, så ka æ forsange begynd å syng rasker å rasker, inte de verkli gå kach i et!

(se Ordkort: kropsdel)

11. Kejseren kommer til byen

En person er kejseren, som står på den ene side af feltet (dette kan være en lille sportshal eller skolegården), og alle andre står på den anden side. Kejseren starter med at råbe: "Kejseren kommer til byen!", de andre svarer med: "Hvilken ting eller farve?". Kejseren skal nu udtænke sig en ting eller farve (f.eks. alle dem med noget blå, alle dem med lange bukser, etc.), og kun de børn, der har noget blå på sig eller lange bukser på, kan blive tikket. Efter kejserens svar skal både børnene fra den ene side og kejseren løbe hen til modsatte side. Dem, der bliver tikket, skal hjælpe kejseren med at tikke i de andre runder, indtil alle er blevet tikket.

Æ kejse komme te æ by:

Jen person e æ kejse, som ståe o den jen sie a æ felt (det ka væe en bette sportshal helle æ skoolgåe), å olle di ande ståe o den anden sie. Æ kejse starte me å råf: "Æ kejse komme te æ by!", di ande svare me: "Vafor en ting helle faer?".

Æ kejse ska nå utænk sæ jen ting helle faer (f.eks. olle dem me naw blå, olle dem me long baws, etc.), å kun di bøen, der har naw blå o sæ helle long baws o ka bliv tikket. Ette æ kejses svar ska både æ bøen fra den jen sie å æ kejse løf hen te æ mosat sie. Dem, der blive tikket, ska jælp æ kejse me å tik i di ande runde, indte olle æ blewn tikket.

12) Hentediktat

Nummererede ordkort bliver fordelt i klassen. Eleverne skal nu gå numrene igennem, og skrive ordet på kortet i deres hæfte. Hæftet bliver liggende på deres bord igennem hele diktaten. Når eleven har skrevet alle ordene op, kontrollerer læreren om ordene er stavet rigtigt. Er der fejl, sætter læreren et kryds bag ved ordet i hæftet, og eleven skal udføre hentediktatet for ordene med fejl, indtil alle ord er stavet rigtig.

Hintdiktat

Nummereje oekort blive fodel i æ klasse. Æ eleve ska nå gå æ numme igjennem, å skriv æ oe o æ kort i djær hæft. Æ hæft blive liggen o djær boe igjennem æ hiel diktat. Nær æ elev ha skrevn olle oe op, kontroller æ lærer, om æ oe æ stawt richte. Æ der fejl, sætte æ lære et kryd bach ve æ oe i æ hæft, å æ elev ska uføe æ hintdiktat for æ oe me fejl, indte olle æ oe æ stawt richte.

13) Hangman

En elev tænker på et hemmeligt ord, som kun han/hun kender. På tavlen laves nu en streg til hvert bogstav i ordet, og en galge tegnes. En efter en gætter eleverne bogstaver, som ordet kunne indeholde. Ved hvert rigtigt gættet bogstav bliver dette skrevet på de blanke linjer. Gætter eleven et forkert bogstav, bliver bogstavet skrevet under galgen, og der tegnes en del af manden der hænges. En komplet mand består af et hoved, en krop, to arme, to ben og et ansigt. Er manden komplet inden ordet er gættet, har eleven med det hemmelige ord vundet. Har eleverne dog kunnet gætte ordet, inden manden er komplet, har de andre elever (eller den elev, der gætter hele ordet) vundet.

Hangman

Jen elev tænke o et hemle oe, som kun han/hun kinde. O æ tavl lawes nå jen stregh få vert bogstaw i æ oe, å en galge tegnes. Jen ætte jen gætte æ eleve bogstawe, som æ oe kunn indhold. Ve vert richte gættet bogstaw blive der skrewn o di blank linje. Gætte æ elev et forkert bogstaw, blive æ bogstaw skrewn ynne æ galge, å der tegnes en del a æ mand, der hænges. Jen komplet mand beståe a et hoej, to arm, to ben og et ansigt. E æ man komplet inden æ oe e gættet, har æ elev me æ hemle oe wunden. Har æ eleve kunn gætt æ oe, inden æ man e komplet, har di ande eleve (helle den elev, der gættet æ hiel oe) vunden.

14) 20 spørgsmål

En elev tænker på et hemmeligt ord, som kun han/hun kender. Ordet kan være en person, et dyr, en ting, et sted, etc. De andre skal nu stille eleven 20 ja/nej-spørgsmål i alt, for at finde ud af hvilket ord han/hun tænker på. Hvis ordet bliver gættet, inden der er blevet stillet flere end 20 spørgsmål, har gruppen af elever vundet. Har de derimod brugt alle 20 spørgsmål, og ved stadig ikke, hvad ordet er, har eleven med det hemmelige ord vundet.

20 spørgsmål

Jen elev tænke o et hemle oe, som kun han/hun kinde. Æ oe ka væe en person, et dye, en ting, et staj, etc. Di anne ska nå still æ elev 20 ja/nej-spørsmål i ålt, for å find ue a va for et oe han/hun tænke o. Venn æ oe blive gættet, inden der æ blewn stillt flee som 20 spørgsmål, har æ gruppe a eleve vunden. Har di deimoe brucht olle di 20 spørgsmål, å vee stadi it, va æ oe e, har æ elev me æ hemle oe vunden.

15) Simon siger

Underviseren eller en elev er Simon. Han/hun skal nu fortælle klassen, hvad de skal gøre (f.eks. hoppe, danse, stille sig på stolen, vinke, etc.). Simon skal indlede alle sætningerne med "Simon siger...". Gør han/hun ikke dette, må eleverne ikke bevæge sig. Et eksempel: "Simon siger hop tre gange." Alle eleverne hopper tre gange. "Sæt jer på stolen". Fire elever sætter sig på stolen, de andre gør ikke. De fire elever der satte sig, er nu ude af spillet. Kun de andre fortsætter. Vinderen er den sidste, der står tilbage.

Simon saje

Æ undervise helle en elev e Simon. Han/hun skal no fortæl æ klasse va di ska gøe (f.eks. hop, dans, stell sæ op o æ stool, vink, etc.). Simon ska indlee olle æ sætninge me "Simon saje...". Gø han/hun it de, må æ eleve it beveh sæ. Et eksempel: "Simon saje hop tre gong." Olle eleve hoppe tre gong. "Sæt jer o æ stool." Fie eleve sætte sæ o æ stool, di ande gø it. Di fie eleve, der sat sæ, e no ue a æ spil. Kun di ande forsætte. Æ vinde e den siest, der ståe tebach.

16) Gæt en tipskupon: Gæt den rigtige betydning af den sønderjyske sætning

Æ e hunge

Æ e sat

De ska moj te nok

De ka do it vee bekeend

De gii æ it væn øwe

Sinne me æ vinne

De e dum tøj

17) Fup eller fakta

Aaf	abe	af	afbud
aggewaas	agerhøne	aske	bøvl
ajsen/ejsen/essen	jern	ellers	ajle
baajmoe	bademåtte	bageovn	jordemoder
bassel	bør	barsel	lænestol
bull	opsvulmet	bøffel	tyr
bumm	bolsje	bom	bang!
byy	befale	invitere	betale

dørns	forstue	dagligstue	dør
duels	dyppele	duelig	duel
dwalle	lunken	fordærvet	vammel
elaw	imens	i lag	åh nej!
en lidde vidde	livvidde	en smule	en lille vædder
fakeløjt	fakkel	nød	at drive rundt
falm	at falme	at tabe sig	at blege
fikduk	hvid dug	dukke	lommeløklæde

fissematende	roterendefis i fiduskassen	omstændelig	fugleskræmsel
fremmet	gæst	udlænding	grovkøkken
girakke	morakker	primula	giraf
glant	glad	glat	hyggelig
gnavpann	tordenflue	gnaven person	kødben
det hauwe mæ it	Ikke kunne huske noget	være betænkelig ved noget	Ikke lade sig forstyrre af noget
høffeltvo(r)n	kristtjørn	høloft	spyd til at tøjre en ko med
høkk	høkasse	at flytte sig	købmand

veekaach	hvedekage	tvebakke	franskbrød
jamsk	utilpas	sjusket	vammel
kauring	hvedekage	tvebakke	franskbrød
kokkeman	hane	kok	knokkelmand
kytt	en smule	sjusk	kaste
kåer	kåre	gør forskel	kåd
leigaff	legetøj	legeabe	markled
linne	smidig	linned	linje

mawle	hyggelig	muggen	sur
nysle	nydelig	lille nød	nysgerrig
paj	pære	frø	pie
ronneve	vædder	rønnebær	romtoddy
seef	si	sæbe	serie
sæje	sej	sejd	talemåde
sinne	siden	langsom	sind
skeggeman	mand med skæg	en flaske snaps	lerkrukke

Facitliste til Fup eller fakta:

Aaf	abe	af	afbud
aggewaas	agerhøne	aske	bøvl
ajsen/ejsen/essen	jern	ellers	ajle
baajmoe	bademåtte	bageovn	jordemoder
bassel	bør	barsel	lænestol
bull	opsvulmet	bøffel	tyr
bumm	bolsje	bom	bang!
byy	befale	invitere	betale

dørns	forstue	dagligstue	dør
duels	dypelse	duelig	duel
dwalle	lunken	fordærvet	vammel
elaw	imens	i lag	åh nej!
en lidde vidde	livvidde	en smule	en lille vædder
fakeløjt	fakkel	nød	at drive rundt
falm	at falme	at tabe sig	at blege
fikduk	hvid dug	dukke	lømmetørklæde

fissematende	roterendefis i fiduskassen	omstændelig	fugleskræmsel
fremmet	gæst	udlænding	grovkøkken
girakke	morakker	primula	giraf
glant	glad	glat	hyggelig
gnavpann	tordenflue	gnaven person	kødben
det hauwe mæ it	Ikke kunne huske noget	være betænkelig ved noget	Ikke lade sig forstyrre af noget
høffeltvo(r)n	kristtjørn	høloft	spyd til at tøjre en ko med
høkk	høkasse	at flytte sig	købmand

veekaach	hvedekage	tvebakke	franskbrød
jamsk	utilpas	sjusket	vammel
kauring	hvedekage	tvebakke	franskbrød
kokkeman	hane	kok	knokkelmand
kytt	en smule	sjusk	kaste
kåer	kåre	gør forskel	kåd
lejjaff	legetøj	legeabe	markled
linne	smidig	linned	linje

mawle	hyggelig	muggen	sur
nysle	nydelig	lille nød	nysgerrig
paj	pære	frø	pie
ronneve	vædder	rønnebær	romtoddy
seef	si	sæbe	serie
sæje	sej	sejd	talemåde
sinne	siden	langsom	sind
skeggeman	mand med skæg	en flaske snaps	lerkrukke

Rim og remser

Rim å remse

1. å tæll nowen ue:

Okke, gokke, gummiklokke,
erle, perle
pif, paf, puf:
Ue me dæ din gammel luf

2. te små bøen:

Sko mi hest.
Vem ka best?
De ka æ præst.
Vel ka han ej.
De ka æ smej.

3. Jen, to, tre

Jen, to, tre, fie, fem, sejs, syw
Oll moes bøen har ont i æ liw
Kom å se, vo de gø ve,
Kom å få en lille kop te.

4. Va ska vi leech?

Va ska vi leech?
Kat ka vi steech
Hund ska vi pell
Så hae/hæe vi naue å bestell

5. Rim med bynavne:

Drej til Riif å køøf en piif
Drej te Løjt å køøf en fløjt
Drej te Mjøl's å køøf en pøls
Drej til Ries å køøf to griis
Drej te Tingle å køøf to kringle
Drej te Affenrå å køøf en skrå.

6. Talemåder om synnejysk bysprog:

I Synneborre smirre di med e smarre
te det flyrre om e ørre.

I Affenrå putte di æ lychel i æ gaff
I Haasle putte di æ nøjl i æ holl

I Kloster seje di: sie

I Tynne seje di: vinne kø e toch? E toch kø, vinne de piffe!

7. Snak synnejysk!

Vi kømme laant omkreng!
Snak synnejysk! – de e en goi teng!
Så vi ka viis, wo vi kømme fra!
Lich fra dem å Als o te dem fra Tynne a,
heit neje fobi e græns ve Kruså,
o længe opp' enno end e Kongeå.
Hold lyw i e kultue!
Hous å snak synnejysk, både de' hjem' o ue!

Denne remse er skrevet til Æ Synnejysk Forenings: "Æ Blaj"
af Asta Flyvholm Kjær, Sundeved. 2015

8. Tæl te poli-ti!

poli – jen
poli – to
poli – tre
poli – fie
poli – fem
poli – sejs
poli – syv
poli – ot
poli – ni
poli – TI

Gamle rim og remser (nedskrevet af Asta Flyvholm Kjær,
Sundeved)

9. Jen-to: snø min sgo

Jen-to: snø min sgo
Tre-fie: spæl å æ lie
Fem-sejs: slå æ grejs
Syv-åt: koggedåt
Ni-ti:klæb æ dø i
Ellå-tål: æ ko den brål
Tredden-fjorden: slå på porten (de to ord bliver nødt at
være på rigsdansk, for at få det til at rime)
Femden-sejsden: tal å Kresden
Sødden-adden: av få kadden
Nædden-en snes: køs Andres
(Anne Marie Frost, Nybøl)

10. Agh o ro o vælte

Agh o ro o vælte
køef Lille Lise et paar bælte
jet af søl
jet a guld
stik em så me perle ful'
Rosse i e hat
tresse om sat
o en korre ful' a rosinne.

11. Rie te møll

Rie – o rie te møll
dæ va ingen hjem'
ant som to gammel kvind'
de såt o kocht en grøe
den vå hvergen sue elle søe
æ taw en stik
for æ vil i dæ grøe o slik
di tow en bran'
o slau mæ å min han'
de bræn, æ ræn
op o neé a Synnegae

Der kom æ te en hal'tombe kvej
den kun hvergen ak elle ej
æ tau op min lang kniv
o stak en i dens tykk' liv
de kom både lue o lage
æ stræve o bach en kach
så bøj æ te gæst
både e Degn o e Præst
men de vil ingen kom'
så spist æ en sjel
hver en krum.
Ester Møller, Felsted – Remser fra sidst i 1920'erne.

Udendørs lege

1. Hop i man

Do tejne en mand å æ asfalt, i saand helle o æ joe å del en ind i 10 felte. 1,2 å 3 point skrive do me en pind ve æ føe å æ ben, 10 ve æ hoej. Den føøst, der ska hop, teje en steen å kytte en ind i e mand. Æ steen må it ligg o en strech. Venn den gø de, e do ue, å gie æ steen vir te den næst. Venn æ sten ligge richte, ska do hopp ind i æ mand o jet ben å hint æ steen. Jo høje do komme, jo fleje point fåe do. Do må it træ o en strech helle støtt å begge ben. Så e do ue. Æ spille, der fåe flest point har vunden.

2. Å spark doos

De gælle om å gemm sæ. Jen ska stå å tæl te 100 me æ øjn moe en mur, ælaw di ande gemme sæ.

Der ståe en blikdoos ve æ sie a. Venn den, der ståe, æ færr me å tæll, gåe han/hun ue for å søch ette di ande. Men ka jen af dem, der har gemt sæ, komm tebaach å spark te æ doos så råfe han/hun 'fri'. Så skal den, der ståe, komm å hint æ dos tebach, å oll må gemm sæ egæn. Blive jen funden, så skal han/hun stå å tæll.

3. Marmorkule / marmeln

Do ka spell me marmorkule o æ joe. Do ska lau et gaff så stoe som en haand. 5-6 mete væk lawe do en strech å oll æ spille ståe bach ve æ strech. Væ spille må kytt et antal marmokule, der e awtal i æ forvej. Oll spille forsøche å ramm æ gaff. Den spille, der har mest kule i æ gaff, må forsøch å rull di ande kule i æ gaff me en krum pechfinge. Venn han/hun it ka, så komme den næst, å venn han/hun helle it ka, så den treer osv. Den spille, der fåe flest kule i æ gaff, har vunden.

4. En slyng

Do kan law en slyng a en Y-gren fra et træ. Do binde et styk elastik helle gummibånd o æ gren. Do ka bruch æ slyng te å skye papiekule me. Men haws: do må it skye i æ hoej o ande bøen! I kan law en konkurrence om, ven der ka skye længst me papiekule.

5. Oll moes gejekij skal komm jem

"Oll moes gejekij skal komm jem!"

"De ka vi it"

"Vofå it?"

"Æ ulv komme."

"Va vil han?"

"Han vil æe vos."

"Oll moes gejekij skal komm jem".

Æ ulv har gemt sæ. Æ moe ståe ve en mue. Æ bøen ståe o den anden sie a en streech. Venn æ moe rååfe anden gang "Oll moes gejekij skal komm jem", skal oll æ bøen forsøch å komm øwer te æ mue. Æ ulv skal forsøch å fang dem undervejs. Venn æ bøen har rør æ mue, må æ ulv it længer fang dem.

6. Røve ve jern

Jen spille æ fae. Di ande e æ bøen. Æ bøen drelle æ fae ve å rend rundt å rååf: "Fae æ ha it nowe jern!". Venn æ fae ka fang jen a æ bøen, blive han/hun fae. Men do ka rej dæ ve å tej fat i nowe a jern, en dørklink, et søøm helle en stormkroch o et vinne. Så ha do helle.

7. Røver å politi

Æ spille blive deel i to lich stoe gruppe. Den jen grup e politi, den anden e æ røverbande. Æ røver gemme se, å æ politi skal find dem å fang dem. Di røver, der er fanget, skal bliv i æ fængsel, men di røver, der e fri, ka befri di ande fra æ fængsel, venn di ka komm ind i æ fængsel å rååf "fri". Æ spel e forbi, venn oll æ røver æ fanget. Så bytte æ politi me æ røver.

8. Tikk

Æ leech begynde me å tæll ette et rim (se rim å remse!): Den, der 'blive en' skal tikk jen a di ande å sej "tikk". Den, der blive tikk 'e en'.

9. Tikk me stå

...begynde å me å tæll ette et rim (se rim å remse!).
Den, der 'blive en' skal tikk jen a di ande å sej "stå!".
Den, der ståe, ka bliv "fri", venn en anden tikke ham/
hind "fri". Venn jen spelle æ blewen tikket "stå" tre
gang, 'blive han/hun en' å ska tikk di ande "stå".

10. Tikk me helle

Å æ leechplas e der en helle, vo do it må bliv tikket.
Venn do blive der for læng, ka den, der 'e en' klap tre
gang i æ hinde. Så skal do rend ue a æ helle igen.

11. Par-tikk

Venn to teje verande i æ haand, ka di it tikkes, så læng
di holde verande i æ haand.

12. Knuemudder

Jen pich elle dreng e knuemudder.
Di ande bøen ståe i en rundkreds å holde verande i æ
haand. Di må it gi slip. Så gåe jen a æ bøen igemmel æ
række unde æ hinde ind i æ kreds. Så jen te, måske å en
trer elle fjeer. Venn der e blewen en hiel knue ue a et
rååfe di knuemudder, knuemudder. Så skal
"knuemudder" komm å løøs æ knue op.

13) Venn æ buen komme jem...

"Venn æ buen komme jem vil han it se røj" seje jen a æ
bøen, der ståe me æ øjen moe en mue helle me bind
for æ øjen. Han tæll te 100, å i den ti forsøche de ande
bøen å gem olt væk, va der e røj. Så komme 'æ buen'
tebach å kontrollee, om han ka find nowe røj. Venn
han/hun finne nowe røj, skal den, der haj nowe røj væ
buen. Do ka skivt imel oll faer.

14) Plumsack

"Se dæ it om, æ plumsack gæe om" sæje æ bøen. Di
ståe i en kreds, ilaw jen gåe rundt med en steen i et
klæe helle i et styk papie bach ve æ rych a di ande. Så
la han/hun æ plumsack fold bach ve jen a di ande. Han/
hun teje æ plumsack op å forsøche å fang den føøst.
Den føøst forsøche å komm ind i e kreds te de ande
ve å tej dem i æ haand. Venn han/blive fanget, inden
han/hun komme ind i æ kreds, skal den føøst bæe æ
plumsack igen, Venn han/hun it blive fanget, skal den
anden bæe æ plumsack.

15) Kat å mus

"E æ mus jem?"

"Nej"

"Vinne komme en?"

"æ klok 12"

"jen – to – tre – fie – fem – sejs- syv – ot – ni – ti – elle-
toll!"

Æ bøen ståe i en kreds, der ka gøs større elle minde, løs
helle fast. Å jet stej skal der væe et gaff. Så blive to bøen
kat å mus. Æ mus ståe i æ kreds, elaw æ kat e uenfor. Æ
kat spøe: "e æ mus jem?" ette de andet spørsmål blive
der toel te toll å så forsøche æ kat å kom ind i æ kreds
for å fang æ mus. De skal it væe for nem, så æ kreds ka
gøe sæ fast å gå sammel, der vo æ kat vil ind. Næe æ
kat har fanget æ mus, skivtes æ kat å æ mus ue me to
ande bøen.

Syng o synnejysk

Indholdsfortegnelse

Faktesang te minne bøøn	s. 84
Æ gik mæ æve sø å laand	s. 84
Se mi kjowl	s. 84
Mester Jakob	s. 84
Vask æ hinde	s. 85
Æ påskhøn	s. 85

Synnejysk sang	s. 86
Det er så køhnt det er så dejle	s. 86
Æ gære te æ Vesterhaw	s. 86
Tre fødselsdagssange	s. 87
Ole ha føselsdaw	s. 87
Vo dæjle er't, at do æ til	s. 88
I daw æ de Oles føselsdaw	s. 89

Faktesang te minne bøøn

Æ gik mæ æve sø å laand

Mel.: jeg gik mig over sø og land

Æ gik mæ æve sø å laand,
Da æ møtt en gammel mand
Han spuue så og sooj så
å vo har do så jemme
Æ har jem i klappe-laand
Klappe-laand, klappe-laand
Å olle dem som klappe kan
Di hæ hjem i klappe-laand

Anne aktivite:

Hoppe-laand

Danse-laand

Hinke-laand

Stampe-laand

Osv.

Transskription Astrid Westergaard, Padborg

Mester Jakob

Meste Jakob

Meste Jakob

Sove do? Sove do?

Hør do it æ klokke, hør do it æ klokke?

Bim bam bum. Bim bam bum.

Astrid Westergaard, Padborg

Se mi kjowl...

Se mi kjowl, den e rø som rose.

Olt va æ eje de er rø som den.

Det er fode æ elske olt de røø,
å forde æ post han e mi ven.

Se mi kjowl, den e grøn som græjs-
strå.

Olt va æ eje de er grøn som den.

Det er fode æ elske olt de grøøn,
å forde æ gårner e mi ven.

Se mi kjowl, den e gul som solskin.

Olt va æ eje de er gul som den.

Det er fode æ elske olt de guul,
å forde æ frise e mi ven.

Se mi kjowl, den e blå som himmel.

Olt va æ eje de er blå som den.

Det er fode æ elske olt de blå,
å forde æ sømand e mi ven.

Se mi kjowl, den e vie som snevæe.

Olt va æ eje de er vie som den.

Det er fode æ elske olt de vie,
å forde æ ismand e mi ven.

Se mi kjowl, den har ol kuløre.

Olt va æ eje de er lisom den.

Det er fode æ elske ol kuløre,
å forde æ male e mi ven.

Vask æ hinde

Mel.: I ka høe e melodi o æ internet:
youtube. Søch unde : Sing Kinderlieder Maxi-Mix 8:
Hände waschen

Vask æ hinde, vask æ hinde,
De ska oll æ bøen
Vask æ hinde, vask æ hinde
Te di bliwe køen
Nå e æ hinde reen igen
Men vo e nå æ handte hen?

Å va ska vi så gøe?

Så derfor ska vil rist dem,
Rist dem, rist dem, rist dem,
så derfor ska vi rist dem
te di blive tør igen.

Å no vask æ håe...
Å no vask æ øe
Å vask æ før
Å te sidst vask æ mårs

Elin Fredsted, Jels

Æ påskhon

Mel.: Påskehønen

De ha været en bette påskehøn,
Den ha lojn et påskæch.
O vi ve netop vor den ha lojn de,
Fo den ha nemle sojn de.
Se åpp o se neje, do ska bae leje,
Se ue, se inn, prøv om do ka finn
De lille (bette) påskæch.

O skiwt ka et baarn gå ue elle hold æ hinde forn
æ øjn, mens di anne bøøn gemme et påskæch. Æ
baarn ska nu finn æ påskæch, mens di anne synge
æ sang, forfra o forfra. Hvis æ tamp brænn, så
synge man galt krafte, lisom man synge galt svacht
hvis æ baarn æ lant væk fra æ æch.

Astrid Westergaard, Padborg

Her er teksten til Kirsten Pendrups Påskehønen.
Dette er en sangleg som kan leges lidt som "tam-
pen brænder". På skift kan et barn gå ud eller holde
hænderne for øjnene, mens de andre børn gem-
mer et påskeæg. Barnet skal nu finde påskeægget,
mens de andre synger sangen, forfra og forfra. Hvis
tampen brænder, så synger man meget kraftigt, li-
gesom mansynger meget svagt hvis barnet er langt
væk fra ægget.

Tekst: Kirsten Pendrup

Musik: Gerd Gøssel

Synnejysk sang

Det er så køhnt det er så dejle

Fri

Oluf Ring 1945 - Karsten Thomsen 1945, Frøslev

Det er så køhnt, det er så dejle,
nær i den fōhst forårsti'
e himmel sæ udbre'r så vi',
e sol så klar i'e vand sæ spejler,
og lys og værremt strør
vos å e jord herner,
ja, det er køhnt, ja, det er dejle

Det er så køhnt, det er så dejle,
nær i den fōhst forårs ti'
e bōg sin blaj udbre'r så vi',
hvorunner små skovblommer frejle
står mell' e blaj og græjs
og lærre godt tefrejs,
ja, det er køhnt, ja, det er dejle

Det er så køhnt, det er så dejle,
nær i den fōhst forårs ti'
di små syngfowl er kommen hi,
og flagrend i e loft så glæjle
di synger med en lyst,
der smitter i vort bryst,
ja, det er køhnt, ja, det er dejle

Det er så køhnt, det er så dejle,
nær i den fōhst forårs ti'
den pigh, jen fremfor åll kan li',
hun sidder ved vos, og vi spejler
vos i hind øjens glans,
der rummer åll vor sans,
ja, det er køhnt, ja, det er dejle

Ja, det er køhnt, ja, det er dejle,
nær i den fōhst forårs ti'
vi glæjes og beruses i
di toner, som forbi vos sejler.
Mit moersmål, din sång
hær dog den kønnest klång,
ja, det er køhnt, ja, det er dejle

Offentliggjort i 1945 i „Tolv sønderjyske Viser af Karsten Thomsen fra Frøslev“ af Sprogforeningen ved Martin N. Hansen
I ka høe æ melodi o youtube, venn I it kinde en!

Æ gæe te æ Vesterhaw

Mel.: se youtube: A gå' æ tur ve æ hau. <https://www.youtube.com/watch?v=HMP4z1SGQg8>

Æ gæ en tue ve æ haw. De gø æ næsten ver daw.
Æ gæ en tue ve æ haw å samle raw.
(Omkvæe fie gange):
Oh æ Vesterhaw.

Den kan synges som kanon.

Tre fødselsdagssange

O synnejysk a Elizabeth Jessen, Affenraa

Ole ha føselsdaw

Mel.: Ole har fødselsdag

Ole ha føselsdaw å de ha han jo å de æ i daw
Ole ha føseldaw å de ha han jo i daw.
Å høje no he, vodan vi ålle syng ve
Å høje no he, vodan vi syng ve:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole ha føselsdaw å de ha han jo å de æ i daw
Ole ha føseldaw å de ha han jo i daw.
Å høje no he, vodan vi olle klap ve
Å høje no he, vodan vi klap ve:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole ha føselsdaw å de ha han jo å de æ i daw
Ole ha føseldaw å de ha han jo i daw.
Å høje no he, vodan vi olle tromm ve
Å høje no he, vodan vi tromm ve:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole ha føselsdaw å de ha han jo å de æ i daw
Ole ha føseldaw å de ha han jo i daw.
Å høje no he, vodan vi olle trut ve
Å høje no he, vodan vi trut ve:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole ha føselsdaw å de ha han jo å de æ i daw
Ole ha føseldaw å de ha han jo i daw.
Å høje no he, vodan vi olle råf ve
Å høje no he, vodan vi råf ve:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

O rigsdansk:

Ole har fødselsdag
Ole har fødselsdag og det har han jo og det er idag
Ole har fødselsdag og det har han jo idag.
Og hør nu her, hvordan vi alle synge vil
Og hør nu her, hvordan vi synge vil:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole har fødselsdag og det har han jo og det er idag
Ole har fødselsdag og det har han jo idag.
Og hør nu her, hvordan vi alle klappe vil
Og hør nu her, hvordan vi klappe vil:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole har fødselsdag og det har han jo og det er idag
Ole har fødselsdag og det har han jo idag.
Og hør nu her, hvordan vi alle tromme vil
Og hør nu her, hvordan vi tromme vil:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole har fødselsdag og det har han jo og det er idag
Ole har fødselsdag og det har han jo idag.
Og hør nu her, hvordan vi alle trutte vil
Og hør nu her, hvordan vi trutte vil:
Tra la la la la la la la, tra la la la la la la la
tra la la la la la la la, tra la la la la la.

Ole har fødselsdag og det har han jo og det er idag
Ole har fødselsdag og det har han jo idag.
Og hør nu her, et højt hurra vi råbe vil
Og hør nu her, hvordan vi råbe vil:
Hurra hurra hurra hurra, hurra hurra hurra hurra
hurra hurra hurra hurra, hurra hurra hurra.

Vo dæjle er't, at do æ til

Mel.: Æ melodi (å a Rolf Zukowski) ka do find o æ internet:

[youtube.com: Rolf Zukowski Kinderlieder:](https://youtube.com/RolfZukowski)

„Wie schön, dass du geboren bist.“

1. I daw da ka de rejn å,
Storm elle sne,
Fo do strål jo sjæl som
æ soel - de ka vi se.
I daw æ de din føs'daw,
Defor fejre vi,
olle din goj venne
syng en melodi.

Vo dæjle er't, at do æ te,
te de råf vi et højt hurra!
Vo dæjle t'vi vos sammel vil,
Vi ønske dæ teløk, vor føselar!

2. Olle goj(e) ønske
Har en særle grund:

Oltins vil vi se dæ
Løkle, glaj å sund.
Se dæ smil te verden
Det ka vi godt li
Tåre æ det nok a
Te ol æ hiel ti.

Vo dæjle er't, at do æ te,
Til de råf vi et højt hurra!
Vo dæjle t'vi vos sammel vil,
Vi ønske dæ teløk, vor føselar!

3. Monde, tiisde, wonsde,
vinte elle vâe?
Din føselsdaw kun komme
jen gong i æ åe.
Idaw da ska vi fest te
æ kant den e å se ,
Nå ska vi så dans,
Å vi ska syng å le.

Vo dæjle er't, at do æ te,
Til de råf vi et højt hurra!
Vo dæjle t'vi vos sammel vil,
Vi ønske dæ teløk, vor føselar

Original tekst: Rolf Zukowski:

„Wie schön, dass du geboren bist.“

I daw æ de Oles føselsdaw

Mel.: I dag er det Oles fødselsdag

I daw æ de Oles føselsdaw
Hurra! Hurra! Hurra!
Han sikke sæ en gaw vil få,
Som han ha ønsket sæ i oe,
Å dæjle sjokolade me kaache te.

Se, vo han smil, vo han æ glaj
Hurra! Hurra! Hurra!
Men i daw æ osse rar,
For jem da vente moe å faar
Mæ dæjle sjokolade å kaache te.

Å nå han jem fra æ skool goe,
Hurra! Hurra! Hurra!
Så ska han jem å hol en fest,
Å vem de komme som en gæst,
Fåe dæjle sjokolade mæ kaache te.

Te slut vi råfe højt i kor,
Hurra! Hurra! Hurra!
Vos Ole længe leve må,
Å oll sin ønske opfyldt få
Å dæjle sjokolade mæ kaache te.

O rigsdansk:

I dag er det Oles fødselsdag
Hurra! Hurra! Hurra!
Han sikkert sig en gave får,
som han har ønsket sig i år,
og dejlig chokolade med kager til

Hvor smiler han, hvor er han glad
Hurra! Hurra! Hurra!
Men denne dag er også rar,
for hjemme venter mor og far
med dejlig chokolade med kager til

Og når han hjem fra skolen går
Hurra! Hurra! Hurra!
Så skal han hjem og holde fest,
og hvem der kommer med som
gæst,
får dejlig chokolade med kager til

Til slut vi råber højt i kor
Hurra! Hurra! Hurra!
Gid Ole længe leve må
og sine ønsker opfyldt få,
og dejlig chokolade med kager til

Opskrifte o synnejysk

Indholdsfortegnelse

Vinte	s. 91
Påsk	s. 91
Somme	s. 92
Etteåe	s. 93
Jul	s. 94
Opskrifte te æ hiel åe	s. 95

Vinte

Brøsup me citron å fløeskum

Do ska bruuch:

- rubrøesreste
- vand
- citronskal
- jen ægblomm
- vidtøl
- fløeskum

Do ska gøe såen hæe:

Rubrøesreste koches mæ vand å lidt citronskal. Tilsæt en ægblomm å en slat vidtøl. Gi æ sup en tue me en stavblænde å koch en op.

Server mæ en klat fløeskum å lidt kannelsukke.

Påsk

91

Soelæg

Te fie persone ska do bruuch:

- 4 æg
- 1,5 spsk salt
- 0,5 l vand
- løchskale, røbejesaft helle andet, der ka gi faer
- sinnep, olle, eik

Do ska gøe såen hæe:

Koch æ æg mæ lidt løchskale, røbejesaft helle andet der ka faer i 20 min. Knus æ skalle å læg æ æg i soltlach a 1,5 spsk salt og 0,5 liter vand. La æ æg trækk 2-3 døgn i æ soltlach. Æ æg piller, halvees å æ blomme vippes ue.

Server me lidt sinnep, olle å eik.

Somme

Sommesnysk

Te 4 persone ska do bruuch:

- 200 g grøøn asparges
- 200 g ny gullerøe
- 200 g ny katøfle
- 200 g ærte
- 50 g veemel
- 50 g smør
- salt
- persille

Do ska gøe såen hæe:

Venn do tilberree snysk, e de skik å koch oll æ grønsache i så moj vand, te de dække æ grønsache.

Men do ka å gøe dæ den ulejlihe å blanchere æ grønsache i stej for. De holde æ smach å bevae både æ faer å æ vitamine i æ grønsache. Skraf de små ny katøfle å sæt dem o æ blus i en grys me 2 liter vand å lidt salt.

Oltimens æ katøfle kooche, ka do gøe æ grønsache reen å skæe dem i passen stykke. Venn æ katøfle e møe, teje do dem op a æ vand å æ rest a æ grønsache blanchere do i æ koochen katøffelvand. Venn æ grønsache e næsten møe, teje do dem op a æ grys å kyl dem a i richle koold vand. Smelt æ smør i en grys å tilsæt æ mel. Bach et godt igemmel å tilsæt katøffel/grønsachsvand ettehand, indte æ sovs har passend konsistens. Æ grønsache veendes no op i æ sovs å så ska æ snysk liich koches op. Smach te mæ salt å et ornle drys hakket persille.

Server æ sommesnysk me en goj pøls, flæsk helle skink.

Kys å klap

Do ska bruuch:

- Te æ kys
- 210 g sukke
- 3 ægvie
- 1 spsk eik

Te æ klap:

- 500 g flormelis
- 3 ægblomme
- 1 tsk hjortetakssolt

Do ska gøe såen hæe:

Kys:

Æ vie piskes stif å sukke tesættes lidt a æ gang. Æ eik piskes i te sidst.

Klap:

Æ æchblomme røres me flormelis å hjortetakssalt.

Sæt æ kache o æ plae, å begge kache baches ca. 10 minutte ve 160 grae. Æ kache serveres o saam fa' å do teje jen a ver.

10 minutte, 160 grae

Snobrø

Do ska bruuch:

- 25 g smør
- ¼ liter mjælk
- 25 g gær
- 2 tsk sukke
- ¾ tsk grov salt
- 400 g veemel (ca. 6¼ dl)

Do ska gøe såen hæe:

Smelt æ smør i en grys å tesæt æ mjælk. Hæld æ blanding i en skål å røe æ gær ue i en. Hæld æ rest i (men hold lidt mel tebach). Slå æ dej godt sammel. Dæk æ skål te å stel æ dej te hæven et lun stej i ca. 1 time. Tej æ dej ue o et boe me mel o å ælt en godt igemmel. Måske ska do no ælt æ rest a æ mel i. Del æ dej i 6 stykke å tril ver styk te en ca. 40 cm lang pøls.

Etteåe

Kache mæ gråstenefle

Do ska bruuch:

- Gråsten efle
- 3 æg
- 150 g sukke
- 200 g mel
- 2 tsb bachpulve
- 2 spsk sukke
- 1 tsb vaniljesukke

Do ska gøe såen hæe:

Skræl æ efle å skær dem i bære. Æg å sukke piskes, mel å bachpulve røres i. Æ dej hældes i en smue springform å æ efelbære lægges tæt oveno. Drysses mæ sukke å vaniljesukke.

Awhænge a æ æstij ka æ efle uskiwtes me rababe, stikkelsbær helle anden frucht fra æ hav.

Synnesyk efelkach

Do ska bruuch:

Te æ efelmos:

- Ca. 1 kg efle
- 100 g sukke (lidt meje, venn æ efle e sue)
- 2 tsb. vaniljesukke

Te æ bund:

- ½ - ¾ tyt kavringe/ tvebakke – olt ette vo stoe di stechpand e
- smør
- ca. 150 g sukke

Oveno: fløeskum helle creme fraiche

Do ska gøe såen hæe:

Skræl æ efle, skær dem i stykke og koch dem me æ sukke å vanilje te efelmos.

Knus æ kavringe å smelt smør i en stechpand. Komm æ sukke i. Venn æ sukke e smelt, komme do æ knust kavringe i å karamelisere dem. Rør rask i æ pand å tej en a æ komfur. Pas o, te æ kavringe it blive svejn! Venn e efelmos å e kavringe e køl a, lægge do æ kavringe å æ efelmos som to law i en glas-skål. Te sidst komme do et law fløeskum helle creme fraiche oveno.

Synnejysk efelkach ka spises som kach helle som dessert.

Synnejysk vikål

Te 4 persone ska do bruuch:

- 2 kg vikål
- 2 dl piskefløe
- smør
- salt, peffe å muskat

Do ska gøe såen hæe:

Skær æ vikål i kvarte å fjern æ stok. Koch æ kål i letsoltet vand i 20-25 min. Æ kål awkøles å vries for vand. Hak æ kål gjemmel æ kjøhakke. Koch æ hakket kål op mæ fløe å smør. Smach te mæ salt, peffe å muskatnør.

Server evt. me synnejysk frikadelle.

Vikålspudding

Te 4 persone ska do bruuch:

- 1,5 kg vikål
- 1 portion fars som te synnejysk frikadelle a 600 g hakket flæske- å oksekjø
- evt. mjælk helle fløe
- smør
- salt
- revn muskatnør

Do ska gøe såen hæe:

Skær æ vikålshoe i 4 stykke å fjern æ stok. Koch æ kål halvmøe i letsoltet vand. I en smur puddingform helle et dyft ildfast fae lægges o skift et law kål å et law fars. Do ska begynd å end me æ kål. Æ kål å fars ska presses godt nee. Sæt æ dækkel o å koch æ pudding i vandbaj i 1 time. Æ sows laues a væe a æ form, evt. tesat lidt mjælk helle fløe. Komm jen klat smør i å smach te me salt å revn muskatnør.

Servér evt. æ vikålspudding me koocht katøfle helle en rå salat a rosenkål, efle å hasselnør.

Jul

Efelskife

Te 30 stk. ska do bruuch:

- 2½ dl mjælk
- 15 g gær
- 3 æg
- 20 g sukke
- 200 g mel
- ½ tsk kardemomme
- 175 g smør
- evt. 300 g stenfri sveske
- 50 g flormelis

Do ska gøe såen hæe:

Lun æ mjælk å opløs æ gær i æ mjælk. Del æ æg i blomme å vie. Pisk æ ægblomme å æ sukke.

Mjælk, mel og kardemomme tesættes, å så rør do æ dej olt ilaw.

Smelt ca. 1/3 a æ smør å komm de i æ dej.

Pisk æ ægvie å veend dem forsigte i æ dej. Sæt æ dej te hæven et lun stej ca. 20 min.

Bach æ efelskife ve å komm lidt a æ fedt i ver hul a æ varm pand.

Kom lidt dej i, å venn æ dej er ve å dann skorp i æ bund, veende do æ efelskife.

Do ka drys flormelis øwer. Venn do vil ha sveske i æ efelskife, ska do læg æ sveske i vand å koch dem op. Do ska komm æ sveske i, venn æ efelskife e hal bacht.

Fedtkache

Do ska bruuch:

- 250 g svinfedt
- 250 g sukke
- 500 g mel
- 1 tsk hjortetakssolt
- 1 tsk vanilje
- 4 spsk kakao

Do ska gøe såen hæe:

De hele blandes godt sammel. Æ dej del do i to portione. I den jen blandes kakao. Æ dej rulles te kuule så stoe som valnør. Æ kuule trykkes flae å baches i 10-15 minutte ve 185 grae. Æ kache ska revn i æ overflae.

Servering: O æ fa med båje vie å bruun kache.

10-15 minutte, 185 grae

Musenør / bækkenør

Do ska bruuch:

- 1½ kg mel
- 150 g fedt
- 250 g margarine
- 2 tsk kardemomme

Do ska gøe såen hæe:

Æ dej æltes te den æ jævn å hoe. Så trille do æ dej te tynd pølse å skær dem i ca. 1 cm tykk skive. Dem lægge do direkte o en plae mæ bachpapie å bache dem øwest i æ ovn ve 200 grae i 6-7 minutter te di har fån lidt faer. Så hælde do dem i en braepand å gie dem 5-6 minutter meje i æ ovn.

6-7 minutte, 200 grae

Ingenting

Do ska bruuch:

- 375 g mel
- 2 æg
- 250 g smør
- 300 g sukke
- 2 spsk fløe
- hakket mandle
- 1-2 tsk. eik

Do ska gøe såen hæe:

Æ æg deles i blomme å vie. Æ blomme blandes med mel, smør å fløe. Æ dej rulles ue me en kachrull å stikkes ue me et glas. Sættes o bachpapie. Æ æggevie blandes me sukke å eik. Æ æggeviemass smøres o æ kache, de baches ve 150 grae i ca. 8 minutter.

8 minutte, 150 grae

Opskrifte te æ hiel åe

Synnejysk Frikadelle

Te 4 persone ska do bruuch:

- 600 g hakket flæske-å oksekjø
- 1 ½ dl mjælk
- 1 stoe æg
- ¼ dl rasp
- 2 spsk mel
- 1 hakket løch
- salt å peffe
- olle elle smør te å stech i

Do ska gøe såen hæe:

Hæld æ rasp op i æ mjælk, så de ka bliw bløe. Rør æ kjø sej me salt, tesæt æ løch, æg, mel, rasp, mjælk å peffe, rør æ fars godt sammel. La æ fars viil en times tij inden æ delle formes å steches i lidt olle helle smør.

Server evt. me synnejysk vikål helle sommesnysk.

Suerib

Te 4 persone ska do bruuch:

- 4 skive mache brøstflæsk
- vand
- salt
- peffekorn
- laurbærblæj
- eik
- 8 blæj husblas

Do ska gøe såen hæe:

Koch æ kjø i æ vand å tesæt oll æ kryerie. Koch te æ skive e moj møe. Ta æ kjø op å sigt æ sup. Ta ½ liter sup, koch en op å smach en te me flee kryerie (frisk peffekorn å laurbærblæj).

Læg æ husblas i blø i koold vand i 5 min., knug æ husblas op a æ vand å smelt en i æ varm sup. Læg æ kjø i et fae me høj kante å hæld æ sup øwer.

Stilles i æ kølskaff te æ sup e blewen te gelé å de hele e koold.

Suerib serveres me grow rubrøj å sinnep.

Brøtort

Do ska bruuch:

- 6 æg
- 200 g sukke
- 1 spsk katøffelmel
- 2 spsk kakao
- 200 g revn, frisk rubrøj
- 75 g hakket nør
- 2 tsk bachpulve
- 300 g frisk blåbær 300 g
- mørk sjokolade
- blåbærsyltetøj
- fløeskum
- do kan å bruuch et glas syltetøj a hansbær i stej for æ blåbær

Do ska gøe såen hæe:

Æ sukke å ægblomme piskes luft. Katøffelmel, kakao å bachpulve vendes sinne i. Revn rubrøj å hakket nør vendes i. Æ vie piskes hel stiw å vendes sinne i æ mass.

Små torte:

Smør æ dej ue i 16 små sirkle o æ bachpapie å bach dem ve 175 grae i 15-20 min. Awkøl æ buun å læg dem sammel me æ blåbærsyltetøj å fløeskum. Pynt me frisk blåbær å mørk sjokolade.

Jen stoe tort:

Do ka å bach æ brøtort som en richte tort i en springform helle lawkachform. Så lægge do bachpapie i æ form å del æ dej i to. Di ska baches lidt længer, men hold godt øj me dem ette 25 minutte. Awkøl æ buun å læg dem sammel me syltetøj. Oveno komme do fløeskum å reven mørk sjokolade.

15-20 minutte, 175 grae

Muldskor

Te 4 persone ska do bruuch:

- 1 tyt sveske
- 2 æg
- 2 dl vand
- 50 g mandle uen skal
- 3 spsk sukke
- 1,5 spsk maizena
- 4 dl mjælk
- ½ vaniljestang
- 1,5 dl piskefløe
- 100 g mørk sjokolade

Do ska gøe såen hæe:

Kooch æ sveske i æ vand 10-15 min. te di e møe.

Kom 1 mandel i ver sveske. Æ sveske stilles te awkøling å, oltimens laues æ creme. Æg, sukke, mjælk, vanilje å maizena piskes sammel i en grye å varmes sinne op. Haws å røer æ hiel! Æ creme ska liich op å ramm æ kochpunkt, men må ændle it bulder. Æ creme drysses mæ lidt sukke, tedækket å awkøles. Æ fløe piskes te skum å vendes sammel me æ creme. Æ sjokolade hakkes. Anret æ sveske i små toppe, som muldskor, mæ æ creme henøve å et drys sjokolade te slut.

TIP: Server evt. æ muldskor mæ en mørk sjokoladecreme smacht te me appelsin.

Kommenkringle

Te 8-10 styk ska do bruuch:

- 600 g veemel
- 5 dl mjælk
- 150 g smør
- 1 æg
- 2 tsk salt
- 2 tsk sukke
- 50 g gær
- 2 spsk kommen
- flachesolt

Do ska gøe såen hæe:

Æ smør smeltes i lidt a æ mjælk, awkøles let å blandes me æ æg. Æ gær opløses i æ mjælk, olle di tørre ingrediense rørs i, å æ dej sættes te hævning en hal time.

Ælt æ dej å del en i minne portione, der trilles te stænge. Æ stænge formes te kringler. Æ kringler ettehæve i ca. 15 min. Pensles me lidt mjælk å drysses mæ kommen å lidt flachesolt.

Bach æ kringler ve 200 grae i 15-20 min.

15-20 minutte, 200 grae

H. C. Andersens æwentye o synnejysk

Fåtoeld a Vagn Rasmussen, Fjelstrup
med venlig tilladelse af Margit Rasmussen

Indholdsfortegnelse

Æ fyetøj	s. 98	Da æ kejse skuld ha ny tøj	s. 113
Æ grantræ	s. 101	Den bette pieg mæ æ tændstikke	s. 116
Æ kjærestel!	s. 105	Den grim ælling	s. 117
Æ kuen mæ æ æg	s. 106	Det æ et engang løjn	s. 121
Æ lopp å æ professor	s. 107	Lille Claus å stoe Claus	s. 122
Æ prinsesse o æ ært	s. 109	Stjambe Hans	s. 126
Æ swinndreng	s. 110	Wa fatte gø æ oldtiens det regte	s. 128
Bann snak	s. 112	H . C. Andersen å mæ!	s. 130

Hæe ka do høre Vagn fortæel æwentye:

<https://soundcloud.com/user-204179705/sets/hc-andersen-o-synnejysk>

Æ fyetøj

Dæe kam en soldat marserend hen a æ vej - jen, to - jen, to. Han haej sin tonyste o æ røk a en sabel hængend a dask, få han haej nemle wæen i krieg, a wa o vej hjem. Plusle møtt han en gammel heks - hun så et godt ue, æ undelæbb hang nee o hind brøst, men hun soej: "Gojawten soldat! Sikken flot tonyste a sabel do hae, do æ da west en regte soldat! No ska do få old di pæeng do will eje a ha!" "Tak ska do essen ha, din gammel heks," soej gutten soldat, "Men wodan skuld det gå te?" "Kan do se det stoe træ?" soej æ heks a pegt o det træ lieg we æ sie a dem, "det æ hiel huel indi, do ska bae krewel op i æ trætop, så æet et holl som da kan la dej glie nee a, så komme do dyft nee unde æ træ, a binde en strek om æ liw a dej, så a ka hejs dej op ægjen næe do rowe ætte mæ!" "Wa hulen ska a law nee i det træ?" spue æ soldat. "Hint æ pæeng, næe do komme nee i æ bund a æ træ æet en stoe gang - ja, do ka sawt se få dæe hænge ewe 100 lampe a lyss. Dæe æ tre dørr dæenee, do ka sawt få dem op få æ nøjel særre i. Gå do ind i det føest kamme, så særret met o æ goll o en stoe kiest, en hund mæ øjen så stoe som tekoppe. Skidt mæ det, do sætte en nee o mitt blåternet fårkel som do hae brej ue o æ goll. I æ kiest ka do tej så manne kåweskjellinge do wil ha!" "Men we do helle ha søllpæeng, så ska do ind i det næste kamme, men den hund dæe særre o æ kiest hae øjen så stoe som møllehjul - skie mæ det, nee o æ fårkel mæen, så ka do få old di søllpæeng do will ha!"

Men ka do bærr li guld - ja, så gåe do ind i det siest kamme - men dæe ha æ hund øjen så stoe som Rundetårn. Men west do bae sætte en nee gøen dej et newe, a så ka do tej old di guldpæeng do ha løst te." "Det wa sgi da et så galt!" soej æ soldat - "men wa ska do så ha do

gammel heks, få do well da sikkert a ha newe, kan a tænk mæ?" "Et så møj som en skjelling, do ska bae tej det gammel fyetøj mæ som min bedstemoe glemt, da hun sist wa dæenee." "Jammen så la mæ få den hæ strek om æ liw!" soej æ soldat. "Hæe æen, a mit blåternet fårkel!" soej æ heks. Å så kræwlet æ soldat op i æ træ a lat sej domp nee i æ holl - a plusle staj han, som æ heks haej soej i en stoe gang mæ ewe 100 tæend lampe.

Da han lokket den føest døde op, huha - dæe sa æ hund mæ øjen som tekoppe a gloej o ham. "Do æ da en glan jen!" soej æ soldat a sat en nee o æ hekses fårkel. Å så fylt han sin lomme mæ kowepæeng, lokket æ kiest a sat æ hund tebaeg.

Så gek han ind i det næste kamme a soej mojn te æ hund mæ øjen så stoe som møllehjuel. "Do skuld et glo så galt o mæ, det æende mæ at do fåe undt i æ øjen!" soej han, a sat en nee o æ fårkel - alle haej han se så manne søllpæeng, han smee old ø kåwepæeng ue o æ goll a fylt søllpæeng i sin lomme i æ stej få, asse sit tonyste fylt han mæ søllpæeng. Men han wa så nysgjeere at han a gek ind det siest kamme, a det wa no snæe få møj få ham, æ hund haej sgi øjen så stoe som Rundetårn, a så løf di rundt i æ hoej oen.

"Gojawten!" soej æ soldat a tew sin kasket a, a wa hiel benovet, men så tænt han at no kund det wæe nok, a så løjt han gutten hund nee o æ fårkel a lokket æ kiest op. Herreguj, så møj guld haej han alle se føe - dæe wa så møj te han kund køef hiel Køwenhawn, old æ sukkegries we æ kaegkunne a oldt æ legetøj i hiel werden - jo, hæe wa sgi guldpæeng. No smee han oldt sit søll ue a lomme a tonyste

å fylldt guld i bårde tonyste å kasket, sjæll sin stewel fylldt han mæ guld, no wa han rieg. Op mæ æ hund o æ kiest, så lokket han æ døde å roft op ægemmel æ træ: "Hejs mæ no op din gammel heks!" "Hæ do hewst æ fyetøj?" spue æ heks. "Nej, det hæj a sgi hiel glemte!" så han hint et å latt sej hejs op mæ oldt sit guld, å da han staj o æ schasee mæet hæj han faktisk æ rew fuld a pæeng. "Wa well do i gronden mæ det fyetøj?" spue han æ heks - "Gi mæet no!" soej hun.

„Wrewel mæ dej, wæen då et straks fåtæll mæ wa do ska mæet så hukke a dit hoej a mæ min sabel!" "Nej seje a!" wa æ hekses swæe.

Æ soldat trak æ sabel å hukket æ hoej a æ heks, det trimlet nee i æ vejgroef, å så loej hun dæe uern hoej. Hind fårkel lawet han et bylt a te æ guldpæeng, å æ fyetøj stoppet han ien lomm, å så marsee han essen ind te æ staj.

Det wa en stoe by han kom te, å da han hæj manne pæeng gek han ind o det finest wærtshues å lejet et wærels, å kjøit old sin liwrette, han hæj jo ræj teet.

Æ tjene dæe wild puds hans stewel tørt godt nok, at det wa mærkle at en så rig mand hæj så simpel stewel. Men næste daw kjøit han bårde ny tøj o ny stewel. Å plusle fek han så manne rieg venne, å di fåtoeld ham oldt æ bynyt - åsse om æ kong å den køen prinsesse o æ slot.

"Woen få en hind å se? spue han. - "Hind æet ingen dæe få å se!" spøj di. Hun særre i et kåwetårn o æ slot å kons hind fae komme dæeind, det æ nemle blewen spoj, at hun ska bliw giwt mæ en fatte soldat, å det will æ kong et ha. "Hind gast a nok se!" men det kund jo et la sej gøe.

Nå men han hykket sej regte, gek i teate, køe tuer i Kongens hæw å ga let te di fatte, få han west nok wotan det wa et å ej en skjelling. Å han ga ue o di hæ fien "wenne" han hæj fonden, så dæe gek swind i hans pæeng å te siest waet ingen tebaeg. Så han mått hold fløttedaw, seje mojn te sit dye wærels å fløtt op i et humme lieg und æ tach no måtte han sjæll puds sinn stewel, å hans wenne kam helle et mee o besøg, få dæe wa jo så manne trappe.

En mørk awten kam han i tanke om, at dæe da west wa let lyes i det gammel fyetøj som han hæj brongen mæ fra æ træ. Han wa lieg we å slå ild, da æ gniste fæg te old sie å æ døde sprang op å æ hund mæ øjen som tekoppe stæj foan å spue: "Wa ønske min herre?" "Waffonewe," soej æ soldat - "det wa da et sjew fyetøj, kan a såen få wa a well ha - så skaf mæ newe pæeng!" Å huj, dæe løf æ hund, å huej dæe staj en mæ en hiel poes pæeng i sit gaef. No west æ soldat woffe æ heks wa så tombe ætte å få fat i det fyetøj, å han fandt å ue a, at slew han jen gang kam æ hund mæ øjen som te-koppe, slew han to gang kam den mæ øjen som møllehjel å slew han tre gang kam den mæ øjen som Rundetårn. Så han kam rask te pæeng ægjen å fløtte tebaeg te sit fien wærels, ja hans "Fien wenne" kam å tebaeg, få di kund da så godt li ham.

Men tit tænt han o den hæ prinsesse, det wa no mærkle at ingen kund få hind å se, wa hjalp æet så te hun wa knokkelkøen? Woffe ska hun bae sitt dæe i sit tårn å kukkelue tænt han! Plusle kam han i tanke om sit fyetøj, han slew ild å straks staj æ hund mæ æ tekopp øjen dæe. Det æ godt nok met o æ nat men, soej han te æ hund: "Hint mæ æ prinsesse, bae et øjeblik!"

Æ hund foe ue a æ døde, å føe æ soldat haej faen tænt sej om staej en dæe ægjen mæ æ prinsesse, hun sa eweskrews o æ røkk aen å sew. Hold fast wo wa hun køen, æ soldat kund slet et la wæe mæ å gi hind et muttes, få han wa jo en soldat.

Så brang æ hund hind hjem ægjen, men næste månn da hun fek sin dæwe sam-mel mæ æ dronning å æ kong soej hun: "A hae haej såen en mærkle drøm æ nat om en hund å en soldat, a rej o æ hund å æ soldat ga mæ et muttes!" "Det wa da en køen drøm!" soej æ dronning, men ælliwel satt hun en gammel betroej hofdame te å wæg we hind seng næste nat, få lissom å kontrolee at det kons wa en drøm.

Æ soldat wa hiel tombe ætte å kom te å se æ prinsesse ægjen, så han fek ægjen æ hund te å hint hind. Men æ hofdame haej tewen vandstewel o, så hun løef æ bachætte æ hund, å så at den smut ind dæe wo æ soldat boej. Så hun tew et støk kridt frem å slew et stoe kryds o æ port. Men da æ hund løef tebaeg mæ æ prinsesse loej en mærk te æ kryds å slew et kryds o old di ande port å, det wa nemle en møj kloeg hund.

Tiele næste månn drew æ kong o æ dronning, å æ hofdame å old æ officee så langs, få å se wohen æ prinsesse haej wæen om natten. "Det æ dæe!" soej æ kong å pegt o den føest døde di nøj. "Nej min søte mand, det æ dæe!" soej æ dronning å pegt o den næste døde mæ kryds o. "Men det æ åsse hæe, å dæe" soej di oldsammel, di kund slet et find ue aet.

No wa æ dronning jo en gammel kloeg kuen dæe kund andt end køe i æ stads-wuen. Hun tew sin guldsaws, klippet et støk silketøj i småstøkke å sye en lille fien poes, å i den fylt

hun små bette boeghweegryen - så band hun æ poes o æ prinsesses røk å klippet et lille bette holl ien - ja, så kund æ gryen nemle dryss ue, næe æ hund løef mæ hind.

Om natten kam æ hund ægjen å hint æ prinsesse, få æ soldat wa blewen smask-fåelsket i æ prinsesse - han ønsket hiel tombe, at hun kund bliw hans kuen.

Æ hund mærket slet et di hæ små gryen som drysset æ hiel wej fra æ slot te æ winde wo æ hund løef op a æ mue. Så næste månn fand di æ soldat mæ det saem å satt ham i æ spjæld. Dæe sa han no, puha wo waet da trist - å det wæest wa, at di soej at han skuld hænges næste månn. Såen newe wa jo et sjew å høe, å det wa så kjewt, at han haej glemt sit fyetøj da di arrestee ham.

Næste månn kund han kik ue æmell æ jernstænge i hans kjældewinde, folk di skyndt sej ue o æ galgebakk wo æ forestilling skuld find stej. Plusle kam dæe en skomagedreng renden, han haej så trawelt at hans jen tøffel flew lieg hen te æ soldats winde. "Hej do skomagedreng," roft han, "do ska et ha så trawelt, dæe bliwe et newe å kik ætte føe a komme!" "Men wil do tjæen fie skjelling, så løef hen o mit kamme å hint mit fyetøj te mæ, men tej æ ben o æ nakk!" Æ skomagedreng pielt astej det bæest han haej læe, kam mæ æ fyetøj te æ soldat, å fek sin fie skjelling.

No ska I bae høe:

Lieg uern få æ staj waet steeld en galge op, rundt om staj æ soldate å manne hunde minneske. Æ kong å æ dronning sa oen troen, å lieg ewe få dem sa æ domme å æ hiel byråej. Da æ soldat no staej o æ stieg, å di wild te å bind æ løkk om æ hals å ham spue han, om en synde dæe skuld hænges et oldtiens fek et uskyldig ønske opfyldt. Han wild nemle så

gjæn ryeg en pief tobak, det wild jo bliw den siest pief tobak i hans liw.

Det wild æ kong et nægt ham, så æ soldat tew sit fyetøj op å slew ild, bårde jen, to å tre gang - å huj, dæe staj old di tre hund, bårde den mæ øjen som tekoppe, den mæ øjen som møllhjul å den mæ øjen som Rundetårn.

“Hjælp mæ no så a et bliwe hæend!” soej æ soldat - å så foe æ hund løjs o æ domme å æ hiel byråej. Jen tew di we æ næjs, å jen we æ ben å så smee di dem op i æ loft som småsten, næe di fold nee ægjæn gek di hiel i

støkke. “A will et, la mæ wæe!” roft æ kong, men den støest hund tew bårde ham å æ dronning å kytt dem ætte old di ande - ja, å old æ soldatee blew så rej, så old folk roft så højt di kund:”Lille soldat, do ska wæe wor kong å giwtes mæ den dæjle prinsesse!” Så satt di æ soldat i æ kongs stadswuen å di tre hund danset fåan å roft “Hurrae!” å æ dreng peef i djær finge å æ prinsesse kam ue a sit kåweslot å blew dronning - å det kund hun sgi godt li. Æ bryllop wae i 8 daw, å æ hund sa mæ te boes, å I ka tro at di gjoe stoe øjen!

Æ grantræ

Ue i æ skæw staj, såent køent grantræ. Det staej såen, at det bårde kund få soel å luft. Rondt om stajet manne størr kammerate, bårde gran å fyr. Men det hæ bette grantræ det tænt kons o å wejs å slet et o soel å luft. Om sommern kam æ bøen fra æ landsby, di wa ue å plok skewjorbæ å hindbæ - dem trak di å et stroej å satt di sej we det lille grantræ å soej:” Wo æet da et køen træ!” - men det gast æ grantæ et wænewe å høe.

Æ å ætte waet en lang stolk størr å æ å ætte ægjen en stolk størr - ja, en kan oldtiens se o såent grantræ wo gammel det æ, wo manne å æ det hæ wejst.

“Hæj a da bae wæen lisså stoe som di ande træe,” sukket æ grantræ, “så kund a bree min green ue, å mæ æ top kik ue i den stoe werden - æ fewel wild byeg ree æmæll min green å næe det blæjst kund a nik lisse wegte som old di ande træe!” - Så det glemt å glæ

sej ewe æ soel å æ fewel dæe sang - å æ daw løef bae.

Om wintern loej æ sne ewenewe æ træ å æmell kam dæe en hæ hoppend å sat sej ået - føj wo wammelt! Men ætte et pa wintee wa æ træ så stoe så æ hæ mått rend uern om et - ja, wejs, wejs å bliw stoe - det æ det jennest som a ka tænk o soej æ træ.

I æ ætteåe kam dæe newe skewabier å fældet newe a di støest træee - det gjoe di wæe åe. Å di stoe træe fold te joes mæ bragen å knagen så æ green røst o den ung gran. Æ bachætte hokket di æ green a de stoe træe så di så hiel nagen ue å slet wa te å kind ægjen. Men så kam dæe en heestwuen å den loej di æ træstamme o å køe dem ue a æ skew. Wo skuld di hen? Wa skuld dæe ske mæ dem? I æ foråe kam æ swale å æ storke flywend, å æ træ spue dem:”Wee I newe om wo di træe bliwe a?” Æ swael west ingen ting,

men æ stork så spekulatief ue, nikket mæ æ hoej å soej:" Da vi flew fra Ægypten å ue ewe æ haw, da så vi en hiel masse skief, å di flott maste di haej o, di lewt faktisk a gran - vi ka da godt hils dem næe vi flywe tebaeg ægjen, få di knejse, di knejse!" "Bae a wa stoe nok te å kund flyw hen ewe æ haw, men wa æet haw i gronden?" spue æ træ," wa lignet? "Det æ få bewle å fåklæ dej!" soej æ stork å spankulee wiee lisså wegte. "Glæ dej ewe di ungdom!" soej æ solstråel, glæ dej ewe æ blæjst å dit ung bloej. Å æ wind køsset æ træ å æ doch græe tære ewet - men det fåstaj et grantræ ewehoejet et en pind a. "Dæe hena juelti blew manne a di ung grantræe fældet - di wa et møj størr som woress træ, jet wa ewenikøbet min-dee. Oldtiens fældet æ folk di kønnest træe å di hukket slet et æ green a dem. Men di kam åsse o en heestwuen å blew trokken ue a æ skew. "Wo ska di hen?" spue æ grantræ. "Di æ et størr som a æ, å woffe beholde di djer green?" "Det wee vi!" pippet æ gråsse:"Vi keeg ind a æ windee nee i æ by, å vi ka fåtæel at di komme i glands å herlehee - jo, vi hae kegen ind a æ windee å se at di bliwe plantet met i den werm stue å pyntet mæ legetøj, æwelde, honningkage å manne hunde lyes!"

"Å så - å så, wa skee et så?" spue æ grantræ som liegfrem røst a nysgjerrehee å spænding. - "Ja, mee hae vi et se!" soej æ gråspæ. "Mon a ska få såent strålend liw tænt æ grantræ - det lye da å snæ bærr som å flyw hen ewe æ haw. A æ we å gå te a længsel. Waet da bae juel ægjen, wa a da bae o æ wuen helle hiel ind i den werm stue å wa pyntet - å dæe må jo da å kom newe æ bachætte, få woffe skuld di essen pynt woss? Nej wo æ a bieløjs, bae det da snæ skej newe." "Wæe glaj we æ liw å din ungdom!" soej æ soel å æ wind.

Men det glæj sej et, det wejst å wejst - winte å somme stæj et grøn å køen å old folk soej:"Wo æ det træ da køen!" Å da det blew juel ægjen waet da osse det føest træ dæe blew fældet. Æ øjs foe lieg ægemmel æ marw, æ træ ga et suk å wælt, å det gøe sgi så undt, æ træ føeld slet ingen løkk, snaee awmagt. Så det wa hiel kjew da det skuld astej, wæk fra old di gammel goej wenne - blomste å buske å fewel - æ awrejse wa slet et hykle.

Æ træ kam føst te sej sjæll da det loej o en gårdsplass sammel mæ newe ande grantræe, en mand soej:" Det æ så køen, at west vi teje det behøwe vi kons jet!" Å så kam dæe newe tjenee i fuld stads å baet ind i en stoe sal. Rondt om o æ wække hang dæe portrætte å we den stoe kakkelewn stæj en stoe kinesisk wase mæ løwee o æ låch. Det wa gyngstoel, silkesofæe å boe mæ beldbøge å legetøj - få manne hunde rigsdalee soej æ bøen. Så blew æ grantræ reest i en balle mæ saend, men den kund di nå et se, få di hang bae newe grøn tøj ewe æ balle. Te gengæld staj en oet broget tæpp - æ træ røst, wa wild et mon ske? No begyndt newe tjenee å frøkene å pynt et - o æ green hang di net som wa klippet ue a kuløert papie, å wæe a dem blew fylt mæ æwelde å sukkegodt - å dæe blew stukken walnørre fast i æ green - å så waet ewe 100 små lyes, røe, wie å blå, di lignet snæ minneske. Æ træ haej alde se såen newe føe - å hiel,op i æ top blewet sat en stoe stjænn a flitte guld, det wa bae hiel mageløjst. „Æjawten," soej di old, "Æjawten ska æ træe stråel!" Bae det da snæ wa awten tænt æ træ, bae æ lys snæ bliwe tæend - mon dæe æ newe ue fra æ skew dæe kikke ind o mæ? Mon æ gråsse skuld wæe dæe? Mon a ska gro fast hæe å stå pyntet bårde somme å winte? Å plusle fek æ træ "Barkfebe" a længsel å nerwøsitet. Å barkfebe kan wæe lisså slem få

et træ, som hoejprien få vi ande. No blew æ lys tæend. Sikken glands å pragt. Æ træ kom te å røst i old æ green, så jet a æ lys wælt å stak ild i det grøn, det wa newe dæe swej. Guj bewares soej en frøken å skyndt sej å sloket.

No kund æ træ slet et wew å røst, det wa skrækle, det wa så ræj få å taef newe a æ pynt, æ træ wa hiel fåtomlet. Men så blew æ døde slewen op å en masse bøen styrtet ind som om di wild wælt æ træ - di gammel folk kam æ bachætte. Plusle staj di stell å kikket ået - men kons et øjeblik, så hujet di å danset rundt om et, å jen ætte jen blew old æ gjewe plokke a. Wa æet da di gø? Wa skaet no ske? Æ lys bræend hiel nee te æ green, ettehaend som di wa we å wæe ewet blew di sløjt. Tesist fek æ bøen lew te å plyndee æ træ. Di foe ind iet så det knaget å braget - ja, haej æ guldstjænn et wæen bonden te æ lewt waet sgi da wælt. Å sin lejt æ bøen mæ djert legetøj å et jen jenneste a dem gast wenøwe å kik o æ træ mee. Joe dæe wa en gammel bannpieg dæe gek å stirret ind iet, men det wa bae få å se om dæe skuld wæe glemte et æweld helle en figen. "Fåtæel en historre!" roft æ bøen å haeld en lille tyk mand hen te æ træ. Han sat sej unde et, få så æ vi jo i det grønne soej han, å æ træ hae å godt a å høe en historre. "Will I høe den om lwet Awet, helle den om Klompe Dompe dæe fold nee a æ trap å kam i æ højsæe å fek æ prinsesse?" Newe roft lwet Awet å ande Klompe Dompe - ja, di roft å skreeg oldsammel så næe som æ træ - det staej å tænt: "Wa ska a wæe mæ i?" Men det haej wæen brogt te det som et jueltræ bliwe brogt te.

Å æ mand fåtoeld æ historre om Klompe Dompe dæe skwat nee a æ trap å fek æ prinsesse. Æ bøen klappet i djer hinde å roft: "Jen mee!" - men di fek kons den jen.

Æ grantræ staej hiel rolle å tænt, at såen historree haej æ fewel ue i æ skew da alde fåtoeld. Å æ træ troej wæe oe som æ mand haej soej, få han wa såen en net mand - å så tænt æ træ - ja, ja måske folde a nee a æ trap å bliwe giwt mæ æ prinsesse. Å æ træ glæj sej te næste daw, det troej at det ægjen skuld pyntes. Æ månn da will a glæe mæ ewe å bliw pynt å ewe æ historre - ja, a will et røst den bitteste smuel, Å det tænt et o æ hiel ganske nat. Men næste daw kam æ pieg å æ kael ind: "No begynde et nok ægjen!" tænt æ træ. Men di slæft et ue a æ stue å op o æ lewt å stield et hen i et hjønn: "Wa mon a ska bestill hæe?" Det lænet sej op a æ mue å staj å tænt å tænt. Å såen staej et i manne daw, det wa snae som om di hiel haej glemte et. Men det trøst sej mæ at uern få waet koldt i æ sne å æ frøjt - wo æ di minneske goej we mæ tænt æ træ. Men bae en da et haej wæen så jensom, bae dæe da wa kommen en lille hae hoppend.

"Pi-pi" soej en lille mus å smutt frem, å så kam dæe jen mee. Di lewt te æ træ å smutt ind æmell æ green. "Det æ koldt uernfå do gammel grantræ, det æ godt vi æ indenfå!" soej æ mus. "A æ slet et så gammel, det æ da manne dæe æ gamlee som mæ!" soej æ grantræ. "Wo komme do fra?" spoe æ mus, "å wa wee do?" Jammen di wa så nysgjere: "Fåtæel woss om det bæest stej do hae wæen - hae do wæen i newe spieskammee wo dæe æ wost o æ hylde å æ skinke hænge unde æ lewt, wo en danse o tællelys å gå mawe ind å komme fee ue?" "Nej dæe hae a et wæen men a kinde æ skew!" soej æ træ, å så fåtoeld en om wo dejle dæe wa i æ skew mæ fewelsang å solskinn. Å såen newe haej æ mus alle høe føe så di soej: "Nej wo hae do da oplewet møj, wo må do ha wæen løkle!" "Hae a?" soej æ træ, å tænt ewe sin ejen historre - "Jo, det wa da faktisk åsse glant!" Å så fåtoeld æ træ om juelawten da det wa pyntet te fest.

“Nej wo må do ha wæen lõkle do gammel grantræ!” soej æ mus. “Jammen a æ da et så gammel, det æ føst hæe æ winte at a æ kommen ue fra æ skew, a æ faktisk i min bæest olde!” “Wo do da fåtæll godt!” soej æ mus, å næste nat kam di mæ 4 mus mee, å så fåtoeld æ træ ægjen, å jo mee det fåtoeld des mee kund et hews, om Klompe Dompe å æ prinsesse å møj mee. “Hwem æ Klompe Dompe?” wild æ mus wie, å så fek di æ hiel historre, di wa lieg we å spring op i æ luft a bae fånøjels. Så æ awten ætte kam di ægjen mæ flee mus å om syndern kam di å mæ et pa rotte. Men di tørt et at æ historre wa goej - å så tørt æ mus et plusle helle et mee. “Ka do kons den jen historre?” spue æ rotte. “Kon den jen, men a høe en o mit liws lõklest awten, men a glemte bae å tænk o wo lõkle a wa!” soej æ træ. “Det æ en dom historre, kan do et newe mæ flæsk å tællelyes, såen newe regte spieskamme-historree?” spue di. „Nej,” soej æ træ. - “Så gie vi et å høe historre!” soej æ rotte å så smutt di, å så kam æ mus helle et mee. Da sokket æ træ - få det wa i gronden så glant næe di hæ små mus sa å høe o. “En ska hews å nye æ ting mens di skee, det må a hews næ a no bliwe tewen frem ægjen!” Å det wæe somind et så læng, en månn kam dæe newe folk dæe skuld ry op o æ lewt, di slæft æ træ nee a æ trapp mens det tænt: “No begynde et ægjen.” Det sugt den frisk luft te sej å nø den bette soelstråel da det kam ue o æ gårdsplass. Dæe wa så møj o se o, æ rose blomstert i en haew we æ sie a- å æ swale soej qwirre- wit min mand æ kommen - men det wa et det grantræ di kæend mee.

No ska do hews å nye æ øjeblik jublet æ træ å wild bree sin green ue. Men och, di wa guel å wejsen få det wa smet hen i et hjønn wo dæe loej ukrudt å brændaldee. Æ guldstjænn i æ top blinket i æ soel, den hæj di glemte å få rewen a. Men no kam et pa glaj bøen å jen a dem reend hen å rew æ guldstjænn a: “Hæ I se det gammel wammel jueltræ?” soej han, å så trampet di ået.

Å da æ træ kam te å kik o æ blomstepragt ønsket et, at det wa blewen i den mørk krog o æ lewt. Det tænt o sin ungdom i æ skew, o den glant juelawten å o di små mus dæe hæj wæen så glaj få å høe om Klompe Dompe. “Det æ ewe!” soej æ træ, “hæj a da bae glæj mæ dengang a kund!” Å æ tjenestkael kam å hokket æ træ i was som di kund tæend op i unde æ gruekeel - da sukket et så dyft at wæe suk lø som om di skøe en pællbøss a, så æ bøen sat sej foan æ ild å roft: “Pif - paf- pif paf!” Men we wæe knald tænt æ træ o en sommedaw i æ skew helle en wintemat næe æ stjænne blinket, å o den juelawten wo den hæj høe om Klompe Dompe - det jænne æwentye den newesind hæj høe å kund fåtæel æ bachætte - å så wa det træ brænd ue. Æ dreng di lejt i æ haew, den mindst hæj faen en guldstjænn o æ brøst, den stjænn som æ træ hæj båen o sin lõkligst awten. No waet fåbi, æ træ wa fåbi, å æ historre æ fåbi - få det bliwe old historre jo.

[11.12.96. til VUCs juleafslutning](#)

Æ kjæreste!

En top å en buld loej i skoff sammel mæ newe andt legetøj - så dæefo soej æ top te æ buld: „Skuld vi to et wæe kjæreste næe vi no ælliwel legge i skoff sammel?” Men æ buld, dæe wa syej a saffian å bildt sæj lisså møj ind som en fien frøken gast slet et wenøwe å swae å såen næwe pjat.

Næste daw kam den bette knæjt dæe ejet æ legetøj, han maeld æ top æwe mæ rø å guel maling å slæw et mæssingsøem lieg midt ien. Hold fast wo sået flot ue næe æ top snurret rundt. “Kik o mæ!” soej en te æ buld. “Wa tøs do no? skuld vi så ælliwel et wæe kjæreste, vi passe sgi da så godt sammel. De springe å a dandse.” Ja ingen kund da bliw mee løkle som woss to! “Nå tror De det!” soej æ buld: “De ved nok ikke at min far og mor har været saffians tøfler, og at jeg har en prop i livet!” “Jammen a æ a mahonitræ!” soej æ top “å æ byfæwe hae sjæll drejet mæ, han hae sjæll en drejbænk, å det wa ham en stoe fânøjels!” “Kan man mon stole på det?” soej æ buld. “La mæ alde få pisk mee west a lywe!” swae æ top. “De snakker godt for dem!” soej æ buld, “men jeg kan dog ikke, for jeg er så godt som forlovet med en svale. Hvergang jeg flyver til vejrs stikker den hovedet ud af reden og siger:”Vil De - vil De?” Og nu har jeg sådan indvortes sagt ja - og det er så godt som en halv forlovelse! Men jeg lover Dem, jeg skal aldrig glemme Dem!” “Ja, det ska fedt hjælp!” soej æ top, å så snakket di et mee mæ woande.

Æ daw ætte blew æ buld tæwen frem; æ top så wo den flew højt op i æ loft lissom en fæwel, tesidst kund en slet et se en. Wæe gang kam en tebaeg, å den lawet oldtiens et højt spring næe den røe æ joe - å det kom

enten a længsel, helle fådet den haej en prop i sit liw. Den niend gang blew æ buld væk, kam et tebaeg ægjen - æ knæjt ledt å søgt, men væk waen. “A wee nok wo den æ!” sokket æ top “den æ i æ swaelree å hae giwt sej mæ æ swael!”

Å jo mee æ top tænt oet jo mee fåelsket blev han i æ buld, jawen fådet han et kund få hind tæw æ kjærlehee te, at hun haej tæwen en anden wa det aparte weet. Æ top danset å snurret rundt, men oldtiens tændt en o æ buld dæe i æ tanke blew mee å mee søte. Såen gek et manne åe, å så waet plusle en gammel kærlighee.

Å æ top wa helle et ung mee - men så en daw blew en hiel å holden fågyldt, den wa no en Gulddtop, å alde haej en se så køen ue. Det wa sgi bae så flot, men plusle snurret en få galt rundt - å væk waen. Jammen wo waen? Den wa snurret i æ skrammelmørring wo dæe lå old slaws, kælstokke, fejeskidt å grus dæe wa folden nee fra æ taegrend. „Hæe legge a regtenok godt, hæe ka snae min fågyldning gå a mæ! Å wa æet få næwe rakkere a æ kommen æmell?” Å så skjæwet te en lang kælstok dæe wa pielt oldt få næe a, å te en ondle rundt ting dæe lignet et gammelt æweld - men det wa slet ingen æweld, det wa en gammel buld dæe i manne åe haej læen op i æ taegrænd å som æ vand haej siwet ægemmel. “Gudskelov, at der kommer en af ens lige, en man kan snakke med!” soej æ buld å gloej o den fågyldt top. “Jeg er faktisk af saffian syet af jomfruhænder, og har en prop i livet - men det kan ingen jo se på mig nu! Jeg var lige ved at holde bryllup med en svale, men så faldt jeg i tagrenden, og der har jeg ligget i fem år og sivet - det er lang tid kan De tro

- for en jomfru!" Æ top swae et ået, han tændt o sin gammel kjærest, å jo mee han høre des mee sikke blew han o, at det wa hind. Da kam en tjenestpieg å wild smie newe skidt i æ skrammelmørring:" Hej dæe ligge jo æ guldtopy" soej hun, å tæw en mæ ind.

Å æ top kam tebaeg i sin skoff ind i æ stue, men æ buld høre di ande alde om mee. Nej han gast plusle slet wænøwe å fåtæel om sin gammel kjærlighee mee - få den gæ æwe næe æ kjærest hae lejen fem åe i en tagrend å siwet. Ja, en kinde hind sgi slet et mee, næe en træffe hind i æ skrammelmørring!

Æ kuen mæ æ æg

Dæe boej en kuen landt ue o æ land,
hun haej en høen – men hun haej ingen mand.
Æ høen wa te gengæld a den flitte slaw –
ja, tænk den gøe et æg wæe jenneste daw.
Old di hæ æg putt æ kuen i en korre,
tew en o æ hoej å gik te Stajs, ue o æ torre.
Men æ vej wa lang, så hun gik å spekullee
ewe wa æ pæeng skuld bruges te – ja, hun filosofee:
"Æ kund køef en høen mee, ja måske kund æ køef to
få så bliwe æ korre jo raske fuld ka I tro.
Sin fåe æ tre helle fie – ja, måske fem helle sejs,
æ bliwe så rieg te æ fåe pæeng som græjs.
Ja, bærr å bærr det hele det gæ,
tesist hae æ nok en hiel hønsegæ!
Kanske dæe en daw komme en frier fåbi;
men æ ska wie å gi mæ goej ti.
West han hae en gæ som æ større end mien,
ja, så slå æ te – wo bliwe et da grien!
Så æet slut mæ å kik nee å bae sej tak.
Nej, så ska æ læe å knejs mæ æ nakk."
Hun keeg på i æ himmel i stej få o æ joe,
å det skuld hun faktisk alle haej gjoe.
Det gå et klask å æ korre skwat nee,
å plusle wa old hind plane spolee.
Dæe loej blomme å skalle ewe oldt o æ asfalt,
æ drøm wa fåbi – å det wa da i gronden et så galt!

Æ lopp å æ professor

Dæe wa engang en loftskippe, men han haej moløe, få æ ballon sprang å han fold nee å slew sej i stække. Heldigwies haej han nøj å smie sin dreng ue mæ faldskærm, å det wa hans løkk. Få han wa helskindet å gik rundt mæ en masse fåstaend o ballone, men han haej ingen pæeng te å køef jen.

I æ stej få læe han sej å snakk mæ sit liw – ja, det di kolde få bugtaler, og da han sinn fik skæk rundt om sin mund å tjent te newe køent tøj – ja, så blew han så flot at folk troej han wa søn a en greve. Å en jomfru blew så fåelsket i ham, at hun rejst mæ ham rundt i verden å dæe bgyndt han å kold sej professor, minde kund et gøe et.

Men oldtiens tændt han o å bliw loftskippe som sin fae så han kund gå te wæes mæ sin bette kuen, men æ midle wa dæe et.

”De komme!” soej han.

”Bae di wild!” soej hun.

”Vi æ jo da ung æno!” soej han ” å smule æ jo også brø!”

Hun hjalp ham næe han triend op, sa we æ døde å soeld billette, å det kund wæe en koeld fånøjels om wintern. Hun hjalp ham å mæ et nomme – ja, han fyltdt hind i en boeskoff, altså en stoe! Å så kræwlet hun ind i æ bachskoff så hun et wa å se i æ fåskoff.

Men en awten da han trak æ skoff ue kund han helle et se hind – werken i æ fåskoff helle æ bachskoff, hun wa væk! Ja, det wa hind konst, å hun kam alle ægjen få hun haej wæen kjæw aet, å det blew han åsse no. Han taft sit goej humøe å så kam et jo ingen teskuer mee å han tjæent et newe weet. Hans tøj blew

mee å mee slidt – ja, tesist ejt han kon en lopp, en slaws arvestøkk ætte sin kuen, så den holdt han møj a.

Ja, han læe en konste, læe en å præsentee gewæe å skye en lille kanon a, altså bae en bette.

Æ professor wa stolt a sin lopp, å den wa stolt a sej sjæll – ja, den haej jo minnesk-bloej i sin åre! Å den blew se`t i stoe bye å a prinse å prinsesser, fik bifald å kam i æ blaej å o æ plakad. Så den å æ professor rejst rond i verden mæ toch å oldtiens o 4. klasse – få det gæe jo lisse rask som o føest klasse. Di lewet woande at di alle wild giwt sej – æ lopp wild wæe ungkael å æ professor enkemand, så det kund gå lieg op.

”Wo en gø mest løkk ska en et kom to gang!”

soej æ professor, han wa åsse en minnesk-kinde, å det æ jo åsse en kloegskab.

Tesist haej di wæen i old di laend wo di kund kom mæ æ toch, så dæefå vild han te De wildes laend! Ja, di ærre godt nok di kristne, men han wa jo et regte kristen å æ lopp et et regte minnesk så di tew æ sjangse å bestrield billette te bårde damskief å sejskif å kam te De wildes laend.

Hæe regee en prinsesse o bae 8 åe; men hun regee – få hun wa så wild å uregerle at hun haej tewen æ mawt fra hind fae å moe, men bortse fra det wa hun køen å altså fræk. Å lisse straks æ lopp skøe æ kanon a å præsentee sin bøss blew hun åsse wild ætte æ lopp å soej:”Han helle ingen!” Ja, hun blew hiel wild a kjærlehee, å hun wa jo wild i æ fåvej. ”Søte lille pieg!” soej hind fae – ”kund en bae gøe et minnesk aen!”

"Det ka do la mæ om do gammel!" soej æ prinsesse, det wa et køent å sej te sin fae, men hun wa jo wild. Hun satt æ lopp o sin haend, å soej:"No æ do et minnesk lissom mæ, å west do et makke ret slå a dej ihjel å ærre æ professor!"

Æ professor fik en stoe sael å bo i, æ vække wa a sukkerøe så dem kund han gå å slik o, men han wa ingen slikmund. Han fik en hængkøej å sew i – ja, det wa snae som i gammel daw i æ loftballon, å såen jen ønsket han sej æno.

Æ lopp blew we æ prinsesse, sa å hind haend å o hind hals, å hun tew et håe a sit hoej, å det fik hun æ professor te å bind æ lopp om æ ben mæ så hun kund hold en bunden te det koralstøkk hun haej i sin øeflip.

Wo waet en dæjle ti få æ prinsesse, å hun tænt åsse få æ lopp; men æ professor wa kjæw aet, han wild helle rejs mæ æ lopp å løjs om i æ blaj at han haej dresee en. Nå lå han bae å dæwnet i sin hængkøej å spiest frisk fewelæk, ellefant øjen å giraff låe – ja, æ minneskæer lewe jo et kons a minnesk-kjø. Men æ prinsesses moe soej, at en delikatesse wa æ skolde a et baen mæ skarp sews te. Æ professor wild væk fra de wildes laend; men han wa nøj te å ha æ lopp mæ wodaen skuld han æssen lew? Han spekulee å spekulee å mæ jet fik han en ide.

"Prinsess fae gi mæ newe å bestell, må a et læe old æ folk å præsentee bøss, det kolde di få dannelse i ande laend!" "Wa ka do læe mæ?" spue æ prinsesse fae. "Den støest konst æ å skye æ kanon a så æ joe bæwe å old æ fewel i æ loft folde stegt nee, det æet knald i!" Kom mæ æ kanon å læe mæ det!" soej æ prinsesse fae.

Men dæe wa ingen kanone i de wildes laend, kons den æ lopp haej mæ, å den wa få lille. A ka støef en større!" soej æ profeesor."Gi mæ fien silketøj, nåel, tråej, tow å snoee å så newe maewdrøppe få loftballone, di blæjs å løjte å gie knald i æ ballonmaew!"

Olt wa han fålangt fik han. Æ hiel laend wa samle få å se den stoe kanon, men æ professor tæld føst o dem da han wa færre. Æ lopp sa o æ prinsesses haend å kigget o at æ ballon blew fylt te den bugnet, den wa hiel wild å et te å hold.

"A ska ha en te wæes så den ka bliw afkølet!" soej æ professor å satt sej op i æ korre unde en. "A ska ha jen te å hjælp mæ, å det ka kons æ lopp!" "Det well a nødig!" soej æ prinsesse, men hun raet ælliwel æ lopp te æ professor dæe sat en o sin haend. "Slip snoee å tow!" soej han, "No gåe æ ballon!" Di troej at han soejæ kanon å holdt sej få æ øree. Å så gik æ ballon højee å højee op ewe æ skye å væk fra de wildes laend.

Æ lille prinsesse, hind fae å moe å æ hiel folk staj å windt o at den skuld kom tebaeg. Å di winte æno, å west do et troe et – ja, så rejs te di wildes laend få dæe snakke wæe et baen om æ lopp å æ professor, å di troe at di komme ægjen næe æ ballon er køeld a. - Men di komme et, få di æ hæehjem ægjen å di kørr mæ toch o føest klasse, et 4 mee – få di tjæen manne pæeng det æ jo en stoe ballon, å dæe æ ingen dæe spørre wo di hae en fra. Nej di æ holden folk no, æ lopp å æ professor.

Æ prinsesse o æ ært

Engang wild en prins giwtes, altså mæ en prinsesse,
men dæe wa bae en haeg weet, såen en lille finesse.
Få hun skuld wæe ægt, altså a den hiel regte slaw,
å den slaws prinsesse hænge jo et o æ træe æ daw.
Nå, men han dræw ue i werden å ke`g o en flok,
dæe wa sgi prinsesse i dyng, men ingen wa ægt nok.
Så han kam hjem ægjen å wa bårde wræjen å let sue,
få han haej jo slet regte haej newe ue a den tue.
Men så en awten wo det tornet å lynet å regnet hiel græw
å di lå hjem o æ slot å ingen kund sæw.
Så banket et plusle o slottets port,
æ kong staj op mens han mumlet: "Wa æet da få næwe lort!"
Dæe staj en bette pieg woe som en dræwnet mus,
"La mæ kom ind i tørwæe" soej hun, å wa hiel komfus.
"Få a æ en ægt prinsesse!" - Men det skuld no kom an o en præw
få æ dronning put en ært i den seng wo hun skuld sæw,
å æwen æwe æ ært loej hun 20 edderdunsdyne å 20 madrasse.
Di unde mæ et godt tændt æ pieg, wo ska a mæ gasse.
Men næste månn wa hind krop hiel guel å blå,
hun haej et lokket et øej, newe hårdt haej hun læjen o.
Se så øemskindet ka kons en ægt prinsesse wæe,
så hun fik gutten prins å kam sin hen te æe.
Å æ ært kam o æ museum, men no æet folk dæe sæje,
at æ kustode hae lawet guel ært aen te sin mæje.

Æ swinndreng

Dæe wa engang en fatte prins, han haej et bette kongerieg å kun såmind haej het Frerik - a wee et wa han het. Men han wild grew gjen giwtes. I gronden waet let driste a ham te han kund wew å spørr æ kejses dætte om hun wild ha ham - men det kund å kons fådet han så så godt ue - ja, snesewies a prinsesse wild haej soej ja lieg mæ det saem west han haej spue dem. No ska I essen høe:

O den hæ prinses faes graw groej dæe et lille rosentræ, æt dæjle rosentræ - ja, det bar godt nok kons blomste wæe femt åe, å kons jen jennest. Men den lewt te gengjæld så søte, at bae en lewt teen, så glemt en old sin Sorge å bekymringe. Å så haej han en nattegael, å som den da kund søng - old di dæjlest melodie sa i æ hals oen. Se den roes å den nattegael skuld æ prinsesse ha, så han fyltd dem i to stoe søllkasse å sendt dem op te hind o æ kejseslot.

Æ kejses lat dem bæe ind i æ stoe sael wo æ prinsesse gek å lejt: "Kom fremmet!" - mæ sin hofdamee - ja, di bestiend sgi et andt æ hiel daw, men da hun så di to stoe søllkasse klappet hun i sinn hinde a begejstring. "Bae det da wa en lille missekat!" soej hun, men så pakket di jo den hæ flot roes ue. Nej wo æen godt lawet soej old æ hofdamee. "Ja, hold fast wo æen da flot!" soej æ kejses - men da æ prinsesse opdawet at den wa ægt, wa hun lieg we å græe. „Føj pappa!" soej hun, "den æ jo et kunstig, den æ jo ægt!" „Føj," soej old æ hofdamee, "æen werkle ægt?" "La woss no da lieg se wa dæe æ i den anden kass ind vi bliwe wrejen!" soej æ kejses, å så kom æ nattegael jo frem, å den sang så dæjle, at ingen kund sej den neue o, såen lieg mæ det saem. Superpt, sjarmant, soej æ hofdamee, få di snakket jo oldsammel fransk, den jen wærr som den

anden. "Wo den fewel da minde om wor salig kejsesinds spilldoes!" soej en gammel kawalee - "det æ hiel den saem toen å klang!" "Ja!" soej æ kejses å græe som et lille baen. "Ja, den ka da fo pokke will et åsse wæe ægt!" soej æ prinsesse. Jo det waen da soej dem dæe wa kommen mæen, det æ jo da en regte fewel. "Så la vi den fewel flyw!" soej æ prinsesse å wild ewehoejet et motej gutten prins.

Nå men han wa no et så næem å slå ue, han smue sej i sit hoej mæ bruen å sort maling, trak æ kasket godt nee ewe æ øre å banket o æ kejses port: "Mojn kejses soej han, hae I neue abi o æ slott te mæ?" "Tja dæe komme jo manne å spørr, men la mæ no se - vi kund såmind godt brueg jen te å pass æ swien, dem hae vi så manne a.

Å så blew æ prins ansat som swinndreng, fek et bette usselt homme we æ sie a æ swien. Men æ hiel daw satt han å lawet en lille grye, å da det wa awten haej han en færre. En lille flot grye mæ bjælde rondt om, å så snae æ grye kocht, så ringet di hæ bjælde å spield den gammel melodi. "Ach du lieber Augustin, alles ist wæk!"

Men det oldebæest wa, at næe en holdt en finge ind i æ damp fra æ grye kund en straks lewt wa ma dæe blew lawet i wæe skåsten i æ hiel by - se det wa neue andt som en roes.

Plusle kam æ prinsesse spaserend fåbi mæ æ hofdamee, å da hun høe den melodi blew standen å så hiel tombe salig ue a æ øjen, få hun kund nemle åsse spell Ach du lieber Augustin - å det wa faktisk det jennest hun kund spell, å kons mæ jen finge. "Det æ jo den a kan," soej hun - "det må da wæe en dannet

swinndreng, stik lieg ind å spørr wa det instrument koste!” Så jen a æ hofdamee mått langs i æ smarre. “Hwa vill De ha få den grye?” spue hun - “A will ha 10 muttes a æ prinsesse!” soej æ swinndreng. “Gu bewares!” soej æ hofdame. “Ja minde kan well et gøet!” wa æ swinndrengs swar. “Nå wa seje han?” spue æ prinsesse - “det æ så frækt at a et ka wew å sej et!” soej æ hofdame. “Så wesk et!” soej æ prinsesse, “jammen han æ jo liegfrem uarte,” soej æ prinsesse å gek - men hun wa et nøj lant føe det lø ægjen: “Ach du liber Augustin, alles ist wæk, wæk, wæk!” “Høe!” soej æ prinsesse, “spørr om han et ka nøjes mæ 10 muttes a minn hofdamee?” “Nej tak, 10 muttes a æ prinsesse helle a beholde min grye!” “Det æ da newe kjewsom newe - men så må I stå få, så ingen ka se det hæ “mutteri”. Å æ hofdamee stield sej rondt om dem å bree æ skørte godt ue, å så fek æ swinndreng sin 10 muttes å æ prinsesse sin grye.

Sikken sjew di fek o æ slot, æ grye kogt uafbrudt bårde daw å awten - ja, di west wa æ skomage å æ kammeherre skuld ha te onnen, æ hofdamee liegfrem klappet i æ hinde: “Wi wee hwem dæe ska ha søesopp å hwem dæe ska ha pandkage, åsse hwem dæe ska ha karbonade, det æ sgi da interessant!” „Højst interessant,” soej æ ewehowmesteind. “Jammen hold no let tæt mæet!” soej æ prinsesse, “hews at a æ kejsedætte!” Ja, gubewares soej di old.

Menn æ swinndreng, altså æ prins - men det wist di ande jo et, han latt et æ daw gå uern å bestell newe. No lawet han en skralde, å næe han swang en i æ loft, så lø old di wals, hopsaee å polkae di kæend i hiel werden. “Det æ jo superb,” soej æ prinsesse dæe jawn kam fåbi, “alle hae a da høe newe kønnee - ind å

spørr wa det instrument koste men a mutte et!” „Han vil ha 10 muttes a æ prinsesse,” soej hind dæe haej wæen ind å spørr. “Æ mand må jo wæe gall,” soej æ prinsesse å gek, men plusle blew hun standen: “En må jo da å støtt æ konst!” soej hun, “å a æ jo da æ kejses dætte: Sej te ham at han ka få 10 muttes såm ægåe, æ rest ka han tej we æ hofdamee.” “Det will vi et gjæn,” soej æ hofdamee. “Wrewl, kan a mutt ham kan I well å - hews at et æ mæ dæe betall jer løen å kost!” soej æ prinsesse. “10 muttes a æ prinsesse helle enwæe beholde sitt!” “Stå få!” Å old æ hofdamee stield sej ægjen få å æ mutteri begyndt.

“Wa hulen æet få et opløef nee we æ swinnsti,” tænt æ kejse dæe lieg wa gaen et smut ue o æ altan. Han gnej sej i æ øjn å tew æ brelle o - jammen det æ jo æ hofdamee, wa mon dæe ske. Å så trak han sin tøffel op æbach, det wa nemle hans gammel sko som han haej trien nee. Hillemind wo han skyndt sej dæenee.

Såsnæ han kam hen i æ nærhee list han hen å kikket, å æ hofdamee loej slet et mærk te et, di haej så trawelt mæ å tæel æ muttes, han skuld jo da et ha få manne, å well helle et få let. Så æ kejse mått hiel op å æ tæe få å se wa dæe foregek. “Wafo newe,” soej han, da han så djert mutteri - å så slew han dem lieg mett i djert hoej mæ sin tøffel, å det lieg som æ swinndreng fek sit muttes nomme 86. “Raus!” soej æ kejse, å han wa hiel tombe gall - så bårde æ swindreng å æ prinsesse blew sat uern få hans kejserieg.

Dæe staj hun no å græe, æ rejn strømmet nee å hun jammert bae: “Ak mæ ulykle minnesk, haej a da bae tewen den dæjle prins i æ stej, wo æ a da kjew aet no!” Men æ swindreng gek om bach et træ å tørret æ maling wæk å

trak sit gammel beskidt tøj a, å plusle staj han
dæe i sin prinsedragt - ja, han wa så flot at æ
prinsesse liegfrem nejjet få ham.

„A æ kommen te å fåagt dej no,” soej han,
“do wild et ha en ægt prins, do kund et li rose
å nattegael, men en swinndreng kund do mutt
få et spillwærk, no ka do haet så godt!”

Å så gek han hjem i sit kongerieg, lokket æ
døe ætte sej å skøe en slå fo - å så kund hun
bae stå uern få å søng:”ACH DU LIEBER AU-
GUSTIN; ALLES IST WÆK, WÆK, WÆK.

Bann snak

Ind we æ grosser waet bønnskomsammel, rieg
folks bøn å kloeg folks bøn å fien folks bøn;
æ grosseer klaert sej godt, få han wa åsse
kloeg – ja, han haej engang tewen studen-
teeksamen, det wa hans faes skyld. Ja hans
fae wa i gronden kons stuehandle te å begynd
mæ, men han wa døgte å ærle å haej tjæent
pæeng weet. Å dem haej æ grosseer faen te
å yngel; få wa han haej jo bårde fåstaend å så
et godt hjert – men folk snakket no mee om æ
pæeng som om det goej hjert.

I hans hues kam dæe bårde folk mæ blå bloej
å dem di koldt intelligent å dem dæe bårde
haej blå bloej å wa intelligent, åsse newe dæe
ingen ting haej. Men no waet børnekomsam-
mel, å bøn snakke jo rent ue a æ poes. En
lille køen pieg som wa så hiel tombe wigte
– ja, det wa et newe hind fåælde haej læe
hind få det wa fânufte folk; men æ tjenestfolk
haej køsset et ind i hind. Hind fae wa nemle
kammejunke, å det wa jo en grew masse
widst hun.

”A æ et kammerbaen!” soej hun, hun kund
såmind åsse haej wæen et kjælde-baen – ja,
få det kaen jo et sjæll gøe få; men hun fåtoeld

di ande at hun wa ”føj” -å soej at dem dæe et
wa føj di kund et bliw te newe; det hjalp et om
di løjst alle så møj å wa alle så flitte, en skuld
wæe føj teet få å bliw te newe.

”Å dem hwis navn æende o –sen di bliwe helle
et te newe, dem æet få manne a,” soej hun,
dem ska en hold sej fra di hæ ”sen! sen!” Å
så satt hun sin små køen albue ind i sin sie, få
å wies wodan en holdt sej fra di hæ sen, sen,
sen æ. Søte wa hun jo.

Men æ grosseers dætte blew så wrejen, hind
fae het nemle Madsen å det navn west hun
æend o ”sen” så hun soej lisse wigte:” Min fae
ka køef få hunde rigsdale sukkebom å så bae
smie et ue, ka din fae det?”

En lille sjornalist dætte soej:”Min fae ka sætt
bårde din fae, å din fae å old faer i æ blaj, så
old folk æ ræj få min fae seje min moe, det
æ nemle min fae dæe regeer æ blaj!” Å så
knejset hun snae som om hun wa et regte
prinsesse.

Ue i æ køkken staj en bette fatte dreng, han haej hjolpen æ kokkepieg mæ å løjt di stoe gryrre, å han kund lieg kik ind i æ stue ægemmel en spræk fådet æ døde et wa regte lokket – ja, det haej æ kokkepieg gien ham lew te, å det wa møj få ham bae å se di hæe fien bøn. "Hwem dæe wa jen a dem!" tændt han, mens han høe wa di soej – å det blew han temle kjæw a. Få hans fåælde wa ingen ting, di haej et en skjelling å læch o æ kiestbund, di haej et raej te å hold æ blaj, landt mindee kund di skriw i et. Å det oldewæest, hans faes navn æend o –sen. Så han kund jo helle et bliw te newe hæe i verden, å det tørt han wa en skam få han west da at han wa regte føj – ja, hiel regte.

See, det wa den awten.

Nu gik et så manne æe, å æmens bliwe bøn jo te wewsen minneske. I æ by staej dæe et flotte hues, fuld a køen ting så folk kam langvejs frae få å se dem. Hvem troe I dæe boej i det hues, det wa jen a di hæ bøn? Ja, det æ et næem å wie, det æ slet et så let. Men det wa den fatte dreng som ej et det hus – ja, ham blew et newe a sjæll om hans navn æend o – sen -- **Thorvaldsen.**

Å di tre ande bøn? Di rieg å intelligent å ja, den jen haej et newe å la den anden høe, di wa jo lieg bøn – ja, di klaret sej da åsse godt, få wa di dengang haej snakket, tændt o å praeld a – ja, det wa jo da kons **Bann snak!!**

Da æ kejse skuld ha ny tøj

Få manne æe sinn lewet dæe en kejse dæe wa hiel pjatte mæ å gå i ny tøj - så han ga old sin pæeng ue få å bliw pyntet. Han gast et weøwe å se komedje, han brø sej et om soldate, men han wild gjæn købe en tue te skews så old folk kund se hans køen klæe. Ja, han haej sgi en ny kjewel å wæe stuend æ daw lang. Så di soej et at han wa i æ statsråej, nej di soej han wa i æ klæeskaff.

I den stoe staj wo han boej kam dæe wæe daw manne fremmet minneske, å en daw kam dæe et pa snyepæls. Di ga sej ue få å kund wæwe å sy tøj. Et bae æ kuløe wa hiel speciel, åsse æ mønste - å så haej djert tøj den mærkle egenskaeb at det blew usynle få old di minneske dæe et dewet te djert abi helle åsse wa domme end æ kejse teloej.

Det wa da newe glant tøj tænt æ kejse, when a haej det o kund a jo jawt di folk i mit laend dæe et dewet te djert abi, å a kund kind di kloeg fra di domm; såent sæt tøj kund a lieg tænk mæ, så han ga di to snyepæls pæeng i fåskor så di straks kund begynd å djert abi.

Di sat så to wæwestoel op å latt som om di abiet, men di haej et så møj som en træj å djer wæw. Å di fålangt det finest silke å guld som di put i djer ejen sæk, å så abiet di wier mæ djer toem wæw te lant ue o æ nat.

A gast nok wie wo lant di æ nøj tænt æ kejse, men han wa no let mærkle we sit hjaert, få han kam te å tænk o; west a no sjæll æ dom helle et passe te å wæe kejse!! Men det behøewe a da nok et å wæe så ræj få tænt han - men a will no føst send jen hen å kik ået. Få det wa jo det at old folk i æ staj west goej beskeen mæ det hæ tøj, å di wint grew ætte å se wo dom djer naboe wa.

A sende min gammel ærle ministe dæehen, tænt æ kejse, han ka da find ue a wodaan mit ny tøj see ue, få han hae fâstaend å han passe sit abi tombe godt.

Den gammel ministe gek ind i æ sael wo di hersens fidusmagee sa å abiet å djer toem wæw. Worherre bewares tænt den gammel å spiæld æ glukke op, a ka jo et se newe - men det holdt han no sin kjæft mæ.

Men di hæ swindlee soej te ham at han skuld kom hiel hen te æ wæw å kik oet. "Æet daet et flot mønste, tøs do et æ kuløe æ fien?" spue di ham, æmens di pegt o den toem wæw. Å den stakkels ministe spærret æ glukke mee å mee op, men han kund ælliwel et se newe, få dæe wa jo ingen verdens ting å se. Herre Jøsses tænt han, a haej da alde troej te a wa så dom, men ingen ska få å wie at a et dewe te å wæe ministe, så a seje et te newe, at a et kan se det dom tøj. "Do seje et newe, ka do et li et?" spue ham dæe staj we æ wæw. "Oh wo æet da køen!" soej den gammel ministe å keeg ægemmel sin brælle:"jo æ kuløe å æ mønste æ bae så køen, a ska nok sej te æ kejse wo flot det æ!" "Det æ vi glæj wel!" soej æ wæwee, å så pegt di ået å nævnt æ kuløee we navn å fåtoeld om æ mønste. Å æ ministe høe godt ætte, så han kund sej æ navn te æ kejse næe han kam hjem.

Ewen o det töt æ fidusmagee jo godt di kund fålang mee pæeng, mee guld å mee silke, å det hele put di i djer ejen lomme - å æ wæw kamet et så møj som en trewel - nej di wæwet bae wiee o den toem wæw. Så sendt æ kejse en ny kloeg mand hen å kik å det hæ tøj, hen få å se om det snae wa færre. Å det gek ham nøjagte som æ ministe, han gloej å gloej å kund ingen ting se.

"Jammen æet da et newe flot tøj, bliwe et da et glant å se æ kejse iet?" Å di wiest ham æ mønste o æ kuløe, lissom di haej wiest æ ministe et.

Dom æ a et tænt æ mand, men måske dewe a et te mit abi, det wa sgi da ælliwel sæe, men a lae bae som ingenting, å så roest han æ tøj, det tøj han et kund se å fåsikkert dem om, at han bårde kund li æ kuløe å æ mønste, å te æ kejse præld han liegfrem aet.

Snae snewart æ hiel by om det grom tøj æ kejse skuld ha! No wild æ kejse så sjæll kik oet mens det eno sa o æ wæw, så mæ en hiel flok a sin bæest mind, åsse di to dæe haej seet føe, drew di hen te di to snyepæls, som stadigwæk wæwet a old kræfte. "Æet da et magnifiku?" soej dem dæe haej seet føe. "Sikket mønste, sikke newe kuløeer" soej di å pegt å den toem wæw - ja, få di wa sgi så ræej få at di ande kund seet.

Hwa få newe, tænt æ kejse, a see ingen ting! - jammen det æ jo fåfærdle!! Dewe a et te å wæe kejse?? Æ a wærkle så dom?? Det wæest dæe kund ske få mæ! -" Jo, det æ flot" soej han endle - ja, a æ faktisk hiel wild mæet!" Æmens han soej et gloej han som bae tombe o den toem wæw. Å old di ande i hans følge di glanet å glanet å kund et se newe som helst, men lissom æ kejse præld di aet. Å die ga ham det ræej te han skuld tej sit ny tøj o we æ byfest næste monde. Det æ bae så flot gek et fra mund te mund - ja, det æend sgi mæ at æ kejse ga di hæ to skidderikke et "Riddekors" te å sætt i djert knapholl å titel a "Wæwejunkere"

Hiel synde nat fœ æ byfest sa di hæ snyere å sy, di hæj sejsten lyes tæend, så old folk kund se wo trawelt di hæj mæ å bliw færre. Endle tew di æ tøj a æ wæw, gœ som om di klippet mæ æ saws i æ loft, sye uern sytroej å tesist soej di: "No æet færre!"

Så kam æ kejsse mæ di fornemmest kawaleer, å æ bedragee løjte en arm i æ loft som om di holdt we æ tøj - se hæe æ æ bews å hæe æ jakk å såen blew di we. Det æ let som spindelwæw, ja en ka sgi slet et mærk at en fåe newe o æ krop, å det æ jo netop det fien weet. "Ja det æ da klæe," soej æ kawaleer, sjæll om di alde så en bet.

Will den kejselige majestæt tej sit gammel tøj a," soej di så. "Å tej så å stel dem æ få we æ spejel, så vi kan hjælp det ny tøj o!" Æ kejsse tew oldt sit gammel tøj a, å æ snyemikle gœ som om di ga ham det ny o. Di slew knurree om æ liw o ham, di band æ slæef op, altså det slæef dæe et wa dæe - å di weend å drejet ham fåan æ spejel så han regte kund se oldt æ stads. "Guj wo æet da flot, å wo det særre!" soej di old - sikke newe kuløee, å sikken et mønste, det æ den mest kostbae dragt vi newesind hæe se æ kejsse i. Uernfå stæj di mæ æ "Tronhimmel" den skuld di bæe ewe æ kejsse i æ optoch, å no astej soej æ eweceremonimeste. "Jammen a æ jo færre," soej æ kejsse. "Tøs I at det særre godt o mæ?" Å så spejlet han sej en ekstra gang få regte å kik o sit stads.

Æ kammeherre dæe skuld bæe æ slæef bøjte sej nee å latt som om han tew et op, å så gek han å holdt i ingen ting, som om han hæj æ hinde hiel fuld.

Å så gek æ kejsse i optoch unde æ tronhimmel nee a æ gae wo folk hang ue a æ windee få å se. Å bårde dem o æ gae å dem i æ windee soej: "Guj wo æ han da bae flot i det tøj, å sikken et flot slæef, å som det hele da bae særre o ham!" Få ingen wild la sej mærk mæ, at di et kund se newe, ingen wild goejwille indrøm at di wa dom helle et dewet te djert abi. Alle hæj æ kejses ny tøj gjoe mee løkk.

"Men han hæe da et newe o!" soej et bette baen plusle. "Herre Jesus, hœ den uskyldiges røst!" mumlet æ fae, å snæ wisket den jen te den anden wa æ baen hæj soej. "Han hæe et newe o æet et baen som seje, han hæe et newe o!" "HAN HAE ET NEWE O!" roft folk ettehaend, å højee å højee, å sinn kund æ kejsse jo begynd å høet, å han tænt at di jo faktisk hæj ret, men a må nok helle hold et ue te æ optoch æ ewe. Så han knejset stolt, å æ kammeherre blew we mæ å bæe det slæef, som slet et wa dæe.

Den bette pieg mæ æ tændstikke

Det wa hiel tombe koldt, det snej å det wa we å bliw mørkt; det wa åsse den siest awten i æ åe, nyåesawten. I den hæe kold å i æ mørkning gek en bette fatte pieg o æ gae, uern klæe om sit hoej å mæ bae førre; ja, hun haej da godtnok haej tøjle å da hun gek hjemfra; men wa kund det hjælp! Det wa et pa stoe tøjle a hind moes, å dem taft hun da hun skuld skynd sej ewe æ gae fådet to wuen køe hiel tombe rask fåbi. Den jen kund hun et find æ bachætte å den anden ræend en knæjt mæ; han grien å soej, at den kund han brueg te wugg, næe han sjæll fek bøen.

Dæe gek no den hæe bette pieg o sin små bae førre som wa hiel røe å blå a kold; i et gammel fårkel bae hun et byndt tændstikke å et andt byndt haej hun i sin hinde. Ingen haej kjøjt we hind æ hiel daw, ingen haej gien hind bae en skjelling; sulten å fåfrøjsen gek hun å så så kjew å ynkke ue, den lille stakkel. Æ sneffnug fold i hind lang guel håe, dæe i gronden krøllet så flot i hind nak, men det staes tænt hun slet et o. Ue a old æ windee skiend dæe lyes, å så lewt dæe så godt ue o æ gae a gæsteg; få det wa jo nyåesawten, å det wa det hun gek å tænt o.

I en kroeg æmell to hues wo det jen stak let længe ue som det andt, dæe satt hun sej nee å krøef sammel; di små ben trak hun op unde sej, men hun frøes ælliwel, å hjem kund hun et wew å kom, få hun haej jo ingen tændstikke soeld, et få jen jenneste skjelling. Ja, hind fae wild bank hind, å koldt waet å dæehjem, få di haej kons lieg te tach ewe æ hoej. Æ wind peef ind, sjæll om di haej stoppet klue i old æ sprække å rewne. Hind små hinde wa wa snæ hiel døde a kold. Bae en lille tændstik kund gøe godt! Kund hun bae wew å træk jen ue a

æ byndt, stryeg en moe æ mue å werm hind hinde ween! "Ritsh" hun trak jen ue, nej wo den wærmæ, en klæe flamm. lissom et lille lyes. Hun holdt en haend om en, det wa et sjew lyes; den bette pieg tøjt hun sa fåwe en stoe jernkakkelewn mæ en blank mæssingkugl å mæssingtrømmel; Æ ild bræend så dejle, wermæ så godt; nej wa skej et! Den bette pieg stak å sin førre ue få å få dem wermæ - - da gek æ flamm ue, æ kakkelewn fåswand - hun sa mæ en lille stump uebræend tændstik i hind haend.

En ny blew strøgen, den bræend å lystem, å dæe wo æ skæe fold o æ mue, blew æ mue hiel gemmelsigte; hun så lieg ind i æ døns wo æ boe staj dækket mæ en hiel wie duech å mæ fint pocelæen å æ gæes dampet så dejle å wa fylt mæ sweske å æwelde, å eno bærr, æ gæes sprang nee fra æ fa å wraltet hen a æ goll mæ kniw å gaffel i æ røkk; lieg hen æmoe den fatte pieg - da sløjtes æ tændstik - å dæe wa kons den koeld mue å se.

Hun tæend jen te; Da sa hun unde det flottest jueltræ en kund tænk sej, kønnee som det hun haej se ægemmel æ glasdøe hen we den rieg hække sist åe te juel. Tusind lyes bræend o di grøn green, å de broget belde, dem di pynte æ butikskwindee mæ, di så nee o hind. Den bette straet sin hinde i æ wæe - da gek æ tændstik ue; di manne juellyes gek højee å højee, o no waet di klæe stjænne, jen a dem fold nee å lawet en lang ildhael ætte sej. "No døde et jen!" soej den bette, få hind gammel mor-moe som wa den jennest dæe haej wæen goej we hind, men som no wa dø, hun haej soej, at næe en stjæn folde te joes, så gæ dæe en sjæel op te Guj.

Hun strøeg ægjen en tændstik moe æ mue, den lyst rundt om å mett i æ glans staj hind gammel mormoe, så klæe, så mild å så welsignet. "Mormoe!" roft den bette, "tej mæ mæ, a wee do æ væk næe æ tændstik gåe ue, lissom den werm kakkelewn, den dejle gæssteeg å det stoe jueltræ!" Hun skyndt sej å stryeg æ rest a hind tændstikke, dem dæe wa i hind byndt, hun wild hold fast o sin mormoe; å æ tændstikke lyst mæ såen en glands, at dæe wa mee lyst som we højlyes daw. Mormoe haej alde føe wæen så køen å så stoe; hun løjt den bette pieg op o hind arm, å de flew i glands å glæe så højt, så højt; at dæe ingen kold, ingen sult å ingen angst wa mee - di wa we Guj.

Men i æ kroeg we æ hues sat i den koeld månnstuend den bette pieg mæ røe kinde å smiel om sin mund - dø, frøjsen ihjæl, den siest awten i det gammel åe. Nyåesmånn gek op ewe et lille lig som sa mæ æ tændstikke, woa det jen byndt snae wa bræend op. Hun hae nok wild werm sej, soej di; Ingen west wa køent hun haej see, i waffå en glands hun mæ sin gammel mormoe wa gaen te det ny åes glæe.

Den grim ælling

117

Dæe wa så dejle dæeue o æ laend, det wa nemle somme. Æ koen staej guel å æ hawe grøn, å æ hø wa sat i stakk nee i æ eng, å dæe gek æ stork o sin lang røe been å snakket ægyptisk - ja, det sprochen haej den læe we sin moe. Det lå å en sø mæ newe stoe skræpblæj lieg nee te æ wand. Di wa så stoe, at æ bøen kund stå opreest unde dem næe di lejt dæenee. Ind wo det wa olletættest lå dæe en and o sin ree å wint o at dæe skuld kom små ællinge ue a æ æk. Hun wa hiel kjew a at det tew så lang ti, få det wa så sjælden at dæe kam newe a di ande ænde o besøeg, di wild helle swøm rundt i æ kanal å æ sø som løef op unde æ skræpblæj få å slae mæ hind.

Endle begyndt hind æk å rewn, det ga et hiel braeg wæe gang det wa jet dæe gek i støkke. "Pip, pip!" soej et, å så wa æ ækkeblomme

plusle læwend å stak djert hoej ue a æ skall.

"Rap, rap!" soej djer moe å snae rappet di oldsammel å kikket o di grøn blæj, få det grøn æ jo så godt få æ øjen. "Nej wo werden æ stoe!" soej old æ ællinge, få hæe wa jo newe mee plads end det haej wæen want te ind i æ æk. "Tro I at det æ hiel werden? Jammen den strække sej å o den nanden sie a æ haw - ja, hiel ind i æ præstes mark, men dæe hae a no alde wæen - æ I hæe oldsammel?" soej æ moe å reest sej op: "Nej wa æ no det, det støest æk legge dæe eno, no bliwe a kjew aet ægjen!" "Wodan gået?" spue en gammel and dæe jawn kam fåbi. "Det æ et gaen holl o det støest æk eno, men se di ande, æ di et dejle, a hae alde se kønne ællinge, di ligne djer fae det bæest - ja, han komme et engang å se te mæ!"

“La mæ se o det æk dæe et vil rewn!” soej den gammel and.”A troe sgi det æ et kalkunæk, såen æ a å sjæll blewen narret engang, å sikken et bewl a haej mæ di unge, di æ jo rej få æ vand - ja, a kund sgi et få dem ue iet, a rappet å snappet, det hjalp bae et - La mæ kik o æ æk! Jo, det æ et kalkunæk, tej do å la det legch å læe di ande å swøm!” “A bliwe no lejen let eno, a hae ælliwel lejen så læng!” “Wæsgo å legch” soej den gammel å gek.

Endle rewnet det stoe æk:”Pip,pip!” soej æ ung å wælt ue a æ æk, den wa så stoe å så grim. Æ and kikket oen:”Det wa da en grew stoe ælling, den ligne slet et di ande, mon det skuld wæe en kalkunkylling? - Det ska vi snæ find ue a, få no skaen i æ vand, om a så ska sparken ue!”

Næste daw waet et køne wæe, æ soel skiend o æ skræpblæej, så æ ællingemoe tew æ hiel flok mæ nee te æ kanal, plask, sprang hun i æ vand: ”Rap, rap!” soej hun å den jen ælling ætte den nanden plompet ue i æ vand. Æ vand slog sammel ewe æ hoej o dem, men straks kam di op ægjen å fløe så fient o æ vand, æ ben gek a sej sjæll o dem oldsammel, å den stoe grim, grå ung swam åsse mæ. “Nej det æ ingen kalkun, se wo den bruge æ ben godt å wo den knejse næ den swømme. Den æ da helle et så grim, å endle æet jo da mæ sjæll dæe hae rugt en ue, rap, rap - kom no mæ så ska a wies jer den stoe werden å præsentee jer i æ andgåe, men bliw tæt we jer moe, pas o at ingen trinn o jer, å gå lant uern om æ kat!”

Ind i æ andgåe waet to familje dæe slåset om et ælhoej, å så reend æ kat mæet:”Såen gået i werden!” soej æ ællingemoe, hun wild å gjen

haej ædt æ ælhoej.”Men brueg no æ been, rap det bæest I hae læe å nej så mæ æ hals få den gammel and dæehen! Hun æ den finest a dem old, a spansk bloej, det æ dæefo at hun æ så tyk, å lech lieg mærk te, at hun hae en rø klue om æ been! Det æ den støest umærkels en and ka få, det betye at æ minneske et will a mæ en. - Rap no å sæt æ been lant fra wæande næe I neje å sej så køent rap!”

Å det gjoe di æmens di ande ænde kikket o den ny flok å soej:” Ska vi nu plawes mæ den flok å, somom vi et wa nok i æ forvej - å føj wo æ den jen ælling stoe å grim, den will vi et ha hæe!” å straks flew en and hen å bee en i æ nakk. “La en da wæe, den gø jo da et newe!” soej æ moe. “Jammen den æ få stoe å aparte, så den ska kanøfles,” soej den and dæe haej bedt en. “Det æ køen bøen oldsammel sånæe som den jen!” soej den gammel and - troe do et du kund law en om?” “Det kan nok et la sej gøe, han æ et køen men han opfør sej godt, å så æet jo en andrik!” soej dens moe å pield ham i æ nak. “Di ande ællinge æ dæjle, find et ælhoej te mæ å lae som om i æ hjem!” soej den gammel and - å det gjoe di så.

Men den stakkels ælling dæe wa kommen sist ue a æ æk å som så så grim ue - ja, den blew bidt, poffet å nappet å gjoe nae a, bårde a æ ænde å æ høns.”Den æ oldt få stoe” soej di old. Den stakkels ælling blew så kjew aet, den west werken wo den måt gå helle stå, å såen gek den føest daw. Å di næste blew wærre eno, tesist begyndt sjæll dens søskend å wæe håe wæen: “Bae æ kat wild tej dej!” soej di - endda hans moe soej:”Bae do wa lant wæk.” Da stak han a, løef å flew ewe æ hejn så di små fewel basket hiel fåskrækket op - det æ nok bae fådet a a æ så grim tænt en. Så den lokket æ øjn å blew we mæ å løef, å såen kam

en ue i æ moes wo æ wildænde boej. Å dæe lå en æ hiel nat å wa trist å kjew.

Om månnern fek æ wildænde øj oen: "Do æ et køen soej di, men bae do et giwte dej ind i wor familje, så skidt mæet." Den tænt slet et o å bliw giwt, bae den mått lech i frej.

Pif - paf soejet plusle ewen ewe æ ælling, det wa jægee dæe skøe ætte wildgjæs. Jen a dem fold nee tæet we æ ælling, æ bloej løef aen å farvet æ vand hiel rø. I det saem kam dæe en hund få å hint æ gåes, æ tung hang en ue a æ hals å den stirret o æ ælling mæ grim øjn, den satt sit gaef hen æmoe æ ælling å wiest sin skarp tænde - men heldiwies stak en a mæ æ gås. "Gujskelew!" sukket æ ælling, "a æ så grim at sjæll æ hund gie et wenøwe å bi mæ!" Å så loej en sej te å wint o at det skuld bliw rolle ægjen. Føst lant ue o æ daw blew et så så still at den kund wew å gå wiere.

We awtensti kam en te et fatte buendhus; det wa så sælle at det et west wa sie det skuld fold te, så dæefå blewet standen. Æ ælling opdawet at æ døde wa gaen a det jen hængsel å hang så skjæwt at den lieg kund smutt ind i læ.

Hæe boej en gammel kuen mæ sin kat å sin høen; æ kat som hun koldt få sønnike kund skye røk å spind; å æ høen dæe wa så lawbenet koldt di få kykkelilawbeen; den loej a å te et æk, så den wa æ kuen glaj we som we et baen.

Om månnern mærket di straks æ ælling, så æ kat begyndt å spind å æ høen å kluk. "Wafånewe!" soej æ kuen å så sej omkring, men hun så et ret godt, så hun troej at æ ælling wa en fee and dæe hæj fåwildet sej. "Det wa jo et så ring å få andæk, men bae

det et æ en andrik!" så æ ælling blev antew-en o prew. Men dæe kam ingen æk, å ætte som æ kat wa herre i æ hus å æ høen madam - ja, di soej oldtiens: "Vi å werden! å æ ælling skuld et prew o å snak mæ. "Ka do legg æk?" spue æ høen - "Nej!" "så må do hold din snut!" Æ kat soej: "Ka do skye røk å spind?" "Nej." Så ka do et tilæ dej å mene newe som helst" Så æ ælling sa å blew i skidt humøe. "Wa æet i æ vej mæ dej soej di teen?" "Det wa så glant å swømm o æ wand!" soej en," a kund døk hiel nee o æ bund." Skuld det wæe en fånøjels!" soek æ høen, "prew å spørr æ kat om det, den æ så kloeg, få et å næwn mæ sjæll - nej, tak do din skabe få at do æ kommen ind i den werm stue, å hold så op mæ dit wrewl." "A troe at a gåe ue i den wide werden!" soej æ ælling. "Ja rummel do bae a!" swæe æ høen. Å æ æling drew ue i den wide werden, den fløe o æ wand, men plusle blewet ætteåe, det blæjst å frøes så det wa hiel tombe. Men en awten da æ soel gek nee fek en øj o en hiel flok stoe fewel dæe kam flywend. Alde hæj en se newe så flot, di hæj lang hals å wa hiel skinnende wie, å så ga di såen en undle ly næe di flew. Æ ælling blew så mærkle we sej sjæll at den raet æ hals op æmoe dem å ga et skrieg dæe wa så højt at den sjæll blew hiel rej ewe et. Den west et wo di flew hen, men den kund slet et glemm di køen fewel.

Æ winte blew kolde å kolde; æ ælling mått swøm om natten få at æ vand et skuld fryes hiel te. Men te sist kund en et holdet ue mee, den blew så træt at den frøs fast i æ is.

Men næste månn kam dæe en buend, da han såen slew han æ is i støkke mæ sin træesk å bar en hjem te sin kuen dæe tøj en op. Æ bøen wild leeg mæ en, men æ ælling troej at di wild slåen; så den foe i bae

fåfippels op i æ mælkfa, så æ mælk sprøjt ue i æ hiel stue; æ kuen slew æ hinde sammel å så flewen lieg ewe i æ trew mæ smør, å sin nee i æ meltynd. Æ kuen tew æ ildtang å løf ætte en å æ bøen prewet å fang en - heldiwies haej di glemt å lok æ døde, så æ ælling foe ue i æ sne å i newe buske loej en lissom i dwael.

Ja, den prewt møj sællehee æ rest a æ winte, men da æ foråe kam begyndt æ soel å werm å æ lærke sang då køent, så den kam plusle i så godt humøe at en løjt sinn winge, de brust å bar en astej. Ægemmel en haew wo æ æweldtræe staej i blåst å æ syrene lewt så søtt, å te sist hawnet en i en kanal, å det wa newe den kund li.

Mæ jet kam dæe tre dejle wie swane swøm-mend hen æmoe en; de brust mæ djer fee å flø så let o æ vand. Æ ælling blew hiel betew-en a djer skønhee, det wa jo dem den haej se i æ loft i æ ætteåe.

A will flyw hen te dem tænt en, hokke di mæ ihjel fådet at a æ så grim - ja, så la dem gøet; det ka wæe det saem! A will helle slæs ihjæll a dem som nappes a æ ænde, hukkes a æ høns å sparkes a old å enwæe. Å så fløe en lieg hen æmoe dem å soej: "Slå mæ bae ihjæll!" æmens den bøjet sit hoej nee æmoe æ vand. Plusle såen sit ejent beld, den wa et længe en klommee grå fewel, grim å ulæk-ke, den wa sjæll en swaen. Jammen det gø et newe at en æ føj i en andree, west en hae lejen i et swaenæk!

Den blew så glaj, å di ande swane swam rondt om en å strøeg en mæ djert næb. I æ haew kam newe små bøen å smee brø å kaeg ue i æ vand mens di roft: "Dæe æ kommen en ny - ja, dæe æ kommen en ny!" å di klappet i djer hinde å løf ind ætte djer moe å fae å smee eno mee brø å kaeg i æ vand, å old soej di: "Det ny æ lant den kønnest - Så ung å så dejle!" - å di gammel swane nejte fåen.

Da blewen hiel sjenee å stak sit hoej om æ bach æ winge, den wa bae så løkle å slet et stolt - få et godt hjert bliwe alle stolt; den tænt o wo møj den haej wæen ægemmel, å no soej di old at den wa den kønnest, føe koldt di en få grim. Å æ syrene bøjet sej nee ewe en - å æ soel skinnest så wermt oen. Da bruest en mæ 322, sin fee å hæwet sin hals å a hiel sit hjert jublet en: "**Så møj løkk drømt a et om, da a wa den grim ælling!**"

Det æ et engang løjn

Det æ en uhykle historre - soej en høen om i den æend a æ by wo æ historre et wa skæj. En uhykle historre i et hønshues, a kan et wæw å sæw sjæll æ nat, det æ godt vi æ manne samlet o æ pind; å så fåtoeld hun så æ fee re`st sej o di ande høns å æ kokkemand latt æ kaem fold - å det æ et engang løjn.

Men no will vi begynd mæ æ begyndels, å den wa som soej i den anden æend a æ by i et hønshues. Æ soel gek nee å æ høns flæw op o æ pind. Men jen a dem, en wiefeert, lawbenet å stompræwet høen, dæe loej sin reglementee æk, å som høen wa respektee - ja, hun taft en bette løjs fee da hun wild pell sej let. "Dæe smut den, jo mee en pelle sej des kønnee bliwe en nok!" Å det wa somind kons soej i sjæw få hun wa såen en gemytle høen, å som soej føe respektabel, å så sæw hun.

Mørkt waet æwe oldt, høen sa we høen å den dæe sa tættest we høe å høe et - jammen såen som en ska hæe i werden få å læw i fræj mæ di ande. Men sin næerst nabo mått hun da lieg fåtæel et:"Høe do wa dæe blew soej? A nævne ingen navn, men dæe æ en høen dæe will pluk sæj få å se godt ue - wa a kokkemand a wild fåagt hind."

Lieg æwen æwe æ høns sa uelmoe, uelfæ å æ uelbøen, å a ska læw få at di hae goej øer i den familie, å di høe wæert oe som æ nabohøen haej soej, å di rullet mæ æ øjen å uelmoe wiftet mæ æ vinge å soej:" Høe bae et ætte slae, høe bae et ætte slae, men I høe well godt wa dæe blew soej? A høet mæ min ejen øer å en ska høe møj føe di folde a. Det æ jen a æ høns dæe i den graej ha glemt wa dæe sømme sæj få en høen, å no særre hun å pell old æ fee a å la æ kokkemand se oet."

„Sikke næwe lort,“ soej uelfæ, „snak da et om et næe æ bøen di hørr ået!“ „Jammen a æ da nøj te å fåtæel æ nabouel æt, hun æ såen en trowærdig uel i wor by“ å så flæw mutte. „Uh - hu, hu- uh, hu, hu tuert di begge to å lieg nee i æ nabos dueslaw te æ due: Hae I høe et, hae I høet? Uhu- hu, dæe æ en høen dæe hae plokke old æ fee a sej få en kokkemands skyld, hun fryss da ihjæl, det ka wæe hun olderee æ dø - uhu!“ „Wohen, wohen? kurret æ due“ „I æ nabogåe, a hae så godt som sjæll se et - ja, det æ snæ en hiel fræk historre å fåtæel, men det æ et engang løjn!“ „Troe, troe wæe jennest oe, soej æ due å kurret nee i djer hønsgåe: “Dæe æ en høen - ja, dæe æ newe dæe seje to, som hae plokke old æ fee a sej få et å se ue som di ande, å o den måe gøe sej te få æ kokkemand. Det æet driste spil, en ka bliw fåkøeld å dø a febe - ja, di æ døe begge to.“ „Wågn op, wågn op,“ gæld æ kokkemand å flæw op o æ plankwærk, æ sæwn saen i æ øjen, men den gæld ælliwel. “Dæe æ tre høns som æ døe a ulykle kærlighee te en kok, di hae plokke old æ fee a sej, en uhykle historre, a will et behold en, la gå wiere, la gå wiere.” “La gå wiere, la gå wiere peef æ flagemues, å æ høns di klukket å æ kokkemind di gæld, „la gå wiere, la gå wiere.“ - Å såen foe æ historre fra hønshues å te hønshues, å tesist kam en tebaeg te det stæj wo den i gronden wa startet.

Dæe æ fem høns, soej di no, som old hae plokke æ fee a sej få å wies hwem dæe wa blewen slankest a kjærestsorre æwe æ kokkemand, å så hakket di woande te bloeys å fold døe nee te skam å skændsel få djer familie å te stoe taef fo djer ejemind.

Å den hæ høen dæe hæj taft den bette løjs fee kund sællfølgle et kind hind ejen historre ægjen, å da hun jo wa en respektabel høen soej hun: "A fåagte den slaws høns, men dæe æ manne a dem - såen næwe skaen et hold hemle, a will gøe mit te at den historre komme i æ blaj, så di ka løjs et i æ hiel laend - det hæ di høns fåtjeent å djer familje mæ!" Å den kam i æ blaj, å den blew trøjt å det æ et engang løjen: "EN LILLE FEE KAN SAWT BLIW TE FEM HØNS!"

Lille Claus å stoe Claus

I en by waet to mind dæe hæj det saem navn, begge to het di Claus - men den jen hæj fie heest å den anden bæe jen; få no å kund kind fåskel o dem koldt di ham mæ fie heest få stoe Claus å ham mæ den jen hest få lille Claus. No ska I høe wodaen di to hæjet, å det æ en werkle historre.

Æ hiel ueg ægemmel mått lille Claus plew få stoe Claus å låen ham sin jen hest, men så mått han te gengæld låen stoe Clausen fie heest om syndern. Så om syndern næe lille Hans plewet we sej sjæll mæ di fem heest få æ plew, så smældet han mæ æ pisk å roft så fånøjet "Hyp, hyp old min heest!" "Det må do et sej," soej stoe Claus dæe jawen kam fåbi, "det æ jo kons din hest den jen a dem"

Men da dæe kam newe fåbi dæe wa o vej te kierk så glemt lille Claus wa det wa han et måt sej o roft: "Hyp, hyp old min heest!" "No will bej dej om å hold op mæ dit rofen, seje do et jen gang te slåe a din hest få æ pand så den æ dø o æ stejl!" "A ska alle sejet mee!" soej lille Claus, men da folk nikke mojn te ham næe di gek fåbi blew han så glaj ægjen, han tørt at det så så snutte ue at han gek dæe å plewet sin mark mæ fem heest, så han smældet ægjen mæ sin pisk å roft: "Hyp, hyp old min heest!" "A ska hyp din heest!" soej stoe Claus, tew æ tywekøll å slew lille Clausen jennest hest få æ

pand, så den fold dø om. "Och no hæ a slet ingen hest mee!" soej lille Claus å ga sej te å græe. Sin fløj han æ hest å tew æ skind o lat et tørre i æ wind, så put han æ skind i en poes som han tew ewe æ nak, å så gek han te staj få å sæel det hæ skind. Men det wa tombe lant o gå, han skuld ægemmel æ skew, å det blew såent grim wæe, det æend mæ at han foe wild, å så blewet awten, å han kund nok se, at han et nøj æ by den daw.

Lieg we æ wej loejt et buendhues, æ skodde wa skøtt få æ windee, men let lyes skinnet et da ue. Dæe kan a well få lew te å bliw æ nat ewe tænt lille Claus å gek hen å banket o.

Æ kuen lokket op, men da hun høe wa han wild soej hun, at han skuld gå sin vej, hind mand wa et hjem, å hun tew et æmoe fremmet. "Tja så bliwe a jo nøj te å ligg uernfo!" tænt Lille Claus.

Lieg we æ hues staj en høstak, å æmell den o æ hus waet et skue mæ flat tach. "Dæe ka a da sewe, dæe æ jo en hiel seng, æ stork flywe well et hen å bier mæ i minn been!" Den hæj nemle ree o æ tach. Så han krewlet op o æ skue å opdawet a dæe fra wo han loej kund han kik lieg ind ewe æ windesskorre, å se æ boe i æ stue. Å det wa dækket mæ bårde wien, steg å en dejle fisk, som æ deen å æ buendkuen sa å stak te, å det wa et ande

end di to. "Hwem dæe bae kund få let a den dejle ma" sokket lille Claus å stirret sej blind o kaeg o wien å det hele. I det saem høe han æ buend kom riend hjem. Han wa såen en goej mand, men han haej den mærkle syegdom at han et kund tael å se deen - ja, kam dæe en deen få hans øjen blew splittegall. Så det wa dæefo, at æ deen wa gaen ind te æ kuen no han west at æ mand et wa hjem. Da di no høe at æ mand kam hjem blew æ kuen så fåskræket at hun narret æ deen nee i æ kiest, å æ ma put hun ind i æ bageewn - ja bae få at den stakkels mand et skuld bliw tombe. "Och ja!" sukket lille Claus da han så æ ma bliw gjemt. "Æet newe dæeop?" spue æ buend å keeg op o lille Claus. "Waffo legge do dæeop, kom da helle mæ ind i æ stue!" Så krewlet lille Claus jo nee mens han fåtoeld om wodan han wa gaen wild å spue om han mått sew dæe om natten? "Det æ da klæe," soej æ buend. "Men no will vi føst ha let å lewe a!"

Æ kuen tew godt æmoe dem, hun wa sgi hiel flink, å så kam hun mæ et pa lerkne mæ grøe. Æ buend spiest mæ goej appetit, men lille Claus kund et la wæe mæ å tænk o det goej ma som hun haej stield ind i æ ewn.

Neen und æ boe hae han lejen sin sæk mæ æ heestskind, å da æ grøe et wild smaeg ham triend han o æ sæk så den knirket. "Shh" soej lille Claus te sin sæk, men i det saem triend han oen ægjen så den knirket eno højee. "Wa hae do i din sæk?" spue æ buend. "O, det æ en troldmand, å han seje at vi et ska spies grøe, få han hae tryllet æ ewn fuld a steg, fisk å kaeg," soej lille Claus. "Wa pokkern!" soej æ buend å lukket æ ewn op - å da han så den dejle ma som hans kuen haej stield dæeind - ja, så troej han o det mæ æ troldmand. Å æ kuen kund jo et wew å sej newe. Så di spiest

fisk å steg, men lille Claus triend ægjen o æ sæk så æ skind knirket.

"Wa seje han no?" spue æ buend - "Han seje te han hae hexet tre flaske wien ind æbach i æ ewn!" No mått æ kuen jo te å find æ wien, så æ buend drak å blew let småsnissee - såen en troldmand kund han da tombe godt tænk sej å ha. "Ka han åsse hexe fanden frem?" spue æ buend, "ham gast a nok wenøwe å se no da a æ i så godt humøe!" "Ja, min troldmand ka wa a bæje ham om, et å?" spue han å triend ægjen. "Ka do høe at han seje ja, men fanden æ grim å kik o!" "Det æ a sgi et rej få æjawten, woen ka han well se ue?" "Ja, han påståe at han ligne en deen!" "Hu!" soej æ buend. „Det wa slem, få do ska wie te a ka et tael å se deen, men skidt mæet no - a wee jo det æ fanden, så ka æt well et gå hiel galt!" "A spørr lieg æ troldmand a!" soej lille Claus å loej æ øe nee te æ sæk. "Han seje at west do gåe hen å lukke æ låch op o æ kiest, så fåe do fanden å se, men hold godt we æ låch så han et slippe ue!" "We do hjælp mæ?" spue æ buend å så gek di hen å lettet o æ låch - æ buend keeg å roft:"Huj, a så ham, han lignet hiel tombe wor deen!" å så foe han tebaeg.

Sinn drak di te lant ue o æ nat å tesist wild æ buend køef æ troldmand: "A will gi dej en hiel krettebae mæ pæeng fåen!" "Nej," soej lille Claus," tænk da o wo møj glæe a sjæll hae a en!" "Jammen a wild så gjæn ha en," soej æ buend å blew we mæ å tigg. Tesist soej lille Claus:" ja, do hae go wæen flink å gi mæ husly, mæn så ska æ krettebae åsse wæe topfuld a pæeng!" "Det fåe do, men så ska do tej æ kiest mæ dej, få den will a et ha standen." Så lille Claus ga æ buend sin sæk mæ æ heestskind å trillet a mæ pæeng å kiest, den kiest wo æ deen han sat å kukkeluet eno,

å soej han" Mojn." O mosat sie a æ skew waet en stoe å dyef å, met o æ bro gjoe lille Claus et stop mens han soej så højt, så æ deen kund høre et: "Wa ska a mæ den dom kiest, den æ så tung som waet sten ien, a smirren ue i æ å!" å så tew han fat ien. "Nej la wæe!" roft æ deen i æ kiest," la mæ kom ue!" "Hue, han særre dæe eno!" soej lille Claus å lat som om han wa ræj. "La mæ skynd mæ å drewen ham!" "Stop, stop!" roft æ deen, "A will gi dej en hiel kretbae mæ pæeng west do lokke må ue!" "Ja, det æ jo newe andt," soej lille Claus å lokket æ deen ue å lat den toem kiest plomp i æ å. Sinn gek han mæ æ deen hjem å fek en krettebae mee mæ pæeng. "Den hest fek a sgi godt betaeld!" soej han te sej sjæll da han wælt old æ pæeng ue hjem i sin døns. "Det bliwe stoe Claus sørme wrejen ewe å se! Tænk sej at a æ blewen rig o min jennest hest!" Å så sendt han sin knæjt ewe te ham få å låen et skjæppmæel, så han kund få old sin pæeng toeld. "Wa pokke will han mæ det?" tænt stoe Claus å smue let tjæe i æ bund oet så dæe kund hæng let we a det dæe blew moeld. Å det gjoe et å, nemle tre ny søllskjellinge. „Wa få new!" soej stoe Claus å løef ewe te lille Claus få å spørr wo han haej faen old di pæeng fra? "Jo, a soeld da mit heestskind æ gå!"

Dæwseniet, æ di så dye!" soej stoe Claus å løef hjem å slew old sin fie heest få æ pand mæ æ bolløjs å trak æ skind a dem. Å så køe han te stajs wo han roft: "Heestskind, wem will køef heestskind?"

Old æ skomagee å garwee kam ue o æ gae få å høre wa di kost. "En krettebae pæeng få wæe!" Han gø sgi nae a woss soej di old-sammel, å så tew di djer spandrem a å begyndt å prygel ham. No ska vi law dit skind te heestskind roft di, det ska kom te å spøtt røe

gries!" Å så jawet di ham ue a æ staj, alde haej han faen så manne tæsk - det ska lille Claus få betaeld, a slå ham ihjæl næe a komme hjem.

Men hjem we lille Claus wa gammel bedstemoe dø, hun haej godt nok wæen et arrig spetakkel, men ælliwel wa han hiel kjew aet. Så han tew o loej hind i hans werm seng få det kund jo wæe hun blew læwend i æ werm. Å så sat han sej i en stoel hen i et hjøn få å sew.

Som han sa dæe å blundet gek æ døe op å stoe Claus kam ind mæ æ boll-øjs, han gek lieg hen te lille Claus seng å slew den døe bedstemoe få æ pand, han troej jo det wa lille Claus. "Se så, no ska do et narre mæ mee!" "Han æ well nok en slubbert, dæe wild han slå mæ ihjæl - det wa da godt at bedste olderee wa død, essen haej han jo tewen æ liw a hind!" Men no ga han hind æ syndestøj o å lånt en hest we sin nabo, å sat bedstemoe op i det bagest sæe å trillet a moe æ staj. I æ skew loejt en kro, dæe holdt lille Claus å gek ind få å få sinn dewe.

Æ kromand wa kæend få at han haej manne pæeng, men at han wa grew hidse a sej, det wa som dæe wa pewe å tobak i ham. "Go månn," soej han te lille Claus, „do æ tiele langs." "Ja, mæ å bedstemoe æ o vej te staj, men hun æ så stiwbenet så a ka et få hind hæe ind, we do et gå ue mæ en dramte hind, men do ska snak højt få hun æ hiel tombe døw. "Gjænn," soej æ kromand å gek ue mæ den hæ snaps. "En dram fra din søn!" soej han å raet en op te hind, men hun sa som om hun ingenting høre." En dram fra din søn!" roft æ kromand no. Å det gjoe han et pa gang, højee å højee. Å da hun stadigvæk et så møj som blinket mæ et øjn - ja, så blew æ kromand så gall, at han kyeld æ glas i æ hoej o hind. Hun wælt bachewe i æ wuen å æ snaps løef

hind ue a æ næjs, å i det saem kam lille Claus løwend. "Do hae slewen bedstemoe ihjæll!" soej han å tew æ kromand i æ kraw. "O det wa en uløkk, det komme a mit hidse sind!" klawet æ kromand sej. "Søte lille Claus a will gi dej en hiel krettebae pæeng å la din bedstemoe begraw som om hun wa min ejen!" soej han - menn ti stell mæet, få essen hukke di bae mit hoej a, å det æ så wammelt!"

Å så kam lille Claus ægjen hjem mæ manne pæeng å han sendt straks sin knæjt ewe te stoe Claus få å låen æ skjæppemål. "Wa få newe, a hae da slewen ham ihjæll!" tænt stoe Claus å gek sjæll ewe mæ æ mål. "Wo hae do da faen old di pæeng fra?" "Det wa jo min bedstemoe do slew ihjæl å et mæ, så det æ hind a hae soeld få æ pæeng!" soej lille Claus.

"Det wa møj å få få sin bedstemoe!" soej stoe Claus å reend hjem å tew ø bulløjs å slew sin bedstemoe ihjæl, loej hind op i æ wuen å køe ind te æ apoteke i æ staj å spue, om han wild køef et lig? "Hem æ det, o wo hae do det lig frae," spue æ apoteke. "Det æ min bedstemoe som a hae slewen ihjæl få å sæeld hin få en krette-bae pæeng!" „Gujbewares, sej da et såen newe snak, do ka mist æ hoej sjæll," å så fåklæe han stoe Claus wo slemt det wa - å stoe Claus blew så fåskrækket a han foe ue o æ wuen å pisket æ hest, så old folk troej at han wa tombe. "Det ska lille Claus få betaeld," soej han æ hiel vej hjem, å så snae han wa hjem gek han ewe å put lille Claus i en sæk, den støest han kund find. "No hae do narret mæ ægjen, føst slew a min heest ihjæl å så min bedstemor, men no ska do alle narre mæ mee, no gå a hen å drewne dej!" Det wa lant hen te æ å, å da stoe Claus kam fåbi æ kierk å høre æ orgel spill så køent gek han dæeind å sat æ sæk uernfo. "Ak ja, ak ja!" sukket lille Claus å prewet o å få æ bænd løjs. I det saem kam dæe en gammel korøjte mæ et hiel kobbøl kre

å åsse et pa bolle, di løef hen å snuest te æ sæk så den wælt. "Ak ja a æ så ung å no ska a olderee i æ himmel!" "Å mæ stakkel, a æ så gammel å ka et komm dæeop!" soej æ røjte. „Do ka da bae lok op få æ sæk å krewl hæeind i stej få mæ, så komme du straks i æ himmel!" "Ja det will a gjæn," soej den gammel røjte å lukket lille Claus ue, we do så pass æ kre? spue han lille Claus. Å så krewlet han i æ sæk å lille Claus gek sin vej mæ old æ køe o di to bolle. Lidt ætte kam stoe Claus ue, han tew sin sæk å gek hen te æ å, wo æ den sæk blewen let tænt han, det æ nok fådet at a hae sunge et pa salme. Da han nøj æ å smee han æ sæk ien å roft: "No ska do et narre mæ mee!" Men o æ vej hjem møtt han lille Claus i æ vejkyrds mæ old hans kre. "Wa pokke, hae a et lieg smet dej ue i æ å?" soej han. "Jo få en hall stue end sin," soej lille Claus. "Jammen wodaen hae do så faen fat o di dejle kre!" "Det æ søkre!" soej lille Claus - "do ska ha tak fådet do drewnet mæ, få a slew mæ slet et da do smee mæ i æ vand, a landet nemle i newe bløe søgræjs, å dæe kam en søte jomfru i en wie kjæwel å lukket mæ ue a æ sæk, å hun soej lille Claus no fåe do newe søkre å op å æ vej æet flee te dej. Å a så, at en kund gå lieg fra æ å å op å æ vej, wo waet bae glant dæenee" "Jammen west det wa så dejle dæenee, woffe æ do så kommen hæeop mæ det wons?" spue stoe Claus. "Joe få æ å bugte sej jo, så a ka spæ et støkk vej næe a no ælliwel ska op å hint det kobbøl kre dæe ståe længee hen o æ vej, å så snae a hae faen dem mæ mæ så gåe a i æ å ægjen, nee te min jomfru!" "Do æ en løkle mand - troe do å at a fåe hawkre west a gåe i æ å?" "Ja, det wild a tro, a ka åsse godt smie dej ue, men do komme sjæll te å gå dæehen få do æ oldt få tung å bæe, men west do sjæll krewle i æ sæk ska a gjen luk en å smi dej ue!" "Tak ska do ha - men fåe a ingen søkre, så komme a op å banke dej!"

“Nej wæe da et så slem!” soej lille Claus å så gek di hen te æ å, da æ kre wa tømste skyndt di sej nee å drik å lille Claus soej:” se bae wo di længes ætte å kom tebaeg!” “Hjelp no føst mæ !” soej stoe Claus,” få essen banke a dej mæ det saem! Å put helle en sten i æ sæk, så a æ sikke o å sønk!” “Det gåe nok,” soej lille

Claus, men han put no ælliwel en stoe sten i, å så band han en solid knue å smee æ sæk ue. “Plask” soej et å så lå stoe Claus å æ bund a æ å. “A æ rej få at han ingen kre finde dæenee!” soej lille Claus, å så drew han sinn mange køe å di to bolle hjem te sej sjæll.

Stjambe Hans

Ue o æ laend loej en stoe gåe, dæe boej en herremand dæe haej to knæjt dæe wa så hiel tome stoenuert, så galt at det hall kund haej wæen nok. Di wild fri te æ kongedætte, å det kund di wew fådet hun haej lat sief ue, at hun wild giwtes mæ den mand som hun tøm wa bæst te å snakk få sej.

Di hæ to knæjte øft sej no i oet daw, mee ti haej di et - men det wa såmind osse ti nok få dem, di haej nemle fåstaend, å det æ jo oldtiens nøtte. Den jen kund hiel det latinsk leksikon å æ blaj fra æ staj uerna - endda få tre åe, å bårde fåfra å bachfra. Den anden west oldt om æ lawsartikle, å wa enwæe oldemand skuld wie, så han kund snak mæ om æ laend. Ja, å endle kund han brodee sælle, få han wa så fingenæem.

A fåe æ kongedætte, soej di begge - å så ga djær fae dem en dæjle hest wæe. Ham mæ æ leksikon fek en kollsort, å ham mæ æ olde-mandshojed fek en mælke-wie. Å så smue di sej i kant a æ leppe mæ lewetran så di regte kund snak. Old æ tjenestfolk o æ gåe wa ue o æ gåsplads få å se djer henfart. I det saem kam dæe en tree broe, få di wa tre - men

ham hæe wa et ingen dæe rejnet mæ som broe, han wa et næe så kloeg som di to ande, så ham koldt di bae få “Stjambe Hans” “Wo hulen ska I hen sin I hae æ syndestøj å?” spue Stjambe Hans” “Te æ slot få å snak woss æ kongedætte te! Hae do slet et høe wa di sneue om i æ hiel laend?” “Pokkern iet, så må a da åsse astej!” soej Stjambe Hans - men æ brøe grien a ham å rej astej. “Fatte, fatte la mæ å få en hest?” soej Hans, “a fåe plusle såen en løst te å giwt mæ, teje hun mæ, så teje hun mæ! Å teje hun mæ et - ja, så teje a hind ælliwel!” “Det æ newe wærre wrewel,” soej hans fae, “do kand jo et snak - nej din brøe det æ newe stadskar!” “Wenn do et vil gi mæ en hest, så kan a sgi da tej min geebuk, det æ min ejen å den kan lieg akkurat bæe mæ!” Å så satt han sej eweskrews å æ geebuk, stak æ hæel i æ sie oen å så foe han astej hen a æ landevej. Nej wo det gik.”Hæe komme a!” skråeld Stjambe Hans i wilden sky.

Æ brøe rej hiel rolle fåa, di soej et æt oe, men di tænt o old di goej idee di wild kom mæ, det skuld bae wæe så uespekulee. “Hallehøjsa hæe komme a, se wa a fand o æ vej!” - å så

wiest han dem en dō kraeg han haej fonden. “Stjaef” soej di, “wa will do mæ den?” “Den gie a sgi te æ kongedætte!” “Gøe do det!” grien æ brøe å rej wiee. “Hallehøjsa hæe komme a, se wa a no hae fonden, det finde en et wæe daw!” Æ brøe wæend sej ægjen.”Stjamb”, soej di- “det æ jo bae en gammel træesk som æ ewelæe æ folden a, ska æ prinsesse å ha den?” “Det ka I bae rejn mæ!” soej Stjambe Hans - æ brøe skrupgrien å rej rask te så di kam lant æfå. “Hallehøjsa, hallehøjsa hæe æ a!” roft Hans,” det bliwe bærr å bærr, hallehøjsa, wo æet da glant!” “Wa hae do no fonden spue æ brøe?” “Och” soej Hans “det æ snae et te å snak om, jammen wo bliwe den hæ kongedætte da glaj!” “Puha: soej æ brøe, det æ jo newe mårre dæe lieg æ smet op a æ vejgroef!” “Nemle” soej Hans, “å det æ a det ollebæest, få en ka slet hold weet”, å så fylt han sin lomme.

No rej æ brøe oldt wa rem å tøj kund hold å di kam en hiel stuend føe te æ staj som Hans. We æ poert fek old æ friere et nomme ettehaend som di kam. Å så blew di stield i række mæ sejs i wæe, å di staj så tæt at di et kund røe djer arm. Å det wa såmind godt, få essen wa di bae begyndt å slås fådet den jen staj få we den anden.

Old di ande i æ laend staj rundt om æ slott, hiel op te æ windee få å se æ kongedætte tej æmoe æ friere. Å lisså snae som di kam ind i æ stue kund di et sej jet jenneste oe. “Dewe et,” soej æ kongedætte, “ue!”

No kam ham æ broe det kund æ hiel leksikon, men det haej han glemt we å stå i raj å række, æ goll knirket, dæe wa spejel i æ lewt så han tōt han sjæll staj o æ hoej, å we wæe winde staj dæe tre skriwekael å jen oldemand

dæe skrew oldt op som dæe blew soej, så det straks kund kom i djert blaj å bliw soeld få to skjelling hen o æ hjøn.. Hiel tombe haej di fyert i æ kakkelewn, den wa hiel røglewen. “Det æ da hiel tombe wermt”, soej han - “Ja, min fae stege kokkyllinge”, swae æ kongedætte. “Nå” - dæe staj han, såent swar haej han et rejnet mæ, et jet jennest oe kund han hews, newe sjew wild han sej - men han soej bae “Nå”. “Dewe et ue!” soej æ kongedætte - astej mæ ham. No kam den næste broe. “Hæe æ da hiel tombe wermt!” soej han - “Ja, vi stege jawn kokkyllinge ædaw!” soej æ kongedætte. “Wafo newe!” soej han, å old æ skriwee skrew wafo newe. “Dewe et, ue!” soej æ kongedætte. Men no kam Stjambe Hans, å han rej o sin geebok lieg ind i æ stue:”Hold da hiel kjæft wo hæe æ wermt!” soej Hans. “Ja, vi stege kokkyllinge!” soej æ kongedætte. “Sikke da et held, så ka a well få min kraeg stegt mæ?” soj Hans. “Det ka well la sej gøe west do sjæll hae newe å steeg en i, få a hae werken pot helle pand!” soej æ kongedætte.”Ingen probleme” soej Hans a hae sgi koegtøj mæ tinkramme i! - å så heef han den gammel træesk frem å satt æ kraeg mett ien. “Det æ jo te en hiel onnen!” soej æ kongedætte, “Men wo fåe vi sews fra?” “Det hae a pukkeme da i min lomme!” soej Stjambe Hans,”å a hae så møj te a ka spild let aet” - å så hældt han let mårre ue o æ goll.” Det kan a sewern iet li!” soej æ kongedætte, “do ka da snakk få dej - dej will a ha te mand. Men æ do klæe ewe, at wæe oe vi seje å hae soej komme i æ Ekstrablaj æmonn? We wæe winde ståe et tre skriwere å en gammel oldemand, å æ oldemand æ den wæest, få han fåståe ingen ting.” Å det soej hun no mest få å gøe Hans let næwøes. Old æ skriwee di wrinsket å slew en blækklat o æ goll. “Nå, æ det æ herskab,” soej Hans, „så må a jo helle gi æ oldemand det bæest!” Å så wæend han sin

lomme å smee æ rest a æ mårre lieg i æ hoej
o æ oldemand.

“Minnesk wo wa det godt gøe,” soej æ kon-
gedætte. “A kund et sjæll haej fonden ået,
men a ska nok fået læe.” Å så blew Stjambe
Hans kong fek en kuen å en kroen å sat sej o æ
troen. Å vi haet lieg fra æ Ekstrablaj å det hae
oldtiens wæen fylt mæ løjn.

Wa fatte gø æ oldtiens det regte

No ska a essen fåtæel dej en historre - a hae
sjæll høe en da a wa lille, å næe a sinn hen
hae tænt oen - ja, så tøs a den æ blewen
kønne å kønne. Få det æ mæ historre lissom
mæ gammel mindeske, di bliwe kønnee mæ æ
olde, å det tøs a da æ newe så glant.

Do hae well wæen ue o æ laend å se såen
regte stråtækket buendgåe? Såen mæ moss å
plante dæe groe a sej sjæll, å så en storkree
o æ manning - ja, få en stork kaen jo et und-
wæe. Æ wække æ skjew, æ windee små, å
kons jet jennest a dem ka lokkes op. Æ baeg-
ewn strutte lissom en lille tyk maew, å så æet
en hyld-busk å en vandpyt wo dæe ka wæe
en and mæ ællinge helle såen - å lieg unde
det gammel pieltræ stået en lænkehund dæe
gjæffe a old å enwæe.

Lieg jawn i såent hues boj et pa småbynde,
mand å kuen. Wo let di ind haej, så kund di
immewæk undwæe let. Æ hest gek å grejst o
æ groefkant, fatte rej oen te stajs, æ naboe
låent en - få wa, den jen tjenest æ jo den an-
den wæe. Men det wa nok kloege å sæel helle
bytt en te newe di haej mee gawn a, men wa
skuld et mon wæe?

“Det finde do let ue a fatte” soej æ kuen -
“no æet mærkind i æ staj, ri do dæe ind å få
pæeng fåen, helle law et godt bytt, få wa do
gø æ oldtiens det regte!”

Å så band hun hans duch om æ hals, få det
wa hun møj bærr te som han wa, hun band
et mæ doweltknue, amerikaneknue kolde di
et west - det see så snutte ue. Å så tørret hun
hans hat mæ en flae haend å muttet ham lieg
o hans werm mund, å så rej fatte astej mæ æ
hest dæe jo skuld sæles helle byttes - jo, han
fåstaj et!

Æ soel bræend fra en klæe himmel, å æ wej
wa stewe få det wa så manne folk dæe skuld
te mærkind. Newe wa i wuen, newe wa riend
å newe gek bae o djer ejen ben. Å så waet et
bae en smuel skøch o æ wej.

Dæe gek jen å trak o en ko, den wa sgi så dæj-
le som en ko ka wæe. Den gie west møj mælk
tænt æ buend, det wa såmind da et så ring et
bytt å gøe. “Mojn do dæe mæ æ ko,” soej han!
“Skuld vi et snak let sammel, a troe en hest
koste mee som en ko, men det æ sgi da
liegmøj få a hae mee broch få en ko, ska vi
bytt?” “Helle end gjæn, soej ham mæ æ ko - å
så bytt di.

No haej han jo handlet å kund bae haej trok-
ken æ ko hjem - men han wa lieg så opsat o
å kom te mærkind, så han gek rask wiee, bae
få å kom ind å kik let oet. Han gek rask å æ ko

gek rask, å ind læng kam di te å gå we æ sie a jen mæet et fåe. Det wa et knippelgodt fåe, smækfee å mæ en masse uld.

Minnesk wo kund a da tænk mæ et fåe, tænt æ buend. Det wild et kom te å want grejs o wor groefkant, å om vintern kund vi jo tejet ind i æ døns - i gronden waet kloge mæ et fåe som mæ en ko. "Hej do, skae vi et bytt?" Och det wild ham mæ æ fåe da gjæn, så den handel wa rask gøe - å så trasket æ buend wiee mæ sit fåe. Plusle så han en mand mæ en ornle gæes unde æ arm. "Det æ en tung kael do hae dæe," seje æ buend, "den hae bårde fee å fedt. den kund tej sej godt ue we wor vandpyt, det wa lieg newe få wor moe næe hun kam ue mæ æweldskrald, å hun hae så tit soej:"Bae vi haej en gæes te æ affald" -Jammen no ska hun sørme få jen. "We do bytt? a gie mit fåe få din gæes å seje tak te!" Det wild den anden godt, så æ buend fek æ gæes. No wa han tæet we æ staj, æ trafik blew wærrer å wærrer - det wrimlet mæ folk å dyee. Di gek bårde o æ vej å i æ vejgroef å lieg op te æ bommands katøfle wo hans høen staej tywert få et å rænd væk i bae fåfippels. Det wa en stomprewet høen, dæe blinket mæ det jen øjen å soeg "Gok, gok, gok". Wa den meent mæet ska a et kund sej, men æ buend tænt. Det æ den kønnest høen a newe sinn hae se, kønnee som æ præsts skrukhøen - a wild tombe gjæn ha den høen, en høen finde oldtiens et koen å den ka pass sej sjæll. A troe sewern iet, at det wa et godt bytt om a ga æ gæes få æ høen. "Ska vi bytt!" spue han æ bommand - "Tja det ka da et gå hiel galt!" - å så bytt di. Se det wa jo et så let han haej faen ornet å den hæ mærkindstue, så no wa han we å wæe træt å tømte å træend te en dram å en mælme. Da han jawn wa ue få æ kro wild han ind, men æ krokael wild ue, ham møtt han lieg i æ døde mæ en poes fuld a jet helle andt. "Wa hae do dæe?" spue æ bu-

end. "Råern æwelde, en hiel sæk fuld." "Det wa da en grew stak, det kund a und wor moe å se. Siest æ haej vi kons jet æweld o det gammel træ we æ tørrehues å det æweld skuld gjemmes, så det staej o æ draegkiest te det rewnet. Det æ å bliwe en rigdom soej wor moe - hæe kund hun da få rigdom å se - a kund lieg und hind et. "Wa well do gi få dem" spue æ kael? "Wa a well gi, do kan få min høen!" å så bytt di, å æ buend gek ind i æ skjænk - æ æwelde sat han op moe æ kakkelewn, at di haej fyert tænt han slet et å. Manne fremmet waet i æ kros-tue, heesthandlee, stuehandlee å så to englændere - å di æ så rieg at djer lomme æ hiel fuld a guldþæeng, å hiel tombe ætte å wærrer æ di å. No ska do bae høe! Suss- suss soej et hen fra æ kakkelewn - wa wa det få en ly? Det wa æ æwelde dæe begyndt å steeg.

Wa æ det? Snae fek di æ historre om æ hest dæe blew bytt få en ko å hiel nee te di råern æwelde. Nej wo fåe do tæsk næe do komme hjem, sikkent hues din kuen will hold. "A fåe muttes å ingen wrewel," soej æ buend - mutte will sej:"Wa fatte gø æ oldtiens det regte." „We do wærrer?" soej æ englændee. „Guldmønte i tyndewies, 100 puend æ et skippuend." En skefuld æ somænd nok te mæ," soej æ buend," a kan kons fyld mæ sjæll å mutte i - men så bliwe æt åsse topmæl." "Top, top," soej æ englændee å æ wærremæl wa gøe - æ kromands wuen kam frem, æ buend å di hæ englændee krewlet op oen - å så trillet di ue te æ buends hus."Gojawten moe - tak fae - do kan essen tro a hae faen bytt newe!" "Ja do fåståe et," soej æ kuen å tew om æ liw å glemt bårde æweldpoes å di fremmet. "Æ hest den bytt a få en ko." "Gujskelew få æ mælk, no ka vi få mælkgrøe, smør å wost - det waet godt bytt." "Jammen æ ko bytt a få et fåe!" "Det æ da åsse møj bær!" seje æ kuen - "do tænke da åsse o oldt, te æ fåe hae vi liegbestemt grejs nok. No ka vi få fåemælk, fåewost, ulden hoes å ulden

nattrøje. Det kun æ ko jo et haej gien woss, den taewe jo æ håe. Do æ en betænksom mand." "Men æ fåe bytt a få en gås!" "Ska vi werkle ha mortensgåes æjåe lille fae? Jammen do tænke da åsse kons o å glæe mæ - æ gås ka stå bonden å bliw eno fee te mortensawten." "Æ gås bytt a få en høen!" "Høen, sikken et bytt - en høen lægge æk, den ruge ue, vi fåe kyllinge å hønsgåe - det hae a ønsket mæ tit." "Jammen æ høen bytt a få en sæk råern æwelde!"

"Nej no må a mutt dej," soej æ kuen - "tak min ejen mand. No ska do bae høe, da do wa rejen te staj kam a i tanke om at a wild law din liwret te dej te onnen. Ægge-pandkaeg mæ purløeg, æk haej a, men løg want a. Så gek a ewe te æ skoelæres, di hae purløg i djer haew,

men æ kuen æ så fedte det søte bæst. A spue om å låen - "Låen soej hun, et engang et råern æwelde kan a låen dej, ingen verdens ting vil æt gro i wor haew." No ka a låen hind 10 æwelde, ja, en hiel poes fuld - det æ te å dø a grien ewe. "Å så muttet hun ham lieg mett o hans mund. "Det ka vi li," soej æ englændere, "oldtiens nee a bakke å oldtiens lisse glaj. Det æ sin pæeng wæe!" Å så betaeld di æ buend et skippund guld fådet han fek muttes i stej få tæsk. Jo det lønne sej oldtiens næe æ kunne ka indse, at fatte æ den klogest, å at det han gø æ det regte.

Se det wa den historre, a høe en som sagt da a wa lille, no hae do å høe en, å wee: "AT WA FATTE GØ Æ OLDTIENS DET REGTE"!

H. C. Andersen å mæ!

A hae et faen HC Andesen ind mæ æ modernmælk, min moe hae et løjst hans æwentye få mæ da a wa bettere, å det waet nok manne grund te. Moe haej oldtiens så møj å laew, hun wa tit syk da a wa lille, hun wa helle et så goej te å løjs - hun haej jo gaen i tysk skoel i sin barndom, å så staj HC Andersens æwentye helle et o worr boegreol; vi haej nemle ingen boegreol te di 10 bølge dæe wa i mit hjem.

Det wa nemle såen, at da fae blew konfimee æwe i Aller kierk i 1915 - ja, da haej han en drøm; en drøm om sjæll å få sin ejendom. Så fae spinket å spæe å satt old di fennige han tjæendt i æ spaekass. Han knoklet o æ gåe i Anslet mæ oldt få hårt abi få en knæjt, men det wa jo unde føest verdenskrieg, så di wæwsen kael wa we æ front. Å tænk sej; fem

åe ætte we æ Genfåening wa di tysk "Reichs-mark" han haej puklet sammel et mee wæe end at han kund køef sej en cykkel få dem.

Det må ha wæen bittert; men fae blew no et bitter, han wa glaj æwe at vi wa blewen dansk - så han startet o en frisk. Men dæefå wa oldt wa dæe jet koens kund undwæers jo luksus få fae, få eksempel bølge, uegblæj å belde - ja, moe å fae blew et engang fotografee we djert brøllopp i 1925; det hae a no wæen kjæw a tit, mest da a lawet en slægtsboeg. Så i mit hjem kund en tæel æ bølge o sin finge, å a ka faktisk åsse hæws dem æno.

Dæe wa en lille rø børnebibel som vi haej faen we æ præestkuen fru Schrørre. Fae wa i æ menigheesråej, så hun haej fattet sympati få vi to drenge. Så haej min stoebro to

Richsalbumme å to hawegryensbøge, såen newe en kund sammel sæj te uern å brueg pæeng. Å så waet et pa skoelbøge fra dengang i 1920/21 wo fae wa o Hadsten højskoel en winte - ja, a wee godt det ka lye som luksus næe en wa we å spae pæeng sammel te et stæj; men lieg ætte æ Genfåening fek di ung synnejyee snæ gratis ophold o de dansk højskole - di skuld ha en sjangse få å læe dansk næe di som bøen hæj gaen i tysk skoel. Di hæ bøge som fae hæj mæ fra æ skoel wa en Danmarkshistorre, en boeg om Grundtvig å jen om wort legme, a troe at han hae wæen nøj te å køef dem - ja, så waet da å 4 bind mæ Blichers noveller. å jen dæe snæ wa slet op, den het "Skumringsfåtællinge" den løjst moe æmell en historre frae. Det ka åsse godt wæe at det wa hind boeg.

Men HC Andesen høe a føst om i 1941 wo a begyndt i "Æ lilleskoel" nee i Sillerup. Hæe waet nemle tradisjon få, at næe jen a woss hæj føsselsdaw - ja, så løjst æ læreind en historre, å hæe waet tit et æwentye a HC Andesen, såen di mest børnevenle som "Tommelise " " Prinsessen på ærten" å "Klods Hans" - det tørt a wa glant. Sinn kam a jo i "Æ stoekoel" å hæe læe lære Eriksen woss en masse dansk sang å fåtoeld om hwem dæe hæj skræwen dem. Han soej at HC hæj skræwen "I Danmark er jeg født" nee o Awgustenborre slot, å at den wa så køen at den lisse godt kund hæj wæen worr nasjonalsang, å han fåtoeld at sjæll om HC Andesen wa fra Fyn, så hæj han ælliwel skræwen "Jylland mellen tvende have" - dem kund a godt li. Te gengæld bildt a mæ ind, at a wa we å wæe få stoe te hans "Banne æwentye" a wild helle ha en indianehistorre te min føsselsdaw. Unskyld HC, a wa et så gammel te a hæj funden ue a, at di oldtiens hæj en dowwelt betydning.

I æ ætteåe 52 kam a o højskoel hiel ewe o Fredriksborg i Hillerød, å dæe meldt a mæ te et fach dæe blew koldt DRAMATIK. Det waet to grond te, få det føest hæj a jo spield dilletant di siest fie åe dæehjem i Sillerup. Men den anden grond wa nok størr, a sa we æ sie a Karen Nielsen dæe skuld undewies woss, å Karen wa en køen å en spændende læreind, å a kund godt mærk o hind, at hun godt wild ha mæ o sit hold, dæe wa kons et pa kael i æ fåvej.

Å hæe skuld vi engang law en HC Andesen awten, Eva skuld søng hans vise som" Hist hvor vejen slår en bugt" å "Sov mit barn". A skuld løjs det hæ ewentye dæe het Kjærestefolkene, og Karen ga mæ enetime så a regte kund læe å law æ pause å få æ trøk læjen di regte stæj - ja, a spield faktisk di to rolle, som top å buld. Å det gek da så godt, at a kam te å løjs et op i Sverige da vi wa dæe æwe en ueg mæ æ skoel. Jo, a hæj min intenasjonal deby olderee i 1953! Å sin blæw a så glaj få det ewentye te a tørt, at det wa min ejen historre. Så a løjst et bårde te en HC Andesen awten i Anslet fåsamplingshues, å a løjst et da æ fåening fylt 75 åe i 1969 å vi holdt fest i Fjelstrup skoel. Det wa dengang wo vi hæj faen æ hall, men et æ fåsamplingshues æno.

Da vi sluttet Anslet å Sillerup ungdomsfåeninge sammel i 1967 fek vi et kultueuewalg - ja, æ nawn blew no få fien få woss, så ind læng het et kons "Æ møuewalg" Å dæe hae a wæen i æ bestyrels i 25 åe. Å engang få en snes åe sinn hæj vi en fåmand dæe het Ellen Sørensen; hun wa et synnejye, men hun tørt godt om HC Andesen, så en awten te et bestyrelsesmøe blew hun we mæ å sæj:"Han

er oversat til alverdens sprog, kan I overhødet nævne et sprog han ikke er oversat til?" A soej synnejysk, å det blew hun let mopset æwe, a troe et at hun betragtet synnejysk som et sproch. Men hun soej da: "Er du ikke tilfreds med det Vagn, må du jo oversætte ham - det synes jeg du sku` gøre!" Å det wa det siest a høre da a soej gonat te hind i æ døre - ja, så lør et ue i æ mørk: "Husk nu at oversætte HC Andersen!" - ja, så wa a jo så provokee at a gek hjem å lawet "Klods Hans" om te "Stjambe Hans" å da a løjst den op te newe juelawslutning æwe i æ hall skrupgri- end folk hiel tombe.

Så a æwesat newe flee, å næe a no dre- je rundt å undeholde o synnejysk starte a oldtiens mæ et æwentye a HC, å fåtæll folk at det æ HC Andesens skyld at a dreje rundt å undeholde o synnejysk - så a håbe at do hae tegien mæ HC! Å no hae min swigemoe fåæet mæ" HC Andesens samlede værker" en boeg o ewe 1000 sie, den tykkest a eje - å dæe kan a jo oldtiens find newe å æwesæt te synnejysk. Men det bliwe et det hele, kons dem a såen kan brueg næe a æ ue å unde- hold o synnejysk. Ja, a løjs dem da å få æ nabobøen næe di komme hæe ewe.

Tanja wild oldtiens høre "Stoe Klaus å lille Klaus å så Fyrtøjet" Ja, Margit tørt æssen, at di wa let hækogt, såen mæ å slå woande få æ pand helle huk æ hoej a. Men a troe da et di hae tæwen skæj aet. No winte a jo o, at æ børnebøen ska bliw så stoe at di å vil høre HC Andesen, i æ stej få "Bukkebruse!"

Dem a løjs mest næe a æ ue å undehold æ jo: "Det æ ganske wist, Æ Kejse dæe skuld ha ny tøj, Stjambe Hans, Wa fatte gø æ oldtiens det regte, Æ swindreng, Æ prinsesse o æ ært å en enkelt gang Æ kjæreste" Å te juel løjs a: "Grantræet å den bette pieg mæ æ tænds- tikke" nawnle æ grantræ æ a blewen tombe glaj we, å a troe da å, at a æ blewen hiel goej te å løjs en.

12.5.2000

Sagn fra Synnejylland

Indholdsfortegnelse

Sagn om vodan Synnejylland e blewen te.....s. 134	Æ kampesten ve Dyfføl.....s. 137
Sagn om vodan Synnejylland gåe under.....s. 134	Braue Kierk.....s. 137
Æ underjordisk væsen: æ ynnerbos å æ undervætte.....s. 134	Æ grye i æ friservåben.....s. 137
Æ skiftinges. 135	Sorg-Agre.....s. 138
Æ underjordisk naboes. 135	Æ guldchilds. 138
Æ ellekung å æ ellepiches. 136	
Æ buen o Bøgebjørs. 136	

Sagn fra Synnejylland

Sagn om vodan Synnejylland e blewen te

Øwer vestero blive fortool, te en dætte a en kung i England vil hævn sæ, forde æ kung i Slesvig it vil givt sæ me hind.

Hun søret for, te de blew graven en sejlrend, å så føe hun æ vand ue gemmel æ sejlrend. De blew så te æ Vesterhaw.

Hun gek så i land o Jordsand å vil så se, vodan æ land gek under. Men da æ vand kom, så skøllet et å øwer æ land, hun stoj o. Å derfor e der ebbe å floj.

Fanø ska jengang ha væt landfast me en dæmning, men da en grevind engang vælt me si vun, så kom æ stormfloj å rev æ dæming op.

Sagn om vodan Synnejylland gåe under

Venn æ land gåe under, så komme der en rø ko svømmen å kigge ind a æ vinne te æ kierk i Øster Løgum helle Hellevaj.

For venn verden gåe under i ild, så ska Synnejylland gå under i vand.

(Æ politiker har ollerej awskaffet Synnejylland. Så Synnejylland e gån under i centralisering, men de e no en hiel personlig kommentar!)

Æ underjordisk væsen: æ ynnerbos å æ undervætte

Fra omkring 1700 å frem te 1850 e der beretninge om, te æ folk stadi troej o underjordisk væsen: Nowe steje blew di

koldt for ynnebos, ande steje for undervætte. De var en slaws underjordisk væsen, der boej under æ joe helle i en høj.

Jen skul tej sæ grov i agt for dem, forde di kunn få ulykke te å ske. Di var osse 'klooch'; di kunn hows manne hunde å tebach i æ ti.

Æ skiftinge

De blew fortool, te æ undervætte gjen vil ha minneskbøen i stej for djær ejen. Så bytt di dem ue. Men de skull ske, ilaw æ bajs endno var heen, før de var blewen 'kristnet', alså døft. For å undgå te jens bajs blew skiwt ue me en vætte-bajs, så blew der loj et vættelys nee i æ vug te æ bajs. O Als koldt di et ellys. En skifting (alså en forbyt bajs), ku jen kind o, te den haj rynke, et stoe hoej å krum arm å ben.

Ordforklaring: Et vættelys e en forstenet arm a en blæksprut

Der findes en histore om en skifting, skrewen a Anna Ludvigsen fra Ensted i 1854:

Et stej å æ østerkant loj en kuen i barselseng å æ bajs loj i en vug ve æ sie a. Æ bajs var it døft endno.

De støj godt nok et alterlys ve æ vug for å hold æ undervætte væk, men de var gân ue, å æ kuen var træet å folden i søvn. Law hun blew vachen egæn, så hun, te hinne bajs var blewen forbyt: i æ vug loj der en skifting me et stoe hoej å klooch øjn.

Så sendt di bøj ette en kloch kuen. Hun taw et æg, malt å humle, å så begyndt hun å bryg øl i en æggeskal. Æ skifting kigget o æ kloch kuen å soj: "No e æ så gammel som ti skov omhuggen å opgroj, men alle før æ så en fru i et æggeskal brue." "No ska do få en ulyk," skrech æ kuen, "æ bachovn e glohee, å der komme do no ind me æ saam." Så gek æ dør op, å en lille kuen kom ind me æ richte bajs o æ arm. Hun loj æ richte bajs i æ vug å forsvund me æ skifting.

Æ underjordisk naboe

Æ undervætte blew se som en slaws folk, der levet lissom æ minneske, men bar i mørk hule under æ joe. Lissom æ minneske mått di arbej, kunn hold feste, blew føj å døe. Venn jen a di underjordisk døe, så blew æ minneske be om å fortæel et te æ døes familie. Den hæe histore stamme fra Stenbæk ve Braue:

'Der e fie små høj øwer ve Vemmingbund, ve æ bundsie. Jen awten kom der en gammel mand fra en gåe i Stenbæk køren jem fra møll. Fra jen a æ høj høe han en stemm, der råft: 'Hels Vitte å sej te Vatte e dø'. Law han kom jem, sat æ folk ve æ boe å spist djær narre. Han fortool dem, va han haj høe. Så kom der en lille mand frem fra æ kakkelovnskroch å soj: 'Er Vatte dø, så ska æ jem, for de er mi faer.'

Somtins kunn æ minneske å æ underjordisk jælp verande – lissom richte naboe. De kunn ske, te æ underjordisk haj bruch for jælp te å bach å te å bryg. Omvend kunn et å ske, te æ højfolk kunn jælp æ minneske. Venn di foræe ting te minneske, så haj æ gaw øwernaturli kraft helle var lawet a fin metal. I æ nordisk mytologi, va æ folk troej o før æ kris-tendom, var æ underjordisk dvær nemli en smej. Do kinde måske å æ histore fra 'Ringenes Herre' om æ magisk ring.

Fra Hellevaj e der en histore om en underjordisk smej:

'En mand kom jengang køren te stajs. Da han kom forbi Svejlundbjer ve Hellevaj råft han: 'Smej mæ en le å skriw o en, va den ska kost, så betal æ, venn æ komme tebach.' Da han kom tebach loj der en le, å der var skrewen o en, va den skull kost. De støj å, te den verken skull slifes, harres helle stryches, å ingen anden mand mått slå me en.'

Æ ellekung å æ ellepiche

Fra Øster Løgum stamme der et moj berømt
sagn om en ung mand, der loj sæ te å sov ve æ
Hanebjer å blew lokket me i æ ellepiches dans.
Der finds å en folkevis om æ histore; den heje
'Hr. Oluf han rider'. Æ tysk filosof å forfatte
Johann Gottfried Herder løjst æ dansk folkevis,
men forstøj en it richte. Han troej, te æ oe 'elle'
haj nowe me et elletræ å gøe (o tysk Erle) å it en
ellekung helle en ellepich. Han koldt så æ kung
for 'Erkönig' i æ øwersættels i stej for ellekung
å koldt æ digt for 'Erkönigs Tochter'. Så løjst
Johann Wolfgang Goethe Herders øwersættels å
skrew sit måske berømttest digt 'Erkönig' i 1782.

Hæe e æ histore om Tammes fra Hovslund, som
den e neeskrewen a Anne Ludvigsen jengang
omkring 1850: I æ krat ve Hovslund e der fuld a
ellepiche, å i æ by boej der en mand å en kuen,
der haj en galt køøn søn. Æ søn hej Tammes (i
daw vill vi kold ham Thomas). Oll æ piche kunn
godt li ham, å de kunn æ ellepiche å. Venn han
drev æ kre jem fra æ mark ve awtensti, høe han
æ ellepiche syng å så dem dans. Så blew han
lidt for læng væk, å hans fae skældt ham ue,
men han blew ve me å tøs godt om æ ellepiches
sang å dans. Jen awten gek han så tæt o dem,
te di slow en kreds om ham, å så kom han it jem
meje. Hans forælle vint o ham i tre åe. Så gek
di te en kloch kuen, der skul jælp dem me å få
Tammes tebach. Ve awtensti gek de nee te æ
krat å vint. Ette nowe ti holdt æ ellepiche så op
me å syng å danse, å så loj der nowe o æ joe. De
var Tammes. Han var dø. Æ ellepiche haj danset
ham ijel. Fra den ti gek et richte skidt for hans
fae å moe.

Æ buen o Bøgebjer

Nowen hunde meter fra Bøgebjer ligge der en gæ. I
gammel daw loj æ gæ op o æ bjer. Men law æ gæ loj
der, haj æ buen uheld me si kre. Sæl om han køjt feje
heest å køe, så varet et it læng, inden di var mawe, å
manne a dem døe.

Så sket de en daw, te de kom en gammel kuen te æ gæ
for å tigg lidt mælk. 'Ja, de e godt me dæ', soj æ kuen o
æ gæ, 'vi har it engang så møj mælk, te vi kan koch vos
en grøe.' Så fortool hun æ gammel kuen om oll djær
ulykke me æ kre. 'For den hæe sach skal æ gi jæt et goj
raj', soj æ gammel kuen. 'Æ fejl e, te jær stold ligge et
dum stej. Flyt æ gæ nee a æ bjer, så skal I se, te de gæe
jæ moj ber.'

Æ kuen fortool æ buen om æ goj raj om å flytt æ gæ.
Å æ end a et blew så, te æ gæ blew flyt. Men de gek å,
som æ gammel kuen haj soj: no haj æ kre et godt, å æ
buen å hans kuen tjeen manne flere peng som før. Så
sket de en daw, law æ buenkuen var sæl jemm, te der
kom en moj lille mand me et lang skæg ind i æ døns te
hind. Han haj en lang mantel o å en rø møts o æ hoej.
Æ kuen blew lidt forskrækket ve å se ham å spue, va
han vill. 'A vill grov gjen låån et skørt te mi dætte; hun
skal nemli givtes o synde.'

'Ven e do da?' spue æ kuen. 'Æ e kung Rune fra Bøge-
bjer' svaret han, 'å mi dætte skal givtes me en søn a æ
nissekung i Mølmark. Men I har jo å så møj å tak mæ
for hæe o æ gæ, te I nok kan låån mæ et skørt.' 'Va har
vi dæ å tak for?' spue æ kuen. 'Jo', soj æ lille mand, 'law
I boej op o æ Bøgebjer, loj jær stold lich øwer mi døns;
men æ lowt var it tæt, så defor dryppet æ komoch nee
te mæ, somtins lich nee i mi grøe. Defor forhekset vi
jær kre; men da vi så, te I haj et så skidt, så fek vi ondt
a jæ, å så gek mi dætter hen te en gammel kuen, hun
keend, å soj, te hun skul gå te jæ å røj jæ te å flyt æ
stold nee a æ bjer. De raj har I it haj skaj a å føll.'

Æ kuen blew møj forbavset ve å høe olt de hæe, men
hun tørt, te de var en ring ting å låån si skørt ue te æ
bjerkungs dætte. Han gek så glaj å fornøjet a stej me æ
skørt.

Sæl om æ underjordisk folk æ rich o guld, så vante di tit
tøj å gå i. Di forstæe nemli it å væv tøj, men kun å smej.

Æ kampesten ve Dyfføl

Der e manne histore om stoe sten, der blive kytte rundt me i æ land.

Å Dyfføl Banke ligge der en moj stoe sten, der blive koldt æ stoe barsten. Om æ barsten e der manne histore. Jen a dem fortæll, te der loj en lisså stoe sten ve æ sie a, men en trolde kyt æ sten øwer te Angel, vo den ligge ve Scheersberg. Do kan jo sæl kig ette engang!

Men å om æ barsten e der en histore: Øwer o Fyn boej der en troldekvind, der var gal i æ hoej øwer de manne kirke, der blew bygget så manne steje rundt om i æ land. Så kigget hun engang øwer te Sundeve å fek øj o, te nowen var i gang me å byg en kirk i Braue. Men da æ troldekvind så, te der var to tårn o, så troej hun, te de var en borg å it en kirk. Nowe ti ette høe hun så æ kirkeklokke i Braue å blew så gal i æ hoej, te hun loej sit strømpbånd om en stoe sten for å kyt en moe æ kirk. Men hun kyt it lant nok, så æ sten blew ligger o Dyfføl Mark.

O Als blive æ histore fortoot o en anden måde: I gammel daw boej der en kæmpe o Als, folk i Sundeve skull betaal skat te. Men jen gang soj de nej, å da æ kæmpe vill vaaj øwer æ sund for å få æ folk o Sundeve te å makke ret, så skøj di o ham me piil å kyt sten ette ham. Da tow han en stoe sten å kyt ette dem, å de var æ barsten. Men law æ Sundeveje så æ stoe sten, så blew di ræj å fund sæ i å betaal skat til ham.

Braue Kirk

Der e fleer histore om, vodan de gek te, te Braue Kirk fek to tårn. Jen a dem e saen:

O Braue slot boej der en rie, der vill me o korstoch te Jerusalem. Hans kuen vint en bajs. Inden æ rie tow jemfra, soj han te æ kuen, te hun skull sæt et spir o æ kirk, venn de blew en pich, men et tårn o, venn de blew en dreng. Da han re jem egæn, så han lant væk fra, te de var to tårn o æ kirk. Æ kuen haj fân tvillinge, to drenge, å så blew æ rie grov glaj.

Æ grye i æ friservåben

Manne folk spør om, vond de kan gå te, te der e en grye i æ friservåben?

Æ friser var jengang i krich me æ dansker, å de gek skidt for æ friser, så di begyndt å stik a. Men æ frisisk kunne var lich ve å koch æ grøe te æ unden i æ lejr. Da di så, te djær mend stak a i stej for å slås, så tow æ frisisk kunne æ gryr å kytte æ kochend grøe i æ hoej o æ dansker. Te å begynd me griin æ dansker a æ frisisk kunne, men de skull di it ha gøe, for law æ frisisk mend så, te djær kunne var meje tappe som dem sæl, så begyndt di å slås igen. Te sidst mått æ dansker stik a. Te mind om æ tapper frisisk kunne kom der så en grye i æ friservåben.

Sorg-Agre

'Sorg-Agre' e æ titel o en moj berømt fortælling a Karen Blixen skrewen i 1942. Men æ histore har hun it sæl funden o. Den stamme fra Ballum, Å en forfatte fra Ballum, Hansigne Lorenzen, har å skrewen om æ sagn, men hæe e en version a Hans Rasmussen fra 1899 øwersat te synnejysk.

I Ballum boej der en kuen, der haj jen jennest søn. Æ greve å Schackenborg døsdømt æ søn, forde han haj begån en galt slem forbrydels. Æ moe skyndt sæ så te æ greve for å be om, te æ søn it skull dø, for han var hinne jennest søn, å han var den jennest te å tæj sæ a hind, venn hun blew gammel. De var ve mejesti i æ høst, å æ greve soj så te æ kuen: 'Hvis du kan skære mig tre agre byg, før solen går ned, så skal din søn være fri.' (En ager det styk joe, der ligge mell to agerrende).

Æ kuen skyndt sæ ue å tow fat o æ arbej; uen å se te verken højre helle venstre skar hun nech ette nech me si sejl. Lich da æ sol gek nee, var hun færre me å høst tre ager byg. Men i saam øjeblik fold hun om o æ mark å var dø. Hun skal væe begravet o Ballum Kiergå. Der ståe der en gravsten me et nech å en sejl.

Ordforklaring: sejl (rigsdansk: segl) er en krum kniv, der i gamle dage blev brugt som høstredskab.

Æ guldkind

Vest for Hasle ligge der et bjer i æ skov, der heje æ Bøghoej. O æ bjer stoj æ gammel Hasle slot. Jengang kom en buenkuen gåen tille om morn me nowe smør, hun vill sæl o mærken i æ by. Law hun kom forbi æ Bøghoej, så hun nowe der skinnit. Hun gek op o æ bjer for å se, va de kunn væe. Hun så da, te de kom guldstykke op a æ joe, som om en muldvarp skøj dem op. Men ve æ sie a loj der en lille svot hund, der passet o æ guldstykke.

Æ kuen tow si forklæ a å sat æ hund o æ forklæ, å så skraft hun ol di guldstykke sammel, hun kunn bæe. Men der var manne flee som hun kunn bæe, å dem mått hun så la ligg. Så tow hun egæn æ hund a æ forklæ å sat en tebach o dens plads. Hun gek så si vej, men en har alle høe om, te ande har funden en guldkind o æ Bøghoej.

Måske tøs do, te den hæe histore ligne lidt æ eventyr om æ Fyrtøj a H.C. Andersen. Men de e nok snarest omvæen: H.C. Andersen har måske høe æ histore om æ guldkind, å så har han skrewen vie o en i sit eventyr.

Venn do har lyst te å løjs sagn fra Synnejylland, kan do måske find den hæe boch o et bibliotek:

Hans Rasmussen (1899): Sønderjyske Sagn og gamle Fortællinger

(æ tekste e skrewen a Elin Fredsted, Jels)

Tekste o synnejysk

Indholdsfortegnelse

Nikolaj Andersen (Felsted): E dreng o e præst	s. 140
Elin Fredsted: Mi ny lille broe	s. 140
Sigfred Andresen (Valsbøl): Max å Moritz	s. 141
Henning Feilberg (oversat til synnejysk): Om å knippel.....	s. 169
Vagn Rasmussen (Fjelstrup): Glant histore o synnejysk	s. 170

E dreng o' e præst

Af Nikolaj Andersen, Felsted, skrewen i 1894

Nenn' i e lawning ebag ved e kjergå – de va nok i Bejstej –
ståj å e vej lidt vand, vel rigle så møjl som en Bakk' fuld.
De haj no Mortens den lild Johan Pede jen mirre fåt kik å,
o' de va nowe fo' ham, de hjæ smarre o' plorre å nas i.
Såendt e' jo jengang e bøen: jo skirner o' galle jo grumme;
ja, vi må sej' som e orne den soej' om e gris' med et gryntend:
"Nej, sikke nowe vi doggens hæ væt i den tid, vi va minde!"

O' Johan Pede han loej sæ da hen o' fæk stow i e vand smidt,
rør' e sin rundt, akkoråt som en bage, de' lawer en kag'dej,
o' a e snaws o' e smarre begyndt han å gø sæ figure:
Føst kom en tykawte klat i e midt' o' sin rundt om e klat en
rej a de dejleste døend, å foliggen e mån' med et hjywl om.
Law hand va færre med de, så beholdt hand en handfuld te rest kun;
den va hand lig' ved å sands o' få trømmelt e lidt, law e præst kom.
Role den geistle han standse sin gang for o' se å de hele,
o' law hand nowe haj se å e sage, så spu't han venle:
"Sig mig, du lille, hvad laver du der, skal det være en høstak
eller et hæs, som du tænker dig stående hjemme i toften,
eller måske du har lavet et hus og et hegn om din have?"

"Nej," soj e dreng liså haste, "æ bygger en kirk' o' æ kjergå.
Der er e dig', de' gæ' rundt om e kjergå, o' her er e kirksti,
her er e port, o' de'henn i e midt' er e kirk med e kan'hus,
se kuns, o' der er e blomme, hvo oldemo ligge begrawe;
o' den hjæ klump, hva' æ hæ i e haend, vild æ ha te e klok'hus."
"Ja," soj e præst, "det er altsammen godt, og det hele er rigtigt;
men har du lille da også betænkt, at en kirke må ha' en
præst til at prædike? Sig, hvor du mener at få dig en præst fra!
Det vil af alt, hvad du agter at gøre, vist være det værste."

"Nej," soj e dreng, "æ kund sawt få en præst, hvæn æ bare haj skidt nok!"

Mi ny lille broe

En lille tekst skrewen a Elin Fredsted (law hun va blewen beste)

Mi ny lille broe see ue som en gammel mand.
Han kom te verden uen jen jenest tand.
Håe o æ hoej ha han helle it nowe a,
Å hans hinde æ rynket som et efel ve julti.

Troe do it mi moe ha gemt ham for læng?
Vi vint jo o ham fra jul te påsk.
Ja ennda møj længe som de.
Derfor see han ue som jen o femåhalfems.

Mi moe seje, de rette se nok ettehand,
Men de vil a no se, før a troe et.
Mi beste blew helle it kønne me æ ti,
Å bestefaaes hæ kom alle egæn.

Han sove å spis de mest a æ ti,
Hans øjn e blå, men di dowe it:
Mi moe seje, te han it ka se ret moj.
Å den smuul han see veene o æ hoej.

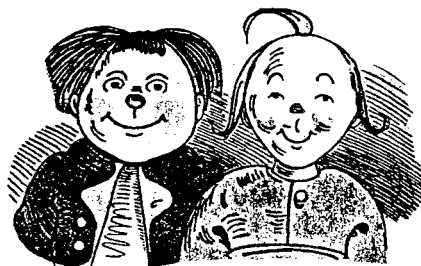
Æ ligodt e han søte!
No få vi så se,
om mi ny lille broe nowesind
blive lisså køøn som mæ!

Max å Moritz

Skrevn a Wilhelm Busch å øversætt te synnejysk a Sigfred Andresen (Valsbøl)
med venlig tilladelse fra Jørn Tranekær Andresen og Sydslesvigsk Forening (1990)

Fåoe.

Ja, om børn en mye skidt ska høe,
do kanj løhs om det, hva di hæ gøe,
å hva dæh stæh i den hæh bogh,
gø dæ åh Maks å Morits klogh.
I æ stej få å høe ætte,
hva di gammel dem berette,
grihn di hemle: Hva nave pjat
di gammel snakke om dit å dat.
Di haj mée lust te stræghe,
det dæ tanke ret bevæghe.
Drill æ minneske å æ dye kvæhl,
æfle, pæe å plumme vil di stæhl.
Det æ da å virkle næhme
- ja, da å mye bekvæhme -
som i æ kirk å i æ skohl
å skuld sitt fast åh di hæh stohl.
Men - o vé, o vé, o vé -
ja - æ æhnj æ jo kanj se !!
Do no hæh å vée fæh,
vunjt det Maks å Morits gæh,
æ stræghe, hva di hæ bedrevn,
æ hæh blevn mahl å å beskrevn.

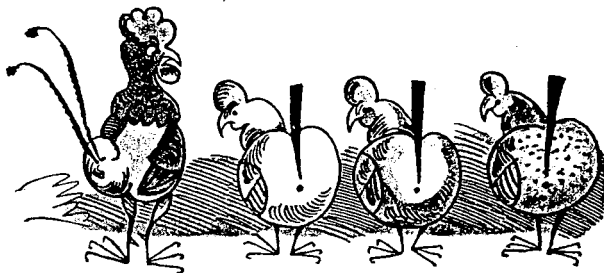

Den føhst strægh.

Manne folk hæ oltins haj glæh
 ah å hold høns - det hæh som dæh.
 Di samle ægg - gern manne snes,
 di æ glaj få høns, det tyrle ses.
 En gång æmell la di æ tanke légh,
 å tænke åh, te di kanj fâh en stégh.
 Men før do stéghe, det ska do vée,
 blyve en nøj te å rupp æ fée,
 å dem putte di i dyn å pue,
 det holde æ kuld a æ seng ue.

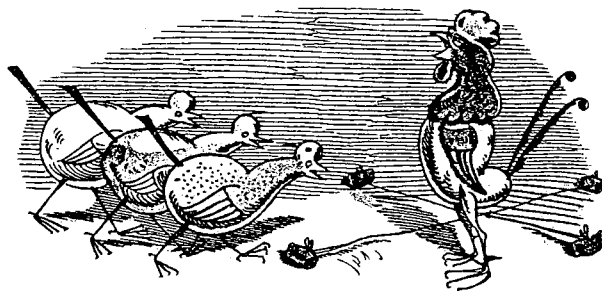

Enke Bolte haj å den glæh,
 hun samlet ægg, æ det så sæh,

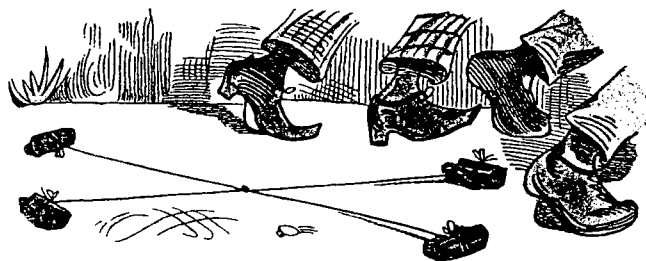

hun haj tre høns, å det vå nok,
 dæhte natyrle stolt en kok.

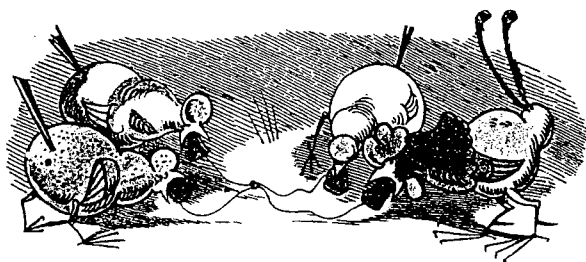
Maks å Morits holdt et møe:
 Hva kanj hæh, no la sæ gøe?
 Rask gik det no - jen, to, tre,
 et styk brø, - do vil nok le -

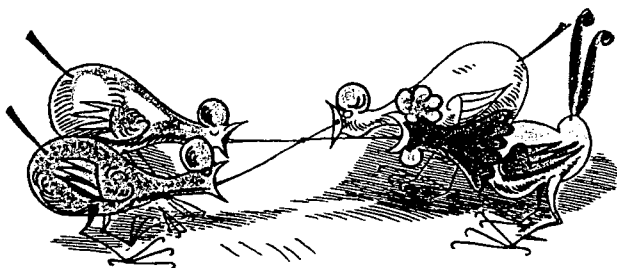
blev i fie stykke dēhl
 ja, dæ plan vå fuld å héhl -
 di blev bunjnen te en snoc
 å lø, hvo æ høns fæh foe,
 lø i kors, det kønnest muste,
 å så ræhnj di nok så luste.

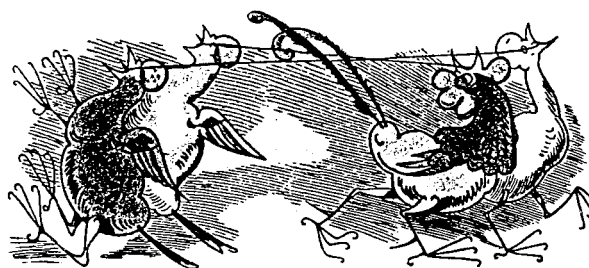
Snar æ kok hæ se æ stykke,
 det så krafte i den rykke.
 Duk-duk-duk- den råfe, så stolt den stæh,
 å di kom, få hæh vå nave å æh.

Kok å høns - i hungers nø -
synke hvæ no sit styk brø,

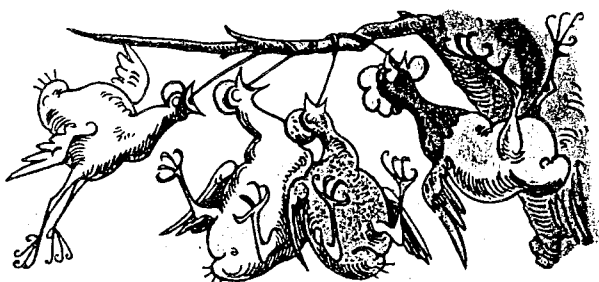
men da di ægen viil gåh
gik det hele helt i ståh.

Så de truk å truk å slée,
di kunj virkle snar injt mée.

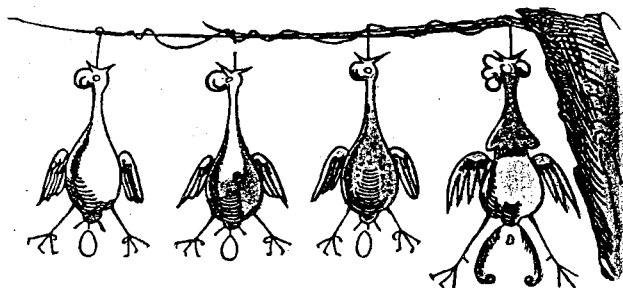
Di åh jett gång flaghert op,
i æ luft sø det så stop,

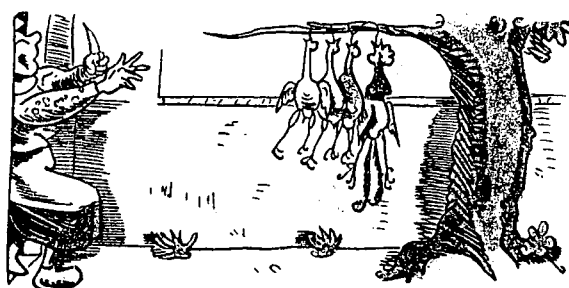
få æ snoe sått sæ fast
i en gren, det vå en last.
No di hæn j - æ hals blev længe -
å di skrégh - i rej di hænge,

Enke Bolte haj lø sæ i sit kamme
fra sin seng hun høe åh olt det jamme.

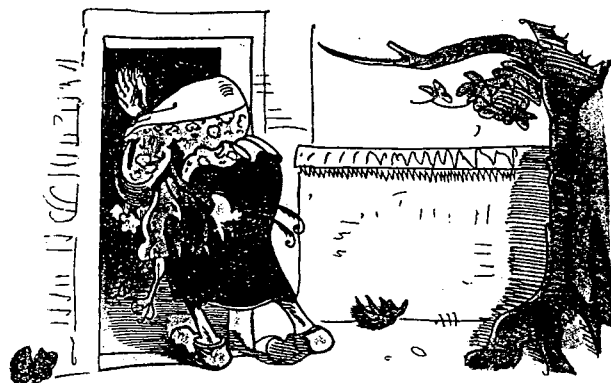
Injen di vå dø å væk
lø di sneje nohn et ægg.

„Skrækle!“, tænjt hun, tav i æ dør'r.
„Nej!“, hun kunj injt ståh åh hinjd før'r.

Æ tåre løhf hinjd nēe ah æ kinjne,
æ virklehēe hun injt mēe finjne.
Haj hun da haj en drøm om lyk,
no hænj di dæh, ja, fie styk.

Å stumm, fuld a sor'r i sinjd
gæh hun i æ køghen injd.

A sor'r ulykle nēeslavn
hun mæ sin kniv fik nēetavn
di arme dye fra æ gren,
di vå jo dø, så dø som sten.

Den føhst strægh, den vå injt go,
men dogh ællyvl, no numme to.

Den anjnen strægh.

Snart fru Bolte foldt te ro,
ladt æ tanke i sæ gro.
Hva æ godt å hva æ bæh,
ja, det bæhst vil så nok væh,
da di arm, helt urn dæ viille,
måt hæhfra så olt få tiille,
å sætt dem i aght å æh,
ve som stegh dem å fåtæh.

Boltes sorr vå virkle stoe,
hun snar injt kunj op æmoe,
da hun såh dem urn dæ fée
naghen ligh, hun få sæ sée,
vunjt di ræhnj glaj i det grøhn,
kradset runjt å vå så køhn.

Da måt Bolte græh ægen.
Spids stæh ve, den æ hinjd ven.

Maks å Morits det kunj lavt,
åh æ tagh kom di jo savt.

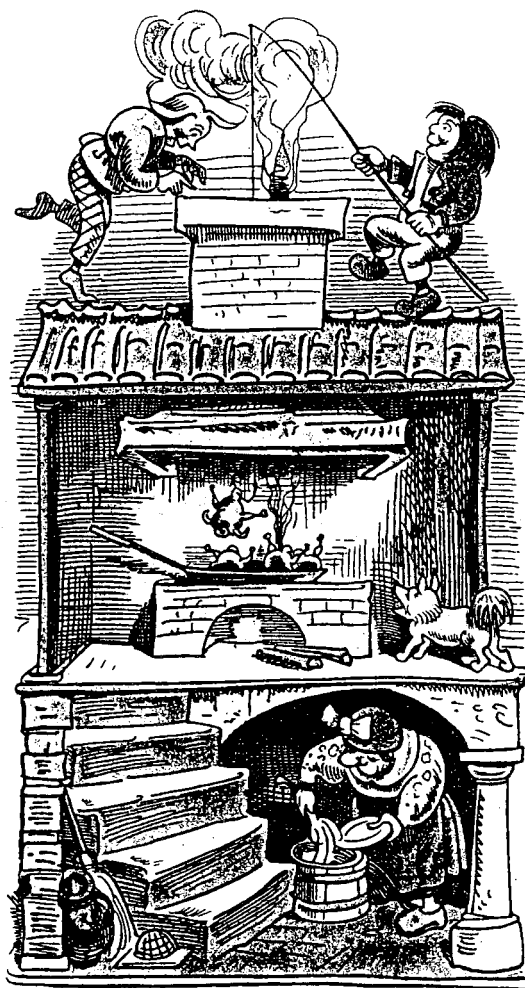
Gimmel æ skåsten kunj di se,
vunjt æ kok å di anjne tre
urn dæ fée, ben å hoj
i æ panjd te steghen loj.

I æ sahm fru Bolte gæh
i æ kjølle, hinjte dæh
en stoe tælle suekåhl,
det gist hun haj, det æ hinjd våhl,
det ollebæhst, hva hun kanj fåh;
å varm den op, hun vil no gåh.

Men i den tid op åh æ tagh
æ knejte arber i dæ sagh.
Maks æ en righte klogh krabåt,
hæ ått sin fiskestagh paråt.

Å svuppd! dæh kom den føhst høhn,
den næste føller nok så køhn.

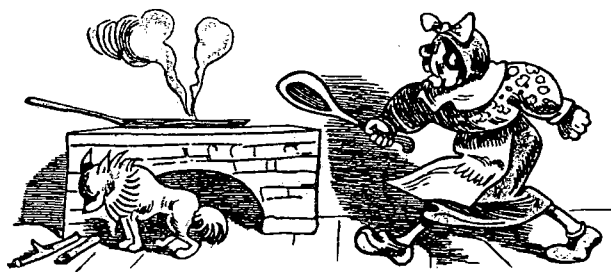
Å svuppd! nummer tre, - no bie
 kun åh et snuptav nummer fie.
 Sorn no Maks å Morits fik
 kok å høns, å så di gik.
 Spids opdavet, hva di gøe,
 vav-vav-vav, den ladt sæ høe,

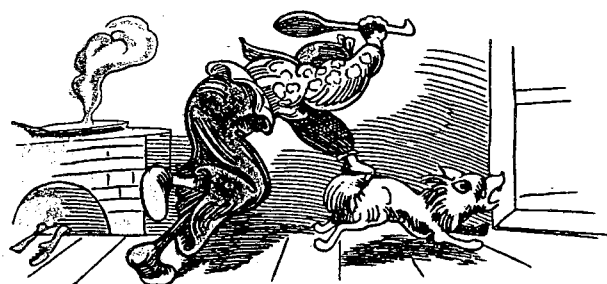
men di to vå da ått née,
 det kunj den jo da injt vée.
 Hva min Spids da gjæffe ætte,
 tænjt fru Bolte, da hun lætte
 åh æ dør. - Hva! - Stumm hun stæh,
 det kanj da injt righte væh;

olle høns æ vægh.
 „Spids, vå do så frægh?

Oh, min Spids, no ska do fåh,
 vinjt kun, æ nok ska dæ nåh!“

Mæ hinjd træske svar å stoe
ætte den arme Spids hun foe.
Den skrégh høtt, et jammeri,
få den vå a skyld helt fri.

Maks å Morits haj sæ putt
bagh æ hæk, æ yhn di lutt.
Godt fåædt - di det sihst injt orket,
lø di no mæ smil å snorket.

Den anjnen strægh æ hæh fåbi,
den trie komme, se den næste si.

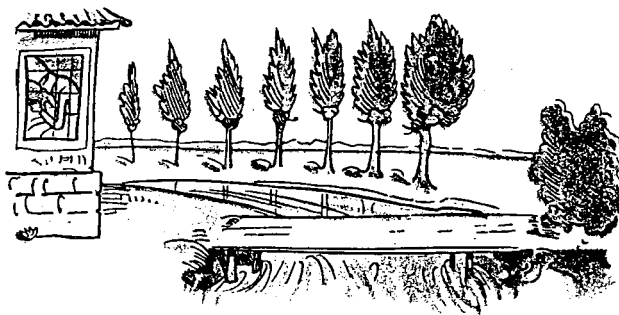
Den trie strægh.

I æ by kæhnj oll te gavn
den manjd, dæh haj Böck te navn.
Synjdes ty å arbesjakke,
go lang bavs å å sort frakke,
mantle å gamasje, skjyvt,
ekstra saghe te å skyvt,
veste, kjyvl te davle, synjde,
olt, hva dæ å mæ jo pynjte,

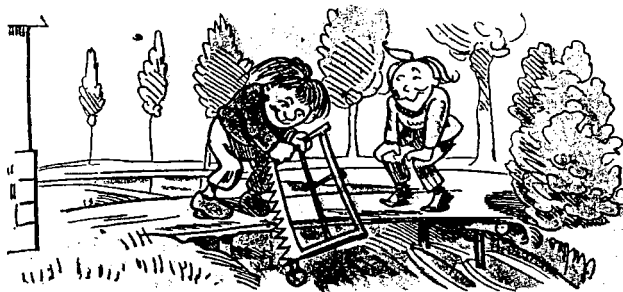

det kanj skreje Böck savt sy
te oll folk i den hæh by,
Vanjte dæh en knap æfå, æbagh,
det få ham kunn æ en lille sagh.
Æ din bavs dæ lidt få kort,
å din kjyvl ska ha en bort,
ska en læpp dæh øve æ gaff,
kanj han det å sneje skaff.
I æ sogn, ja sikken lykk,
blev ollt sy a mæste Böck.

Maks å Morits - di hæh to,
ladt vå Böck dogh injne ro,
di viil ha ham gal i æ hoj,
å di vidst, te dæh, hvo han boj

vå en bæk mæ et brætt te bro,
æ vanjd det bryst, det må do tro.

Å di to knejte - sikke nave -
tav sæ no en sav å save
i æ brætt en ornle rill,
å det bar få ham å drill.

Æ bro vå ring, å no di skrégh,
 - vå Böck han blev dæhve helt blégh -
 „Kom ue te voss, do géebokk -
 mæh - mæh!“ di skregh, di viil ham lokk

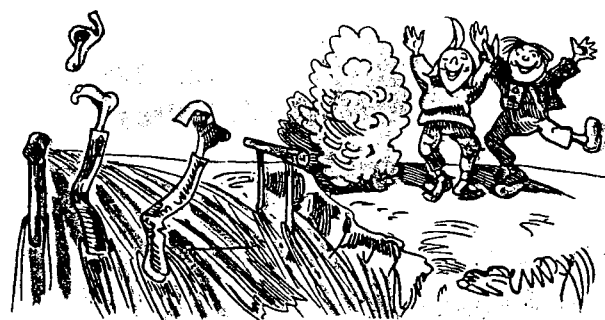
te å løhf øve den hæh bro.
 Han gréhf sin stok å søght di to.
 Han kunj tohl mye a oll slavs ráhfen,
 injt géebokk, mæh å den slavs dáhfen.

Åh jett gång høe han „Mæh - mæh - mæh!“
 no vidst han sikke, te di vå dæh.
 Han løffe rask - få han æ skrækle gal -
 å springe ue åh æ bro så smal,

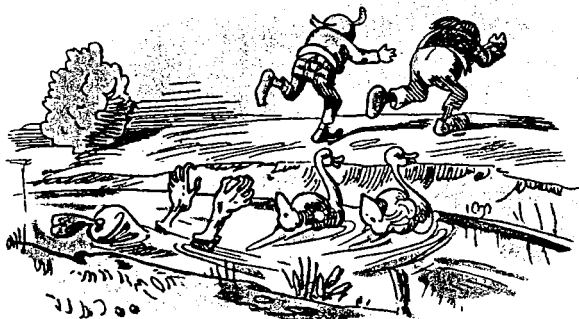

å i det sahm, det i ham rykke
 æ bro den brække helt i stykke.

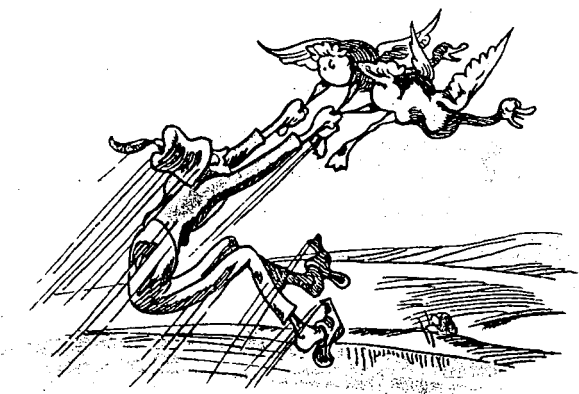

„Mæh - mæh!“ ægen di slyngle sohj,
 æ skreje i æ vanjd no lohj.

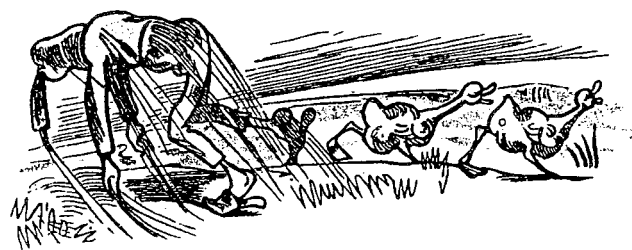
Men javnt da han ægen såh griss,
kom dæh fåbi to stoe giss.

I sin angst få å dø, han mæn,
te han kunj grihf dem i æ ben.

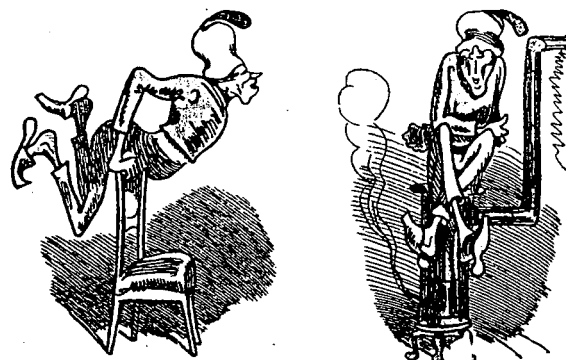
Æ giss blev rejt å truk væ i sin hanjd
å flakkert mæ ham op åh det tørr lanjd.

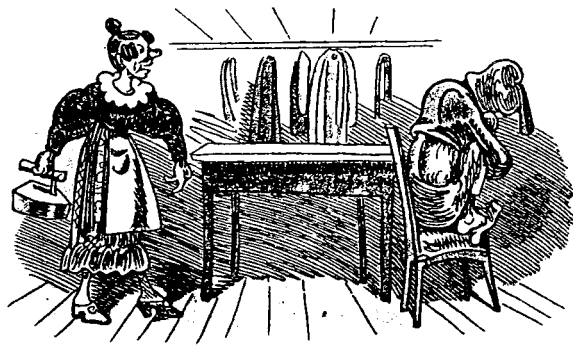
Sorn vanjdgång æ no injt bekvæhm,
kom øve den æ slet injt så næhm.

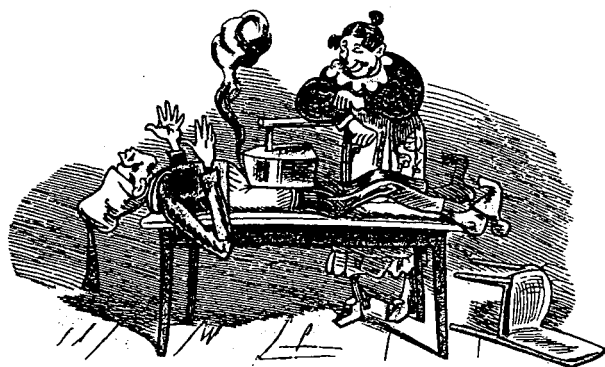
Helt våh - æ vanjd ræhnj ue a æ bavs -
det kanj gi fêbe enjde syghen a en slavs.

Vå Böck - det kanj snar injt la sæ beskryv -
fik sorn gefæhrle trykken i æ lyv.

Hvo vå det godt te æ pressjern vå varm,
 fru Böck hun svinget den mæ krafte arm
 å sått ve Böck den liigh åh æ lyv,
 det hjulp gevaldigh - ja, fem, sejs, syv,

snar vå han ægen runjt i æ by,
 di sø, te han vå så go som ny.

Se, det vå så strægh numme tre,
 te fie komme, vil do se.

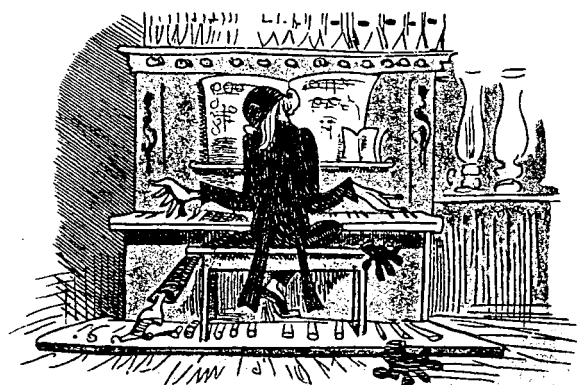
Den fjæh strægh.

Det æ vétavn hæh,
te minjneske ska læh,
injt kun æ A - B - C,
men mée - ak å vé -
det æ injt nok å løhs å skryv,
få te fânufte folk å blyv,
injt nok mæ tal å finjd terett,
sjell om det å æ godt å nett,
æ læh om viisdom ska en høe,
det ska en mæ fānyvels gøe.
Ja, javnt det sorn mæ fāstanjd passée,
hvo dæh a skomste Lämpel blev regée.

Maks å Morits, di to små,
kunj injt ret ve ham begå.
Den, hvo stræghe kun æ vighete,
hør injt ætte - injt sorn righte.

Å æ skomste haj en glæh,
han kunj injt tobak unjdvæh,
vinjne han sidst åh æ dav,
hvil sæ ætte olle plav.
Gern æ folk ham det viil uhnj,
di ladt ham i ro den stuhnj.
Maks å Morits, ska do vée,
di åh uty spekulée.
Kunj di injt mæ skomstes pihf
te jen a dæ stræghe grihf?

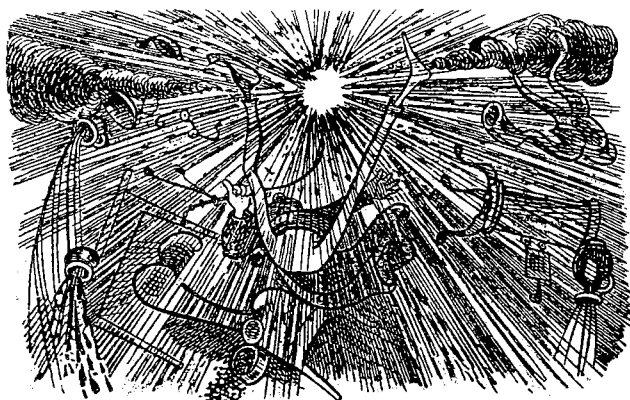

Jett gång åh en synjde morn
mæ andaght unjne æ tårn
Lämpel spél musik te kirk,
da begynjt di to å virk.

Så tænke han: Den ollestørst glæh
æ da tefrejs mæ sit liv å væh!

Da æ pulverøgh fåsvunjd,
Lämpel åh æ gull sæ funjd.
Godt te han jo injt vå dø,
åh æ rygg han rolle lø.

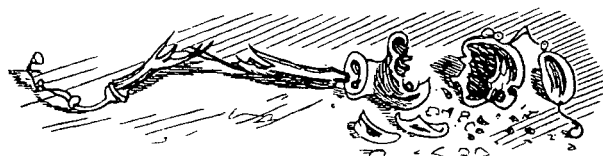
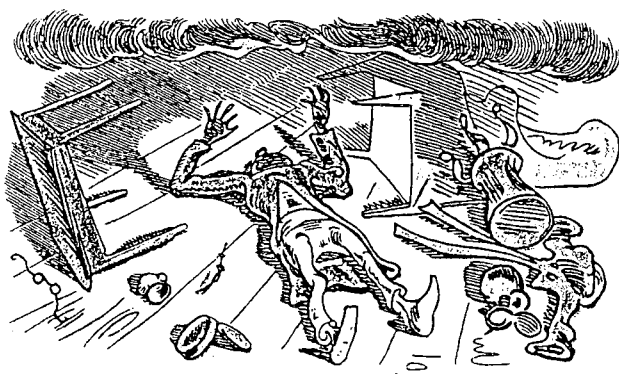

Bums! - da gik den ah,
et knald helt urn mah.
Butle, glas å kaffekop,
æ tobaksdoos, den gik op,
blækhus, kaklun å æ boe,
olting lighe åh æ joe.

Hoj å øer', nejs å hænje
vå helt sort, men hvie tænjne.
Å bræhnj vå æ håh;
skrækle kanj det gâh.

Hven ska no æ viisdom bring,
no hvo Lämpel æ så ring.
Hven ska tej sæ a skol å kirk,
no hvo Lämpel injt kanj virk.
Vunjt kanj han rygh, hva ska han grihf,
få helt i stykke æ æ pihf.

155

Mæ æ tid vil olting hehl,
kun æ pihf blyve manne dehl.

Hæh æ fâbi den fjæh strægh,
te den femt dæ no bevægh.

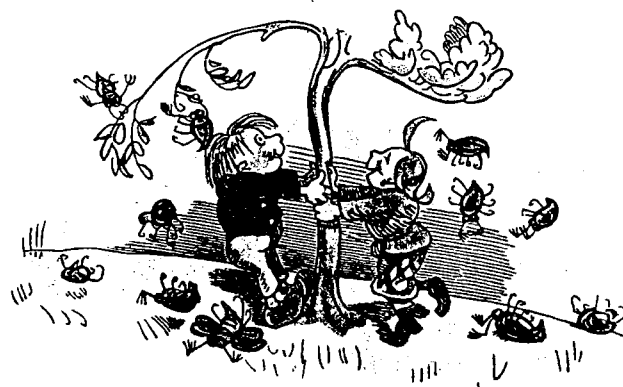
Den femt strægh.

Den dæh i æ by enjde staj
 hæ en onkel, han æ glaj.
 Oltins høfle, hjilpsom, go å nett,
 komme han mæ onkel godt terætt.
 Ja, om mornе bye man sæ venle te,
 „Go morn! - æ dæh nave æ kanj hjilp dæ ve.
 Få te han injt læng ska vinjt,
 sneje man æ avis fæh hinjt.
 Oltins klar te å spring te,
 sorn blyve man da gern ve,
 få æ onkel må væh tefrejs,
 så en injt så snar ska rejs.
 No vil han ha sæ et snus,
 man så ætte æ doos må sus.
 Onkel nys å nys - ja, tit
 og man ræhfe sit: Prosit!
 Vinjne han så komme hjem fra tue,
 han hæ vætt en stunjstid ue,
 man a manjtel å stævl ham trække
 å di varm pantøffle række.
 Æ hele tid man tænke åh,
 vunjt vå onkel en glæh kanj fåh.

Maks å Morits tænjt nok: Nå!
 di haj det helt anlunjs få.
 Tænk engång, ja, hva forn vits
 di haj få mæ onkel Frits.

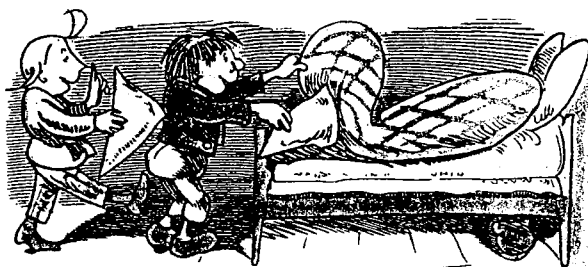
Se, i æ maj det krafte snorre,
 æ luft æ fuld a oldenborre,
 op i æ træ flyhe di
 å krable luste hen å hi.

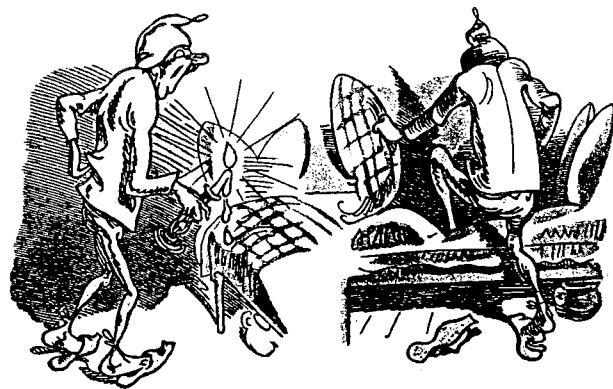
Maks å Morits di vå rée,
 rist dem fra æ træ no née.

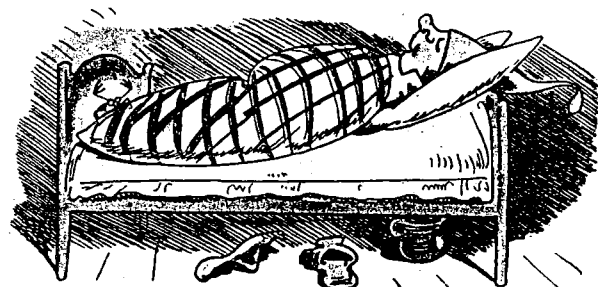
I en tut di sammelt dem,
det blev manne mée som fem.

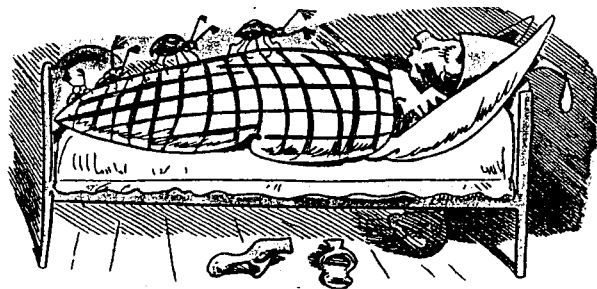
Å så injd, se hæh min dreng,
hæh i onkel Fritses seng.

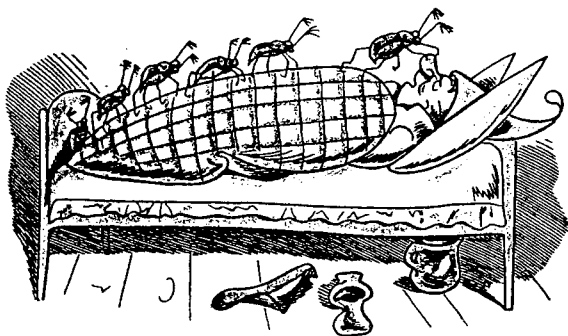
Snart Frits i sin seng vil gåh
- han hæ fått sin natmyts åh -

æ yhn han lukke, beghe to,
å snart han sæve - helt i ro.

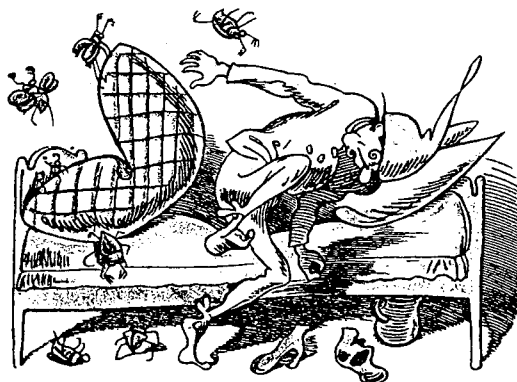
Men æ borre kryffe runjt,
op ah æ seng - no hœe vunjt.

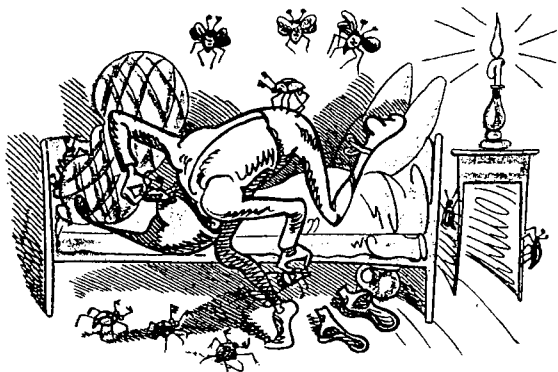
Øve æ dyhn æ di unjnevejs,
den føhst ått lanjne åh Fritses nejs.

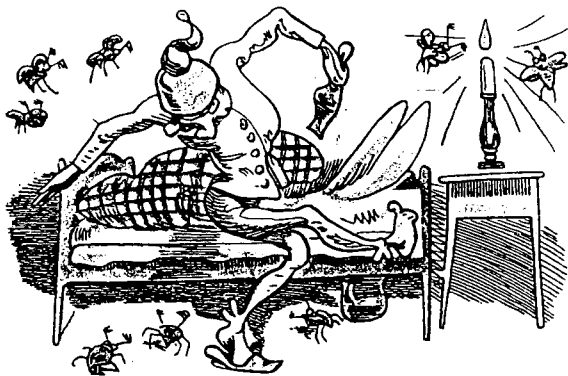
Oh! skregh han høtt, hva æ det hæh?
Det kanj injt mee ækel væh!

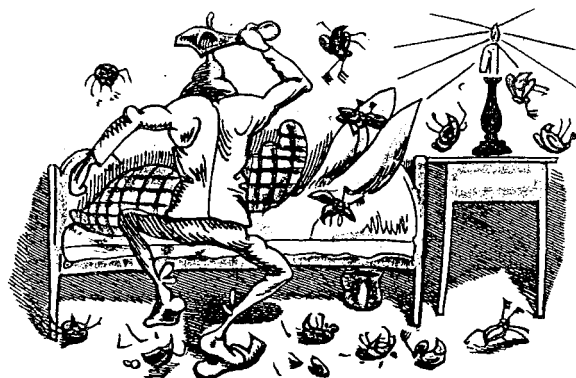
Å han må - det ækle ham så mye -
ue a æ seng sin ben no stye.

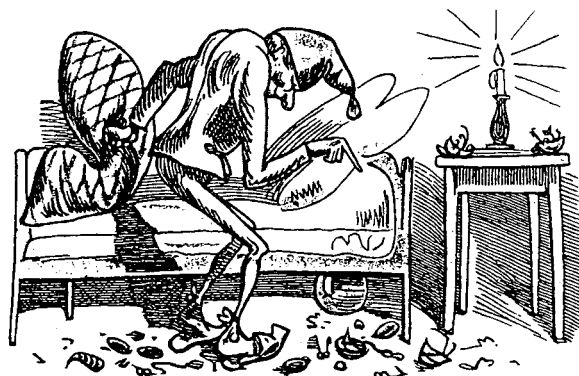
Ågh! Op ah æ ben å i æ nak,
dæh vimmelt di runjt, det skrækle pak.

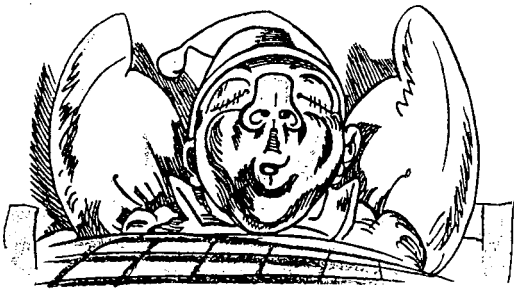
Ja, hæh å dæh det kryffe å brumme,
di flyhe op å æ vinge summe.

Onkel Frits i sin stoe nø
trampe runjt, te di oll æ dø.

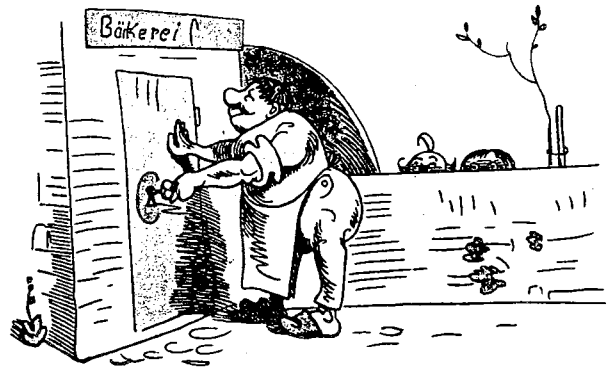
Se no, no æ det fåbi
mæ oll det hæh krableri.

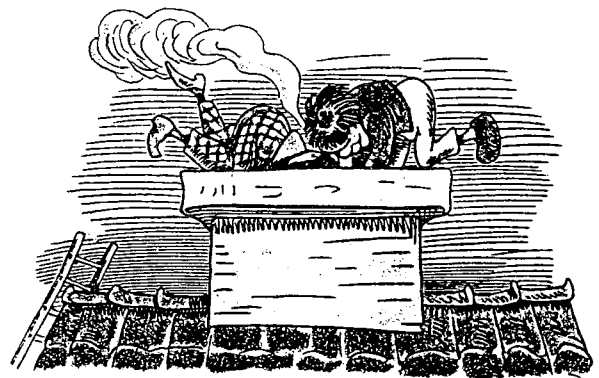
Onkel Frits gæh så te ro,
lukke æ yhn, dem beghe to.
Se, det vå strægh numme fem,
numme sejs æ liså slem.

Den sjæht strægh.

Op te påsk, den kønnest tid,
vå from bækkfolk kanj li
å gøe terætt å bagh
manne sukkesøe kagh.
Maks å Morits ønske sæ
søe kagh, ja, nok te hvæ,

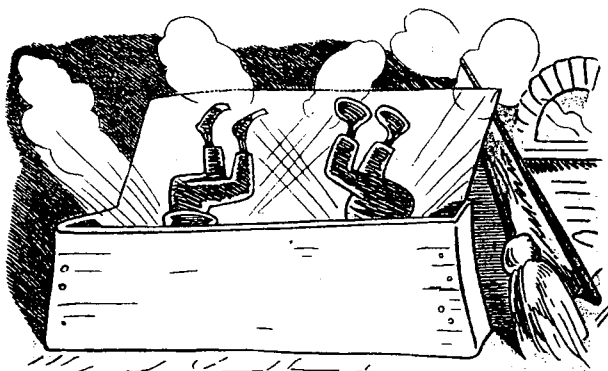
men æ bække, dæh vå from,
drejet no æ løghel om.

Dæhfå, vinjne di gern viil stæhl,
gimmel æ skosten mått sæ kvæhl.

I en fart di rutsje née,
sort di blev, do tyrle sée.

Å det æhnjd - æ yhn di svie -
i æ mjøll, di blev helt hvie.

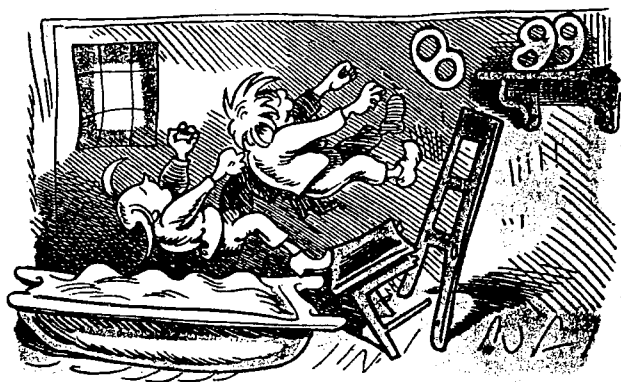

161

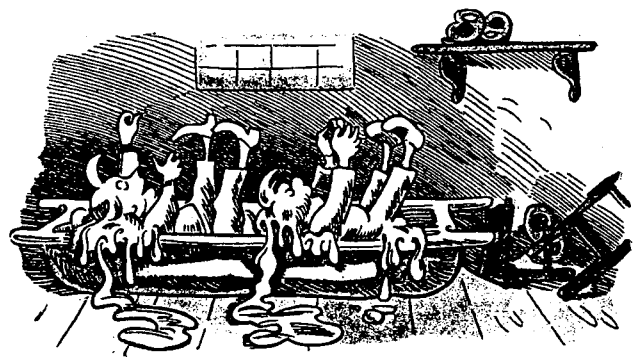
Å så snéggh di sæ astej,
te æ kagh gik no dæ vej.

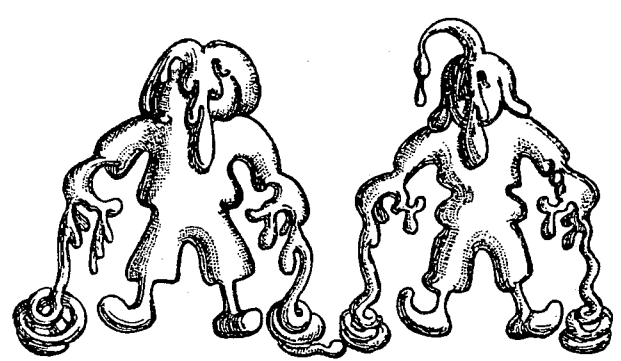
Fra en stol di nok kanj nåh
å di søe saghe fâh.

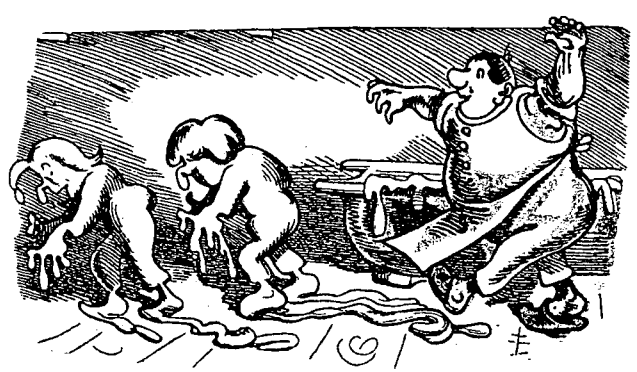
Knaks! det sø, æ stol den brækket,

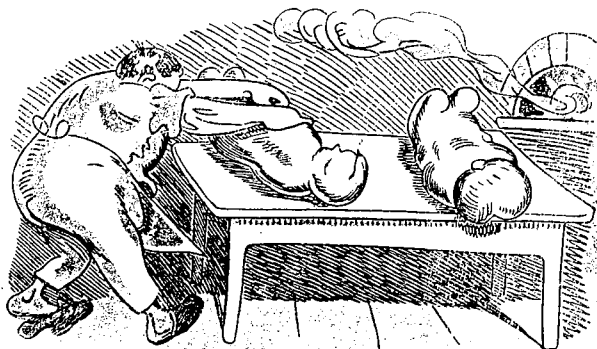
å di blev mæ dēgh bedækkket.

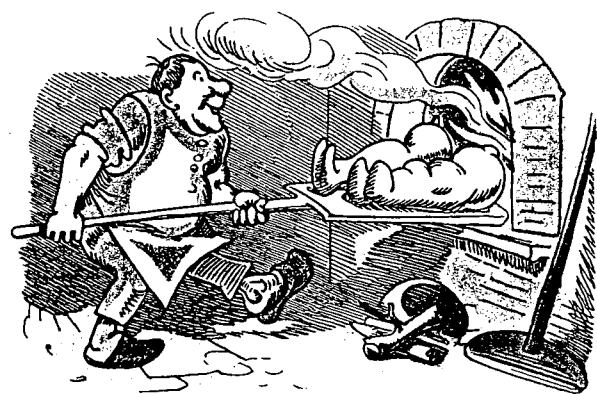
Pakket injd fra op te nēe,
injne a dem mēe lēe.

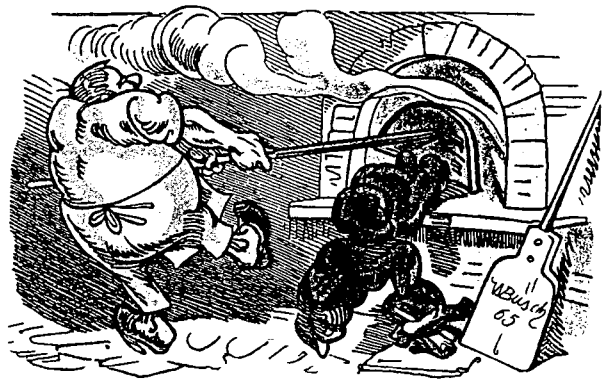
Injd æ bække no javnt kom,
såh dem dæh i dēgh løhf om.

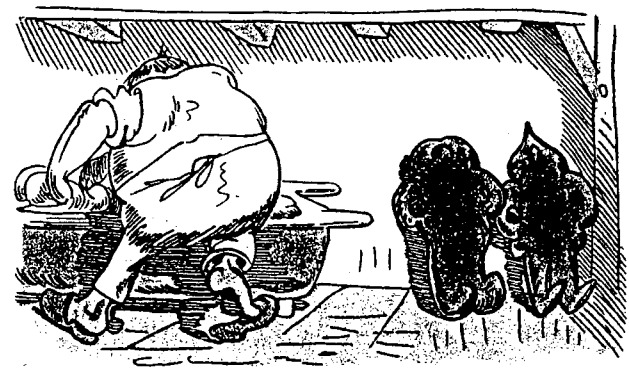
Han dem gréhf á rullet dem runjt,
formet brø, do kanj sjell se vunjt.

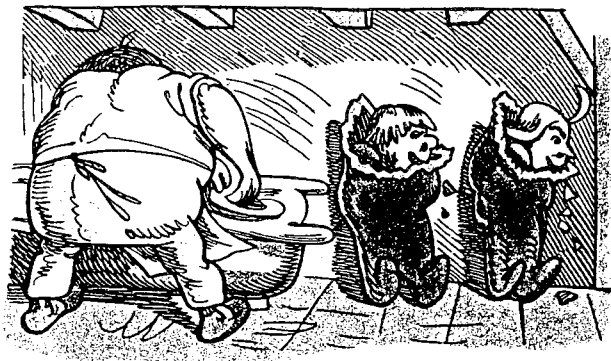
Á han skubbet dem, runjd á trinjd
i den gluhnj baghovn injd.

Dogh, snart mén han, det æ godt,
få no æ di bruhn á flot.

Enhvæ tænjt, no vå det fåbi,
jamen - ællyvl - så læve di.

Snar gøe di, som om di vå små mus,
di gnavet sæ ue a di baght hus.

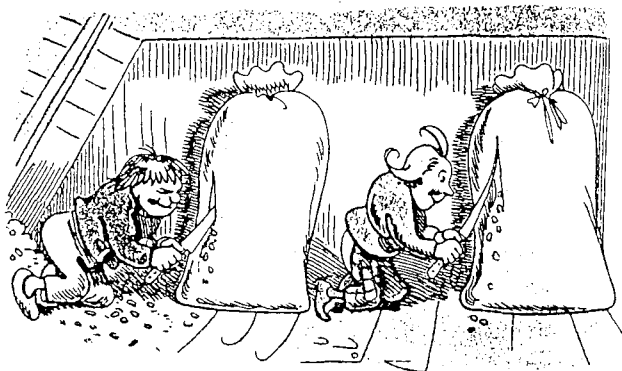

Da æ bække sée vunjt det gæh,
skrégh han: Jamen, kanj det virkle væh.

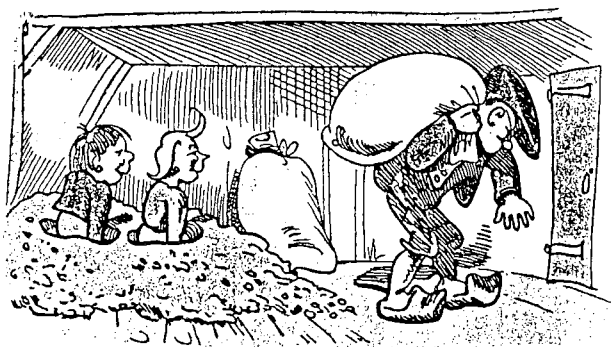
Det vå så den sjæht strægh,
la dæ te den siht bevægh.

Den sihist strægh.

Maks å Morits I skuld vée,
vi no hæh jæh sihist strægh sée.

Hvofå ska så di to hæh,
gaff i di to sæk no skæh?

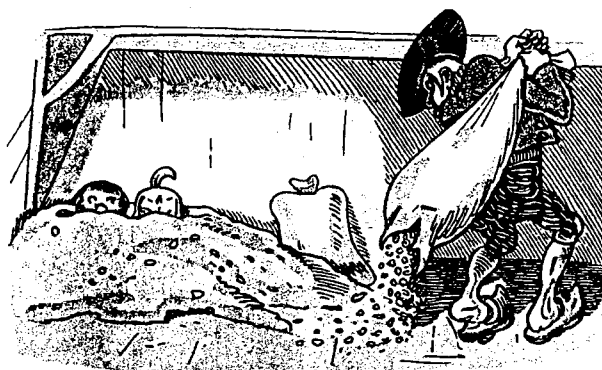
Da javnt kom æ buhnj - ham Meck,
han viil hinjt di dæh to sæk.

50

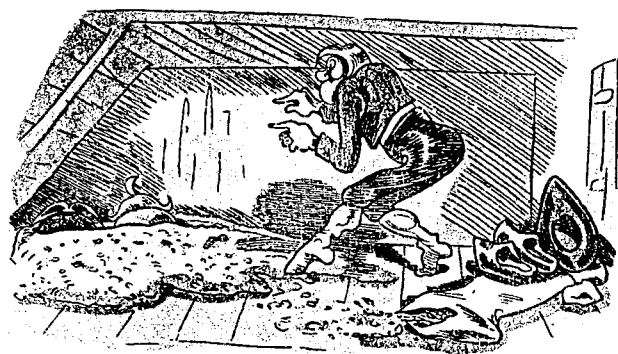

165

Åh æ ryg han jen no teje,
ja, helt godt han tøss den veje.

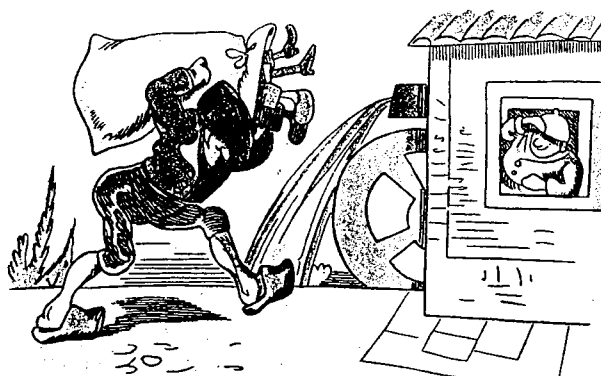
Æ kvorn det løffe, lett det blyve,
han kighe hen, han kighe nyve.

Hva få nave? - Nå, dæhfå æ det sorn!
Han sée Maks å Morits i æ kvorn.

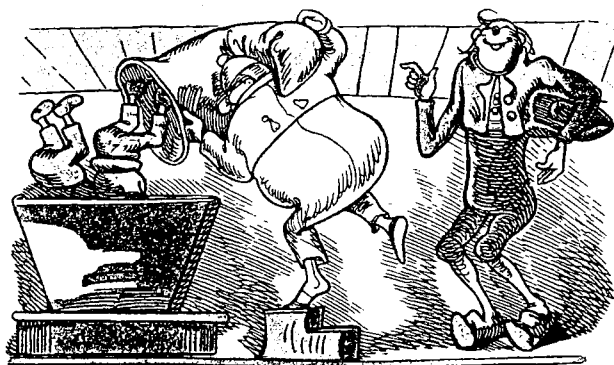
Haps! - I den ollestørst sæk
putte han dem sneje væk.

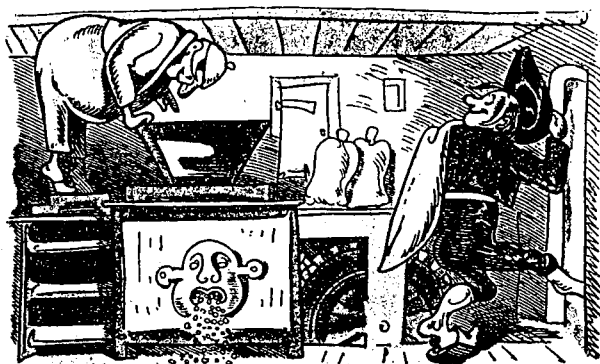
Maks å Morits hæ det skidt,
te æ møll æ det injt vidt.

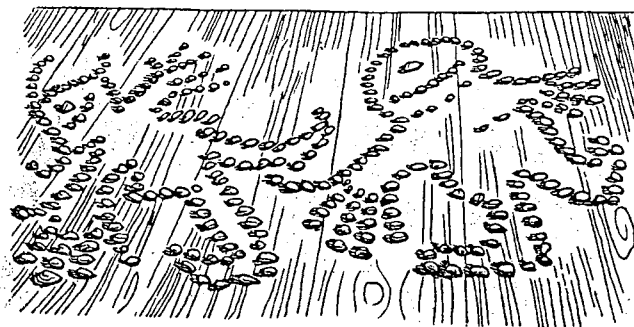
„Mæste Mølle“ - det sø han hæh -
„måhl mæ det, så sneje det gæh.“

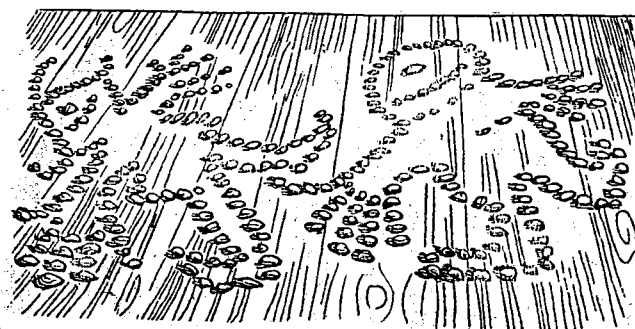
Mæ det sahm han hældt i æ traght
æ banditte mæ håh å draght.

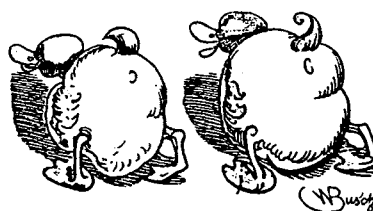
Knikk å knakk, det stoe rumleri,
æ møl'l den gøe det snar fæbi.

Di no lighe, urn dæ nykke,
måhl te mjøll å manne stykke.

Men snar injne mée dem kænje,

di blev ædt a mæstes ænjne.

Slut!

Da man i æ by det høe,
man sæ injne sorre gøe.
Enke Bolte ladt dem vée:
Æ haj vinjt, det viil påssée.
Ja, sø mæste Böck, æ sie dæ,
te det bøhs dogh injne livsvej æ!
Det stæh hæh ægen som godt eksempel,
mén den go gammel skohlmæste Lämpel.
Sikke! mén vå dyghte sukkebække,
Hvofå æ æ minjnesk å så lække!
Å den go gammel onkel Fritse
sø: Det komme a di dum' vitse!
Å æ buhnj - vå Meck,
tænjt åh di i stykke sæk.
I æ hele by no gæh
runjt en sinjne glæh.
Sikken lyk, no æ det fåbi
mæ det fadamnte strægheri.

Om å knippel

Kniplearbej var æ føøst synnejysk manufakturindustri. De foregik å den måe, te æ piche å kunne i æ egn omkring Tynne å Møgeltynne sat dejemm i djær stue å kniplet. En ung pich, Ane Marie fra Møgeltynne fortool omkring 1860 om si arbej som kniplepich:

Ane Marie, vodan gik et te, te do læe å knippel? 'Vi kniplet snar oll omkring Møgeltynne, men vi skull begynd tille for å læe de richte 'slaw', o æ var knap ot æ gammel, law æ kom hen. De var te et par gammel, stille folk, vo æ kuen kniplet. Sind blew et lichfrem holdt skool, vo de var mee som en snes bøen samlet, der å skul læe å knippel. Om æ skoolmester å ku li de? Jo, mi moe va moj nøjeregenen, å æ forsømt it jen jenest daw a mi skool. I æ lille klasse gek vi tre daw i skool hiel æe rundt, å så di anne tre daw i æ knippelskool. Law æ kom op i æ stoe klasse, skull æ kun to daw hen i æ uch, så gik æ fie daw i æ knippelskool.

Vi begyndt me æ læe de smal mønste o få stokke, å så haj vi it så stoe et knippelskrin, men en storkrej. De var et flae støk træ me fie hulle, jet i ve jøn. Te æ hulle passet fie pind å oven o dem egæn loj æ plae me æ knippelbrew. Såen koldt vi æ mønste vi kniplet ette. De hele loj så o vor knæ, å vi støttet æ kant af æ skrin uern te imoe en stande. Den støj å en slaws skammel å kunn hæves å sænkes som vi had bruch for et.

Venn de blew mørk ve awtensti haj vi en lamp tænd. Vi brucht dengang små lampe me olle helle tran, å da di jo it llyst ret møj, så hang de ve ver a vos fie, der sat om æ lamp, en glaskuel me vand i. Den kun å skrinkes op helle nee, så vi oltins kun få æ lys te å fold å vo arbej.

Å skønt æ enno var barn, ha æ fortjent peng te vor forælle.

Law æ så var vouden, gik vi gjen sammel fie å fie. Så kunn vi jo spar å æ lys å æ varm. Så kunn de jo ske te det kom nowe ung kaal ind for å få et hold snak. Vi haj et moj gemytle i de ti. Vi kun så sej te dem: kom egæn en anden awten, så ska vi bye jer te vor 'standerhøtte'. Æ ung mend kom så gjen to awtne i æ uch. De kom gjen i æ mørkning å gik egæn ve æ klok 9. Så fortool de bynyt å gammel krønike. Nowe var å goej te å syng. En awten hen å æ vinte holdt vi så et lille gild, æ 'standerhøtte', vo vi bøj æ kaal te kaffe som tak for te di haj undeholdt vos i æ lang vinteawtne.

Æ ha tjen manne peng me æ knippelstokke. Et støk ti var et goj fortjenest ve å knippel. Venn vi haj et støk færre, kunn vi gå te æ stoe kniplingskræmme Hansen i Møgeltynne. Ham fek vi å æ tråej a, å så betael han vos ette alenmål. Vi fek oltins sølpeng, for o den ti haj di ingen pengseel. Vi kom så ind jen for jen å fek vor betaling. Han kunn alle li, te der kom meje som jen a æ gang. De kunn jo væe, te dem der haj gjoe æ arbej køøn, fek littevitte meje betael som dem, der haj slurret me djæ arbej. Men de skull der jo it snakkes om.

De e jo å før gån op å nee me æ prise, men så ring som i daw troe æ alle æ prise å kniplinge ha væn.'

Venn do no ha fân lyst te å se kniplinge, ka do besøch Drøhses Hus i Tynne. Hæe e der et museum med kniplinge å hæe blive å æ histore om æ kniplinge fortool.

[Link: Udflugtsmål](#)

Tekster skrevet af Vagn Rasmussen

(med venlig tilladelse fra Margit Rasmussen)

Stoe dreng!

Ham Fre'ik den fræk dreng som I oldsammel kinde
han staj en daw å tisset o æ skoels kjældewinde.
Så kam æ pedel jo farend å ga ham en tue,
å han sluttet mæ å sej lisse wrejen å sue:
"Wa troe do din moe wild sej west det wa hind windee do tisset o?"
Fre'rik så spekulatief ue å loej æ hoej let o skrå.
Æ troe hun wild sej: "Stoe dreng, å tøs æ wa fænomenael,
få vi boe nemle hiel op o fjee sael!"

Svampe fågiftning!

Di haej wæen ue å sammel svampe, å det gik let
en hiel korre fuld – så moe lawet svampe omelet.
De spiest å spiest, det smagt sgi så godt
ja, snae bærr eno som rababekompot.
Å di siest lewninge dem ga di djer kat
-å den kuns åsse liet -men plusle see di at,
den begynde å klaw sej, å wrie sej. Det wa et smart
svampefågiftning! Ue i æ biel i en fart.
Astej te æ sygehues wo di blew pompert ue,
æ bachætte wa di bårde slap å sue.
En awslutning? – Jo, dengang da di sin kam hjem
Haej æ kat fåen killinge – a troe dæe wa fem!

Wodan wee do det?

Å så en historre om ham dæe staj å fisket mæ stang
"Wa fange do" spue lille Pete engang?
"Tosk" soej æ fiske å så ewebevisende ude:
"Hae dp fanget newe?" tew Pete så sinn å spue.
"Et æno", soej æ mand; "men a troe dæe æ mange"
"Jammen", soej Pete: "Wodan wee do så at det æ tosk do fange!"

En ornle ræwfuld

Lille Pete, han wa it stoe
da han fek den føest ræwfuld a sin moe.
Det wa it bae såent et lille bette dask,
nej, det wa regte I wee såen klask, klask, klask.
Jammen det wa i gammel daw i tidens ånd,
at en ga sin bøen en kærlig hånd.
Sinne blew han lokket ind i æ sewkamme få å hyl,
Plusle blew et så rolle, at en kund høe en syel
Fold o æ goll – så moe list æ døde let o klem.
Han staj we det stoe spejl mæ sin æend wiest frem,
å så snøftet han mæ di siest tåre dæe wa lewnet:
”Mæ tændt sgi nok, at min ræw den wa rewnet.”

Æ hae nok sat å sewet

Så blew æ fart o æ motovej da sat op te huneåtrærre
Vor bette Matis ka slet et klæe den hæ høj fart desværre.
Men jen a di stoe dollagrien wa da kommen op o 150 å let mee
så æ færsele kam farend å stoppet ham få å notee.
Do køe få stærk, ewe 150 ka vi se o æ spidomete
”Det ka da et pass, det må da wæe løjn!” soej gammel Pete.
”Jammen så stærk kørr æ slet it, det hae æ alde prewet,
min jennest unskyldning æ, at så ma æ jo ha satt å sewet”!

Uhæld i held

Æ polleti lawet en kampanje få å få folk te å køe mæ sælle o
bilist nomme tusend mæ sælle en sjæk o 10.000 krone kund få.
Hans blew stoppet we æ græns, å æ polleti gratulee
wa well do brueg æ pæeng te? Hans spekulee.
Så soej han æmens han kigget let bort:
”Æ troe æ well brueg dem te å få et køkort!”
Marens hans kuen sa we æ sie a o soej: ”Tej jer it a
Wa han seje næe han æ fuld, det æ oldtiens bla – bla!”
Å om fra æ kass dæe græe plusle bette Emil:
”Æ soej nok vi fik bøwl næe vi stjæld den hæ biel!”

Mæ falske tænde

Han wa nee fra Tandslet, å han wa så glaj,
Få han skul ue å køef en ny biel i æ Staj.
Han fand en bielhandle, å o en Toyota fik han kik
den så et ue te å wæe lawet a bae tynd blik.
Æ lak den skiend, å så wa en lyserø –
den wild hans kuen tøs wa hiel tombe sø.
Den wa jo let dye, men soej han: "Æ skuld sej fra min kuen
te do skuld gi en ornle byttepris få den gammel folkewuen!"
di gik ue få å kik oen dæe wo han haej parkee,
men æ sælge han keeg o keeg å soej let irritee.
"Det æ da ingen folkewuen, det æ da en Mitsubitsi!" han wa hiel sue.
"Jammen det ka æ jo et sæj uern at mit gebis smutte ue!"

Ingen tejnefilm?

Engang få nowe æe sinn wa æ hen i æ børnehaw
få å fåtæl om å wæe baen, å hold juel i di hæ goej gammel daw.
Det wa dengang æ twillinge, Drude å Halvor gik dæe, I wee
så æ foldet mæ jo ue å fåtoeld, å demonstree.
Soej såen mæ bårde alvor å mæ smiel,
at det kund la sej gøe å wæe baen, sjæll om ens fåælde di it haej biel.
Å at vi æsse sawt kund få worres ti te å gå
sjæll om vi ingen fjernsyn haej å se video o.
men da Halvor kam hjem soej han te sin fae,
at han it regte troej o oldt wa bedstefae haej fåklæe,
han meent at det wa we å knief mæ mit hewsen.
"Bedstefae soej, at han it haej se tejnefilm føe han blew wewsen"
Ja, å lew uern biel det kund da måske æsse gå,
men uern tejnefilm wild Halvors liw gå i stå.

Om å snak uernlandsk

Da æ twillinge o 9 æe kam hjem fra Amerika
-ja, da kund di æ sproch -ja, det tørt di jo da.
Halvor soej "I am hungry bedstemoe!"
han wa sulten men hun fåstaj knap nok hans oe.
"Ka I engelsk no?" æ tew straks å spue.
"Yes" Halvor nikket å så stoesnuet ue,
"How are you?" soej æ, han kigget o mæ, mæ stoe alvor:
"Hello, my name is Halvor!"
La woss tej en o synnejysk, æ spue om wodan det gik,
han præsentee sej som det ewe i æ State æ goej skik.

La wæe mæ å træk nee

Hans Kressen haej en farm ewe i Teksas I we,
 dæe wo oldt æ så stort, awhængig a di øjejen dæe see.
 Jens kam o besøg, så di drew ue å kik o æ farm,
 altså i et dollargrien som lawet tombe møj larm.
 Jens pegt o en hae dæe løef ewe æ vej –
 dem kolde vi mues hæewe høe han Hans Kressen sej.
 Do ska hews o at hæe i Teksas æ oldt møj størr som dæehjem,
 æ krage kolde vi få græssere – jo, di amerikanee æ slem.
 Om natten skuld Jens op å tis å besørre,
 å så tew han sgi fejl a di hæ manne dørre.
 Han plompet nee i æ swimmingpøl å roft i et kwatee:
 "Hjælp, hjælp – men la wæe mæ å træk nee!"

Om koræw å Køwenhavnee

En Københavne wa o ferje i Vestjylland, I we
 å en tiele månn wild han ue å spasee.
 Såen i skjewertærme å et godt humøe,
 å så møtt han en røjte dæe wa ue we sin køe.
 Æ røjte soej te æ Køwenhavne, at han haej glemt sin paraply,
 men han soej, o æ himmel æet et jen jenneste sky –
 å i æ wæemelding haej di soej, at æ wæe bliwe fien,
 så han ræend et mæ paraply få å bliw hiel te grien.
 Æ røjte troej, at det bårde blew te ræjn å blæst,
 få æ køe wæend oldsammel djær ræw moe west-
 let ætte kam æ Køwenhavne tebaeg i en fart,
 æ vand wælt nee, det wa sgi it smart.
 Men æ røjte han tørt det wa hiel tombe sjew,
 at hans køe haej mee fåstaend i djær ræw.
 Altså som Køwenhavnee di hae i djert hoej –
 Tøs I it àsse æ historre æ goej?

Om å tej katofle op

Jens Kressen tørt sjæll, at han wa tombe kloeg –
 ja, et så kloeg te han kund skriw en boeg.
 Men tombe kloeg te å ræjn en ue, altså en goej synnejye
 jen a dem som folk et bae kund tej å snye.
 Da han en daw skuld tej katofle op o en grew stoe gåe,
 soej æ buend, at han wild foreslå at do wæe tree række fåe.
 Jens Kressen spekulee en bette stund,
 så fik han et liste grien om sin mund.
 "Æ fålange wæe fjee række!" – det tørt han wa smart,
 "Å æ buend soej ja – endda i en fart!"
 Jammen det æ da møj wæe sjæll å sætt æ pries
 Jens Kressen tørt han narret æ buend naturlewies.

Æ sewneråej betall

Æ biskop wa rondt o skoel inspeksjon
få å høe om æ bøen fik læe newe religjion.
Han keeg o Preben oldt mens han spue:
"Hwem waet dæe wæltet Jerikos mue?"
Preben begyndt å græe mens han mumlet "nej,
dengang da waet i wæefald it mej!"
det soej æ biskop jo te æ skoelinspektøe,
såen newe soej han, pleje Preben helle alde å gøe:
Så gik æ biskop te æ sewneråjsfåmand
-den slaws folk hae jo goej fåstand.
Han staj først læng å spekulee å spekulee
"Vi må jo se å ha den mue reparee,
men Prebens fåælde hae ingen pæeng så skall
vi it tej å sej, at æ kommuen betall!"

Den kam sej a sej sjæll

I gammel daw fik æ læree jo it så møj i løen,
så di wa glaj næe old æ gåeminds bøn
di kam mæ let godt, I wee dæe hena juel –
ja, da waet jo et så småt mæ en pøls å let suel.
Det wa nok it oldtiens det bæest di fik
-men nå ja, det wa småmandstie så det gik, det gik.
Lille Pete haek soej, at han snae kam mæ en kok,
men æ daw di gik, så æ læree tørt at han haej windt læng nok.
"Wa blewet te mæ den hæ kok?", spue han omsie, I wee
"Jammen den kom sej a sej sjæll, den hænge it mæ æ hoej mee!"

Æ mues å æ ellefant

En mues æ grew lille å en ellefant tombe stoe,
så om dem gåe et manne historre o æ joe,
-ja, æ kinde faktisk en hiel stiem,
så no prewe æ å sætt et pa stykke o riem.
En mues å en ellefant kom gangend ewe en bro,
å en kund sgi slet høe at di wa to.
Men æ mues wa fånøjet å keeg op o æ ellefant:
"Høe bae wo vi gungee, æ et da it tombe glant?"
Engang spield æ mues å æ ellefant foebold mo woande få sjew
en ellefant kam te å trien o en mues – den blew hiel skjew.
Æ ellefantes anføre unskyldt sej, det wa en klods,
æ mues anføre soej: "Skie da mæ et, det kund jo å wæe skej få woss!"
En gang skuld di prew kræfte å skub fra wæe sie o et træe.
Æ træ wælt nee ewe æ mus det hæ bette kræ.
Men den grawet sej op a æ joe å loej sit hoej o snej:
"Do loej well mærk te dengang da æ glej?"

Han snakket it så møj

Æ buend wa it en mand a manne oe,
 å han kund it li at folk kjæftet op we æ boe.
 Så han awetee ætte en kael dæe kund hold sin snut –
 jen dæe it plapret på wæe jennest minut.
 Såen kael fek han, å ætten en månet haej han stadigvæk it høe
 så møj som et kvæk we æ hawegrøe.
 Det wa som han ønsket et – men det wa snae få rolle:
 "Æ køjt en sykkel æ gåe!" soej han såen lisse tolle.
 "Nå" soej æ kael å skewlet æ grøe ind –
 så gek et en månet ægjen mæ søndenvind;
 å så soej æ buend: "Do ka tro at min sykkel den gåe godt!"
 "Nå" soej æ kael - ja, nå soej han blot.
 Ætte den tree månete blew et æ buend få trist,
 så han tew æ samtæl op fra sist.
 "Do må da gjænn låen min sykkel west do well ha dej en tue!"
 "Nå, men a rejse æ månn!" soej æ kael lisse sue.
 "Woffe det?" spue æ buend, "Æet newe do it kan li?"
 "Ja, æ æ sgi træt a å høe o det sykkel wrewel æ hiel ti!"

Ruttebils kultue

Ka I hews dengang da æ bøen wa godt opdrewen?
 Di reest sej få di gammel i æ ruttebiel såen hiel belewen,
 å tebøj djer plads te ældee folk endda mæ et smiel –
 jo, da waet sgi newe we å køe mæ ruttebiel.
 Rudi blew hiel sjenee å mått te å tej sej sammel
 han tændt, æ æ wærkle blewen så gammel??
 Moesat sa et pa knæjte å brej sej, det wa jo djer plads,
 så kund Bedste o 90 åe bae stå op, den gammel jas.
 Hun soej: "Ja wiel jer mens i æ ung, æ wee woda det will gå,
 at næe I føst æ gammel må I ha kræfte te å stå!"

Hjem helle bliw?

Æet et mærkle? Wæengang en æ te gild
 så ind det æno æ we å bliw sild –
 ja, så æet plusle newe dæe will hjem partu
 å det æ it om æ let, nej det æ sgi nu!
 Å så æet newe dæe alle kan bliw færre,
 altså te å drej a – en kund snae sej deswærre.
 Å æ et it undle, at en wæegang må sande,
 at di to som regel æ giwt mæ woande!

Om å skriw o synnejysk

Va e ,æ sproch'?

Indholdsfortegnelse

Forord	s. 177	En kort sproghistorik oversigt	
Vejledningen.....	s. 177	– mest til sproglærere	s. 182
Den bestemte artikel	s. 177	Sprogbeskrivelse af sønderjysk	
Pronominer (personlige stedord)	s. 177	– til dem, der vil lære at snakke 'æ sproch'	s. 183
Funktionsord	s. 178	Hvor har man ,snakket æ sproch'?	s. 188
Vokaler (selvlyde)	s. 178	Sønderjysk er mange ting...en oversigt	s. 189
Konsonanter (medlyde)	s. 179	Hvorfor bevare sønderjysk	
Længdemarkering.....	s. 180	som levende sprog	s. 192
Accentmarkering	s. 180	Litteratur.....	s. 192

Om å skriw o synnejysk

Forord

Vejledningen har til hensigt at gøre det lettere for læserne at forstå skrevne tekster på synnejysk, ligesom den gør det lettere for skriverne at vælge en skrivemåde.

Vejledningen

Stumt d kan tages med i retskrivning, når det står efter n og l, fordi d'et markerer palataliseret konsonant (som forekommer ved n og l). Palataliseringen består lydligt af en svag eller antydet j-lyd, som forekommer hos de personer, der taler klassisk sønderjysk dialekt. Men bogstavet j kan her ofte forstås forkert. Tonal accent i østsønderjysk og alsisk kan markeres med ^.

177

Den bestemte artikel

Den bestemte artikel føjes på rigsdansk til navneordet som endelse, men på sønderjysk sættes den (ligesom på tysk og engelsk) altid foran som **æ**, alsisk **e**

	rigsdansk, ental	rigsdansk, flertal	ental	flertal
Fælleskøn	Hunden	hundene	æ/e hund	æ/e hûnd
Intetkøn	Huset	husene	æ/e hus	æ/e hûus

Pronominer (personlige stedord)

"jeg" benævnes a eller æ	æ er satt (jeg er mæt)
"du" benævnes do	do er dawen (du er doven)
"hun" benævnes hon eller hun	hun/hon er flitte (hun er flittig)
"de" skrives di	di e galt fatte (de er meget fattige)
"mig" skrives mæ	
"dig" skrives dæ	
"sig" skrives sæ	
"det" skrives de	

Funktionsord

"at" i forbindelse med infinitiv (navnemåde) skal skrives **å**, for eks. at gå = **å go/gå**

"at" som konjunktion (underordnede bindeord) skrives **te**,

f.eks. **blyw it ve så læng, te do blyw awjaske** (bliv ikke ved så længe, at du bliver udkørt)

"og" og "også" skrives som **å**.

Det rigsdanske "på" skrives **o**.

"når" hedder **venn**

"hvornår" hedder **vinne**

"dengang" og "da" hedder **law**

Vokaler (selvlyde)

Vokaler må skriven sætte ind, som vedkommende udtaler vokalen.

Det er en genrel tendens, at vokaler udtales mere lukket på Als end på fastlandet, derfor kan der være variation i den måde, vi opfatter vokalerne på, f.eks. alsisk **e**, fastland **æ** som bestemt artikel og alsisk **o** for rigsdansk 'på', mens fastlandet tenderer til en mere åben, rundet bagtungevokal, som dog stadig kan skrives **o**. For at undgå sammenfald (med **å** som 'og' og 'også') anbefales skrivemåden **o** for 'på'.

Vokallængden markeres på følgende måde:

kort vokal er umarkeret (den markeres jo ofte ved hjælp af dobbeltkonsonant i forbindelse med bøjning eller konsonantgruppe) :

satt, flitte

lang vokal (uden accentmarkering i de østlige varieteter af synnejysk) er også umarkeret. Den markeres jo ofte ved hjælp af enkelt konsonant eller åben stavelse. De vestlige varieteter har stød på vokalen i enstavesord.

æ hus (ental)

forlænget vokal (som opstår i forbindelse med apokoperet –e eller bortfald af af bøjningsendelse – set i relation til rigsdansk) kan skrives med dobbelt vokal (specielt bagtungevokalerne **o, u, å, a**) eller markeres med et **e**: I de østlige varieteter af synnejysk optræder her en tonal accent (^), i den centrale del (omkring Tinglev) forlænges vokalen og bliver 'ekstra lang' og får såkaldt 'dynamisk' tryk.

æ huus (vestlig varietet) / **e hūus** (østlig og alsisk varietet) ("husene")

Konsonanter (medlyde)

d.

Ord som på rigsdansk indeholder "stumt d" efter konsonanterne **n** og **l**, skal også indeholde "d" i det sønderjyske. Så er problemet med "j lyden" (palataliseringen) også løst.

Det rigsdanske "bløde d" findes slet ikke på sønderjysk: Der findes fire udtalevarianter, som kan følges i retskrivningen:

- 1 Hovedregel: I slutningen af en stavelse (finalt, efter vokal)
udtales det "bløde d" ikke: **me, ve, utaal** (udtale). **De ka æ it utaal mæ om.**
- 2) Det rigsdanske bløde "d", midt i et ord, eksisterer ikke i udtale.
Det udtales som et hårdt "d", som udtalen i rigsdanske ord med "d" i ordforlyd som "dreng" og i stavelsesforlyd som "ide", men skrives selvfølgelig som "d".
både (det jen og det andt) - modich (modig) - mode - ballade - Frode - søde / sødeste bøen!
- 3) "d" bliver til "j" i stavelsesudlyd:
blaj - glaj - læj (led) - **bæj** ((blomster-)bed)
– **bløj' / bløje** (bløde / bløder). Regionalt også til en –r-lyd efter langt a (**aa** ved apokope) som i **gaar** (gade) og **blaar** (blade).
- 4) Efter åbne vokaler udtales det rigsdanske "bløde d" som et "w" ("u" lyd)
ståw (stod) - **beståw** (bestod) - **opståw** (opstod)

g.

Den lyd, der lyder som tysk –ich og –ach-lyd, har vi valgt at gengive som "ch". **De e et richte møjvæe.**

v / w.

De steder hvor "v" skal udtales som "v" kan der benyttes "v" f.eks **vonsda**, men de steder hvor det skal udtales som "u" kan det skrives som "w" f.eks. **sawt** (sagtens), **gjaw'** (gave), **awten** (aften).

h.

Stumt "h" foran konsonanterne "j" og "v" efter rigssprogets regler bevares ikke: **jem å fix, vinne, vodåndt, vondt, viske** (hvisker) **ven** (hvem). Bemærk: "når" hedder **venn** (uden "h").

Længdemarkering

Vejledningen arbejder med tre former for længemarkering:

Vokallængden markeres på følgende måde:

kort vokal er umarkeret. Den markeres ved hjælp af dobbeltkonsonant i forbindelse med bøjning eller ved hjælp af en konsonantgruppe: **flitte** (flittig).

Det anbefales derfor, at dobbeltkonsonant anvendes

a) hvis ordet oprindeligt har dobbeltkonsonant (for at markere kort vokal) i de ikke-apokoperede former: **stæll** (stille)

eller

b) får dobbeltkonsonant i bøjede former: **å rull, han rulle**.

c) ved særlige sønderjyske ord og udtaleformer, bør man gå frem efter egen fornemmelse:

satt (mæt), **tøss** (synes) **æ tøss it om et** (jeg synes ikke om det), **møss/møs** (flertal af 'mus').

lang vokal (uden accentmarkering i de østlige varieteter af synnejysk) er også umarkeret.

Den markeres jo ofte ved hjælp af enkelt konsonant eller åben stavelse:

æ hus (ental)

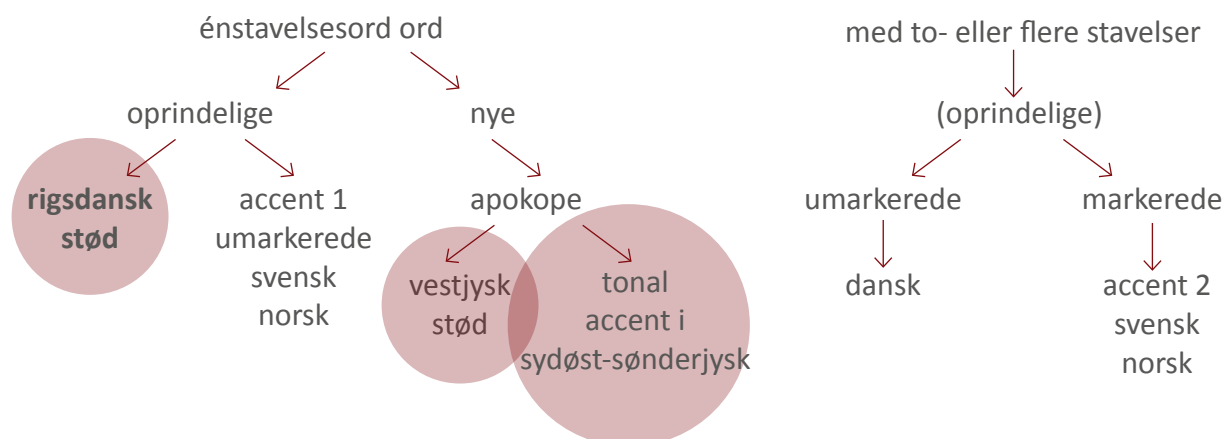
forlænget vokal (som opstår i forbindelse med apokoperet –e eller bortfald af af bøjningsendelse – set i relation til rigsdansk) skrives med dobbelt vokal eller vokal plus -e: I de østlige varieteter af sønderjysk optræder her tonal accent (^).

æ huus/ e hûus (flertal).

Accentmarkering

Accentmarkering er en særlig en lydlig udvikling i de skandinaviske sprog, der giver sig forskelligartede, men stærkt prægende udslag i sønderjysk. Se nedenstående figur over den lydhistoriske udvikling i de fastlands-skandinaviske sprog:

Fig 1

1) **Tonal accent** (^) bliver brugt, når der på østsønderjysk og alsisk – set i forhold til rigssproget – ’mangler’ et ”e” i slutningen af et ord, f.eks. ”en hund - to hunde”, her er flertalsformen på sønderjysk: **hûnd**. Det er den såkaldte jyske apokope, der siden middelalderen gør sig gældende her. For at udtale ordet med tonal accent begynder man ordet i en vis tonehøjde og slutter med en lavere tone, ligeså med **p^eng**: man starter i en vis tonehøjde pe- og slutter i en lavere: **-eng**, så at sige ’synger’ man ordet. Ordet hund er med kort vokal står i modsætning til **to huus** (to huse), der har tonal accent med en forlænget lang vokal.

2) **Stød**: De vestlige varieteter af sønderjysk har ingen tonal accent, men følger de almindelige regler for stød på enstavelsesord og på de ord, der er blevet enstavelsesord (nye enstavelsesord) som følge af den jyske apokope (bortfald af tryksvagt –e). Typisk er dog, at sønderjysk ikke har stød på ord med kort vokal + stemt + ustemt konsonant (**kant, mælk, solt**) og heller ikke i sammensatte eller afledte verber (som **betal, fortæel**).

I de vestlige egne findes også det vestjyske stød umiddelbart foran klusilerne –p, –t og –k, dog aldrig i oprindelige enstavelsesord, men kun i flerstavelsesord og i oprindelige tostavelsesord, der ved apokope er blevet til enstavelsesord.

På grænsen mellem øst- og vestsønderjysk findes et område med både stød og tonal accent (se Bjerrums kort i ’Va e synnejysk’).

3) **Dynamisk cirkumfleks**: I den centrale del af Sønderjylland findes et område uden tonal accent og uden stød. (Denne udvikling er ikke markeret i fig. 1). Her markeres bortfald af tryksvagt –e ved forlængelse af vokalen i kombination med en koncentration af tryk, den såkaldte dynamiske cirkumfleks. Disse egne har altså en tredje refleks af de oprindelige to stavelser i de apokoperede ord. I tostavelsesord har hver af stavelserne haft et tryk, kraftigst på første stavelse. De to tryk er nu koncentreret i én stavelse, så vi får en sammensat trykbevægelse på den forlængede vokal eller en efterfølgende stemt konsonant. Det sker dog kun, hvis stavelsen indeholder en lang stemt lyd. I ord med kort vokal uden stemt konsonant efterlader apokopen ingen spor.

Man kan markere tonal accent med ^, hvis man hermed vil gøre fænomenet tydeligt (f.eks. for at markere flertal).

Det tilrådes **ikke** at markere stød og dynamisk cirkumfleks i ortografien. Den dynamiske cirkumfleks fremgår af dobbeltskrivningen af vokalen eller forlængelse af vokalen med **e**.

For skrivning på Alsisk se også:

Alsisk skriftsprog, vejledning i skrivemåde. Udgivet af: Alsingergildet, maj 2005.

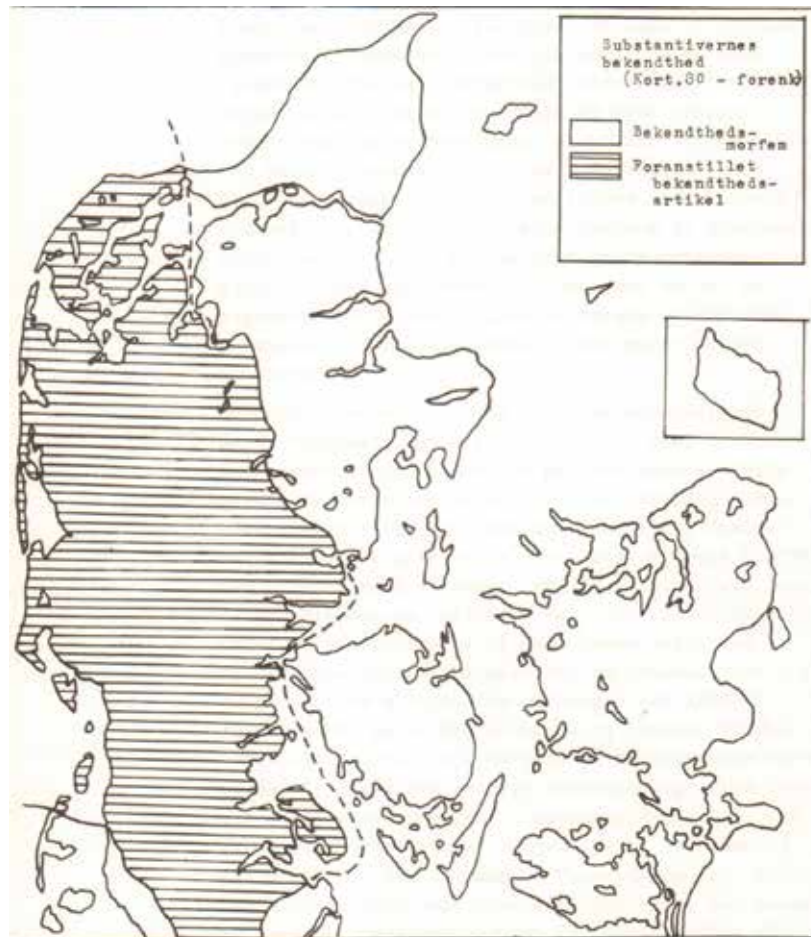
Va e ,æ sproch'?

En kort sproghistorisk oversigt –mest til sproglærere

Når beslægtede sprog kommer i kontakt med hinanden, kan det være svært at skelne klart mellem oprindeligt slægtskab, sprogets egen udvikling og påvirkning fra andre beslægtede sprog. Dette er også tilfældet for sønderjysk, der igennem flere århundreder har været i kontakt med vestjyske dialekter mod nord og med nedertysk, nordfrisisk og højtysk mod syd.

I det 19. århundrede, altså i nationalismens blomstringstid, blev spørgsmålet om klassificering af de sønderjyske dialekter til et nationalt problem. Midt i det 19. århundrede gav den tyske sprogforsker Jacob Grimms teser om sprogene på den jyske halvø anledning til diskussion, fordi han betegnede de jyske dialekter som 'saksiske'. Hans vigtigste argument var, at de jyske dialekter har foranstillet bestemthed (bestemt kendeord, bestemt artikel) foran substantiverne ligesom de vestgermanske sprog: højtysk, nedertysk, frisisk, hollandsk og engelsk, altså 'æ sproch' i modsætning til de nordgermanske sprog, der har efterstillet artikel som rigsdansk: 'sproget'. At den konsekvent foranstillede artikel kun gælder for nogle af de jyske dialekter (nemlig sønderjyske og vestjyske dialekter, men derimod ikke de nord-og østjyske) var Grimm åbenbart ikke klar over. I sit dialekt-geografiske syn på de germanske sprog understreger Grimm det dialektale kontinuum, der foreligger mellem 'saksisk' (det vil sige de høj- og nedertyske dialekter), frisisk og jysk.

På det følgende Danmarkskort kan man se den berømte 'artikelgrænse', der går gennem Jylland. Det straverede område har foranstillet bestemthed:

Også sproghistorikeren Peter Skautrup fremhæver artikelgrænsen ned gennem Jylland som et vigtigt kriterium for at skelne mellem øst- og vestjysk, hhv. sønderjysk: 'I vest- og sønderjysk bruges foranstillet artikel ligesom i tysk, frisisk, hollandsk og engelsk' (1944 I: 138). Dette er (sproghistorisk set) et vest-germansk træk, der adskiller de vest- og sønderjyske dialekter fra de 'rent' nord-germanske sprog som norsk og svensk, der konsekvent har efterstillet artikel (språket, det svenska språket), mens det rigsdanske sprog har en 'blandingsform' mellem foranstillet og efterstillet artikel ('sproget', men 'det danske sprog').

Om sønderjysk skriver dialektologen Kristian Ringgaard: 'Antagelig er det de historiske forhold der har medført, at det nuværende sønderjysk i sjælden grad såvel udgør en enhed som det adskiller sig fra andre dialekter. Naturligvis er der tale om forskelle inden for området, og naturligvis findes der ligheder med andre dialekter [...]; men forskellene fra nørrejysk er mange og iørefaldende, og dialektgrænserne ligger i påfaldende grad nær den gamle grænse mellem hurtugdømmerne og kongeriget.' (Ringgaard 1971: 171).

Sprogbeskrivelse af sønderjysk – til dem, der vil lære at snakke 'æ sproch'

Substantiver (navneord)

'en aggewars' (besvær, roderi), , 'en blom' (en blomst), 'en bol', (en tyr), 'bom' (bolsje(r)), 'en faeduch' (karklud), 'en fek' (en lomme), 'et gaff' (et hul), 'geduld' (tålmod), 'en hoppajt' (en frø), 'en høtte' (fest, gilde), 'en kasten' (æske, kasse), 'klyt' (sjusket arbejde), , 'en kretbae' (en trillebør) 'kvorn' (korn), 'en kåk' (en hane), 'en liim' (en kost), 'en lomduch / en næjsduch (et lommeterklæde), 'en lyk' (en græsmark), 'en løchel' (en nøgle), 'en maj' (en eng), 'et muldskor' (et muldvarpeskud), 'et mut' (et kys), , 'en mårs' (bagdel), 'en ram / bok / ronevær' (en vædder), 'en spinkuen' (en edderkop), 'en stjen' (en stjerne), 'en stjert' (en vognstang, en hale), 'en stuen' (en time), 'en telle' (en tallerken), 'en tort' (en lagkage), 'en tyt' (en pose), 'træesk' (træsko), 'en tvon' (en tjørn)
Gamle sønderjyske ord for måltiderne er: 'dawe' (morgenmad), 'unden' (middagsmad) og 'narre' (aftensmad)
Betegnelser for rummene i et stuehus: 'æ dørn's' (den opvarmede dagligstue), 'æ pisel' (storstuen)

Adjektiver (tillægsord)

'glant' (hyggelig), 'granne' (ferm, dygtig), 'grum' (dygtig), 'sinne' (langsom), 'snert' (skarp, tæt på), 'tumble' (tosset), kredens (kritisk)...

Verber (udsagnsord)

En del verber afviger i form og/eller betydning fra rigsdansk: 'å dow' (du, bøjes som stærkt eller svagt verbum: 'de dåt it' eller 'de dowet it'), 'drej' (drage, køre, rejse), 'å drej a' (rejse, køre bort), 'falm' (tabe sig), 'klyt' (skrue noget tilfældigt sammen), 'kytt' (kaste), 'å pikk å æ vinne' (at banke på), 'å pikk a' (forsvinde, stikke af, som opfordring: stik af!), 'å sans' (reparere), 'å skranne' (grine), 'å stynt' (afkorte), 'å syssel' (gøre rent, rydde op etc.), 'å taaf' (tabe), 'tøs' (synes) 'å vant' (mangle), å øj (ødelægge).

Funktionsord

Sideordnende konjunktioner:

'å' (og, også), 'desuern' (desuden), 'helle' (eller), 'helle it' (heller ikke), 'vergen – helle' (hverken – eller), 'men' (men), 'ejsen/essen' (ellers).

Underordnende konjunktioner:

'law' (da, dengang), 'venn' (når, hvis), 'forde' (fordi) 'vinne' /'vinæ'/vonær (hvornår), 'vofor' (hvorfor), 'som' bruges som sammenligningskonjunktion ved komparativ: 'han æ ynge som mæ', 'te' ('at' som konjunktion, 'te' kan udelades efter ytringsverber), 'der', 'som' (relativpronomen), 'oltimens/ oltilaw, (imens) 'ettehand' (efterhånden).

Faste vendinger

'De gie æ it værn øwe' (det gider jeg ikke, det har jeg ikke lyst til)

'De er it så tumbe' eller 'de e it hiel tumbe' (jysk regionalsprog: 'det er ikke så ringe endda', københavnsk:

'det er ganske fremragende')

'Hold æ snut!': ti stille!/ hold mund

'De e it å gøje': Det kan man ikke gøre noget ved.

'Sinne me æ vinne': Tag det med ro!

'å ha dum tøj for': lave skransstreger

Falske venner

En del ord har en ander betydning på sønderjysk end på rigsdansk:

å falm: at tabe sig

å tvie å nowe: at tænke på, ane

å vant: mangle

æ snut: munden

skørt: knækket byg (til svinefoder)

grum: dygtig, 'en grum dreng' er

altså en dygtig dreng

granne: dygtig, ferm, hurtig

vill: godt, rart: 'de ka it bliv moj ville'

betyder, at det ikke kan blive ret meget mere behagligt eller rart.

En lille sønderjysk grammatik

Substantivers og adjektivs bøjning

1. Bestemt form:

Konsekvent foranstillet artikel: 'æ sproch' (se ovenfor). I bestemt form af substantiverne neutraliseres forskellen mellem fælleskøn og intetkøn:

'æ sko' (skoen), 'æ hus' (huset)

2. Pluralis / flertalsformer:

- A. Flertal dannes med endelsen -e: 'bil' → 'bile'
- B. Flertal med vokalforlængelse og (mod øst) tonal accent / dynamisk cirkumfleks på rodvokalen: 'hus' → 'huus'
- C. Flertal med forlængelse af stemt, palataliseret konsonant: 'hund' → 'hunnd' (hunde)
- D. Ental = flertal: 'oe' (ord), 'sten / stiin' (sten)
- E. Flertal med omlyd: 'hæst' → 'heest', 'ko' → 'køe', flertal af 'mus' hedder 'møs' i det sydlige sønderjysk.

3. Adjektiver:

- A. Ingen bøjning i køn af adjektiver / tillægsord i ental ubetemt form: 'en stoe bil, et stoe hus' (en stor bil, et stort hus). Dog bøjes adjektiver i intetkøn med -t i sydøst-sønderjysk og på Als.
- B. I stedet for -e i bestemt form og flertal får adjektiver forlængelse af rodvokalen: ental: 'æ hus e grøn', flertal: æ huus e grøøn.
- C. Komparation af adjektiver: meget: 'møj – meie/meir – mest'; nær: 'nær – nære – næst'.

Verber og deres bøjning:

1. Præsens (nutid):

- A. De fleste verber ender på ubetonet -e [ə] i nutid: 'æ skrive', 'æ svømme' etc.
- B. En række stærkt bøjede verber har omlyd i præsens (mod syd for en linje fra Tønder til Aabenraa): 'han stæe, gee, fæe, slæe', mod syd også 'han kømme', 'han hæ(e)', 'hun søve'.
- C. verber, hvis rodstavelse ender på -r, -s, -l eller -n, har ingen endelse i præsens: 'hun bær, kør', 'hun spis, frys, væjs' (vokser), 'hun stæl', 'æ sol skin', 'han men' (mener). Typisk er her vokalforkortelse i forhold til infinitiv (grundform): infinitiv: 'maal', 'knuus', 'smøør', 'spaar', 'teel' (tælle), præsens: 'mal', 'knus', 'smør', 'spar', 'tæl'.

2. Præteritum (datid / fortid)

- A. Fortid fremtræder som -(e)t for de svagt bøjede verber: 'han takket', 'æ vind blæjst'. Stærke verber har præteritum uden endelse, men oftest med vokalforandring i forhold til infinitivformen (grundformen). En række verber, der bøjes svagt på rigsdansk, har bevaret stærk bøjning i præteritum med vokalskifte: 'hint' (hentede), 'størt' (styrtede), 'mist' (mistede), 'task' (tæskede), 'svam' (svømmede).
- B. Verber, der ender på vokal, har -i (nærmest udtalt som et -j) i præteritum: 'sai' (såede), 'groi' (groede). En del andre verber har også fået denne bøjningsform: 'haj' (havde), 'soj' (sagde), 'loj' (lagde).
- C. Verber, der ender på -l eller -n har ingen endelse i præteritum: 'kæen' (kendte), 'bæen' (bandt), 'kun' (kunne), 'vil' (ville). (se under 1 C). Nogle af disse verber har vokalskifte under bøjningen, f.eks.:

Verber, hvis rodstavelse ender på -r, kan have -r eller et ubetonet -e i præteritum

Infinitiv	præsens	præteritum	participium
seel	sæl	sool	sool
teel	tæl	tool	tool
tjeen	tjen	tjien	tjien

smøør	smør	smuue	smue
spøør	spør	spuue	spue
føe	før	føe	føe
køe	kør	køe	køe

3. Præteritum participium (kort tillægsform)

- A. Svagt bøjede verber ender på -(e)t i participium (kort tillægsform): 'ha/hæ spist', 'ha/hæ leecht', 'ha/hæ løjst'.
- B. Verber, hvis rodstavelse ender på -l eller -n, har ingen endelse i participium:, ,
'ha/hæ ståel', 'e bræn', 'ha/hæ sool' (solgt).
- C. Stærkt bøjede verber ender på -(e)n i participium: 'e bleven', 'ha/hæ bøjen', 'e draun' (draget),
'ha/hæ drukken', 'ha/hæ fân/faun', 'ha/hæ slauen sæ', 'ha/hæ skreven', , e staun op', 'ha/hæ taun'.
- D. Verberne på -i i præteritum er uforandrede i participium, f.eks. 'ha/hæ soi /soj' (har sagt).
- E. Transitive verber med verbalpartikel kan have forskellig placering af partiklen: 'låt ... op' eller 'oplåt'.
Forskellen angiver forskelligt fokus: 'låt op' fokuserer på handlingen, 'oplåt' på tilstanden:
'Han ha låt æ dør op' eller 'æ dør e oplåt'.

4. Præsens participium (lang tillægsform)

Ender som regel på -en: 'æ bliwe standen' (jeg bliver stående), 'di kom gangen' (de kom gående), 'han blew sidden' (han blev siddende).

Ordstilling:

Der er forskelle med hensyn til ordstilling sammenlignet med rigsdansk: participiet (kort tillægsform) og infinitiv (i aktiv og passiv) af hovedverbet kan stilles efter det direkte objekt eller helt til slut i sætningen (ligesom på tysk):
'han kør kvon ind' ('han kører korn ind' med verbet i præsens), men 'æ kvon ska indkøres' (hovedverbet i infinitiv passiv) 'æ kvon er indkøe' (hovedverbet i participium), 'di har æ kvon indkøe'.

Somme tider kan der være betydningsforskel: 'han ha fân æ køkort tawn' (han har fået taget/mistet kørekortet) i modsætning til 'han ha tawn æ køkort' (han har taget kørekort/ bestået køreprøven).

Udtale:

- A. den fælles jyske apokope (at udelade de svage -e i ordenes endelser, altså at sige 'skool' i stedet for 'skole') har ført til en karakterisk udvikling i det sønderjyske sprog:
det østlige sønderjysk og alsisk har fået en tonal accent som særpræg (^). Den tonale accent erstatter det bortfaldne trykssvage -e: 'hus' (ental), 'hûûs' (flertal). I andre egne af det sønderjyske sprogområde erstattes det bortfaldne -e kun af en forlængelse af vokalen i ordets stamme eller en såkaldt dynamisk cirkumfleks på ordets stemte lyde (vokaler og stemte konsonanter): 'hus' (ental), 'huus' (flertal), altså f.eks. 'æ grøøn huus' (med vokalforlængelse) eller 'æ grøøn hûûs'. Den tonale accent er karakteristisk for østsønderjysk og alsisk.

- B. Konsonanterne g, b og d udtales i udlyd som

g → ich-lyd [ç] efter fortunevokaler som i 'pich' (pige), efter bagtungevokaler som en ach-lyd [χ] som i 'baach' (bage).

b → -f efter vokal som i 'pif' (pibe)

Ved stavelsesord er der dog forskel mellem det nordlige og det sydlige Sønderjylland, idet -f beholdes i syd, men i nord gøres stemt og ændres til -w.

Lidt indviklet er det med det rigsdanske -d, der svarer til tre forskellige lyde i olddansk: -t, 'blødt d' og -dd. I sønderjysk har de udviklet sig forskelligt. Det olddanske -t → -r eller -e. Det rigsdanske bløde -d eksisterer ikke i sønderjysk, men erstattes i det sydvestlige Sønderjylland af en -r-lyd som i 'gaer' (gade), 'mar' (mad), 'kjør' (kød). I det østlige Sønderjylland er -r'et forsvundet og erstattet af et ubetonet -e [ə] som i 'foe' (fod), 'grøe' (grød) eller af ingenting som i 'føø' (føde). Men -r'et kan komme frem i bøjningsformerne, hvis ordet får to stavelser: 'førre' (fødder), 'pure' (puder). Det olddanske -d → -j som i 'bloej', 'røj', 'goej', 'blaj'. Det olddanske -dd → -j nord for en grænse fra Røm til Haderslev: 'paj', 'ræj', 'føj'. Syd for udtales det flere steder som -jt: 'pajt', 'ræjt', 'føjt'. På Sundeved og Als kan lyden helt forsvinde: 'pa', 'fø'.

- C. Mest karakteristisk er, at ordenes udtale kan blive stærkt reduceret efter bestemte regler:

Det rigsdanske 'bløde d' findes ikke (se ovenfor)

Det ubetonede –e i udlyd falder bort, dermed bortfalder også:

- infinitivendelsen på verber (spise → 'spiis'). Infinitiv er altså lig med verbets rod ligesom på engelsk.
- den svage bøjning af tillægsord på –e (det grønne hus → 'æ grøøn hus')
- samt flertalsbøjning af substantiverne på –e (,de grønne huse →, æ grøøn huus')

- D. Som kompensation for de bortfaldne bøjningsendelser har sønderjysk en række lydlige (prosodiske) særtræk, som specielt rammer ordrøddernes vokal: de kan forlænges (huse → huus) og få dynamisk cirkumfleks eller tonal accent, hvor (oprindelige) tostavellesord bliver forkortet til énstavellesord, så ellers enslydende ord kan adskilles ved hjælp af vokallængden og den tonale modulation 'huse' → 'hûûs'.

- E. Endelsen –er (flertal og præsens) reduceret til et ubetonet –e: de kommer → 'di komme', biler → 'bile'.

- F. Til forskel fra de nordgermanske sprog har sønderjysk sjældent såkaldt j-brydning foran vokal: rigsdansk 'jeg' hedder 'æ' (mod syd) eller 'a' (mod nord), rigsdansk 'han stjæler' hedder på sønderjysk 'han stæl'. Dog hedder talordet 'en' 'jen' på sønderjysk.

- G. Rodvokalen udtales ofte anderledes end i rigsdansk:

Rigsdansk	Sønderjysk
salt	solt
hånd	haan
leve	løw
læse	løjs/løs
ryste	rist
nøgen	naachen
trug	traw
budt	bøjn
sige	sej

Der er tendens til, at –ow som i rigsdansk 'plov' og 'skov' udtales som et –aw.

Sammenfattende kan man sige, at sønderjysk er en særlig sprogtype, der er karakteriseret af en lang række specielt udtalemæssige særtræk, der koncentrerer sig på rodvokalen. Herved kompenserer udtalen for bortfaldne grammatiske bøjnings–endelser. Denne udvikling er meget karakteristisk for sønderjysk, der – i den sydøstjyske varietet – er blevet til det eneste tonale sprog i hele den germanske sprogfamilie.

Hvor har man 'snakket æ sproch'?

Det sønderjyske sprogs geografiske udbredelse historisk og aktuelt.

Sønderjysk var udbredt fra Kongeåen i nord til en linje mellem Husum og Eckernförder Bucht i syd. Det er ikke hverken historisk korrekt eller hensigtsmæssigt at fastlægge en egentlig 'sproggrænse', specielt ikke i forhold til vestjysk. Mod syd, hvor sønderjysk nu er uddød, fandtes flere områder med flersprogethed sønderjysk, nedertysk og frisisk (mod vest). Varieteterne mod nord er mere jysk-prægende, mens varieteterne mod syd var prægede af den nære kontakt til nedertysk og højtysk – ofte med kodeskift.

Her en lille smagsprøve på en tekst fra Mellemslesvig: 'Hæ do høe te Mitte hæ fåt en ny geschirrspühle, få hinjd Pete gist injt væjt øve å hjilp hind ve æ opvask. Di hæ fåt farbfersnenhen øve ve Luddes. Æ mähdrescher ska snar i gång, det fōhst kvorn æ snar mohn.' (Sigfred Andresen)

De første spor af det sønderjyske sprog finder vi i Flensborgs Stadsret (1284) i en udgave, der stammer fra tiden omkring 1300 og er oversat fra latin. I dette håndskrift, der stadig kan ses i Flensborgs Byarkiv, findes en lang række sproglige særtræk, der er karakteristiske for sønderjysk:

'Hwo sum stæl i skip. Skipmen scul ham sætte i ient vbygd øland mæth tundær oc eldjærn. oc thrigi dagh cost. (Den, der stjæler på skib. Skibsmænd skulle sætte ham på en ubeboet ø med tøn timer (f.eks. fyrsvamp) og fyrstøj og tre dages kost.)

'sin sworn brothær' (sin svorne broder)

Læg mærke til de forkortede former 'scul' og 'sworn', formen 'stæl' uden j-brydning og ledstillingen OV: objekt ('ham')-hovedverbum ('sætte').

Også andre lovtekster fra Flensborg fra tiden omkring 1300 er sønderjysk prægede. Det gælder også Flensborg-håndskriftet af Jyske Lov. Bortset fra de meget prominente lovstekster blev de administrative tekster i middelalderens hertugdømme Slesvig skrevet på latin. Indtil midten af 1300-tallet finder vi i Flensborg en sprogsituation, hvor sønderjysk var det dominerende talesprog, mens kirkens og administrationens sprog var latin. Den situation ændrede sig i slutningen af 1300-tallet: Som resultat af Hansestædernes dominans inden for handel og administration og på grund af indvandring af håndværkere sydfra (især fra Westfalen)

udbredte det middelnedertyske sprog sig mod nord og blev fra begyndelsen af det 15. århundrede administrationssprog i hele Slesvig. Fra begyndelsen af det 15. århundrede finder vi den lübske varietet af nedertysk som skriftsprog. I de større byers begyndende handelsborgerskab samt hos håndværkere blev nedertysk (iblandet konstruktioner fra sønderjysk) det nye prestigesprog, hvorimod sønderjysk sank ned til at blive et talesprog, der især blev brugt af de lavere sociale klasser i byerne. Et tegn på at nedertysk blev dominerende i byerne er, at Flensborg Stadsret nu ikke længere blev oversat til et sønderjysk præget middelalderdansk, men udkom på nedertysk to gange i det 15. århundrede, nemlig i 1432 og 1492. Dansk blev stort set ikke brugt som administrationssprog i Slesvig. En undtagelse er nogle breve fra Christian II's regeringstid (1513-21): I årene 1517-1521 brugte Det tyske Koncilli i København dansk i brevvekslingen med Slesvig. Grunden var Christian II's kamp mod Hansestædernes dominans. I løbet af den 16. århundrede afløstes nedertysk som administrationsprog af højtysk. Fra ca. 1540-1660 skiftede forvaltningssproget i hele Slesvig fra nedertysk til højtysk. Fra reformationen blev der prædikeret på nedertysk eller højtysk i Slesvig Stift, mens der blev prædikeret på dansk i Ribe Stift og i sognene, der hørte til Haderslev Kongregation (allerede fra 1528).

I løbet af den første halvdel af det 1800-tallet skiftede befolkningen på Angel sprog fra sønderjysk til nedertysk, men i Mellem- og Nordslesvig stod sønderjysk stadig stærkt frem til vor tid. Også i købstæderne i Nordslesvig/ Sønderjylland kan der stadig høres sønderjysk. Ved grænsedragningen i 1920 valgte det danske mindretal syd for grænsen udelukkende at satse på rigsdansk. Rigsdansk blev absolut dominerende i det danske skolevæsen. Det er en af grundene til, at sønderjysk nu er så godt som uddød syd for den nuværende grænse. Til gengæld har det tyske mindretal i vidt omfang bevaret det sønderjyske som informelt talesprog.

Sønderjysk er mange ting ... en oversigt

Sønderjysk adskiller sig fra egn til egn.

Det er bundet til lokalsamfundet, og for ca. 50 år siden – da folk ikke flyttede så meget rundt – kunne forskellen mellem dialekten i nabolandsbyer være stor.

F.eks. har Ørsted tonal accent og 2 køn, Jels, der ligger tre km nordvest for Ørsted, har tonal accent og svagt stød samt 2 køn, og Skodborg ca. fem km længere mod nordvest har ingen tonal accent, men meget mere udpræget stød end i Jels og kun 1 køn. I dag kan vi stadig høre forskel på dialekterne fra de forskellige egne af Sønderjylland, der hver for sig har karakteristiske præg.

Sønderjysk er stadig et levende sprog,

der udvikler sig og foranderer sig, men er i dag mere regionalt og mindre lokalt præget. Fra områderne syd for den nuværende dansk-tyske grænse (hvor sønderjysk nu desværre er næsten forsvundet) har vi kun ældre undersøgelser, der bl.a. omfatter ordbøger (fra Angel og Viöl), en del litteratur samt enkelte lydoptagelser. I den efterfølgende oversigt vil de uddøde varieteter af det sønderjyske sprog mod syd ikke blive omtalt, men er dog opført i Anders Bjerrums sprogbort fra 1953 til slut i afsnittet.

Vestsønderjysk

Karakteristika mod nord

Grammatik:

Mod nordvest har substantiverne kun 1 køn (*en*, men *det* om materiale, altså *en træ*, *æ træ*, hvis der er tale om et levende træ, men *det træ* om materialet træ)

Sydpå: 2 køn (fælles- og intetkøn)

Foranstillet artikel: *æ sproch*

Adjektiver mangler bøjning i køn og tal.

I udtalen forekommer stød, nordvestpå tillige vestjysk stød i ord som *ta'k* (takke) og *ban'k* (banke), altså foran lukkelyde/klusiler.

-b udtales som -f eller -w, hvis der følger en vokal efter: 'købe' udtales *køøf*, 'køber' udtales *køwe*.

-g udtales som ch [ç] / [x] eller 'blødt' g, hvis der følger en vokal efter: 'bage' udtales *baach*, 'bager' udtales *baage*. (med spirantiseret g-lyd)

Ordet 'jeg' hedder *a*

Ordet 'ikke' hedder *it*.

Karakteristika mod syd

Grammatik:

Substantiverne har 2 køn (fælles- og intetkøn)

Foranstillet artikel: *æ sproch*

I udtalen forekommer stød.

-b udtales som -f : 'købe' udtales *køøf*, 'køber' udtales *køfe*.

-g udtales som ch [ç] / [x] : 'bage' udtales *baach*, 'bager' udtales *baache*.

Ordet 'jeg' hedder *æ*

Ordet 'ikke' hedder *it*.

Østsønderjysk

Karakteristika mod nord (nord for Genner og Gelså)

Grammatik:

Substantiverne har 2 køn (fælles- og intetkøn)

Foranstillet artikel: *æ sproch*

I udtalen forekommer stød og musikalsk accent.

-b udtales som -f eller -w, hvis der følger en vokal efter: 'købe' udtales *køøf*, 'køber' udtales *køwe*.

-g udtales som ch [ç] / [χ] eller 'blødt' g, hvis der følger en vokal efter: 'bage' udtales *baach*,

'bager' udtales *baage*. (med spirantiseret g-lyd)

Ordet 'jeg' hedder *a*.

Ordet 'ikke' hedder *it*.

Karakteristika mod syd (syd for Genner og Gelså)

Grammatik:

Substantiverne har 2 køn (fælles- og intetkøn)

Foranstillet artikel: *æ sproch*

Adjektiver kan bøjes i intetkøn med -t.

I udtalen forekommer musikalsk accent, men ikke stød.

-b udtales som -f : 'købe' udtales *køøf*, 'køber' udtales *køøfe*.

-g udtales som ch [ç] / [χ] : 'bage' udtales *baach*, 'bager' udtales *baache*.

Ordet 'jeg' hedder *æ*

Ordet 'ikke' hedder *it*.

Als

Grammatik:

Substantiverne har 2 køn (fælles- og intetkøn)

Foranstillet artikel: *e sproch*

I udtalen forekommer musikalsk accent, men ikke stød.

-b udtales som -f : 'købe' udtales *kyyf*, 'køber' udtales *kyyfe*.

-g udtales som ch [ç] / [χ] : 'bage' udtales *baach*, 'bager' udtales *baache*.

Langt -e tvelydes (diftongeres) til -ie /-ii, som i *bien/ biin* ('ben').

Langt -ø tvelydes (diftongeres) til -ye/ -yy som i *kyye* ('køre').

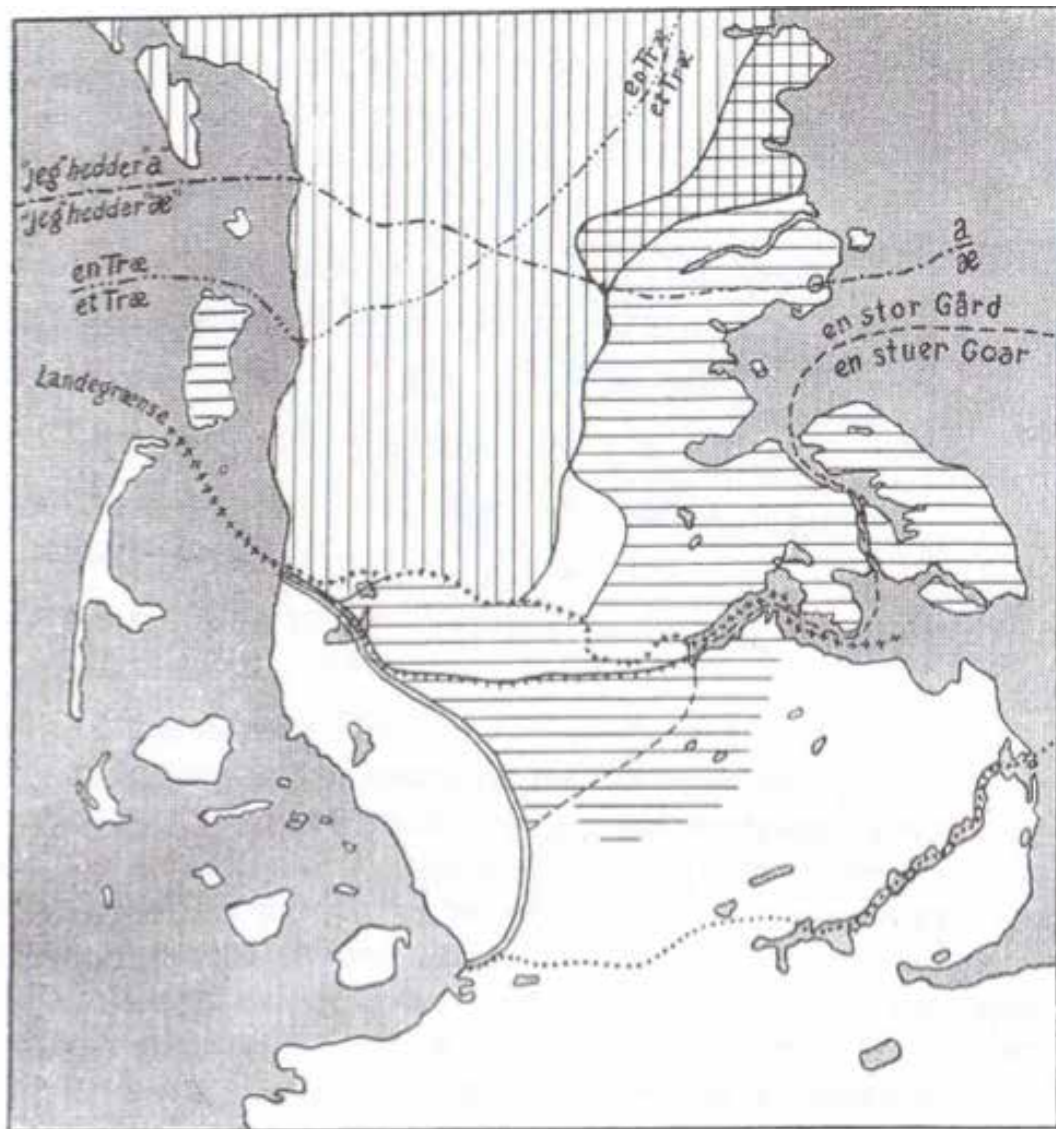
Langt -o tvelydes (diftongeres) til -ue/ -uu som i *guuej* ('god').

Ordet 'jeg' hedder *æ*

Ordet 'ikke' hedder *it*.

En del tekster er skrevet af os. Andre tekster har vi overtaget uændret fra forskellige forfattere. Det er klart, at der stor forskel på den måde, sønderjysk tales på fra sted til sted. Derfor tilstræber vi heller ikke en ensartet skrivemåde.

Nedenunder hver tekst står derfor, hvor forfatteren af teksten stammer fra.

- Stød i HUS, GÅRD, KO osv. Omtrentlige Sydgrænse f. alm. dansk Omgangssprogn.
Tonale c. 1800.
Accenter Østgrænse for Frisisk ca 1885.
Både Stød og tonale Accenter
Hverken -- eller -- --

Hvorfor bevare sønderjysk som levende sprog?

Generelt ser det sløjt ud med dialekterne i Danmark: de er ikke blevet mødt med nogen form anerkendelse (heller ikke i skolen) eller har nydt nogen form for støtte. I Landesteil Schleswig (syd for grænsen) beskyttes det regionale sprog nedertysk og mindretalssprogene nordfrisisk og dansk, men ikke sønderjysk. Sønderjysk er dog (takket være ægte sønderjysk stædighed!) stadig et levende sprog: Den sproglige indflydelse fra det politiske centrum i København har i perioden frem til 1920 ikke i samme udstrækning bredt sig til Sønderjylland / Slesvig som til andre egne af Danmark. Der har op igennem det 20. århundrede ikke været særlig stor opmærksomhed over for eller vilje til at opretholde sproglig mangfoldighed i Danmark. Ordet 'standardiseringsvirus' er blevet brugt som karakteristikum – specielt for skolenes holdning til sproglig forskellighed. Men en mere positiv holdning over for mangfoldighedens betydning for det lokale fællesskab kan også være med til at gøre børn stolte af at kunne et sprog mere og til at knytte dem til regionen og det lokale fællesskab.

Sønderjysk har desuden en helt særlig vigtig funktion som det fælles 'hellesprog', hvor det danske flertal og det tyske mindretal mødes uden at skulle 'tilpasse' sig sprogligt. Det er vigtigt at beholde sønderjysk for at undgå sprogpoltiske konflikter som dem, vi ser andre steder i verden, f.eks. i de sprogpoltiske regulativer i dele af Kanada.

'Æ kœen sprochen' er det fælles sprog i regionen!

Litteratur

Adriansen, Inge og Pedersen, Karen Margrethe (1992) Vi bor i Sønderjylland

Bjerrum, Anders (1953) Om de danske dialekter i Sønderjylland.

Jørgensen, Hans (1950) Alsisk Formlære. København: J.H. Schultz Forlag.

Ringgaard, Kristian (1971) Folkemål. In: Sønderjylland. Gyldendals Egnsbeskrivelser. København: Gyldendal, s. 171-179.

Skautrup, Peter (1944) Det danske Sprogs Historie. Bind 1.